

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

- Μακροοικονομική ανάλυση και προβλέψεις
- Δημόσια οικονομικά
- Ανθρώπινοι πόροι και κοινωνικές πολιτικές
- Αναπτυξιακές πολιτικές και κλάδοι
- Ειδικά Θέματα

Οικονομικές εξελίξεις

Εκδότης:

ΚΕΝΤΡΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Υπεύθυνος έκδοσης:

Νίκος Βαγιονής
nvaionis@kepe.gr

Συντακτική ομάδα:

Τζέννιφερ Καβουνίδη
Ελισάβετ Νίτση
Ρίτσα Παναγιώτου
Γιάννης Παναγόπουλος

Γλωσσική και τυπογραφική επιμέλεια:

Ελένη Σουλτανάκη

Τμήμα Εκδόσεων

Πληροφορίες:

Γιώργος Ψυχομάνης
Τηλ. 210 3676350

Εκτύπωση - Βιβλιοδεσία:

ΠΑΠΑΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΒΕΕ
ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

Copyright 2013

ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Αμερικής 11, Αθήνα, 106 72,

Τηλ.: +30-210-3676.300, 210-3676.350

Fax: +30-210-3630.122, 210-3611.136

Δικτυακός τόπος: www.kepe.gr

Το περιοδικό **ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ** αναρτάται στον δικτυακό τόπο www.kepe.gr
στην ελληνική και στην αγγλική γλώσσα.

Οι γνώμες και κρίσεις που διατυπώνονται στα άρθρα είναι των συγγραφέων και δεν αντιπροσωπεύουν αναγκαία γνώμες ή κρίσεις του Κέντρου Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

Διατίθεται δωρεάν

Editorial	3
1. Μακροοικονομική ανάλυση και προβλέψεις	5
1.1. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές στις κύριες συνιστώσες της ζήτησης	5
1.2. Η εξέλιξη του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών	12
1.3. Οι εξελίξεις του δείκτη τιμών καταναλωτή στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη	18
1.4. Πιθανότητες καθεστώτος ύφεσης για την ελληνική οικονομία: Τρέχουσα περίοδος και προβλέψεις	20
1.5. Οι προβλέψεις του υποδείγματος παραγόντων για τις βραχυπρόθεσμες εξελίξεις στο ΑΕΠ	23
1.6. Οι προβλέψεις βασικών μακροοικονομικών μεγεθών με τη χρήση ενός μικρής κλίμακας μακροοικονομικού υποδείγματος	25
2. Δημόσια οικονομικά	27
2.1. Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού (Επτάμηνο Ιανουαρίου-Ιουλίου 2013)	27
2.2. Η εξέλιξη του δημοσίου χρέους	31
3. Ανθρώπινοι πόροι και κοινωνικές πολιτικές	34
3.1. Εξελίξεις στην αγορά εργασίας	34

4. Αναπτυξιακές πολιτικές και κλάδοι 45

4.1. Εξελίξεις στον τομέα ηλεκτροπαραγωγής από ανανεώσιμες πηγές 45

4.2. Μεταφορά εμπορευμάτων εξωτερικού μέσω των ελληνικών λιμένων 48

Ειδικά θέματα

**Η ελληνική οικονομία, 1950-2012: Πώς φτάσαμε στην κρίση –
Επενδύσεις και εξαγωγές ως λύση** 51

**Επενδύσεις στις μεταφορές μέσω ΕΣΠΑ και προοπτικές
για την περίοδο 2014-2020** 61

Η συμβολή του επενδυτικού κλίματος στην έξοδο από την κρίση 71

Η έκδοση του τεύχους Οκτωβρίου 2013 του περιοδικού του ΚΕΠΕ *Οικονομικές Εξελίξεις* συμπίπτει με ορισμένες θετικές ενδείξεις για την ελληνική οικονομία. Δείκτες επερχόμενης ανάκαμψης της οικονομίας γίνονται ολοένα και πιο φανεροί. Η πρώτη φάση ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών που κρίνεται επιτυχής, η συγκράτηση των καταθέσεων, η πτωτική πορεία των επιτοκίων που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για επανεκκίνηση της οικονομικής ανάπτυξης, το πολύπλευρο ενδιαφέρον ξένων επενδυτών, η σημαντικά αυξημένη τουριστική κίνηση που καταγράφεται φέτος, η αύξηση των εξαγωγών και ένα βελτιωμένο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, η σταθεροποίηση στο Χ.Α., μαζί με τα θεσμικά εργαλεία της ανάπτυξης –την καλή απορρόφηση των κονδυλίων του ΕΣΠΑ και το νέο αναπτυξιακό/επενδυτικό Νόμο– αναμένεται εντός του 2013 να δημιουργήσουν μια σταθερή βάση για ένα 2014 με ανάπτυξη και εν δυνάμει αύξηση της απασχόλησης.

Η ελληνική οικονομία, εκτιμούμε, πέρασε το πιο δύσκολο σημείο της οικονομικής ύφεσης. Όμως είναι εμφανή τα προβλήματα που έχουν προκαλέσει οι περικοπές των κοινωνικών υπηρεσιών και παροχών, η ανεργία που κορυφώθηκε, η ανατροπή οικογενειακών προϋπολογισμών και η αδυναμία πληρωμής νέων φόρων από μεγάλα ποσοστά ελληνικών επιχειρήσεων και νοικοκυριών, τα οποία οδηγούν σε αυξημένη μετανάστευση αλλά, σε ορισμένες περιπτώσεις, και σε νέου τύπου ακραίες κοινωνικές συμπεριφορές παραβατικότητας και εγκληματικότητας. Αυτά ακριβώς τα θέματα πρέπει

να λαμβάνονται υπόψη στον μεσοπρόθεσμο οικονομικό σχεδιασμό και να υπάρξουν στοχευμένες πολιτικές και μέτρα.

Στο τεύχος 22, το **πρώτο μέρος** αναπτύσσεται σε τέσσερις ενότητες. Στην πρώτη ενότητα της *Μακροοικονομικής ανάλυσης και προβλέψεων*, γίνεται ανάλυση της ζήτησης, του ισοζυγίου συναλλαγών, του δείκτη τιμών καταναλωτή, της ύφεσης και η παρουσίαση των πρόσφατων βραχυπρόθεσμων προβλέψεων του ΚΕΠΕ για την οικονομία. Στη δεύτερη ενότητα, των *Δημόσιων οικονομικών*, αναλύονται τα μεγέθη του Προϋπολογισμού του 2013 και παρουσιάζεται η εξέλιξη του δημοσίου χρέους. Στην τρίτη ενότητα των *Ανθρωπίνων πόρων και κοινωνικών πολιτικών* εξετάζονται οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας και την απασχόληση στη χώρα μας. Στην τέταρτη ενότητα *Αναπτυξιακές πολιτικές και κλάδοι*, γίνεται ανάλυση των πρόσφατων εξελίξεων στον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής από ανανεώσιμες πηγές και στις μεταφορές εμπορευμάτων εξωτερικού μέσω των ελληνικών λιμένων. Το **δεύτερο μέρος** φιλοξενεί τρία ενδιαφέροντα άρθρα, το πρώτο με τίτλο «*Η ελληνική οικονομία, 1950-2012: Πώς φτάσαμε στην κρίση – Επενδύσεις και εξαγωγές ως λύση*» του καθηγητή (ΟΠΑ) κ. Ι. Χαλικιά, ακολουθεί άρθρο με θέμα «*Επενδύσεις στις μεταφορές και προοπτικές για το 2014-2020*» και, τέλος, το άρθρο «*Η συμβολή του επενδυτικού κλίματος στην έξοδο από την κρίση*».

ΝΙΚΟΣ ΒΑΓΙΟΝΗΣ
Υπεύθυνος Σύνταξης

1. Μακροοικονομική ανάλυση και προβλέψεις

1.1. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές στις κύριες συνιστώσες της ζήτησης

Έρση Αθανασίου, Αικατερίνη Τσούμα

Οι μεταβολές στα βασικά μακροοικονομικά μεγέθη μεταξύ των πρώτων δύο τριμήνων του 2013 και των αντίστοιχων τριμήνων του προηγούμενου έτους εξετάζονται στην παρούσα ενότητα με χρήση των διαθέσιμων μη εποχικά διορθωμένων δεδομένων των τριμηνιαίων Εθνικών Λογαριασμών¹ (ΕΛΣΤΑΤ, προσωρινά στοιχεία, Σεπτέμβριος 2013). Με την προσέγγιση αυτή αποτυπώνονται σε ικανοποιητικό βαθμό οι πρόσφατες εξελίξεις

στο ΑΕΠ και τις βασικές συνιστώσες του, καθώς οι τάσεις στα μεγέθη αυτά κατά την τρέχουσα συγκυρία είναι τόσο έντονες ώστε να μην αλλοιώνονται σημαντικά από εποχικές διακυμάνσεις.

Σύμφωνα με τα ως άνω στοιχεία, η ύφεση φαίνεται να επιβραδύνθηκε σημαντικά κατά το πρώτο εξάμηνο του 2013, με το ρυθμό κάμψης του ΑΕΠ να διαμορφώνεται σε ετήσια βάση στο -4,7%, έναντι -6,6% κατά το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου έτους. Ειδικότερα, η υποχώρηση του ΑΕΠ κατά το πρώτο τρίμηνο του 2013 εξελίχθηκε με ρυθμό -5,6%, έναντι -6,7% κατά το αντίστοιχο τρίμηνο του 2012, ενώ κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2013 το ΑΕΠ μειώθηκε με ρυθμό -3,8%, έναντι -6,4% κατά το αντίστοιχο τρίμηνο του 2012 (βλέπε Πίνακα 1.1.1).

Όσον αφορά τον κυρίαρχο παράγοντα της ύφεσης, δηλαδή την καθίζηση της εγχώριας ζήτησης, οι πτωτικές

**ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1.1 Βασικά μακροοικονομικά μεγέθη
% ρυθμοί μεταβολής ως προς την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους (μη εποχικά διορθωμένα στοιχεία σε σταθερές τιμές)**

	2012Q1	2012Q2	2012Q3	2012Q4	2013Q1	2013Q2	Εξάμηνο Ιαν. - Ιουν.	2012
Ιδιωτική κατανάλωση	-9,5	-8,6	-8,6	-9,6	-8,7	-6,3	-7,5	-9,1
Δημόσια κατανάλωση	1,4	-1,8	-10,2	-5,8	-8,8	-6,1	-7,4	-0,2
Επενδύσεις παγίου κεφαλαίου	-22,8	-21,5	-21,5	-10,3	-11,4	-11,0	-11,2	-22,2
Εγχώρια ζήτηση*	-9,8	-9,5	-10,6	-9,2	-9,1	-6,9	-8,0	-9,7
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	4,1	-3,0	-4,2	-4,8	-2,5	0,9	-0,6	0,1
Εξαγωγές αγαθών	6,9	-1,1	-0,1	2,7	5,1	3,1	4,0	2,5
Εξαγωγές υπηρεσιών	0,4	-5,3	-7,0	-13,9	-12,4	-1,6	-6,3	-2,9
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	-14,9	-12,9	-18,7	-8,1	-7,7	-11,8	-9,8	-13,9
Εισαγωγές αγαθών	-16,1	-14,9	-19,1	-8,5	-5,2	-10,7	-7,9	-15,5
Εισαγωγές υπηρεσιών	-9,8	-5,0	-17,0	-6,3	-17,8	-16,0	-16,9	-7,4
Ισοζύγιο αγαθών & υπηρεσιών	-41,1	-47,6	-1627,4	-18,0	-20,5	-94,4	-43,9	-43,3
ΑΕΠ	-6,7	-6,4	-6,7	-5,7	-5,6	-3,8	-4,7	-6,6

Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛΣΤΑΤ (Σεπτέμβριος 2013), επεξεργασία στοιχείων από τις συγγραφείς.

* Χωρίς τη μεταβολή των αποθεμάτων.

1. Εποχικά διορθωμένα τριμηνιαία εθνολογιστικά στοιχεία δεν είναι προς το παρόν διαθέσιμα για λόγους που εξηγούνται στο από 6.9.2013 Δελτίο Τύπου της ΕΛΣΤΑΤ με τίτλο "Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί: 2ο Τρίμηνο 2013 (Προσωρινά στοιχεία)".

τάσεις που επικράτησαν στην πορεία του έτους 2013, και ιδιαίτερα στο δεύτερο τρίμηνο του έτους, ήταν αισθητά ηπιότερες σε σχέση με το 2012. Συγκεκριμένα, αν και οι επενδύσεις παγίου κεφαλαίου συνέχισαν να υποχωρούν ταχέως στο πρώτο εξάμηνο του 2013, οι ρυθμοί μείωσής τους διαμορφώθηκαν στο ήμισυ περίπου συγκριτικά με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους. Παράλληλα, αν και η ιδιωτική κατανάλωση εξακολούθησε να συρρικνώνεται έντονα, ο ρυθμός κάμψης της παρουσίασε κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2013 σημαντική επιβράδυνση. Οι εξελίξεις αυτές είχαν ως αποτέλεσμα η αρνητική συμβολή της εγχώριας ζήτησης στη μεταβολή του ΑΕΠ να διαμορφωθεί στις -10,1 και -7,2 ποσοστιαίες μονάδες στο πρώτο και δεύτερο τρίμηνο του 2013, αντίστοιχα, έναντι -11,3 και -10,2 μονάδων στο πρώτο και δεύτερο τρίμηνο του 2012. (Διάγραμμα 1.1.1). Σε σχέση με το ρόλο του εξωτερικού τομέα στη συγκράτηση της έκτασης της ύφεσης, η σταθερά θετική συνεισφορά του στη μεταβολή του ΑΕΠ συνεχίστηκε κατά το πρώτο εξάμηνο του 2013, κυρίως λόγω της συνεχιζόμενης κάμψης των

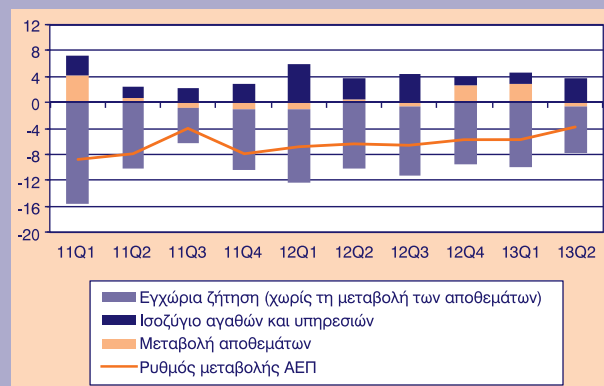
εισαγωγών. Η μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών κινήθηκε με ρυθμό -20,5% στο πρώτο τρίμηνο του 2013 και -94,4% στο δεύτερο τρίμηνο, με αποτέλεσμα η θετική συνεισφορά του ισοζυγίου αγαθών και υπηρεσιών στο ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ να διαμορφωθεί στις 1,8 και 3,6 ποσοστιαίες μονάδες, αντίστοιχα.

Η εξασθένηση, που παρατηρείται με βάση τα τελευταία στοιχεία στη δυναμική της ύφεσης, αποτυπώνεται και στις οικονομετρικές εκτιμήσεις των πιθανοτήτων καθεστώτος ύφεσης που παρουσιάζονται στην Ενότητα 1.4. Σχετικά με τους κύριους παράγοντες που διαμορφώνουν τις εξελίξεις στην πορεία του ΑΕΠ, ακολουθεί λεπτομερέστερη διερεύνηση της πορείας και των προοπτικών τους με βάση τα εθνικολογιστικά στοιχεία και ορισμένους επιλεγμένους βραχυχρόνιους δείκτες.

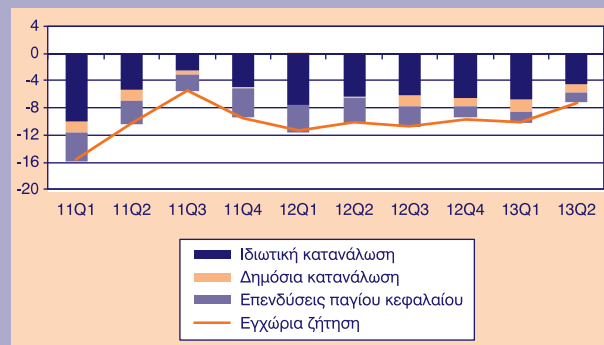
1.1.1. Ιδιωτική κατανάλωση

Η υποχώρηση της ιδιωτικής κατανάλωσης εξελίχθηκε με ρυθμό -7,5% κατά το πρώτο εξάμηνο του 2013, καθώς διαμορφώθηκε στο -8,7% στο πρώτο τρίμηνο του έτους και το -6,3% στο δεύτερο τρίμηνο. Η εν λόγω πτώση απεικονίζεται και στα στοιχεία για την εξέλιξη του μηνιαίου δείκτη όγκου στο λιανικό εμπόριο κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουνίου. Τόσο ο γενικός δείκτης όγκου όσο και οι δείκτες για τις κύριες υποκατηγορίες σημείωσαν αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής ως προς το αντίστοιχο εξάμηνο του 2012. Ειδικότερα, κατά -10,5% υποχώρησε ο γενικός δείκτης όγκου στο λιανικό εμπόριο ως προς το 2012, ακολουθώντας μια μείωση κατά -12,3% που είχε καταγραφεί για την ίδια περίοδο του 2012 ως προς το 2011. Αναφορικά με τις αρνητικές μεταβολές στους δείκτες των βασικών υποκατηγοριών αξίζει να σημειωθεί ότι η πιο ευρεία πτώση -της τάξεως του -11,3%- καταγράφηκε στην κατηγορία των *καταστημάτων ειδών διατροφής*, με τις αντίστοιχες μεταβολές στις κατηγορίες *καταστημάτων καυσίμων και λιπαντικών αυτοκινήτων* και *λοιπών καταστημάτων* να κινούνται οριακά κάτω από το -10%. Η εξέλιξη αυτή παρουσιάζει μια διαφοροποίηση ως προς την αντίστοιχη περίοδο του 2012, όπου οι δυσμενέστερες αρνητικές μεταβολές αφορούσαν στις τελευταίες δύο κατηγορίες. Είναι παράλληλα ενδεικτική για τη σημασία του βάθους της ύφεσης που εξακολουθεί να διανύει η ελληνική οικονομία, με τον κλάδο των ειδών διατροφής να δέχεται συνολικά ισχυρό πλήγμα, παρά το γεγονός ότι αφορά σε μεγάλο βαθμό αναγκαία αγαθά και θα αναμενόταν, εξαιτίας αυτού, η συνδεόμενη ζήτηση να επιδεικνύει τη χαμηλότερη ελαστικότητα σε περιόδους αρνητικών διαταραχών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.1
Συμβολή στο ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ
Εγχώρια και καθαρή εξωτερική ζήτηση

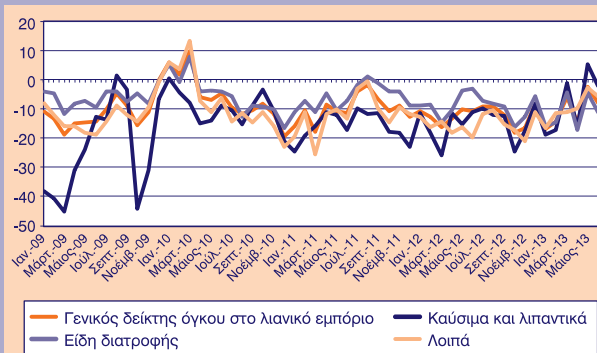
Επιμέρους συνιστώσες της εγχώριας ζήτησης

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τις συγγραφείς.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.2

Ποσοστιαίες μεταβολές γενικού δείκτη όγκου και δεικτών στις κύριες κατηγορίες καταστημάτων στο λιανικό εμπόριο

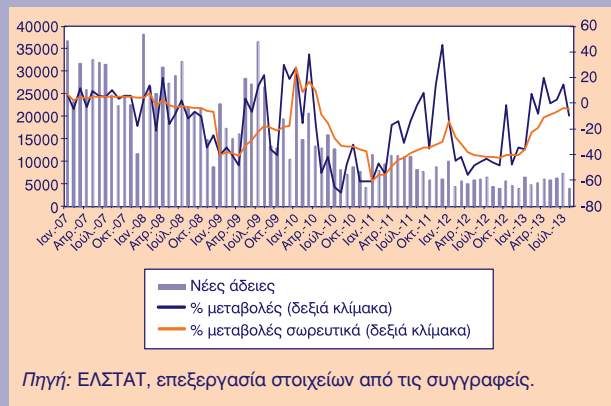
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τις συγγραφείς.

Ανατρέχοντας στους δείκτες όγκου για τις επιμέρους κατηγορίες καταστημάτων, διαφαίνεται επιπροσθέτως ότι, σε αντίθεση με ό,τι ίσχυσε για το αντίστοιχο εξάμηνο του 2012, μεγαλύτερη υπήρξε η επιδείνωση (-11,6%) στην κατηγορία των *μεγάλων καταστημάτων τροφίμων*, δηλαδή των σουπερμάρκετ, που αποτελούν μη εξειδικευμένα καταστήματα απ' ό,τι στην κατηγορία των καταστημάτων *τροφίμων-ποτών-καπνού* (-4,6%), που αναφέρεται στα μικρότερα και εξειδικευμένα καταστήματα του κλάδου. Συνεπώς προκύπτει ότι ακόμα και η σχετική ανθεκτικότητα στην κρίση που έμοιαζε μέχρι πρόσφατα να χαρακτηρίζει τον κλάδο των σουπερμάρκετ έχει πλέον καμφθεί. Παράλληλα, η μερική ανάσχεση των αρνητικών εξελίξεων στον κλάδο των μικρών καταστημάτων τροφίμων μπορεί να αποτελεί την πρώτη ένδειξη ότι οι ιδιαίτερα δυσμενείς ρυθμοί μεταβολής που καταγράφονταν εκεί αρχίζουν πλέον να περιορίζονται. Κάτι αντίστοιχο δύναται να ισχύει και για τις υπόλοιπες από τις επιμέρους κατηγορίες καταστημάτων, εκτός των καταστημάτων *φαρμακευτικών-καλλυντικών*, δεδομένου ότι οι σχετικοί αρνητικοί ρυθμοί μεταβολής στο εξάμηνο του 2013 υπήρξαν σε όλες τις περιπτώσεις σημαντικά εξασθενημένοι σε σχέση με τους αντίστοιχους του 2012.

Ενδείξεις για την πορεία της ιδιωτικής κατανάλωσης παρέχουν και τα στοιχεία που αφορούν στην εξέλιξη της αγοράς των ιδιωτικών αυτοκινήτων. Σημαντικά βελτιωμένη εικόνα σε σχέση με το 2012 παρουσιάζουν οι νέες κυκλοφορίες επιβατηγών ιδιωτικών αυτοκινήτων βάσει αδειών. Ειδικότερα, σωρευτικά κατά το οκτάμηνο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2013 οι νέες κυκλοφορίες ιδιωτικών αυτοκινήτων βάσει αδειών κατέγραψαν μια μείωση της τάξεως του -4,3%, ως προς το αντίστοιχο

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.3

Νέες κυκλοφορίες ιδιωτικών αυτοκινήτων

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων από τις συγγραφείς.

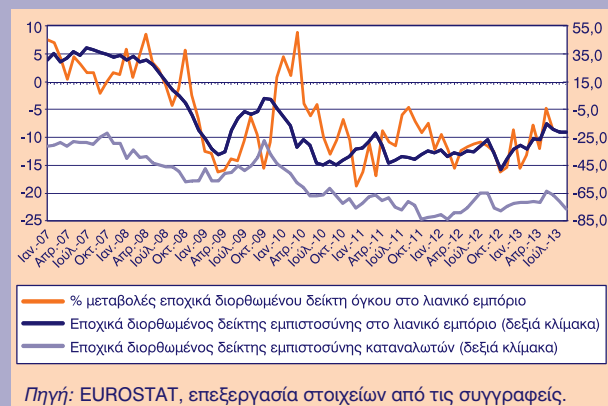
οκτάμηνο του 2012 (Διάγραμμα 1.1.3). Η εν λόγω πτώση αποτελεί μια σαφώς ευνοϊκότερη εξέλιξη σε σχέση με την κάμψη κατά -41,9% που είχε καταγραφεί στην αντίστοιχη περίοδο του 2012 ως προς το 2011. Αναφορικά με τους μεμονωμένους μηνιαίους δείκτες για τον αριθμό των επιβατηγών οχημάτων που κυκλοφόρησαν για πρώτη φορά τους μήνες Μάιο έως Αύγουστο του 2013, θετικοί υπήρξαν οι σχετικοί ρυθμοί μεταβολής, με εξαίρεση τα στοιχεία για τον Αύγουστο (0,3% τον Μάιο, 3,3% τον Ιούνιο, 14,5% τον Ιούλιο και -9,8% τον Αύγουστο). Οι παραπάνω ενδείξεις για μια στροφή προς θετικότερες εξελίξεις στον κλάδο των ιδιωτικών αυτοκινήτων φαίνεται να επιβεβαιώνονται και από τα στοιχεία για το δείκτη κύκλου εργασιών στον τομέα των αυτοκινήτων. Ειδικότερα, οριακά θετική (0,1%) για πρώτη φορά μετά το 2008 υπήρξε το δεύτερο τρίμηνο του 2013 –ως προς το αντίστοιχο του 2012– η ποσοστιαία μεταβολή του δείκτη κύκλου εργασιών στο εμπόριο αυτοκινήτων, συγκριτικά και με τη σχετική αρνητική μεταβολή κατά -38,6% που είχε σημειωθεί στο αντίστοιχο τρίμηνο του 2012 ως προς το 2011. Ευνοϊκότερη υπήρξε παράλληλα και η εξέλιξη του γενικού δείκτη που περιλαμβάνει τη συντήρηση, επισκευή και το εμπόριο συναφών εξαρτημάτων και ανταλλακτικών αυτοκινήτων (-1,2% στο δεύτερο τρίμηνο), ιδιαίτερα ως προς τη σχετική πορεία που είχε καταγραφεί το 2012 (-32%). Σημειώνεται ότι οι παραπάνω θετικές εξελίξεις στον τομέα του εμπορίου ιδιωτικών αυτοκινήτων κατά τους πιο πρόσφατους μήνες ενδέχεται να συνδέονται σε σημαντικό βαθμό με τη θετική πορεία στον τουριστικό κλάδο και πιο συγκεκριμένα με την ιδιαίτερα αυξημένη ζήτηση και απορρόφηση νέων ιδιωτικών αυτοκινήτων για ενοικίαση στους τουριστικούς προορισμούς. Στη βάση της συγκριτικά τακτικής ανανέωσης του σχετικού στόλου αυτοκινήτων από παρόμοιες εταιρείες, αλλά και σε μια πιθανή επίτευξη επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου και συνέ-

χισης των θετικών εξελίξεων στον κλάδο και κατά τις επόμενες περιόδους, οι εν λόγω εξελίξεις δύνανται να μην αποτελέσουν μόνο ένα συγκυριακό φαινόμενο.

Η συνολική πορεία της ιδιωτικής κατανάλωσης εξακολούθησε να διαγράφεται μη ευνοϊκή, δεδομένης της σημαντικής κάμψης που καταγράφηκε κατά το πρώτο εξάμηνο του 2013, οφειλόμενη κυρίως στις ιδιαίτερα δυσμενείς συνθήκες που επικράτησαν στην αγορά εργασίας και τη συνέχιση των αρνητικών επιδράσεων από τις εξελίξεις στα εισοδήματα και τον πλούτο των νοικοκυριών. Εντούτοις, οι ενδείξεις που παρέχονται από την αξιολόγηση των τριμηνιαίων και μηνιαίων διαθέσιμων στοιχείων σκιαγραφούν την ανάσχεση της συνεχούς επιδείνωσης καθώς και μια τάση εξασθένησης της ιδιαίτερα αρνητικής δυναμικής που χαρακτήριζαν την ιδιωτική κατανάλωση μέχρι και τα τέλη του 2012. Η εξέλιξη αυτή συνδέεται σε κάποιο βαθμό με τη σχετική αναχαίτιση των έντονων συνθηκών αβεβαιότητας που είχαν επικρατήσει στην ελληνική οικονομία μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 2012, η οποία, υπό την προϋπόθεση αποφυγής επιβολής νέων οικονομικών επιβαρύνσεων στους προϋπολογισμούς των νοικοκυριών, μπορεί να καταστήσει λιγότερο επιφυλακτικά εκείνα τα νοικοκυριά τα οποία έχουν την οικονομική δυνατότητα να στηρίξουν τμήμα της καταναλωτικής δαπάνης, αλλά συνέχιζαν να τηρούν στάση αναμονής και επιφύλαξης.

Αναφορικά με τις προοπτικές για την ιδιωτική κατανάλωση, η πτωτική πορεία στο εν λόγω μέγεθος δεν αναμένεται να αντιστραφεί εντός του έτους, δεδομένου ότι δεν εκτιμάται ότι θα υπάρξουν θετικές εξελίξεις ούτε από την πλευρά του διαθέσιμου εισοδήματος αλλά ούτε και από την πλευρά του πραγματικού πλούτου των νοικοκυριών. Ωστόσο, μια περαιτέρω υποχώρηση των ρυθμών κάμψης της ιδιωτικής κατανάλωσης ενδέχεται να επιτευχθεί άμεσα, στη βάση ενός κλίματος ενισχυμένης πολιτικής σταθερότητας αλλά κυρίως αποφυγής οικονομικών μέτρων που θα επιβαρύνουν περαιτέρω τα νοικοκυριά, και ιδιαίτερα τα πιο αδύναμα εξ αυτών. Προς την αντίθετη κατεύθυνση θα μπορούσαν να λειτουργήσουν παράγοντες όπως η επιβολή περαιτέρω φορολογικών επιβαρύνσεων, σε συνδυασμό με μειώσεις μισθών των εργαζομένων στο λιανικό εμπόριο και τη διαθεσιμότητα στο δημόσιο τομέα. Μια τέτοια δυσμενή εξέλιξη προς το τέλος του 2013 ίσως να προεξοφλούν οι καταναλωτές μέσω των προσδοκιών τους, οι οποίες σύμφωνα με το δείκτη εμπιστοσύνης καταναλωτών φαίνεται να εξασθενούν κατά το τρίμηνο Ιουνίου-Αυγούστου 2013, μετά από την συγκριτικά πιο ευνοϊκή πορεία που είχε καταγραφεί μέχρι τον Μάιο (Διάγραμμα 1.1.4). Παρόμοια στάση ίσως να τηρούν και οι έμποροι λιανικής, σύμφωνα με την πορεία του δείκτη εμπι-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.4
Δείκτης όγκου στο λιανικό εμπόριο και δείκτες εμπιστοσύνης

στοσύνης στο λιανικό εμπόριο κατά το ίδιο τρίμηνο, ο οποίος επίσης εμφανίζεται να εξασθενεί.

1.1.2. Επενδύσεις

Η κάμψη των ακαθάριστων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου εξελίχθηκε με ηπιότερους ρυθμούς στο πρώτο εξάμηνο του 2013, διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο στην επιβράδυνση της ύφεσης. Όπως διαφαίνεται από τον Πίνακα 1.1.2, ο ρυθμός μεταβολής των επενδύσεων ανήλθε στο -11,4% κατά το πρώτο τρίμηνο του έτους και το -11,0%, κατά το δεύτερο τρίμηνο, έναντι -22,8% και -21,5% κατά τα αντίστοιχα τρίμηνα του 2012. Οι διαφορές αυτές είχαν ως αποτέλεσμα η αρνητική συνεισφορά των επενδύσεων στο ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ να περιοριστεί στις -1,6 ποσοστιαίες μονάδες στο πρώτο τρίμηνο του 2013 και τις -1,5 μονάδες στο δεύτερο τρίμηνο, από -4,0 και -3,6 ποσοστιαίες μονάδες, αντίστοιχα, στα πρώτα δύο τρίμηνα του 2012.

Αναλυτικότερα, σε σχέση με τις επενδύσεις εκτός των κατασκευών, οι τάσεις από το τελευταίο τρίμηνο του 2012 και έπειτα έπαψαν να είναι αμιγώς αρνητικές, με τις εξελίξεις στις επιμέρους κατηγορίες επενδυτικών αγαθών να εμπεριέχουν διαστήματα σταθεροποίησης ή και βελτίωσης. Ειδικότερα, οι δαπάνες για εξοπλισμό μεταφορών εμφάνισαν βραδύτερη πτώση στο τελευταίο τρίμηνο του 2012 και το πρώτο τρίμηνο του 2013 (-5,5% και -6,1%, αντίστοιχα), για να αυξηθούν μετέπειτα σημαντικά στο δεύτερο τρίμηνο του 2013 (10,5%). Παράλληλα, οι δαπάνες για μεταλλικά προϊόντα και μηχανήματα, αν και παρουσίασαν μεγάλη πτώση στο δεύτερο τρίμηνο του 2013 (17,3%), είχαν προηγουμένως σημειώσει αύξηση στο τελευταίο τρίμηνο του 2012 (19,6%) και σταθεροποίηση στο πρώτο τρίμηνο του 2013 (-0,2%). Όσον αφορά τις επενδύσεις σε άλλα προ-

ιόντα, παρατηρήθηκε κάμψη στο δεύτερο τρίμηνο του 2013, αλλά οριακή αύξηση στα δύο προηγούμενα τρίμηνα.

Από τις παραπάνω εξελίξεις παρέχονται κάποιες πρώτες ενθαρρυντικές ενδείξεις κινητικότητας στις εκτός των κατασκευών επενδύσεις, αλλά είναι παράλληλα εμφανείς και οι συνεχιζόμενες αρνητικές πιέσεις που ασκούνται στην επενδυτική δαπάνη από τα προβλήματα χρηματοδότησης και ρευστότητας στην αγορά, τις δυσμενείς εξελίξεις στην εγχώρια ζήτηση, την κάμψη των δημόσιων επενδυτικών δαπανών στο πλαίσιο της δημοσιονομικής προσαρμογής, αλλά και την ηπιότερη μεν αλλά συνεχιζόμενη αβεβαιότητα. Όσον αφορά τις συνθήκες δανεισμού, ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής της τραπεζικής χρηματοδότησης προς τις επιχειρήσεις παρέμεινε αρνητικός στο πρώτο εξάμηνο του 2013, γεγονός που συνδέεται με τις επιπτώσεις της κρίσης στη ρευστότητα του τραπεζικού συστήματος, την πιστοληπτική ικανότητα των επιχειρήσεων και τη ζήτηση για νέα δάνεια.

Αναφορικά με τις επενδύσεις σε κατασκευές, στην περίπτωση των λοιπών κατασκευών παρατηρήθηκε οριακή αύξηση στο πρώτο τρίμηνο (0,7%) και σημαντική ανάκαμψη στο δεύτερο τρίμηνο του 2013 (5,7%), ενώ αντίθετα στην περίπτωση των επενδύσεων σε κατοικίες παρατηρήθηκε κατά το πρώτο εξάμηνο του 2013 περαιτέρω ραγδαία πτώση (-35,6%). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η πτώση των επενδύσεων σε κατοικίες αποτελεί από

το τέταρτο τρίμηνο του 2012 και έπειτα τον κυρίαρχο παράγοντα κάμψης της επενδυτικής δαπάνης, και είναι ενδεικτικό ότι, στο δεύτερο τρίμηνο του 2013, η αρνητική συνεισφορά της στο ΑΕΠ ανήλθε στις -1,3 ποσοστιαίες μονάδες, από -1,5 μονάδες για το σύνολο των επενδύσεων.

Αναφορικά με τις επενδύσεις σε κατοικίες, οι ενδείξεις που παρέχουν τα δεδομένα για την ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα από το μηνιαίο όγκο βάσει αδειών νέων κατοικιών εξακολουθούν να είναι δυσμενείς ως προς την εξέλιξη στον κλάδο, παρά τη συνεχιζόμενη ανάκαμψη που παρουσιάζει ο δείκτης εμπιστοσύνης στις κατασκευές από την αρχή του 2013 (Διάγραμμα 1.1.5). Ειδικότερα, ιδιαίτερα αρνητικοί παρέμειναν οι μηνιαίοι ρυθμοί μεταβολής στο εν λόγω μέγεθος μέχρι και τον Ιούνιο του 2013 (-55,5% τον Μάρτιο, -15,8% τον Απρίλιο, -50,6% τον Μάιο και -15,2% τον Ιούνιο), ενώ η μέση μηνιαία μεταβολή στην εκτιμώμενη ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα² για την περίοδο Ιουλίου 2012-Ιουνίου 2013 ήταν της τάξεως του -41,2%.

Παράλληλα, η θετική εξέλιξη στο δείκτη εμπιστοσύνης στις κατασκευές, σε συνδυασμό και με τις ενδείξεις που παρέχει ο δείκτης επιχειρηματικών προσδοκιών στις κατασκευές, αντανάκλα τη συνέχιση μιας σημαντικής ανάκαμψης στις προσδοκίες αναφορικά με τον κλάδο των κατασκευών. Ανατρέχοντας στους επιμέρους κλάδους του δείκτη επιχειρηματικών προσδοκιών στις κατασκευές, προκύπτει ότι οι βελτιωμένες προσ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.1.2 Βασικά μεγέθη των επενδύσεων

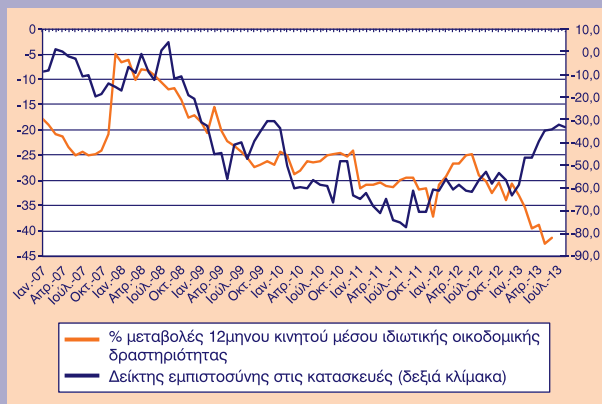
% ρυθμοί μεταβολής ως προς την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους
(μη εποχικά διορθωμένα στοιχεία σε σταθερές τιμές)

	2012Q1	2012Q2	2012Q3	2012Q4	2013Q1	2013Q2	Εξάμηνο Ιαν. - Ιουν.	
							2013	2012
Αγροτικά προϊόντα	-2,0	32,1	-13,3	-12,9	0,0	0,0	0,0	15,4
Μεταλλικά προϊόντα, μηχανήματα	-11,4	-14,6	-17,3	19,6	-0,2	-17,3	-9,2	-13,1
Εξοπλισμός μεταφορών	-33,9	-36,8	-31,4	-5,5	-6,1	10,5	1,0	-35,2
Κατοικίες	-31,2	-31,1	-33,9	-35,7	-34,5	-36,8	-35,6	-31,2
Άλλες κατασκευές	-9,6	-8,1	-7,7	-6,7	0,7	5,7	3,8	-8,7
Άλλα προϊόντα	-3,5	-5,8	-1,8	0,3	0,6	-4,7	-2,1	-4,7
Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου	-22,8	-21,5	-21,5	-10,3	-11,4	-11,0	-11,2	-22,2

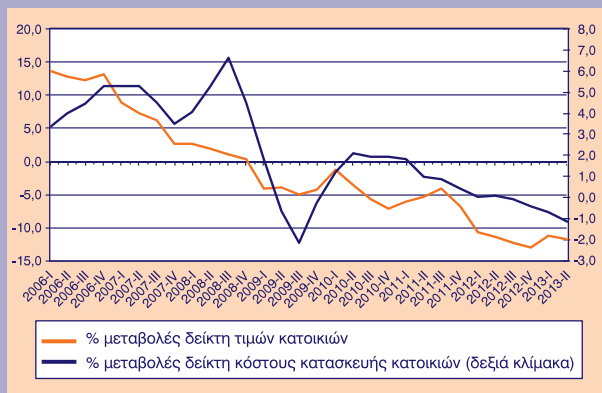
Πηγή: Τριμηνιαίοι Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛΣΤΑΤ (Σεπτέμβριος 2013), επεξεργασία στοιχείων από τις συγγραφείς.

2. Υπολογίζεται ο 12μηνος κινητός μέσος και οι σχετικές μεταβολές του όγκου βάσει αδειών.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.5
Ιδιωτική οικοδομική δραστηριότητα και δείκτης εμπιστοσύνης στις κατασκευές

Δείκτης τιμών κατοικιών και δείκτης κόστους κατασκευής κατοικιών

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, EUROSTAT, ΤτΕ, επεξεργασία στοιχείων από τις συγγραφείς.

δοκίες αφορούν κυρίως τις κατασκευές δημοσίων έργων και όχι στις ιδιωτικές κατασκευές. Στην ίδια κατεύθυνση παραπέμπουν και τα πιο πρόσφατα στοιχεία αναφορικά με το δείκτη παραγωγής στις κατασκευές για το δεύτερο τρίμηνο του 2013, η αύξηση κατά 20,6% του οποίου οφείλεται αποκλειστικά στην εκτέλεση έργων πολιτικού μηχανικού. Σημειώνεται ότι η εν λόγω κατηγορία αναφέρεται μεταξύ άλλων σε έργα υποδομών –όπως έργα για αυτοκινητόδρομους, οδούς, αεροδρόμια, γέφυρες, σήραγγες και έργα δικτύων– και όχι σε κτιριακά έργα.

Η συνεχιζόμενη κάμψη στον κλάδο των επενδύσεων σε κατοικίες απεικονίζεται και στα πιο πρόσφατα στοιχεία για τις εξελίξεις αναφορικά με τις τιμές των κατοικιών. Ειδικότερα, διψήφιες αρνητικές μεταβολές συνέχισε να καταγράφει ο δείκτης τιμών κατοικιών για το σύνολο των αστικών περιοχών τόσο στο πρώτο (-11,2%) όσο και στο δεύτερο τρίμηνο του 2013, ως προς τα αντίστοιχα τρίμηνα του 2012. Παρόμοιες υπήρξαν και οι

εξελίξεις αναφορικά με το δείκτη τιμών διαμερισμάτων κατά γεωγραφική περιοχή, με τις διψήφιες αρνητικές μεταβολές να είναι στο δεύτερο τρίμηνο του έτους υψηλότερες για την περιοχή της Αθήνας (-12,7%), ακολουθούμενες από εκείνες για τις άλλες μεγάλες πόλεις (-11,5%), τη Θεσσαλονίκη (-10,5%) και τις λοιπές περιοχές (-10%). Στη βάση του διαχωρισμού του δείκτη τιμών διαμερισμάτων κατά παλαιότητα, με εξαίρεση την κατηγορία των λοιπών περιοχών, οι αρνητικές μεταβολές υπήρξαν κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2013 –συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2012– δυσμενέστερες στην περίπτωση των παλαιών διαμερισμάτων. Ακολουθώντας, τέλος, τις γενικότερες τάσεις στον κλάδο των επενδύσεων σε κατοικίες, περαιτέρω πτώση –για τέταρτο συνεχόμενο τρίμηνο– καταγράφηκε στο δείκτη κατασκευής νέων κτιρίων κατοικιών, με τη σχετική ποσοστιαία μεταβολή στο δεύτερο τρίμηνο του έτους να κυμαίνεται στο -1,1%.

Αναφορικά με τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές των επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, οι δυσχέρειες από πλευράς εγχώριων οικονομικών συνθηκών και δυνατότητων χρηματοδότησης αναμένεται να εξακολουθήσουν να επενεργούν ανασταλτικά στην επενδυτική δαπάνη στο αμέσως προσεχές διάστημα. Εντούτοις, η πρόοδος της χώρας σε όρους ανταγωνιστικότητας και οικονομικής προσαρμογής, η επανεκκίνηση μεγάλων έργων υποδομής, και η προοπτική σταδιακής αποκατάστασης της χρηματοδότησης του ιδιωτικού τομέα, ωθούν προς την εκτίμηση μίας ουσιαστικής θετικής μεταστροφής του επενδυτικού κλίματος σε βραχυχρόνιο ορίζοντα. Η μεταστροφή αυτή αναμένεται να οδηγήσει σε αξιόλογη ανάκαμψη των επενδύσεων στις εκτός των κατοικιών κατηγορίες, υπό μία σειρά προϋποθέσεων που περιλαμβάνουν την περαιτέρω σταθεροποίηση της οικονομίας και την πρόοδο διαρθρωτικών αλλαγών με σημαίνοντα ρόλο στην προσέλκυση ξένων κεφαλαίων.

1.1.3. Ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών

Στο πεδίο των εισαγωγών οι εξελίξεις κατά τα δύο πρώτα τρίμηνα του 2013 ήταν αμιγώς ευνοϊκές από την άποψη της συνεισφοράς τους στο ΑΕΠ. Αντίθετα, στο πεδίο των εξαγωγών η εικόνα που παρατηρήθηκε κατά το διάστημα αυτό ήταν ανάμεικτη.

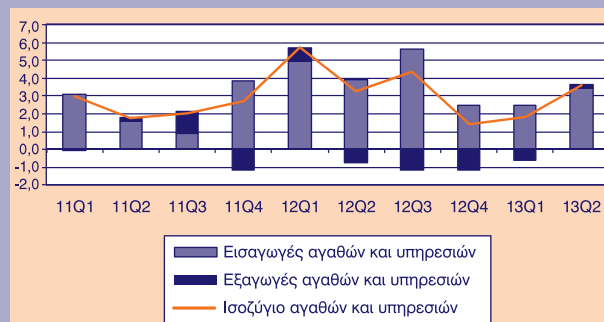
Συγκεκριμένα, όσον αφορά τις εισαγωγές, στο πρώτο τρίμηνο του έτους παρατηρήθηκε σημαντική μείωση στην περίπτωση των αγαθών (-5,2%) και μεγάλη πτώση στην περίπτωση των υπηρεσιών (-17,8%), με επακόλουθη θετική συνεισφορά 2,4 ποσοστιαίων μονάδων στο ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ (βλέπε Διάγραμμα 1.1.6). Στο δεύτερο τρίμηνο οι εξελίξεις στις εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών κινήθηκαν και πάλι προς την ίδια κατεύ-

θυση (-10,7% και -16,0%, αντίστοιχα), συνεισφέροντας θετικά στο ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ κατά 3,4 ποσοστιαίες μονάδες. Αξίζει να επισημανθεί ότι όσον αφορά τις εισαγωγές αγαθών, ο συνολικός ρυθμός κάμψης κατά το πρώτο εξάμηνο του 2013 (-7,9%) διαμορφώθηκε σε ποσοστό σημαντικά χαμηλότερο συγκριτικά με το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου έτους (-15,5%), γεγονός που συμβαδίζει με την καταγραφόμενη τάση επιβράδυνσης της ύφεσης.

Όσον αφορά τις εξαγωγές, η συνεισφορά τους στο ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ διαμορφώθηκε στις -0,6 και 0,2 ποσοστιαίες μονάδες κατά το πρώτο και δεύτερο τρίμηνο του 2013, αντίστοιχα. Ειδικότερα, παρατηρήθηκε αύξηση στις εξαγωγές αγαθών κατά 5,1% στο πρώτο τρίμηνο του έτους και 3,1% στο δεύτερο τρίμηνο. Παράλληλα, και στα δύο τρίμηνα του έτους παρατηρήθηκε μείωση των συνολικών εξαγωγών υπηρεσιών (κατά -12,4% και -1,6% αντίστοιχα), με τις εισπράξεις στον τομέα του τουρισμού να παρουσιάζουν, όμως, σημαντικότερη αύξηση. Η αύξηση των τουριστικών εισπράξεων (κατά 17,8% στο πρώτο εξάμηνο του έτους σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος), αποτελεί τη σημαντικότερη θετική εξέλιξη στην πορεία του έτους 2013, τόσο σε επίπεδο εξωτερικού τομέα όσο και συνολικά για την οικονομία, και αποτελεί μία πρώτη ένδειξη της αναπτυξιακής δυναμικής που δημιουργεί η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και η σταδιακή οικονομική σταθεροποίηση της χώρας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.1.6

Συμβολή στο ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ Επιμέρους συνιστώσες της εξωτερικής ζήτησης

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί, ΕΛΣΤΑΤ. επεξεργασία στοιχείων από τις συγγραφείς.

Σε βραχυχρόνιο ορίζοντα, η συνεισφορά του εξωτερικού τομέα στο ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ αναμένεται να παραμείνει θετική. Εντούτοις, δεδομένου ότι η πτωτική τάση των εισαγωγών θα τείνει να εξασθενεί καθώς η οικονομία θα εξέρχεται από την ύφεση, το μέγεθος της θετικής αυτής συνεισφοράς θα εξαρτάται σε ολόένα και μεγαλύτερο βαθμό από τη βελτίωση των εξα-

γωγικών επιδόσεων της χώρας. Επί του παρόντος, η επιθυμητή ανάκαμψη της εξαγωγικής δραστηριότητας ευνοείται από τη σταδιακή ομαλοποίηση των εγχώριων οικονομικών συνθηκών, την υλοποίηση του προγράμματος προσαρμογής και την προοπτική ανάκαμψης της ευρωπαϊκής οικονομίας. Παράλληλα όμως, έρχεται αντιμέτωπη με τις δυσκολίες που εξακολουθούν να υφίστανται στο εσωτερικό, ιδιαίτερα όσον αφορά τη ρευστότητα και τη χρηματοδότηση των εξαγωγικών επιχειρήσεων.

1.1.4. Συμπεράσματα και προοπτικές

Σύμφωνα με την ανάλυση που προηγήθηκε, η ελληνική οικονομία εξακολούθησε να διανύει καθεστώς ύφεσης κατά τη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του 2013. Εντούτοις, η ιδιαίτερα αρνητική δυναμική που χαρακτήριζε τις εγχώριες οικονομικές εξελίξεις μέχρι και το τέλος του 2012 φαίνεται να εξασθενεί. Ειδικότερα, τόσο τα τριμηνιαία στοιχεία όσο και οι επιλεγμένοι μηνιαίοι δείκτες, σε συνδυασμό και με τις οικονομετρικές εκτιμήσεις των πιθανοτήτων καθεστώτος ύφεσης για την τρέχουσα φάση του οικονομικού κύκλου (Ενότητα 1.4), σαφώς καταδεικνύουν ηπιότερες συνθήκες ύφεσης και μια πιθανή έναρξη πορείας εξόδου από την κρίση σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα. Στην κατεύθυνση αυτή παραπέμπουν και οι ενδείξεις που παρέχουν ορισμένοι δείκτες που ενσωματώνουν προσδοκίες, αλλά και οι προβλέψεις που προκύπτουν από το υπόδειγμα πιθανοτήτων ύφεσης (βλέπε Ενότητα 1.4) και τα υποδείγματα προβλέψεων του ΚΕΠΕ (βλέπε Ενότητες 1.5 και 1.6).

Αναφορικά με τις προοπτικές για την ιδιωτική κατανάλωση, πτωτική αναμένεται να παραμείνει η πορεία στο εν λόγω μέγεθος μέχρι και το τέλος του 2013. Ωστόσο, η αποφυγή επιπλέον επιβαρύνσεων στο διαθέσιμο εισόδημα και επιπρόσθετων μέτρων που θα επιδράσουν αρνητικά στον πραγματικό πλούτο των νοικοκυριών δύναται να οδηγήσει σε περαιτέρω σημαντική κάμψη στους αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής του εν λόγω μεγέθους μέσα στο 2014. Σημαίνοντα ρόλο στην εξέλιξη του μεγέθους της ιδιωτικής κατανάλωσης θα διαδραματίσουν βεβαίως οι εξελίξεις στην αγορά εργασίας. Παράλληλα, αναμένεται να επιτευχθεί μία θετική μεταστροφή του επενδυτικού κλίματος, με απόρροια την ανάκαμψη των επενδύσεων στις εκτός των κατοικιών κατηγορίες. Ως προς την πορεία του εξωτερικού τομέα, η συμβολή του στο ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ αναμένεται να παραμείνει σε βραχυχρόνιο ορίζοντα θετική, με τα περιθώρια πώσης των εισαγωγών να περιορίζονται όμως σταδιακά, και επομένως με τα μεγέθη της συμβολής αυτής να εξαρτώνται σε ολόένα και μεγαλύτερο βαθμό από τη βελτίωση των εξαγωγικών επιδόσεων της χώρας.

1.2. Η εξέλιξη του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών

Ιωάννα Κωνσταντακοπούλου

1.2.1. Πρόσφατες εξελίξεις

Τα θετικά αποτελέσματα που σημειώθηκαν το προηγούμενο έτος συνεχίζονται στον εξωτερικό τομέα της

ελληνικής οικονομίας. Αναλυτικότερα, στο πρώτο εξάμηνο του 2013, το έλλειμμα του Ισοζυγίου Τρεχουσών Συναλλαγών ως ποσοστό του ΑΕΠ παρουσίασε μια θεματική μείωση της τάξεως του 55,3% και διαμορφώθηκε στο 3,26% του ΑΕΠ, από 7,3% το αντίστοιχο εξάμηνο του 2012 (Πίνακας 1.2.1). Σε απόλυτα μεγέθη, το έλλειμμα του ΙΤΣ έφτασε τα 2,88 δισ. ευρώ, μειωμένο κατά 4 δισ. ευρώ σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012 (βλέπε Πίνακα 1.2.2). Στη θετική αυτή εξέλιξη συνέβαλαν όλες οι συνιστώσες του Ισοζυγίου

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.1 Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (ως ποσοστό του ΑΕΠ)

	ΙΤΣ	Αγαθών	Εξαγωγές	Εισαγωγές	Υπηρεσιών	Εισοδημάτων	Τρεχουσών μεταβιβάσεων
2006	-11,39	-16,91	7,74	24,66	7,35	-3,46	1,63
2007	-14,61	-18,6	7,82	26,41	7,43	-4,16	0,71
2008	-14,92	-18,89	8,5	27,39	7,35	-4,56	1,18
2009	-11,17	-13,31	6,63	19,94	5,47	-3,89	0,56
2010	-10,13	-12,73	7,69	20,42	5,96	-3,45	0,09
2011	-9,89	-13,06	9,7	22,76	7,02	-4,12	0,27
2012	-3,37	-10,13	11,37	21,49	7,6	-1,58	0,74
2012q1	-10,58	-12,91	10,84	23,76	3,34	-4,03	3,04
2012q2	-4,26	-10,55	11,1	21,66	7,04	-1,06	0,32
2012q1-q2	-7,29	-11,69	10,98	22,66	5,27	-2,48	1,63
2013q1	-5,67	-10,72	12,92	23,64	3,46	-2,44	4,01
2013q2	-1,06	-8,09	12,15	20,24	8,74	-2,18	0,52
2013q1-q2	-3,26	-9,34	12,52	21,86	6,22	-2,31	2,18

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΛΣΤΑΤ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.2 Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (σε δισ. ευρώ)

	ΙΤΣ	Αγαθών	Εξαγωγές	Εισαγωγές	Υπηρεσιών	Εισοδημάτων	Τρεχουσών μεταβιβάσεων
2006	-23,76	-35,29	16,15	51,44	15,34	-7,21	3,40
2007	-32,60	-41,50	17,45	58,94	16,59	-9,29	1,59
2008	-34,80	-44,05	19,81	63,86	17,14	-10,64	2,76
2009	-25,82	-30,77	15,32	46,09	12,64	-8,98	1,29
2010	-22,51	-28,28	17,08	45,36	13,25	-7,67	0,20
2011	-20,63	-27,23	20,23	47,46	14,63	-8,59	0,56
2012	-6,53	-19,62	22,02	41,64	14,72	-3,06	1,43
2012q1	-4,81	-5,87	4,93	10,80	1,52	-1,83	1,38
2012q2	-2,10	-5,20	5,47	10,67	3,47	-0,52	0,16
2012q1-q2	-6,91	-11,07	10,40	21,47	4,99	-2,35	1,54
2013q1	-2,39	-4,52	5,45	9,97	1,46	-1,03	1,69
2013q2	-0,49	-3,74	5,62	9,36	4,04	-1,01	0,24
2013q1-q2	-2,88	-8,26	11,07	19,33	5,50	-2,04	1,93

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

Τρεχουσών Συναλλαγών, με ιδιαίτερη βαρύτητα οι μεταβολές στο εμπορικό ισοζύγιο.

1.2.2. Εμπορικό ισοζύγιο¹

Στη βελτίωση της κατάστασης του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου συνέβαλε η συρρίκνωση του ελλείμματος του ισοζυγίου καυσίμων και σε ένα πολύ μικρότερο βαθμό η μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου χωρίς καύσιμα και πλοία.

Αναλυτικότερα, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου ήταν 9,34 ως ποσοστό του ΑΕΠ το πρώτο εξάμηνο του 2013, έναντι 11,69% του ΑΕΠ, το αντίστοιχο διάστημα του 2012. Ενώ, σε απόλυτα μεγέθη, το έλλειμμα διαμορφώνεται στα 8,26 δισ. ευρώ έναντι 11,07 δισ. ευρώ (βλέπε Πίνακα 1.2.3), που οφείλεται κυρίως στη μείωση των εισαγωγών καυσίμων κατά 1,46 δισ. ευρώ, στη μείωση των εισαγωγών χωρίς καύσιμα και πλοία κατά 0,46 δισ. ευρώ και στην αύξηση των εξαγωγών (καυσίμων και λοιπών αγαθών), κατά 0,77 δισ. ευρώ.

Ειδικότερα, το έλλειμμα του ισοζυγίου καυσίμων συρρικνώθηκε κατά 2,04 δισεκ. ευρώ και διαμορφώθηκε στα 3,62 δισ. ευρώ, μια μεταβολή της τάξεως του 36%.

Εξαγωγές αγαθών

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που προέρχονται από την Τράπεζα της Ελλάδος, τα οποία χρησιμοποιούμε, οι ελληνικές εξαγωγές και το πρώτο εξάμηνο του 2013 συνέχισαν την ανοδική τους πορεία, σημειώνοντας αύξηση κατά 0,67 δισ. ευρώ, μια μεταβολή 6,4%, έναντι του πρώτου εξαμήνου 2012. Το θετικό αποτέλεσμα οφείλεται κυρίως στην αύξηση των εξαγωγών καυσίμων κατά 0,58 δισ. ευρώ και δευτερευόντως στις εξαγωγές χωρίς καύσιμα και πλοία κατά 0,20 δισ. ευρώ (βλέπε Πίνακα 1.2.5). Επίσης, οι εξαγωγές ως ποσοστό του ΑΕΠ διαμορφώθηκαν στα 12,52% έναντι 10,98% του ΑΕΠ το πρώτο εξάμηνο του 2012. Είναι αξιοσημείωτο ότι το πρώτο τρίμηνο του 2013 οι εξαγωγές ως ποσοστό του ΑΕΠ έφτασαν το 12,92%, σε ιστορικά υψηλό επίπεδο (βλέπε Πίνακα 1.2.4).

Εισαγωγές αγαθών

Οι εισαγωγές αγαθών ως ποσοστό του ΑΕΠ διαμορφώθηκαν στα 21,86% έναντι 22,66% το αντίστοιχο διάστημα του 2012. Σε απόλυτα μεγέθη, έφτασαν τα 19,33 δισ. ευρώ, μια μείωση της τάξεως του 10%. Η συρρίκνωση των εισαγωγών οφείλεται, κυρίως, στη μείωση των εισαγωγών καυσίμων καθώς και των εισαγωγών λοιπών αγαθών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.3 Εμπορικό ισοζύγιο και τα επιμέρους ισοζύγια (σε δισ. ευρώ)

	Εμπορικό ισοζύγιο	Ισοζύγιο καυσίμων	Εμπορικό ισοζύγιο χωρίς καύσιμα	Ισοζύγιο πλοίων	Εμπορικό ισοζύγιο χωρίς καύσιμα και πλοία
2006	-35,29	-8,76	-26,53	-3,39	-23,13
2007	-41,50	-9,22	-32,28	-5,52	-26,76
2008	-44,05	-12,15	-31,89	-4,71	-27,19
2009	-30,77	-7,60	-23,17	-3,36	-19,81
2010	-28,28	-8,63	-19,65	-3,62	-16,03
2011	-27,23	-11,13	-16,10	-3,26	-12,84
2012	-19,62	-10,22	-9,40	-1,04	-8,36
2012q1	-5,87	-3,14	-2,73	-0,36	-2,37
2012q2	-5,20	-2,52	-2,69	-0,30	-2,38
2012q1-q2	-11,07	-5,66	-5,42	-0,66	-4,75
2013q1	-4,52	-2,30	-2,22	-0,30	-1,92
2013q2	-3,74	-1,32	-2,42	-0,25	-2,17
2013q1-q2	-8,26	-3,62	-4,64	-0,55	-4,09

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1. Τα στατιστικά δεδομένα του Εμπορικού Ισοζυγίου της Τράπεζας της Ελλάδος (ΤΤΕ) καταρτίζονται με βάση τις στατιστικές πληροφορίες (στοιχεία συναλλασσόμενου, αξία αγαθών, χώρα προέλευσης και προορισμού, είδος εμπορεύματος και νόμισμα συναλλαγής) που ανακοινώνονται από τα εγχώρια πιστωτικά ιδρύματα. Ενώ τα αντίστοιχα στοιχεία που προέρχονται από την ΕΛΣΤΑΤ καταρτίζονται με βάση την τελωνειακή στατιστική και, συνεπώς, διαφοροποιούνται από αυτά της ΤΤΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.4 Εξαγωγές-Εισαγωγές (ως ποσοστό του ΑΕΠ)

	Εξαγωγές αγαθών	Καύσιμα	Πλοία (πωλήσεις)	Λοιπά αγαθά	Εισαγωγές αγαθών	Καύσιμα	Πλοία (αγορές)	Λοιπά αγαθά
2006	7,74	1,41	0,78	5,55	24,66	5,61	2,41	16,64
2007	7,82	1,36	1,02	5,44	26,41	5,49	3,49	17,43
2008	8,50	1,82	0,68	5,99	27,39	7,04	2,70	17,65
2009	6,63	1,33	0,33	4,97	19,94	4,61	1,79	13,54
2010	7,69	2,23	0,36	5,10	20,42	6,11	1,99	12,32
2011	9,70	2,97	0,36	6,37	22,76	8,30	1,93	12,53
2012	11,37	3,83	0,38	7,15	21,49	9,11	0,92	11,46
2012q1	10,84	3,23	0,40	7,22	23,76	10,14	1,17	12,43
2012q2	11,10	3,92	0,43	6,76	21,66	9,03	1,04	11,59
2012q1-q2	10,98	3,59	0,41	6,98	22,66	9,56	1,10	11,99
2013q1	12,92	4,55	0,26	8,11	23,64	10,00	0,97	12,66
2013q2	12,15	4,45	0,37	7,33	20,24	7,31	0,93	12,02
2013q1-q2	12,52	4,50	0,32	7,70	21,86	8,59	0,95	12,33

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΛΣΤΑΤ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.5 Εμπορικό ισοζύγιο: Εξαγωγές-Εισαγωγές αγαθών (σε δισ. ευρώ)

	Εξαγωγές αγαθών	Καύσιμα	Πλοία (πωλήσεις)	Λοιπά αγαθά	Εισαγωγές αγαθών	Καύσιμα	Πλοία (αγορές)	Λοιπά αγαθά
2006	16,15	2,94	1,63	11,58	51,44	11,70	5,02	34,72
2007	17,45	3,04	2,28	12,13	58,94	12,26	7,80	38,89
2008	19,81	4,25	1,58	13,98	63,86	16,41	6,29	41,17
2009	15,32	3,06	0,77	11,48	46,09	10,66	4,13	31,30
2010	17,08	4,95	0,80	11,33	45,36	13,58	4,42	27,36
2011	20,23	6,19	0,75	13,29	47,46	17,31	4,02	26,13
2012	22,02	7,43	0,74	13,86	41,64	17,65	1,78	22,21
2012q1	4,93	1,47	0,18	3,28	10,80	4,61	0,53	5,65
2012q2	5,47	1,93	0,21	3,33	10,67	4,45	0,51	5,71
2012q1-q2	10,40	3,40	0,39	6,61	21,47	9,06	1,04	11,36
2013q1	5,45	1,92	0,11	3,42	9,97	4,22	0,41	5,34
2013q2	5,62	2,06	0,17	3,39	9,36	3,38	0,43	5,56
2013q1-q2	11,07	3,98	0,28	6,81	19,33	7,60	0,84	10,90

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1.2.3. Ισοζύγιο υπηρεσιών

Το αποτέλεσμα του ισοζυγίου υπηρεσιών παρέμεινε θετικό κατά τη διάρκεια της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου. Το πλεόνασμα του ισοζυγίου υπηρεσιών ήταν 6,22 ως ποσοστό του ΑΕΠ, μια αύξηση της τάξεως του 18% ως προς το πρώτο εξάμηνο του 2012. Σε απόλυτα μεγέθη, το επίπεδο του πλεονάσματος του ισοζυγίου

υπηρεσιών διαμορφώθηκε στα 5,5 δισ. ευρώ, έναντι 4,98 δισ. ευρώ, του αντίστοιχου διαστήματος του 2012. Η οριακά θετική μεταβολή προέρχεται από την αύξηση των καθαρών εισπράξεων από ταξιδιωτικές υπηρεσίες κατά 0,58 δισ. ευρώ, καθώς και από τις καθарές εισπράξεις των λοιπών υπηρεσιών κατά 0,42. Σημαντική είναι η μείωση των καθαρών εισπράξεων από υπηρεσίες μεταφοράς κατά 0,5 δισ. ευρώ.

1.2.4. Ισοζύγιο εισοδημάτων

Το έλλειμμα του ισοζυγίου εισοδημάτων αποτελεί πηγή μακροχρόνιας ανισορροπίας για το ΙΤΣ. Στο εξεταζόμενο χρονικό διάστημα, παρουσίασε οριακές μεταβολές. Συγκεκριμένα, ως ποσοστό του ΑΕΠ διαμορφώθηκε στο 2,31%, ενώ το αντίστοιχο εξάμηνο του 2012 ήταν

2,48% (βλέπε Πίνακα 1.2.6). Σε απόλυτα μεγέθη ήταν 2,04 δισ. ευρώ, έναντι 2,035 δισ. ευρώ το 2012 (βλέπε Πίνακα 1.2.7). Θα πρέπει να σημειώσουμε ότι το πρόβλημα της ανισορροπίας του ισοζυγίου εισοδημάτων προέρχεται από τις πληρωμές τόκων από επενδύσεις χαρτοφυλακίου της χώρας, που δεν προβλέπεται να μειωθούν με τα έως τώρα δεδομένα, μακροχρόνια.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.6 Ισοζύγιο εισοδημάτων (ως ποσοστό του ΑΕΠ)

	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ	Εισπράξεις	Αμοιβές, μισθοί	Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	Πληρωμές	Αμοιβές, μισθοί	Τόκοι, μερίσματα, κέρδη
2006	-3,46	1,69	0,15	1,54	5,15	0,13	5,01
2007	-4,16	2,04	0,16	1,88	6,20	0,15	6,05
2008	-4,56	2,39	0,15	2,24	6,95	0,18	6,78
2009	-3,89	1,85	0,13	1,73	5,74	0,18	5,56
2010	-3,45	1,80	0,09	1,71	5,26	0,17	5,09
2011	-4,12	1,59	0,09	1,50	5,71	0,23	5,49
2012	-1,58	1,69	0,10	1,59	3,27	0,24	3,03
2012q1	-4,03	1,83	0,11	1,72	5,85	0,26	5,59
2012q2	-1,06	1,54	0,10	1,44	2,60	0,24	2,35
2012q1-q2	-2,48	1,68	0,11	1,57	4,16	0,25	3,91
2013q1	-2,44	1,94	0,12	1,80	4,39	0,26	4,13
2013q2	-2,18	1,73	0,11	1,62	3,91	0,26	3,65
2013q1-q2	-2,31	1,83	0,11	1,71	4,14	0,26	3,88

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος και ΕΛΣΤΑΤ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.2.7 Ισοζύγιο εισοδημάτων (σε δισ. ευρώ)

	ΙΣΟΖΥΓΙΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ	Εισπράξεις	Αμοιβές, μισθοί	Τόκοι, μερίσματα, κέρδη	Πληρωμές	Αμοιβές, μισθοί	Τόκοι, μερίσματα, κέρδη
2006	-7,21	3,53	0,32	3,21	10,74	0,28	10,46
2007	-9,29	4,56	0,37	4,19	13,84	0,33	13,51
2008	-10,64	5,57	0,34	5,23	16,22	0,41	15,81
2009	-8,98	4,28	0,29	3,99	13,27	0,41	12,86
2010	-7,67	4,01	0,20	3,81	11,68	0,38	11,31
2011	-8,59	3,32	0,19	3,13	11,92	0,47	11,45
2012	-3,06	3,27	0,20	3,07	6,34	0,47	5,87
2012q1	-1,83	0,83	0,05	0,78	2,66	0,12	2,54
2012q2	-0,52	0,76	0,05	0,71	1,28	0,12	1,16
2012q1-q2	-2,35	1,59	0,10	1,49	3,94	0,24	3,70
2013q1	-1,03	0,82	0,05	0,76	1,85	0,11	1,74
2013q2	-1,01	0,80	0,05	0,75	1,81	0,12	1,69
2013q1-q2	-2,04	1,62	0,10	1,51	3,66	0,23	3,43

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος.

1.2.5. Ισοζύγιο τρεχουσών μεταβιβάσεων

Το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών μεταβιβάσεων παρουσίασε οριακή αύξηση και διαμορφώθηκε στα 1,93 δισ. ευρώ, έναντι 1,54 δισ. ευρώ του πρώτου εξαμήνου του 2012. Ως ποσοστό του ΑΕΠ το πλεόνασμα διαμορφώθηκε στα 2,18, μια αύξηση της τάξεως του 33,7%.

1.2.6. Η εξέλιξη της ανταγωνιστικότητας, 2000-2012²

Η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία αποτελεί μέτρο της ανταγωνιστικότητας μιας χώρας και αντανάκλα την ικανότητα της χώρας να διαθέτει τα προϊόντα στην εγχώρια και διεθνή αγορά, κερδίζοντας όσο το δυνατόν μεγαλύτερα μερίδια αγοράς σε σχέση με τους εμπορικούς εταίρους της. Οι δείκτες πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας (ΠΣΣΙ)³, διακρίνονται σε δείκτες τιμών και κόστους και αντικατοπτρίζουν την εξέλιξη των τιμών ή του κόστους παραγωγής των εγχώριων προϊόντων σε σχέση με τα ξένα προϊόντα (μεμονωμένων χωρών ή συνόλου χωρών).

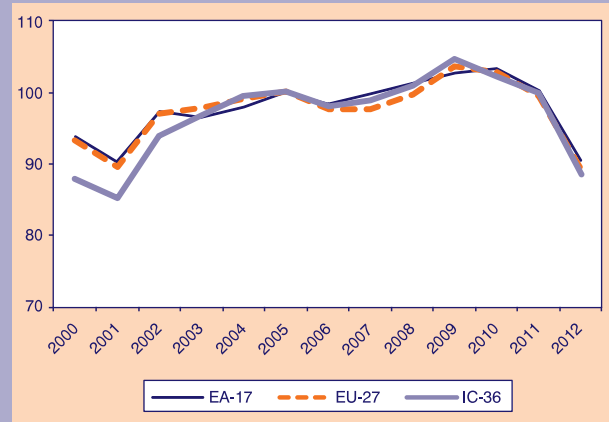
Δείκτες πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας υπολογίζονται από διάφορους οργανισμούς. Στην ανάλυσή μας θα χρησιμοποιήσουμε αυτούς που καταρτίζονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

Ανάλυση πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας με βάση το κόστος

Για την ελληνική οικονομία, διαπιστώνουμε (βλέπε Διάγραμμα 1.2.1) με βάση τους δείκτες μοναδιαίου κόστους εργασίας, σε σχέση με τις χώρες της Ευρωζώνης (EA-17), με τις χώρες της ΕΕ-27 (EU-27) και με τις βιομηχανικές χώρες (IC-36), ότι υπάρχει μια σαφής βελτίωση της ανταγωνιστικότητας τα τελευταία χρόνια της βαθιάς οικονομικής ύφεσης. Η πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία σε όρους μοναδιαίου κόστους εργασίας, για το σύνολο της οικονομίας⁴, λαμβάνει τη χαμηλότερη τιμή το 2001 σε όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης χρονικής περιόδου, συνεπώς η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας ήταν στο υψηλότερο επίπεδο. Μετά το 2001 και έως το 2010, παρατηρούμε συνεχή επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.1

Πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία σε όρους μοναδιαίου κόστους εργασίας, Σύνολο οικονομίας, 2000-2012

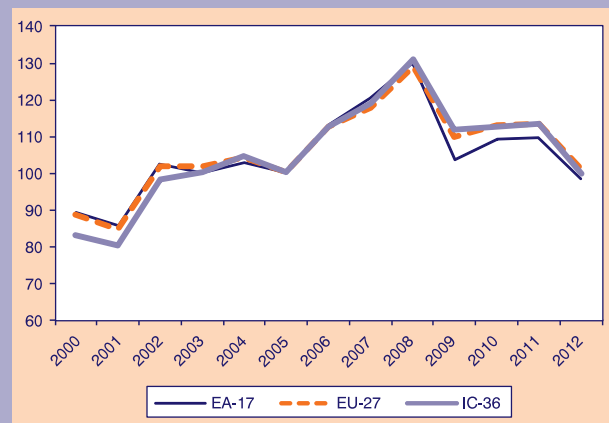

έναντι των συνόλων χωρών της ανάλυσής μας. Την τελευταία διετία υπάρχει βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, η οποία τείνει να προσεγγίσει τα επίπεδα του 2001.

Αναλύοντας την εξέλιξη της ανταγωνιστικότητας με βάση το μοναδιαίο κόστος εργασίας της μεταποίησης (βλέπε Διάγραμμα 1.2.2), διαπιστώνουμε μια συνεχή χειροτέρευση από το 2002 και έπειτα. Τη διετία 2007-2008, οι δείκτες (EA-17, ΕΕ-27, IC-36) λαμβάνουν τις υψηλότερες

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.2

Πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία σε όρους μοναδιαίου κόστους εργασίας, Βιομηχανία, 2000-2012

2. Όπως, είναι εμφανές, οι επιπτώσεις των διακυμάνσεων της ανταγωνιστικότητας επηρεάζουν το ισοζύγιο αγαθών χωρίς καύσιμα και πλοία.

3. Σημειώνουμε ότι οι δείκτες της πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας προκύπτουν από τους δείκτες ονομαστικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας, αφού γίνει η μετατροπή με τους δείκτες τιμών και κόστους.

4. Ο δείκτης πραγματικής σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας, με βάση το μοναδιαίο κόστος εργασίας, λαμβάνει υπόψη το κόστος εργασίας στο σύνολο της οικονομίας, συνεπώς και των υπηρεσιών. Για τον λόγο αυτό συνήθως προτιμάται ως αντιπροσωπευτικότερος της παραγωγικής βάσης μιας οικονομίας αυτός της μεταποίησης. Θα πρέπει να τονίσουμε ότι και οι δύο δείκτες (όπως είναι αυτονόητο), δεν λαμβάνουν υπόψη όλες τις συνιστώσες που συνθέτουν το συνολικό κόστος παραγωγής.

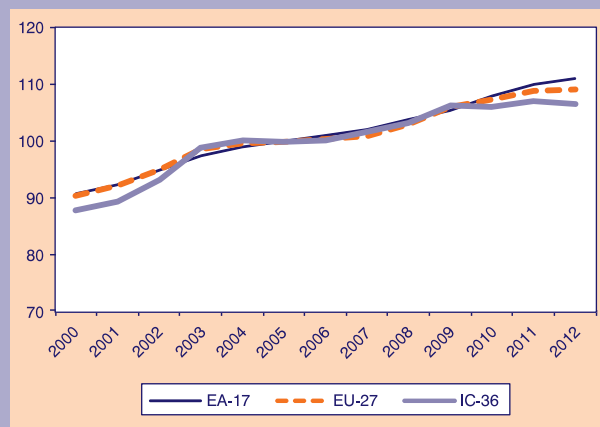
τιμές τους, δηλαδή έχουμε επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας. Ειδικότερα, το έτος 2008 η ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας βρίσκεται στο ναδίρ. Την περίοδο της βαριάς οικονομικής ύφεσης παρατηρείται μια σταδιακή βελτίωση της ανταγωνιστικότητας. Όμως, είναι αξιοσημείωτο ότι ο ρυθμός μεταβολής των δεικτών της σταθμισμένης συναλλαγματικής ισοτιμίας μεταξύ 2001 και 2012 είναι της τάξεως του 14,8%, συνεπώς βρισκόμαστε σε χειρότερη θέση σε σχέση με αυτή που είχαμε με την ένταξη μας στην Ευρωζώνη.

Ανάλυση πραγματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας με βάση τις τιμές

Όσον αφορά τους δείκτες ανταγωνιστικότητας με βάση τις τιμές, αυτοί δεν ακολούθησαν την πορεία της ανταγωνιστικότητας κόστους. Οι δείκτες που αντανακλούν

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.5

Πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία σε όρους τιμών εξαγωγών

την ανταγωνιστικότητα τιμών (βλέπε Διαγράμματα 1.2.3 έως και 1.2.5) ακολουθούν μια σταθερή πτωτική πορεία σε όλη τη διάρκεια της χρονικής περιόδου 2000-2011, ενώ υπάρχει μια μικρή βελτίωση το 2012. Η ανταγωνιστικότητα τιμών των εξαγωγών συνεχίζει να επιδεινώνεται. Ιδιαίτερα ο τελευταίος δείκτης, καθώς και οι υπόλοιποι των τιμών, επηρεάζονται από τις διεθνείς τιμές των προϊόντων, σε μια μικρή ανοικτή οικονομία όπως είναι η ελληνική.

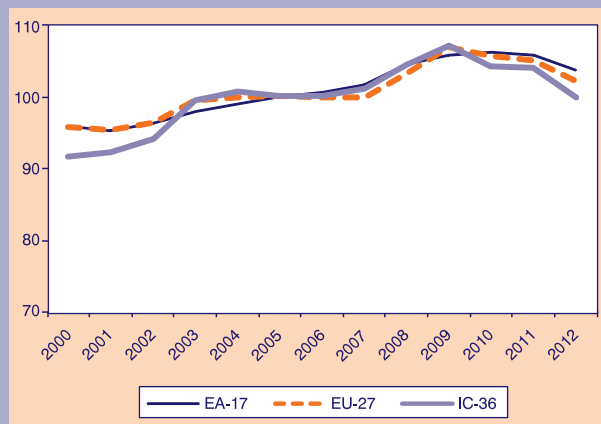
1.2.7. Σύνοψη

Παρατηρούμε, και το τρέχον έτος, βελτίωση του εξωτερικού τομέα της ελληνικής οικονομίας. Η θετική εξέλιξη που παρατηρείται στο πρώτο εξάμηνο του έτους προέρχεται από το εμπορικό ισοζύγιο, και ειδικότερα από τη μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου καυσίμων (μείωση των εισαγωγών καυσίμων με παράλληλη αύξηση των εξαγωγών) και τη μείωση του εμπορικού ισοζυγίου χωρίς καύσιμα και πλοία (μείωση των εισαγωγών και οριακή αύξηση των εξαγωγών). Προς την ενίσχυση του αποτελέσματος συνέβαλαν και το ισοζύγιο υπηρεσιών και τρεχουσών μεταβιβάσεων.

Αναμένεται περαιτέρω βελτίωση της εικόνας του ΙΤΣ, εξαιτίας κυρίως των θετικών ενδείξεων του ισοζυγίου των υπηρεσιών αλλά και των μελλοντικών μεσοπρόθεσμων θετικών αποτελεσμάτων των ελληνικών εξαγωγών. Όμως, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η σύνθεση των ελληνικών εξαγωγών είναι περιοριστική για τη συνεχή μεγέθυνσή τους. Τέλος, δεν πρέπει να ξεχάσουμε την τρέχουσα προβληματική συνιστώσα του ΙΤΣ, δηλαδή το ισοζύγιο εισοδημάτων, το οποίο με τα έως τώρα δεδομένα δεν προβλέπεται να βελτιωθεί.

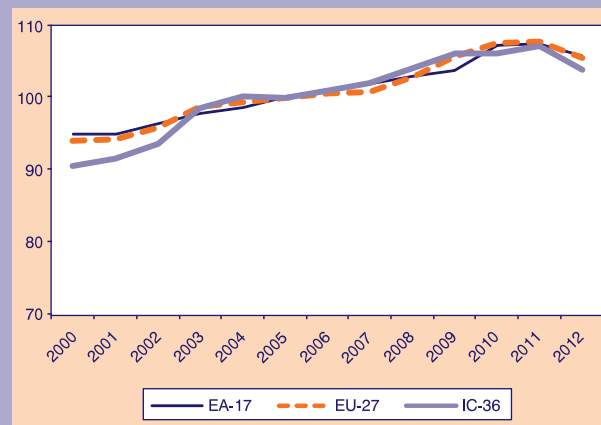
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.3

Πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία σε όρους αποπληθωριστή ΑΕΠ

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.2.4

Πραγματική συναλλαγματική ισοτιμία σε όρους τιμών καταναλωτή

1.3. Οι εξελίξεις του δείκτη τιμών καταναλωτή στην Ελλάδα και την Ευρωζώνη

Στέλιος Καραγιάννης, Γιάννης Παναγόπουλος

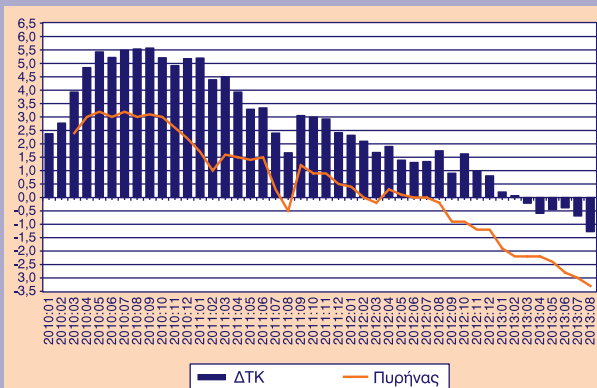
Ο πληθωρισμός στη χώρα μας, σε ό,τι αφορά το γενικό επίπεδο τιμών (ΔΤΚ), συνεχίζει την καθοδική του πορεία, παρουσιάζοντας αρνητικές τιμές μεταβολής από τον Οκτώβριο του 2012. Συγκεκριμένα, ο πληθωρισμός τον Αύγουστο του 2013 παρουσίαζε μείωση κατά 1,3% σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του 2012 (βλ. Διάγραμμα 1.3.1). Το συγκεκριμένο ποσοστό κρίνεται ενθαρρυντικό για τη συνέχιση του αποπληθωρισμού (deflation), εάν λάβουμε υπόψη μας ότι τον Ιούλιο του 2013 η πτώση των τιμών κινήθηκε στο -0,7% σε σχέση με τον αντίστοιχο μήνα του 2012. Από την άλλη πλευρά, σε ό,τι αφορά τον πυρήνα του δείκτη¹ παρατηρούμε ότι συνεχίζει την πορεία αποπληθωρισμού που άρχισε τον Αύγουστο του 2012 (-0,2%). Συγκεκριμένα, τον Αύγουστο του 2013 ο πυρήνας του δείκτη παρουσιάζει ετήσια μεταβολή της τάξης του -3,3%. Μάλιστα στον συγκεκριμένο δείκτη διαπιστώνουμε μια ελαφρά επιτάχυνση σε σχέση με τον Ιούνιο και Ιούλιο του ίδιου έτους (2013) όπου παρατηρούμε ετήσιο αρνητικό αποπληθωρισμό της τάξης του -2,8% και -3%, αντίστοιχα. Κατ' επέκταση, και λαμβάνοντας υπόψη την οικονομετρική σχέση που υπάρχει μεταξύ του πυρήνα και του γενικού δείκτη (βλέπε Τεύχος 12, *Οικονομικές Εξελίξεις*) συμπεραίνουμε ότι αναμένεται να συνεχισθεί και να εκβαθυνθεί

περαιτέρω η πορεία του αρνητικού αποπληθωρισμού στο γενικό επίπεδο τιμών.

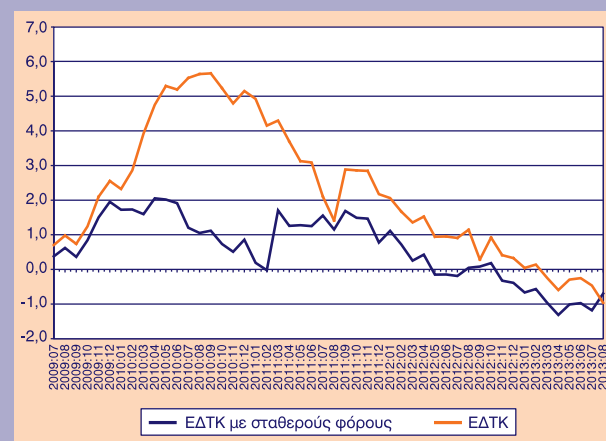
Πρόσθετα, να επισημάνουμε ότι η παραπάνω αρνητική μεταβολή του γενικού ΔΤΚ σε ετήσια βάση προέρχεται κυρίως από τη μείωση των παρακάτω επιμέρους δεικτών, σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ: (α) από την ομάδα “Διαρκή αγαθά-Είδη νοικοκυριού και υπηρεσίες” (5,7%), και πιο συγκεκριμένα από τη μείωση, κυρίως, των τιμών στα λευκά είδη, οικιακές συσκευές και υπηρεσίες κλπ., (β) από την ομάδα “Άλλα αγαθά και υπηρεσίες” (5,4%), λόγω μείωσης, κυρίως, των τιμών των κομμωτηρίων, των ειδών ατομικής φροντίδας και των ασφαλιστρών μεταφορών, (γ) από την ομάδα “Επικοινωνίες” (4,3%), λόγω μείωσης, κυρίως, των τιμών των τηλεφωνικών υπηρεσιών, και δ) από την ομάδα “Εκπαίδευση” (4,0%), λόγω μείωσης, κυρίως, των τιμών στα διδάκτρα ιδιωτικών σχολείων, ξένων γλωσσών κ.ά.

Επιπροσθέτως στο Διάγραμμα 1.3.2 παρουσιάζεται η πορεία του Εναρμονισμένου πληθωρισμού με σταθερούς αλλά και χωρίς σταθερούς φορολογικούς συντελεστές (ΕΔΤΚ-ΣΦ και ΕΔΤΚ, αντίστοιχα). Όπως παρουσιάστηκε και στις προηγούμενες αναλύσεις μας, η διαφορά στους δύο αυτούς δείκτες αποτελεί μια ένδειξη για την επίδραση των φορολογικών συντελεστών των έμμεσων φόρων στη συνολική μεταβολή της τελικής τιμής. Η διαφορά αυτή έχει πλέον εξαλειφθεί τον μήνα Αύγουστο, γεγονός που σηματοδοτεί ότι οι προηγούμενοι καταναλωτικοί φόροι δεν έχουν πλέον επίπτωση στις τιμές. Παρουσιάζει μάλιστα και μια μικρή αρνητική

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.3.1
ΔΤΚ, % μεταβολή ως προς τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.3.2
Εναρμονισμένος ΔΤΚ και Εναρμονισμένος ΔΤΚ με σταθερούς φόρους, % μεταβολή ως προς τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους

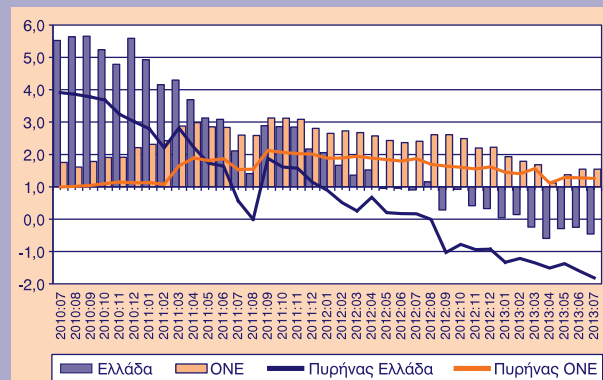

1. Ο πυρήνας του ΔΤΚ προέρχεται από τις εκτιμήσεις της ΕΛΣΤΑΤ και δεν περιλαμβάνει τις τιμές του ηλεκτρικού ρεύματος, του φυσικού αερίου και των καυσίμων αυτοκινήτου.

τιμή (-0,27%) που συνδέεται πιθανά με την πρόσφατη μείωση του φορολογικού συντελεστή στον κλάδο της εστίασης.

Τέλος, η μεταβολή του πληθωρισμού στην Ελλάδα σε σχέση με τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 1.3.3. Παρατηρούμε ότι συνεχίζεται η πτωτική πορεία του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή (ΕΔΤΚ) στη χώρα μας με ρυθμό μεγαλύτερο από τον αντίστοιχο της Ευρωζώνης. Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει η εξέταση του πυρήνα του πληθωρισμού (δεν περιλαμβάνονται τα επεξεργασμένα τρόφιμα και η ενέργεια για την Ευρωζώνη), στον οποίο παρατηρούμε ότι η σχετική διαφορά των δύο δεικτών αυξάνεται σημαντικά από τα μέσα του 2011. Η διαφορά των δύο δεικτών κυμαίνεται στο 3,1% για τον γενικό δείκτη και στο 1,8% για τον πυρήνα (στοιχεία Ιουλίου 2013).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.3.3
Εναρμονισμένος Δείκτης Τιμών Καταναλωτή σε Ελλάδα και ΟΝΕ, % μεταβολή ως προς τον αντίστοιχο μήνα του προηγούμενου έτους

1.4. Πιθανότητες καθεστώτος ύφεσης για την ελληνική οικονομία: Τρέχουσα περίοδος και προβλέψεις

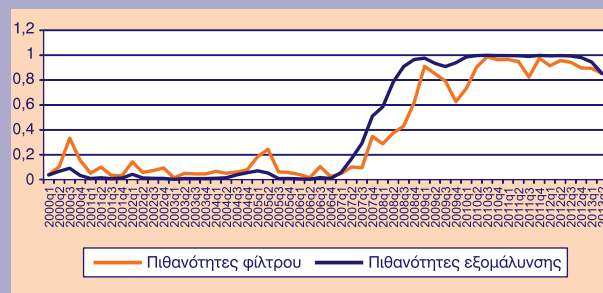
Αικατερίνη Τσούμα

Όπως έχει αναλυθεί και σε προηγούμενα τεύχη των *Οικονομικών Εξελίξεων*, το εάν η ελληνική οικονομία σε μια χρονική περίοδο διανύει μια φάση ύφεσης (ή επέκτασης) του οικονομικού κύκλου δύναται να αξιολογηθεί στη βάση εκτιμήσεων πιθανοτήτων καθεστώτος ύφεσης (ή επέκτασης). Οι εκτιμήσεις αυτές πραγματοποιούνται με τη χρήση διαφορετικών υποδειγμάτων όπως, μεταξύ άλλων, τα υποδείγματα (α) εναλλαγής καθεστώτος κατά Markov και (β) τα κανονικά πιθανολογικά υποδείγματα (probit) και είτε αφορούν μέχρι και στην πιο πρόσφατη περίοδο ή ενσωματώνουν προβλέψεις για μελλοντικές περιόδους.

Στην περίπτωση του υποδείγματος εναλλαγής καθεστώτος κατά Markov¹, το οποίο προσεγγίζει τον οικονομικό κύκλο ως μια ανέλιξη εναλλαγής μεταξύ καθεστώτος ύφεσης και επέκτασης, χρησιμοποιείται ο ρυθμός μεταβολής του τριμηνιαίου ΑΕΠ², το οποίο αποτελεί το επιλεγμένο μέγεθος μέτρησης της οικονομικής δραστηριότητας. Οι εκτιμώμενες πιθανότητες φίλτρου (filtered) (στη βάση της πληροφόρησης που είναι διαθέσιμη στην εκάστοτε χρονική στιγμή t) και εξομάλυνσης (smoothed) (στη βάση όλης της πληροφόρησης που είναι διαθέσιμη έως το τέλος T του δείγματος) για το καθεστώς ύφεσης αφορούν μέχρι και την πιο πρόσφατη χρονική περίοδο. Το Διάγραμμα 1.4.1 παρουσιάζει τις εκτιμήσεις των σχετικών πιθανοτήτων για την περίοδο από το πρώτο τρίμηνο του 2000 έως το δεύτερο τρίμηνο του 2013³. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με τον κανόνα που υιοθετείται, μια περίοδος ύφεσης ορίζεται ως περίοδος κατά την οποία η πιθανότητα ύφεσης που συνάγεται είναι υψηλότερη του 0,5.

Τόσο οι εκτιμηθείσες πιθανότητες φίλτρου για το καθεστώς ύφεσης όσο και οι πιθανότητες εξομάλυνσης υποδεικνύουν ξεκάθαρα την είσοδο της ελληνικής οικονο-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.4.1
Πιθανότητες καθεστώτος ύφεσης στη βάση υποδείγματος εναλλαγής καθεστώτος κατά Markov

μίας σε καθεστώς ύφεσης στα τέλη της δεκαετίας του 2000. Παράλληλα, το σημαντικό ύψος των πιθανοτήτων φίλτρου και εξομάλυνσης (που ταυτίζεται στις δύο περιπτώσεις) για το καθεστώς ύφεσης σύμφωνα με την τελευταία παρατήρηση για το δεύτερο τρίμηνο του 2013 –εκτιμάται στο 0,8525– αποτελεί σαφή ένδειξη για το ότι η ελληνική οικονομία εξακολούθησε να διανύει περίοδο καθεστώτος ύφεσης μέχρι και το πρώτο εξάμηνο του 2013. Εντούτοις, και σε συμφωνία με τις ενδείξεις για κάποια πρώτα στοιχεία κάμψης των πιθανοτήτων ύφεσης μετά από μια μακρά περίοδο, τα οποία είχαν επισημανθεί στην πιο πρόσφατη ανάλυση (*Οικονομικές Εξελίξεις*, Τεύχος 21), παρατηρείται συνέχιση της εν λόγω εξέλιξης. Ειδικότερα, η σχετική πιθανότητα φίλτρου για το καθεστώς ύφεσης σημείωσε κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2013 για τέταρτο συνεχόμενο τρίμηνο πτώση, με αποτέλεσμα να διαμορφωθεί στο 0,8525 από το επίπεδο του 0,9567 στο δεύτερο τρίμηνο του 2012. Το ίδιο φαίνεται να ισχύει και για την πιθανότητα εξομάλυνσης, η οποία επίσης σημείωσε μια συνεχιζόμενη πτώση από το 0,997 στο δεύτερο τρίμηνο του 2012 στο 0,8525. Η ερμηνεία των ενδείξεων που παρατίθενται πρέπει σαφώς να λαμβάνει υπόψη ότι οι πιθανότητες ύφεσης εξακολουθούν να είναι ιδιαίτερα υψηλές, σηματοδοτώντας την παραμονή της ελληνικής οικονομίας σε καθεστώς ύφεσης καθ' όλο το πρώτο εξάμηνο του 2013. Η συνέχιση όμως της καταγραφής πτώσης στις εκτιμώμενες πιθανότητες για τέταρτο συνεχόμενο τρίμηνο δεν μπορεί παρά να αποτελεί μια

1. Για την αναλυτική παρουσίαση της συγκεκριμένης εξειδίκευσης κατά Hamilton (1989) καθώς και την ερμηνεία των πιθανοτήτων που προκύπτουν, βλέπε *Οικονομικές Εξελίξεις*, Τεύχος 13, Σεπτέμβριος 2010, σελ. 22-24.

2. Σημειώνεται ότι έχει ληφθεί υπόψη η πιο πρόσφατη αναθεώρηση των στοιχείων των Εθνικών Λογαριασμών και ότι για τα τριμηνιαία στοιχεία του ΑΕΠ που παρέχονται μόνο σε μη εποχικά διορθωμένη βάση χρησιμοποιείται το πρόγραμμα Demetra+ για την απόκτηση εποχικά διορθωμένων στοιχείων.

3. Ενώ οι εκτιμήσεις πραγματοποιούνται για την περίοδο 1970-2013, η πιο σύντομη περίοδος απεικόνισης επιλέγεται για λόγους συγκρισιμότητας με τα αποτελέσματα των πιθανοτήτων εκτίμησης του κανονικού πιθανολογικού υποδείγματος που ακολουθεί.

πρώτη ένδειξη για μια στροφή προς μειούμενες πιθανότητες ύφεσης, η οποία δύναται να αποτελέσει την έναρξη της πορείας εξόδου της χώρας από την κρίση. Ιδιαίτερα κρίσιμη καθίσταται στο σημείο αυτό η εκτίμηση των πιθανοτήτων ύφεσης από το κανονικό πιθανολογικό υπόδειγμα, η οποία και ακολουθεί και δύναται να παρέχει επιπλέον στοιχεία που να επιβεβαιώνουν –ή και όχι– τις εν λόγω τάσεις.

Το κανονικό πιθανολογικό υπόδειγμα⁴, το οποίο παρέχει μια επιπλέον εκτίμηση για τη φάση του οικονομικού κύκλου στη βάση εκτιμώμενων πιθανοτήτων ύφεσης, εκτιμά την κατάσταση της οικονομίας μέσω μιας μεταβλητής που δύναται να παίρνει μόνο δύο τιμές ανάλογα με το εάν η οικονομία διανύει καθεστώς ύφεσης ή όχι. Οι προκύπτουσες προσαρμοσμένες (fitted) τιμές από την εκτίμηση του ύψους της πιθανότητας ο παρατηρήσιμος δείκτης καθεστώς ύφεσης να παίρνει την τιμή “1”⁵ ερμηνεύονται ως οι εκτιμώμενες πιθανότητες καθεστώς ύφεσης. Για την εκτίμηση του υποδείγματος επιλέγονται ως ανεξάρτητες μεταβλητές οι ρυθμοί μεταβολής του τριμηνιαίου ΑΕΠ και του κατασκευασμένου μηνιαίου Δείκτη Προήγησης (βλέπε Tsouma, 2010), ο οποίος για τους σκοπούς της παρούσας εφαρμογής μετατρέπεται σε τριμηνιαία συχνότητα. Τα στοιχεία που χρησιμοποιούνται αφορούν στη χρονική περίοδο από το πρώτο τρίμηνο του 2000⁶ έως το δεύτερο τρίμηνο του 2013, ενώ οι εκτιμήσεις που πραγματοποιούνται περιλαμβάνουν και προβλέψεις για τις πιθανότητες ύφεσης για τα δύο επόμενα τρίμηνα, συνεπώς για το τρίτο και τέταρτο τρίμηνο του 2013, με τον ορίζοντα της πρόβλεψης να ορίζεται στα δύο τρίμηνα.

Οι εκτιμήσεις μαρτυρούν, όπως απεικονίζεται στο Διάγραμμα 1.4.2, ότι υψηλές πιθανότητες προβλέπονταν ήδη κατά την έναρξη της ύφεσης που ξεκίνησε το 2008 και διατηρήθηκαν καθ’ όλη τη διάρκεια της συνεχιζόμενης ύφεσης που εξακολουθούσε να διανύει η ελληνική οικονομία μέχρι τον Ιούνιο του 2013 (εξαιρέση αποτελεί η τιμή της πιθανότητας (0,43) για το πρώτο τρίμηνο του 2010)⁷. Η εικόνα που επιπροσθέτως προκύπτει από τις ενσωματωμένες προβλέψεις για τα δύο επόμενα τρί-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1.4.2
Πιθανότητες καθεστώς ύφεσης
στη βάση κανονικού πιθανολογικού υποδείγματος

μηνα, καθιστά δυνατή μια εκτίμηση για το δεύτερο εξάμηνο του 2013 και συνεπώς για τις βραχυπρόθεσμες προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Οι υποκείμενες εκτιμήσεις σαφώς υποδηλώνουν, μέσω των πιθανοτήτων που εξακολουθούν να παραμένουν ιδιαίτερα υψηλές, ότι για το υπόλοιπο του 2013, και κατ’ επέκταση για το σύνολο του 2013, προβλέπεται η ελληνική οικονομία να παραμείνει σε καθεστώς ύφεσης. Είναι ωστόσο σημαντικό ότι καταγράφεται μια πτώση στις προσαρμοσμένες πιθανότητες ύφεσης για τρία συνεχόμενα τρίμηνα, επιβεβαιώνοντας μια πρώτη μεμονωμένη ένδειξη που είχε επισημανθεί στην προηγούμενη ανάλυση (*Οικονομικές Εξελίξεις*, Τεύχος 21). Συνεπώς μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα, σε συνδυασμό και με τα αποτελέσματα για τις ακόμα υψηλές αλλά μειούμενες πιθανότητες ύφεσης που προέκυψαν από το υπόδειγμα εναλλαγής καθεστώς κατά Markov, ότι υπάρχουν πλέον σαφείς ενδείξεις για μια πιθανή έναρξη μιας πορείας εξόδου της ελληνικής οικονομίας από το καθεστώς ύφεσης. Επισημαίνεται ότι, βεβαίως, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο κάποιας ενδιάμεσης ξαφνικής μεταστροφής της πτωτικής αυτής τάσης των πιθανοτήτων ύφεσης. Στην παρούσα φάση όμως, οι ενδείξεις που παρέχουν και τα δύο υποδείγματα τείνουν να καταδεικνύουν μια πιθανή λήξη της περιόδου ύφεσης σε βραχυπρόθεσμο ορίζοντα, χωρίς να είναι δυνα-

4. Για την αναλυτική παρουσίαση της συγκεκριμένης εξειδίκευσης κατά Estrella and Mishkin (1998), βλέπε *Οικονομικές Εξελίξεις*, Τεύχος 14, Ιανουάριος 2011, σελ. 27-28.

5. Εξαιτίας της έλλειψης επίσημης χρονολόγησης του κύκλου για την ελληνική οικονομία, ο δείκτης καθεστώς ύφεσης που χρησιμοποιείται βασίζεται σε σχετική εφαρμογή που πραγματοποιείται (βλέπε E. Tsouma, 2011), στην οποία προσδιορίζονται τα ακριβή σημεία καμπής του οικονομικού κύκλου.

6. Οι εκτιμήσεις ξεκινούν από το πρώτο τρίμηνο του 2001 εξαιτίας του υπολογισμού των ρυθμών μεταβολής και της ενσωμάτωσης των υστερήσεων. Για το λόγο αυτό στο σχετικό διάγραμμα η απεικόνιση ξεκινά από το 2001.

7. Η πτώση αυτή της πιθανότητας ύφεσης κάτω από το 0,5 υπήρξε προσωρινή και σαφώς δεν σηματοδότησε την έξοδο από το συγκεκριμένο καθεστώς. Η άμεση επαναφορά και διατήρηση των πιθανοτήτων ύφεσης σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα επιβεβαιώνει ότι η εξέλιξη αυτή είχε προσωρινό χαρακτήρα και ότι η ελληνική οικονομία εξακολουθεί να διανύει περίοδο καθεστώς ύφεσης.

τόν να προδιαγραφεί η ταχύτητα εξόδου από το εν λόγω καθεστώς και συνεπώς να προβλεφθεί και ο ακριβής χρονικός ορίζοντας εισόδου σε καθεστώς ανάπτυξης.

Βιβλιογραφία

Estrella, A. and F. S. Mishkin (1998). "Predicting US Recessions: Financial Variables as Leading Indicators", *The Review of Economics and Statistics*, 80(1), 45-61.

Hamilton, J. D. (1989). "A new approach to the economic analysis of nonstationary time series and the business cycle", *Econometrica*, 57, 357-384.

Tsouma, E. (2010). "Predicting Growth and Recessions Using Leading Indicators: Evidence from Greece", ΚΕΠΕ, Εργασίες για Συζήτηση, 114.

Tsouma, E. (2011). "Dating the Greek Business Cycle: Is there Evidence on a Late 2000s Recessionary Regime for the Greek Economy?", *Essays in Economics-Applied Studies on the Greek Economy, 50 years anniversary publication*, Athens: ΚΕΠΕ.

1.5. Οι προβλέψεις του υποδείγματος παραγόντων για τις βραχυπρόθεσμες εξελίξεις στο ΑΕΠ

**Μονάδα Οικονομικών Προβλέψεων
Υποδείγματος Παραγόντων
Έρση Αθανασίου, Θεόδωρος Τσέκερης,
Αικατερίνη Τσούμα**

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται οι επικαιροποιημένες τριμηνιαίες βραχυπρόθεσμες προβλέψεις του ΚΕΠΕ αναφορικά με την εξέλιξη του ρυθμού μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ στα δύο τελευταία τρίμηνα του 2013 και τα δύο πρώτα του 2014. Οι εν λόγω προβλέψεις προκύπτουν από την εφαρμογή ενός δομικού υποδείγματος παραγόντων (structural factor model), αναλυτική περιγραφή του οποίου παρουσιάστηκε στο Τεύχος 15 των *Οικονομικών Εξελίξεων*. Η βάση δεδομένων που χρησιμοποιείται για την εκτίμηση του υποδείγματος και τη διεξαγωγή των προβλέψεων καλύπτει τις κύριες παραμέτρους της οικονομικής δραστηριότητας στη χώρα σε τριμηνιαία συχνότητα και για τη χρονική περίοδο μέχρι και τον Ιούνιο του 2013. Ειδικότερα, στο δείγμα ενσωματώνονται μεταβλητές τόσο από την κατηγορία των πραγματικών μεγεθών (όπως οι κύριες συνιστώσες του ΑΕΠ από την πλευρά της δαπάνης, γενικοί και επιμέρους δείκτες που αφορούν στη βιομηχανική παραγωγή, τις λιανικές πωλήσεις, τις ταξιδιωτικές εισπράξεις, την αγορά εργασίας και δείκτες οικονομικού κλίματος και επιχειρηματικών προσδοκιών) όσο και από την κατηγορία των ονομαστικών μεγεθών (όπως ο γενικός και επιμέρους δείκτες τιμών καταναλωτή, νομι-

σματικά μεγέθη, αποδόσεις ομολόγων, επιτόκια, συναλλαγματικές ισοτιμίες και δείκτες τιμών κατοικιών). Σημειώνεται ότι η απαραίτητη για τις εκτιμήσεις εποχική διόρθωση των χρονολογικών σειρών πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του προγράμματος Demetra+ που είναι διαθέσιμο από την Eurostat¹.

Με βάση τις προβλέψεις του υποδείγματος, όπως παρουσιάζονται στον Πίνακα 1.5.1, ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ εκτιμάται στο -3,5% για το σύνολο του 2013, σηματοδοτώντας τη συνέχιση της ύφεσης κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2013. Ωστόσο, η εν λόγω πρόβλεψη καταδεικνύει τον περιορισμό του εύρους της ύφεσης σε σχέση με το 2012 (-6,4%) σε ακόμα σημαντικότερο βαθμό απ' ό,τι είχε προβλεφθεί στη βάση των διαθέσιμων στοιχείων μέχρι και το τέλος του 2012. Παράλληλα, ενσωματώνει μια αξιοσημείωτη βελτίωση ως προς την προηγούμενη πρόβλεψη του ΚΕΠΕ για το 2013, η οποία ήταν της τάξεως του -3,9%. Αναφορικά με την τριμηνιαία εξέλιξη του ρυθμού μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ, ως προς τα αντίστοιχα τρίμηνα του προηγούμενου έτους, οι προβλέψεις διαμορφώνονται στο -3,3% και -1,3% στο τρίτο και τέταρτο τρίμηνο του 2013, αντίστοιχα, και στο -0,7% και 0,0% στα δύο πρώτα τρίμηνα του 2014, αντίστοιχα. Σύμφωνα με την πρόβλεψη αυτή, ο μηδενικός ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ στο δεύτερο τρίμηνο του 2014 σηματοδοτεί για πρώτη φορά μια πιθανή έναρξη πορείας εξόδου της ελληνικής οικονομίας από το καθεστώς ύφεσης. Σημειώνεται όμως ότι δεν αρκεί ένα τρίμηνο με μηδενικό ή θετικό ρυθμό μεταβολής για να καταστεί βέβαιη η έναρξη καθεστώτος ανάπτυξης.

Οι σημαντικές διαφοροποιήσεις που παρουσιάζει η νέα πρόβλεψη ως προς τον ρυθμό μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ για το 2013 και οι νέες προβλέψεις για την

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.5.1 Ρυθμός μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ
(% ως προς την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου έτους)

Τρίμηνα	2013		2014	
	2013Q3	2013Q4	2014Q1	2014Q2
Τριμηνιαίος ρυθμός μεταβολής	-3,3 [-3,40, -3,28]	-1,3 [-1,37, -1,16]	-0,7 [-0,83, -0,51]	0,0 [-0,22, 0,19]
Μέσος ετήσιος ρυθμός μεταβολής	-3,5 [-3,51, -3,43]			

Σημείωση: Οι τιμές στις αγκύλες δείχνουν το κάτω και άνω όριο του διαστήματος εμπιστοσύνης της πρόβλεψης στο επίπεδο 95%.

1. Για την εποχική διόρθωση χρησιμοποιήθηκε το φίλτρο TRAMO/SEATS.

εξέλιξη κατά το πρώτο εξάμηνο του 2014 συνδέονται με την επιπρόσθετη πληροφόρηση η οποία ενσωματώνεται στα στοιχεία για την πορεία της ελληνικής οικονομίας στο πρώτο εξάμηνο του 2013. Συνολικά εντώνονται οι ενδείξεις για σημαντική αποκλιμάκωση της αρνητικής δυναμικής που χαρακτήριζε το συνολικό οικονομικό περιβάλλον μέχρι και το τρίτο τρίμηνο του 2012. Πρωταρχικό ρόλο στην εξέλιξη αυτή διαδραματίζει η σταδιακή αποδυνάμωση του κλίματος αβεβαιότητας αναφορικά με τις συνολικές προοπτικές της ελληνικής οικονομίας, καθώς και η ενίσχυση της αξιοπιστίας της εφαρμοζόμενης πολιτικής ως προς την εκπλήρωση σημαντικού αριθμού δεσμεύσεων στα πλαίσια του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής, συμπεριλαμβανομένης της συνεχιζόμενης προόδου αναφορικά με τις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις.

Οι ως άνω εξελίξεις αντανακλώνται στην ενίσχυση της δυνητικά σταθεροποιητικής τάσης σε έναν αριθμό μεταβλητών, αλλά και τη συνεχή βελτίωση ορισμένων άλλων μεταβλητών. Ιδιαίτερα θετική υπήρξε η συνεισφορά των δεικτών που σχετίζονται με τον κλάδο του τουρισμού, ενώ ευνοϊκές υπήρξαν και οι εξελίξεις αναφορικά με τις εξαγωγές αγαθών, τον κύκλο εργασιών στη βιομηχανία για την εξωτερική αγορά, τους δείκτες ανταγωνιστικότητας, τον δείκτη οικονομικού κλίματος, καθώς και ορισμένους επιμέρους δείκτες που αντανακλούν προσδοκίες. Παράλληλα, ηπιότερες εμφανίζονται να είναι, ιδιαίτερα στο δεύτερο τρίμηνο του 2013, οι πτωτικές τάσεις σε κύρια μακροοικονομικά μεγέθη της εγχώριας ζήτησης, όπως οι επενδύσεις και η κατανάλωση. Αναφορικά με την αγορά εργασίας, δυσμενείς παραμένουν οι εξελίξεις στα βασικά μεγέθη της απασχόλησης και της ανεργίας. Επισημαίνεται, ωστόσο, ότι για πρώτη φορά μετά από μια μακρά περίοδο σημει-

ώθηκε μια οριακά αρνητική (-0,4%) μεταβολή από τρίμηνο σε τρίμηνο στον αριθμό των ανέργων και μια μικρή θετική μεταβολή (1%) από τρίμηνο σε τρίμηνο στον αριθμό των απασχολούμενων.

Την πορεία του πραγματικού ΑΕΠ κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2013 δύνανται να επηρεάσουν προς μια ακόμα πιο ευνοϊκή κατεύθυνση οι ιδιαίτερα θετικές εξελίξεις στον τουρισμό που, σύμφωνα με τις πρώτες ενδείξεις, αναμένεται να καταγραφούν στο τρίτο τρίμηνο του έτους, με πιθανή και την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου. Θετικές επιδράσεις μέσα στο έτος εκτιμάται ότι θα προκληθούν και από την αναμενόμενη επανεκκίνηση πολλών από τα μεγάλα δημόσια έργα, καθώς και από τη συνέχιση των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων. Παράλληλα, η ολοκλήρωση της διαδικασίας ανακεφαλαιοποίησης των ελληνικών συστημικών τραπεζών αναμένεται να συμβάλει στην ενίσχυση της σταθερότητας και αξιοπιστίας στο εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα εντός του 2013 και κατά το πρώτο εξάμηνο του 2014. Επίσης η βελτίωση των οικονομικών συνθηκών στην ΕΕ και την Ευρωζώνη εκτιμάται ότι θα επηρεάσει θετικά τις προοπτικές της ελληνικής οικονομίας. Σε συνδυασμό με τα παραπάνω, η καταγραφή μηδενικού ρυθμού μεταβολής του ΑΕΠ κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2014 δύναται να προέλθει από τη σημαντική ενίσχυση των εξαγωγών και τη σταδιακή ανάκαμψη των επενδύσεων. Αντιθέτως, δεν μπορεί να αποκλειστεί μια παράταση της χρονικής περιόδου παραμονής της ελληνικής οικονομίας σε καθεστώς ύφεσης στην περίπτωση μιας ενδεχόμενης επιβολής νέων δημοσιονομικών μέτρων που θα επιδεινώσουν τις συνθήκες στην αγορά εργασίας, αλλά και τυχόν καθυστερήσεων στην εφαρμογή των αναγκαίων θεσμικών μεταρρυθμίσεων.

1.6. Οι προβλέψεις βασικών μακροοικονομικών μεγεθών με τη χρήση ενός μικρής κλίμακας μακροοικονομικού υποδείγματος

**Ομάδα Οικονομικών Προβλέψεων
Υποδείγματος SURE
Θανάσης Καζάνας, Αριστοτέλης Κουτρούλης
και Γιάννης Παναγόπουλος**

Στη συγκεκριμένη ενότητα και σε συνέχεια των προηγούμενων προβλέψεων (Τεύχη 20 & 21) προχωρούμε εδώ στην εκτίμηση, με τη μεθοδολογία SURE (Seemingly Unrelated Regression Equations), ενός συστήματος εξισώσεων [βλ. εξισώσεις (1.1)-(1.4)] με απώτερο στόχο την πρόβλεψη τεσσάρων βασικών μακροοικονομικών μεταβλητών. Συγκεκριμένα:

- του ετήσιου ρυθμού μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ (GR),
- του ποσοστού της ανεργίας (U),
- του ετήσιου ρυθμού των μεταβολών του Εναρμονισμένου ΔTK (INF) και
- του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, ως ποσοστού του ΑΕΠ (CAY).

Για τις παραπάνω εκτιμήσεις χρησιμοποιούμε τριμηνιαία δεδομένα για το χρονικό διάστημα 2001:Ι-2013:ΙΙ. Το εκτιμώμενο σύστημα εξισώσεων έχει ως εξής:

$$GR_t = a_{11} + a_{12} \times GR_{t-1} + a_{13} \times GR_{EU,t-1} + a_{14} \times DEFY_{t-1} + \varepsilon_t^{gr} \quad (1.1)$$

$$\Delta U_t = a_{21} + a_{22} \times \Delta U_{t-1} + a_{23} \times GR_{t-1} + a_{24} \times GR_{ULC,t-1} + \varepsilon_t^u \quad (1.2)$$

$$INF_t = a_{31} + a_{32} \times INFOIL_t + a_{33} \times INFOIL_{t-1} + a_{34} \times GR_{ULC,t} + a_{35} \times INF_{t-1} + a_{36} \times INF_{EUR,t-1} + a_{37} \times DEFY_{t-1} + a_{38} \times GR_{t-1} + \varepsilon_t^{inf} \quad (1.3)$$

$$CAY_t = a_{41} + a_{42} \times CAY_{t-1} + a_{43} \times \Delta BY_{t-1} + a_{44} \times GR_{EU,t-1} + a_{45} \times GR_{t-1} + a_{46} \times GR_{QR,t} + a_{47} \times DEFY_{t-1} + a_{48} \times PRVIY_t + \varepsilon_t^{ca} \quad (1.4)$$

όπου: GR_{EU} ο ρυθμός μεγέθυνσης του πραγματικού ΑΕΠ της Ευρωζώνης σε ετήσια βάση, $DEFY$ το έλλειμμα Γενικής Κυβέρνησης ως ποσοστό του ΑΕΠ, GR_{ULC} ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του πραγματικού ανά μονάδα

κόστους εργασίας σε ευρώ, BY το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ, $INFOIL$ ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής των διεθνών τιμών του πετρελαίου Brent, GR_{QR} ο ετήσιος ρυθμός μεταβολής του δείκτη πραγματικής αποτελεσματικής συναλλαγματικής ισοτιμίας και $PRVIY$ το επίπεδο ιδιωτικής επένδυσης ως ποσοστό του ΑΕΠ. Το σύνολο των δεδομένων προέρχεται από τη βάση δεδομένων της Eurostat.

Στον Πίνακα 1.6.1 που ακολουθεί παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις του συστήματος των εξισώσεων (1.1) - (1.4) χρησιμοποιώντας τη μέθοδο SURE.

Οι εκτιμήσεις του συστήματος, όπως αυτές παρουσιάζονται στον Πίνακα 1.6.1, χρησιμοποιούνται εν συνεχεία για την πρόβλεψη των τεσσάρων ενδογενών μεταβλητών: του ετήσιου ρυθμού μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ (GR), του ποσοστού της ανεργίας (U), του εναρμονισμένου πληθωρισμού (INF) και του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών (CAY)¹. Θα πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι το υπόδειγμα που χρησιμοποιούμε δεν είναι κατάλληλο για την εξακρίβωση αιτιωδών σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών και, ως εκ τούτου, θα αποτελούσε κατάχρηση η όποια προσπάθεια ανάλυσης αυτού του είδους πέραν των προβλέψεων. Τέλος, η ερμηνευτική ισχύς των τεσσάρων εξισώσεων είναι αρκετά υψηλή όπως φαίνεται και από τους συντελεστές προσδιορισμού (R^2) οι οποίοι κυμαίνονται από 0,70 έως 0,90.

Στον Πίνακα 1.6.2 παρουσιάζονται οι προβλέψεις για τον ρυθμό μεταβολής του πραγματικού ΑΕΠ, το ποσοστό της ανεργίας, τον πληθωρισμό και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Πριν προχωρήσουμε στην αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων, θα ήταν σκόπιμο να αναφέρουμε εδώ ότι το υψηλό μέγεθος των τυπικών σφαλμάτων θα πρέπει να μας οδηγήσει στο να είμαστε επιφυλακτικοί σχετικά με την ακρίβεια των προβλέψεών μας. Αυτό έχει ιδιαίτερη βαρύτητα ειδικά για τις προβλέψεις του επόμενου χρόνου (2014).

Όπως προκύπτει από τις προβλέψεις του χρησιμοποιούμενου υποδείγματος (βλ. Πίνακα 1.6.2), ο ετήσιος ρυθμός συρρίκνωσης του πραγματικού ΑΕΠ για το 2013 αναμένεται να επιβραδυνθεί σημαντικά και να κυμανθεί γύρω από το 3,55%. Η ευμενής αναθεώρηση των προβλέψεών μας κατά μισή ποσοστιαία μονάδα σε σχέση με τις αντίστοιχες του περασμένου Ιουνίου καταδεικνύει ότι επιταχύνεται η μετάβαση της οικονομίας στη νέα της ισορροπία. Προς αυτή την κατεύθυνση φαίνεται να συνηγορεί και η εκτίμηση για οριακή άνοδο ή τουλάχιστον μη περαιτέρω συρρίκνωση του πραγματικού ΑΕΠ το 2014.

1. Αξίζει εδώ να αναφερθεί ότι για την εκτίμηση των εξωγενών μεταβλητών του συστήματος για τα δύο τελευταία τρίμηνα του 2013 και για όλο το 2014 υιοθετείται η μέθοδος της Παρεμβολής (*Interpolation*). Τα στοιχεία για τις εν λόγω εκτιμήσεις προέρχονται από τη βάση δεδομένων AMECO της Eurostat.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.1 Εκτιμήσεις του συστήματος

$$GR_t = a_{11} + a_{12} \times GR_{t-1} + a_{13} \times GR_{EU,t-1} + a_{14} \times DEFY_{t-1} + \varepsilon_t^{gr}$$

a_{11}	a_{12}	a_{13}	a_{14}	R^2
1,24	0,90	-0,14	0,15	0,89
(1,14)	(13,54)	(-0,97)	(1,26)	

$$\Delta U_t = a_{21} + a_{22} \times \Delta U_{t-1} + a_{23} \times GR_{t-1} + a_{24} \times GR_{ULC,t-1} + \varepsilon_t^u$$

a_{21}	a_{22}	a_{23}	a_{24}	R^2
0,30	0,36	-0,10	0,02	0,70
(4,16)	(2,90)	(-4,65)	(2,21)	

$$INF_t = a_{31} + a_{32} \times INFOIL_t + a_{33} \times INFOIL_{t-1} + a_{34} \times GR_{ULC,t} + a_{35} \times INF_{t-1} + a_{36} \times INF_{EUR,t-1} + a_{37} \times DEFY_{t-1} + a_{38} \times GR_{t-1} + \varepsilon_t^{inf}$$

a_{31}	a_{32}	a_{33}	a_{34}	a_{35}	a_{36}	a_{37}	a_{38}	R^2
0,31	0,01	-0,002	-0,02	0,95	-0,33	-0,04	0,09	0,91
(0,59)	(4,33)	(-0,58)	(-1,66)	(14,96)	(-2,81)	(-1,14)	(3,78)	

$$CAY_t = a_{41} + a_{42} \times CAY_{t-1} + a_{43} \times \Delta BY_{t-1} + a_{44} \times GR_{EU,t-1} + a_{45} \times GR_{t-1} + a_{46} \times GR_{QR,t} + a_{47} \times DEFY_{t-1} + a_{48} \times PRVIY_t + \varepsilon_t^{ca}$$

a_{41}	a_{42}	a_{43}	a_{44}	a_{45}	a_{46}	a_{47}	a_{48}	R^2
10,09	0,71	0,02	-0,14	0,28	0,10	0,07	-0,69	0,85
(3,78)	(9,19)	(0,51)	(-1,05)	(2,54)	(1,05)	(0,66)	(-4,05)	

Σημείωση: t-statistics στις παρενθέσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.2 Προβλέψεις

	2013	2014
Ρυθμός μεγέθυνσης πραγματικού ΑΕΠ	-3,55% [1,64]	0,004% [2,54]
Εναρμονισμένος πληθωρισμός	-0,28% [0,40]	-0,31% [0,76]
Ποσοστό ανεργίας	27,6% [0,46]	29,3% [1,32]
Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (% ΑΕΠ)	0,91% [1,50]	3,42% [2,15]

Σημείωση: Οι τιμές προκύπτουν ως αριθμητικός μέσος των τριμήνων κάθε έτους. Στις αγκύλες περιέχονται τα τυπικά σφάλματα των προβλέψεων.

Παρά τις θετικές ενδείξεις για σύντομο τερματισμό της ύφεσης, το ποσοστό της ανεργίας αναμένεται να παραμείνει υψηλό τόσο κατά διάρκεια του τρέχοντος έτους όσο και του επόμενου (27,6% και 29,3%, αντίστοιχα)². Η διατήρηση της ανεργίας σε δραματικά υψηλά επίπεδα οφείλεται τόσο στη συρρίκνωση της παραγωγικής βάσης της χώρας όσο και στην αδυναμία ταχείας αναδιάρθρωσης και προσαρμογής των οικονομικών δομών σε ένα νέο παραγωγικό πρότυπο. Πέραν των εσωτερικών αδυναμιών, η διεθνής εμπειρία υποδεικνύει ότι το μέγεθος της απασχόλησης ανταποκρίνεται με μεγάλη χρονική υστέρηση στις

μεταβολές της παραγωγικής δραστηριότητας. Με αυτή την έννοια, οι εκτιμήσεις για τερματισμό της ύφεσης και αυξανόμενη ανεργία κατά τη διάρκεια του επόμενου έτους ούτε αντιφατικές μεταξύ τους είναι ούτε πρέπει να θεωρούνται ως ένα ακόμη "παράδοξο" της ελληνικής οικονομίας.

Σε ό,τι αφορά τις εξελίξεις στο γενικό επίπεδο των τιμών, εκτιμάται ότι ο μέσος ετήσιος πληθωρισμός (με βάση τον ΕΔΤΚ) θα έχει αρνητικό πρόσημο τόσο το τρέχον έτος (-0,28%) όσο και το επόμενο (-0,31%). Οι προβλέψεις αυτές είναι απολύτως συμβατές τόσο με την ύπαρξη αρνητικού παραγωγικού κενού λόγω ελλειπούς εγχώριας ζήτησης κατά την τρέχουσα περίοδο όσο και με τη σημαντική μείωση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος.

Τέλος, οι εξελίξεις και προοπτικές του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αναμένεται να είναι ιδιαίτερα θετικές. Η εκτίμηση αυτή αντανακλά τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας κόστους των ελληνικών προϊόντων (λόγω εσωτερικής υποτίμησης), η οποία με τη σειρά της έχει οδηγήσει στον περιορισμό του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου και την αύξηση του πλεονάσματος του ισοζυγίου υπηρεσιών. Ωστόσο, τη μεγαλύτερη συμβολή στη βελτίωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών έχει η μείωση του ελλείμματος ισοζυγίου εισοδημάτων λόγω του περιορισμού των πληρωμών για τόκους επί τίτλων του Δημοσίου που διακρατούν κάτοικοι του εξωτερικού στα πλαίσια του PSI.

2. Σε σχέση με τις προβλέψεις του περασμένου Ιουνίου, οι τρέχουσες προβλέψεις είναι, έστω και οριακά, θετικότερες, καθώς στην εκτίμηση του υποδείγματος έχουν ενσωματωθεί νεότερα στατιστικά στοιχεία τα οποία υποδεικνύουν μια μικρή υποχώρηση του ρυθμού ανόδου της ανεργίας.

2. Δημόσια οικονομικά

2.1. Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού (Επτάμηνο Ιανουαρίου-Ιουλίου 2013)

Ελισάβετ Νίτση

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα δημοσιευμένα στοιχεία του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους¹, η εκτέλεση του Κρατικού Προϋπολογισμού (το σύνολο του Τακτικού Προϋπολογισμού και του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων) στο επτάμηνο Ιανουαρίου-Ιουλίου 2013,

σε τροποποιημένη βάση, παρουσιάζει σημαντική βελτίωση σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του 2012, αλλά κυρίως με τους στόχους που είχαν τεθεί από την κυβέρνηση, τόσο με το επικαιροποιημένο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016 (ΜΠΔΣ) όσο και με τον Κρατικό Προϋπολογισμό του 2013.

Όπως απεικονίζεται στον Πίνακα 2.1.1, ο Κρατικός Προϋπολογισμός παρουσίασε έλλειμμα €1,92 δισ. στο χρονικό διάστημα Ιανουαρίου-Ιουλίου 2013, έναντι ελλείμματος €13,22 δισ. το αντίστοιχο διάστημα του 2012, και στόχου για έλλειμμα €7,53 δισ. Το πρωτογενές αποτέλεσμα διαμορφώθηκε σε πλεόνασμα ύψους €2,57 δισ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1.1 Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού Ιανουαρίου - Ιουλίου 2013

	Jan.-Ιουλ. 2012	Jan.-Ιουλ. 2013		2012	2013	
	Πραγμ.	Πραγμ.	Στόχος επικαιρ. ΜΠΔΣ*	Πραγμ.	Εκτιμήσεις επικαιρ. ΜΠΔΣ*	Στόχοι Προϋπολογισμού
Κρατικός Προϋπολογισμός						
Καθαρά έσοδα	27.637	30.788	28.496	51.924	51.863	51.458
Δαπάνες	40.853	32.717	36.024	67.614	60.307	62.652
Τακτικός Προϋπολογισμός						
Καθαρά έσοδα	25.839	26.851	26.116	48.325	46.727	46.322
Δαπάνες	38.570	30.597	32.574	61.499	53.457	55.802
– Πρωτογενείς δαπάνες	27.967	25.116	26.994	47.529	45.150	45.050
– Τόκοι	10.133	4.484	4.387	12.224	6.400	8.900
ΠΔΕ						
Έσοδα	1.798	3.937	2.380	3.601	5.136	5.136
Δαπάνες	2.283	2.120	3.450	6.114	6.850	6.850
Πρωτογενές Αποτέλεσμα Κρατικού Προϋπολογισμού**	-3.083	2.555	-3.141	-3.465	-2.044	-2.294
Ισοζύγιο Κρατικού Προϋπολογισμού**	-13.216	-1.929	-7.528	-15.688	-8.444	-11.194

* Επικαιροποιημένο Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016.

** + πλεόνασμα, - έλλειμμα.

Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.

1. Τα στοιχεία εκτέλεσης του Προϋπολογισμού σε τροποποιημένη βάση όπως αυτά δημοσιεύθηκαν στο Μηνιαίο Δελτίο Εκτέλεσης Κρατικού Προϋπολογισμού για τον Ιούλιο 2013.

έναντι πρωτογενούς ελλείμματος €3,08 δισ. για την ίδια περίοδο το 2012 και στόχου για πρωτογενές έλλειμμα €3,14 δισ.

Το ύψος των καθαρών εσόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού ανήλθε σε €30,80 δισ., παρουσιάζοντας αύξηση κατά €3,16 δισ. ή 11,4% έναντι των εσόδων του επταμήνου του 2012. Σημαντικότερη θεωρείται η αύξηση των καθαρών εσόδων του Κρατικού Προϋπολογισμού κατά €2,30 δισ. ή 8,1% έναντι του στόχου του επταμήνου 2013, βελτίωση η οποία οφείλεται στα καθαρά έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού που ανήλθαν σε €26,86 δισ., αυξημένα κατά €746 εκατ., αλλά κυρίως στα έσοδα του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων (ΠΔΕ) που ανήλθαν σε €3,94 δισ., υψηλότερα έναντι του στόχου του επταμήνου κατά €1,56 δισ.

Οι δαπάνες του Κρατικού Προϋπολογισμού ανήλθαν στα €32,72 δισ. και παρουσιάζονται μειωμένες κατά €3,31 δισ. έναντι του στόχου των €36,02 δισ. Ειδικότερα, οι δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού ανήλθαν σε €30,60 δισ. και είναι μειωμένες έναντι του στόχου κατά €1,98 δισ., κυρίως λόγω της μείωσης των

πρωτογενών δαπανών κατά €1,88 δισ. έναντι του στόχου. Επιπλέον, οι δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού παρουσιάζονται μειωμένες σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012 κατά €7,98 δισ. ή σε ποσοστό 20,7%. Η μείωση αυτή οφείλεται κυρίως στη μείωση του συνόλου των πρωτογενών δαπανών κατά €2,85 δισ. ή ποσοστό 10,2% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012, καθώς και στη μείωση των τόκων κατά €5,65 δισ. ή ποσοστό 56% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012.

Τέλος, ο Προϋπολογισμός Δημοσίων Επενδύσεων εμφανίζει πλεόνασμα €1,82 δισ. έναντι ελλείμματος €0,49 δισ. στο αντίστοιχο διάστημα του 2012 και στόχου για έλλειμμα €1,07 δισ.

Πιο αναλυτικά, τα καθαρά έσοδα του Τακτικού Προϋπολογισμού για το επτάμηνο του 2013 διαμορφώθηκαν στα €30,80 δισ., εκ των οποίων από την άμεση φορολογία εισπράχθηκαν €9,50 δισ. εμφανίζοντας μείωση κατά 10,79% συγκριτικά με τα αντίστοιχα έσοδα του 2012 (Πίνακας 2.1.2). Τα έσοδα από το φόρο εισοδήματος μειώθηκαν κατά 14,81%, ενώ τα έσοδα από το φόρο ει-

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1.2 Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού εσόδων

Κατηγορία εσόδων	Ιαν.-Ιούλ. 2012	Ιαν.-Ιούλ. 2013		2012	2013	
	Πραγμ.	Πραγμ.	Στόχος επικαιρ. ΜΠΔΣ*	Πραγμ.	Εκτιμήσεις επικαιρ. ΜΠΔΣ*	Στόχοι Προϋπολογισμού 2013
Τακτικά έσοδα	27.013	24.696	25.741	49.661	47.114	46.709
Άμεσοι φόροι	10.650	9.501	10.397	21.097	20.117	19.877
Φόρος εισοδήματος	6.075	5.175	5.768	13.311	11.065	11.042
Έμμεσοι φόροι	14.978	13.708	13.873	26.082	24.604	24.43
ΦΠΑ	9.477	8.022	8.216	15.686	14.372	14.368
Φόρος κατανάλωσης	4.996	4.497	4.849	9.627	8.506	9.336
Σύνολο φορολογικών εσόδων	25.628	23.210	24.270	47.179	44.721	44.307
Σύνολο μη φορολογικών εσόδων	1.385	1.486	1.471	2.482	2.393	2.402
Μη τακτικά έσοδα	861	2.989	1.891	1.821	2.428	2.428
Γενικό σύνολο εσόδων	27.874	27.751	27.679	51.497	49.628	49.223
Επιστροφές	2.035	900	1.563	3.172	2.901	2.901
Καθαρά έσοδα Τακτικού Προϋπολογισμού	25.839	26.851	26.116	48.325	46.727	46.322
ΠΔΕ	1.798	3.937	2.380	3.601	5.136	5.136
Σύνολο εσόδων Κρατικού Προϋπολογισμού	27.637	30.788	28.496	51.925	51.863	51.458

* Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016.
Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Υπουργείο Οικονομικών.

σοδήματος των φυσικών προσώπων κατά 20,84% έναντι του 2012, κυρίως λόγω των παρατάσεων που έχουν δοθεί στην υποβολή των φορολογικών δηλώσεων. Τα έσοδα από τη φορολογία νομικών προσώπων εμφανίζονται επίσης μειωμένα κατά 20,71%, εξαιτίας της μειωμένης κερδοφορίας των επιχειρήσεων και της μείωσης του συντελεστή φορολόγησης των αδιανέμητων κερδών τους, ενώ οι άμεσοι φόροι ΠΟΕ μειώθηκαν κατά 23,32% λόγω της καθυστερημένης αποστολής του Φόρου Ακίνητης Περιουσίας.

Επιπλέον, παρατηρείται μείωση των εσόδων από την έμμεση φορολογία, καθώς εισπράχθηκαν €13,71 δισ., σημειώνοντας πτώση κατά 8,48% σε σχέση με τα αντίστοιχα έσοδα του 2012, ενώ απώλεια εσόδων σημειώνεται και από το φόρο κατανάλωσης (κατά 10%) παρά τον αυξημένο φόρο στα καύσιμα από την εξίσωση της φορολογίας στο πετρέλαιο θέρμανσης και κίνησης. Τα μη φορολογικά έσοδα διαμορφώνονται στα €1,49 δισ., έχοντας αυξηθεί κατά 7,29% έναντι του προηγούμενου

έτους κυρίως λόγω της αλλαγής χρήσης των ημιυπαίθριων χώρων και της νομιμοποίησης των αυθαιρέτων. Τέλος, τα μη τακτικά έσοδα άγγιξαν τα €3 δισ., ενώ τα αντίστοιχα ποσά του 2012 ήταν της τάξης των €861 εκατ., αύξηση η οποία κατά κύριο λόγο οφείλεται στη μεταφορά αποδόσεων από τη διακράτηση ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου στα χαρτοφυλάκια των Κεντρικών Τραπεζών του Ευρωσυστήματος (ANFAs και SMPs)².

Οι δαπάνες του Τακτικού Προϋπολογισμού διαμορφώθηκαν στο ύψος των €30,60 δισ., εκ των οποίων €25,12 δισ. αφορούν πρωτογενείς δαπάνες και €4,48 δισ. πληρωμές τόκων (Πίνακας 2.1.3). Πιο συγκεκριμένα, οι συνολικές δαπάνες για αποδοχές και συντάξεις εμφανίζονται μειωμένες κατά 8,90% σε σχέση με το αντίστοιχο διάστημα του προηγούμενου έτους, εξαιτίας κυρίως της περικοπής των ειδικών μισθολογίων, της κατάργησης των επιδομάτων Χριστουγέννων, Πάσχα και αδείας, καθώς και της περικοπής των συντάξεων. Πρέπει να ση-

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1.3 Εκτέλεση Κρατικού Προϋπολογισμού δαπανών

Κατηγορία δαπανών	Ιαν.-Ιουλ. 2012	Ιαν.-Ιουλ. 2013	2013	
	Πραγμ.	Πραγμ.	Εκτιμήσεις επικαιρ. ΜΠΔΣ*	Στόχοι Προϋπολογισμού 2013
Αποδοχές και συντάξεις	11.803	10.752	18.592	18.492
Κεντρικής Διοίκησης	10.270	9.394	16.017	15.917
Νοσοκομείων, ιδρυμάτων πρόνοιας κτλ.	1.533	1.358	2.553	2.553
Ασφάλιση, Περίθαλψη, Κοινωνική προστασία	10.891	8.781	15.613	15.374
Δαπάνες περίθαλψης	18	34	61	61
Επιχορηγήσεις ασφαλιστικών ταμείων	9.739	7.624	12.641	12.604
Δαπάνες κάλυψης ελλειμμάτων νοσοκομείων και εξόφλησης παλαιών οφειλών	732	865	1.341	1.341
Κοινωνική προστασία	402	258	1.570	1.368
Λειτουργικές και λοιπές δαπάνες	3.367	3.524	6.307	6.307
Λοιπές δαπάνες	1.906	2.059	3.538	3.777
Σύνολο πρωτογενών δαπανών	27.967	25.116	45.150	45.050
Τόκοι	10.133	4.484	6.400	8.900
Σύνολο δαπανών Τακτικού Προϋπολογισμού	38.570	30.597	53.457	55.802
Σύνολο δαπανών Κρατικού Προϋπολογισμού	40.853	32.717	60.307	62.652

* Μεσοπρόθεσμο Πλαίσιο Δημοσιονομικής Στρατηγικής 2013-2016.
Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Υπουργείο Οικονομικών.

2. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα έσοδα από SMPs (Securities Market Program), που ανέρχονται σε €1,50 δισ., δεν είχαν προβλεφθεί αρχικά στον Κρατικό Προϋπολογισμό του 2013, καθώς η απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 26ης-27ης Νοεμβρίου 2012 ελήφθη μετά την ψήφιση του Κρατικού Προϋπολογισμού από τη Βουλή των Ελλήνων.

μειωθεί ότι την υπό εξέταση περίοδο δόθηκαν €104 εκατ. στους δικαστικούς ως έκτακτη παροχή δικαστικών. Το ποσό αυτό αποτελεί μέρος των αναδρομικών που είχε επιδικαστεί στους δικαστικούς με την απόφαση του Ειδικού Δικαστηρίου (Μισθοδικείου) 13/2006³.

Επιπλέον, ο εξορθολογισμός του κόστους των ασφαλιστικών ταμείων έχει επιφέρει μείωση στην επιχορήγησή τους κατά 21,72%, ενώ έχουν δοθεί €865 εκατ. για την εξόφληση μέρους των χρεών των νοσοκομείων. Τέλος, οι λειτουργικές και λοιπές δαπάνες εμφανίζονται αυξημένες κατά 4,66% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2012, αύξηση η οποία οφείλεται στην ειδική επιχορήγηση που δόθηκε στους ΟΤΑ.

Από την εξέλιξη των δημοσιονομικών μεγεθών φαίνεται ότι η πραγμάτωση του στόχου του πρωτογενούς πλεονάσματος μπορεί τελικά να επιτευχθεί από το 2013, λόγω της σημαντικής και πέραν του στόχου μείωσης

των δαπανών αλλά και της ταυτόχρονης αύξησης των εσόδων. Σε αυτή την κατεύθυνση συνηγορεί και η αναμενόμενη περαιτέρω αύξηση των εσόδων τους τελευταίους μήνες του έτους, λόγω της είσπραξης του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων, αλλά και των Φόρου Ακίνητης Περιουσίας του 2011 και 2012, και του Έκτακτου Ειδικού Τέλους Ακινήτων στο δεύτερο εξάμηνο του έτους. Τέλος, η πιθανή δημιουργία πρωτογενούς πλεονάσματος, με την ταυτόχρονη εκπλήρωση των δεσμεύσεων του Μνημονίου, θα οδηγήσει σε ενεργοποίηση της απόφασης του EUROGROUP της 26/27ης Νοεμβρίου 2012. Αν και τα μέτρα αυτά δεν έχουν ακόμη προσδιοριστεί, η παροχή έκτακτων διευκολύνσεων/μέτρων ανακούφισης (contingency measures) προς στην Ελλάδα, για τη μείωση του λόγου δημοσίου χρέους προς ΑΕΠ και την εξασφάλιση της βιωσιμότητάς του, θα δώσει σημαντική ώθηση στην ελληνική οικονομία και στην έξοδο από την ύφεση.

3. Οι δικαστές, χρησιμοποιώντας τη δυνατότητα που τους παρείχε το Σύνταγμα, με την ερμηνεία του ΣτΕ αλλά και παλαιότερες πολιτικές αποφάσεις για υπέρογκες αμοιβές Προέδρων Ανεξάρτητων Διοικητικών Αρχών (ΑΔΑ), προσέφυγαν στο Ειδικό Δικαστήριο (Μισθοδικείο) που εξέδωσε την απόφαση 13/2006 με την οποία αύξησαν σημαντικά τις αποδοχές τους (περίπου 60% για τους ανώτατους δικαστικούς λειτουργούς). Οι αυξήσεις αφορούσαν στο βασικό μισθό και το χρονοεπίδομα που λαμβάνουν ως ποσοστό αυτού.

2.2. Η εξέλιξη του δημοσίου χρέους

Ελισάβετ Νίτση

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους¹, το δεύτερο τρίμηνο του 2013 το χρέος της Κεντρικής Κυβέρνησης ανήλθε σε 321.362,50 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας αύξηση κατά 3,9 περίπου εκατοστιαίες μονάδες σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και 5,9 εκατοστιαίες μονάδες συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2012.

Η παρατηρούμενη αύξηση το τελευταίο τρίμηνο οφείλεται κυρίως στην εκταμίευση των κεφαλαίων από το Ειδικό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ) προς το Ελληνικό Δημόσιο, προκειμένου να επιτευχθεί η χρηματοδότηση της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών. Να σημειωθεί ότι η ανακεφαλαιοποίηση γίνεται μέσω του Ελληνικού Δημοσίου, ενώ τα κεφάλαια που διατέθηκαν από το ΕΤΧΣ προς το Ελληνικό Δημόσιο αποτελούν χρέος κατά τους κανόνες του δημοσίου λογιστικού. Ωστόσο, η αύξηση αυτή του χρέους ισοσταθμίζεται από την απόκτηση περιουσιακών στοιχείων από

το Ελληνικό Δημόσιο (μετοχές των ανακεφαλαιοποιημένων τραπεζών).

Η σύνθεση του χρέους της Κεντρικής Διοίκησης κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2013 παρουσιάζεται στον Πίνακα 2.2.1. Με βάση το είδος του επιτοκίου, σταθερό έναντι κυμαινόμενου, το χρέος της Κεντρικής Διοίκησης σε ποσοστιαία βάση διαμορφώθηκε σε 28,9% και 71,1%, αντίστοιχα. Παρατηρείται μια μεταβολή της σύνθεσης του χρέους υπέρ του κυμαινόμενου επιτοκίου, τόσο έναντι του προηγούμενου τριμήνου (31,1% και 68,9%), αλλά κυρίως έναντι του αντίστοιχου τριμήνου του 2012 (43,2% και 56,8%, αντίστοιχα). Αντίστοιχη είναι και η μεταβολή υπέρ του μη διαπραγματεύσιμου χρέους έναντι του διαπραγματεύσιμου, το οποίο διαμορφώθηκε σε 29,3% και 70,7%, αντίστοιχα, κατά υπό εξέταση περίοδο. Η αναλογία διαπραγματεύσιμου-μη διαπραγματεύσιμου διπλασιάστηκε μέσα σε ένα έτος (από 1:1,2 διαμορφώθηκε στο 1:2,4). Η μεταβολή στη σύνθεση του ελληνικού χρέους είναι κατά κύριο λόγο αποτέλεσμα της συνεχούς εισροής δανείων από τον Μηχανισμό Στήριξης, με μη διαπραγματεύσιμα δάνεια κυμαινόμενου επιτοκίου. Τέλος, η ποσοστιαία αναλογία του χρέους της Κεντρικής Διοίκησης με βάση το νόμισμα παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητη συγκρινόμενη

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.1 Στοιχεία χρέους Κεντρικής Κυβέρνησης

(ποσά σε εκατ. €)

Περίοδος	2012 (Β' τρίμ.)	2012 (Δ' τρίμ.)	2013 (Α' τρίμ.)	2013 (Β' τρίμ.)
Ύψος χρέους Κεντρικής Κυβέρνησης	303.527,12	305.537,33	309.357,89	321.362,50
Κατανομή χρέους κατά είδος επιτοκίου				
Σταθερό	142.657,75	99.910,71	96.210,30	92.873,76
Κυμαινόμενο	160.869,37	205.626,62	213.147,59	228.488,74
Κατανομή χρέους κατά τρόπο διαπραγμάτευσης				
Διαπραγματεύσιμο	162.083,48	104.799,30	100.541,31	94.159,21
Μη διαπραγματεύσιμο	141.443,64	200.738,26	208.816,58	227.203,29
Κατανομή χρέους κατά νόμισμα				
Σε ευρώ, €	293.510,73	295.454,60	297.292,93	308.508,00
Σε νόμισμα εκτός ζώνης ευρώ	10.016,39	10.082,73	12.064,96	12.854,50
Εγγυήσεις Ελληνικού Δημοσίου	20.007,05	19.670,52	19.127,12	18.791,57

Το χρέος της Κεντρικής Κυβέρνησης διαφέρει από το χρέος της Γενικής Κυβέρνησης (Χρέος κατά Μάαστριχτ) κατά το ποσό του ενδοκυβερνητικού χρέους και λοιπών στοιχείων που προβλέπονται από τον ESA '95.

Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Υπουργείο Οικονομικών.

1. Δελτίο Δημοσίου Χρέους, Ιούνιος 2013, Γενικό Λογιστήριο του Κράτους.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2.2 Χρέος Κεντρικής Κυβέρνησης ως προς την υπολειπόμενη φυσική διάρκεια*

Περίοδος	(ποσά σε εκατ. €)			
	2012 (Β' τρίμ.)	2012 (Δ' τρίμ.)	2013 (Α' τρίμ.)	2013 (Β' τρίμ.)
Συνολικό ποσό	303.527,12	305.537,33	309.357,89	321.362,50
Βραχυπρόθεσμα (μέχρι 1 έτος)	26.677,40	31.121,60	30.238,30	34.859,80
Μεσοπρόθεσμα (1 έως 5 έτη)	55.370,50	55.265,83	52.748,50	41.813,40
Μακροπρόθεσμα (άνω των 5 ετών)	221.479,22	219.149,90	226.371,09	244.689,30

* Αφορά στον όγκο των ομολόγων, εντόκων γραμματίων και βραχυπρόθεσμων τίτλων και όχι στο σύνολο του χρέους της Κεντρικής Διοίκησης.
Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Υπουργείο Οικονομικών.

με το προηγούμενο τρίμηνο, 96% σε ευρώ έναντι 96,1%, ενώ παρουσιάζει μικρή διαφοροποίηση σε σχέση με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2012 (96,7% σε ευρώ).

Επιπρόσθετα, όσον αφορά στις εγγυήσεις που χορήγησε το Ελληνικό Δημόσιο, αυτές είναι μειωμένες κατά 879 εκατ. ευρώ σε σχέση με το πρώτο τρίμηνο του έτους, ενώ το συνολικό ύψος τους έφτασε τα 18.791,57 εκατ. ευρώ. Τέλος, τα ταμειακά διαθέσιμα του Ελληνικού Δημοσίου στις 30/6/2013 ήταν 4.352,2 εκατ. ευρώ, σημειώνοντας πτώση της τάξης του 37,8%, από το επίπεδο των 6.996,1 εκατ. ευρώ στο τέλος του πρώτου τριμήνου του έτους.

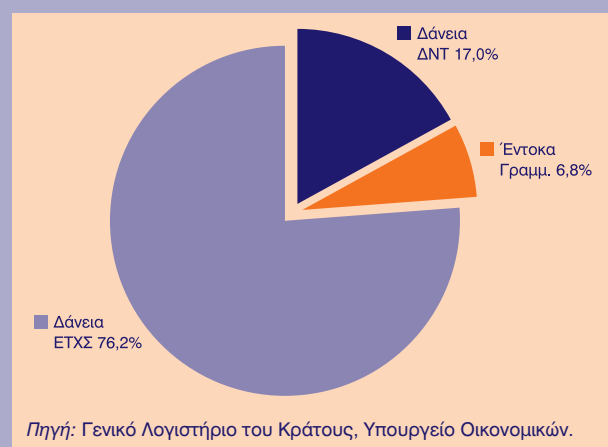
Η κατανομή του χρέους, με βάση την υπολειπόμενη διάρκεια αυτού το 2013, αποτυπώνεται στον Πίνακα 2.2.2. Οι βραχυχρόνιοι τίτλοι (με λήξη μικρότερη του έτους) του Ελληνικού Δημοσίου αντιπροσωπεύουν το 10,9% του συνόλου, έναντι 12% που καταλαμβάνουν οι μεσοπρόθεσμοι τίτλοι (με λήξη από 1 έως 5 έτη), και 76,1% που καταλαμβάνουν οι τίτλοι μακράς διάρκειας (λήξη μετά την πενταετία) από 9,8%, 17% και 73,2%, αντίστοιχα, που ήταν το προηγούμενο τρίμηνο του 2013. Συγκριτικά με το αντίστοιχο τρίμηνο του 2012, παρατηρείται μια αύξηση του μεριδίου των μακροπρόθεσμων τίτλων, λόγω της αύξησης των δανείων από το Μηχανισμό Στήριξης.

Η μέση υπολειπόμενη φυσική διάρκεια του συνολικού χρέους της Κεντρικής Διοίκησης ανήλθε σε 16,12 έτη, ελαφρώς αυξημένη από αυτή των 15,41 ετών που ήταν το προηγούμενο τρίμηνο. Πρέπει εδώ να σημειωθεί ότι η μέση υπολειπόμενη φυσική διάρκεια του συνολικού χρέους της Κεντρικής Διοίκησης έχει υπερδιπλασιαστεί από την είσοδο της χώρας στον Μηχανισμό Στήριξης που ανερχόταν στα 7,65 έτη το δεύτερο τρίμηνο του 2010. Επιπλέον, και όσον αφορά στο νέο δανεισμό του Ελληνικού Δημοσίου κατά την υπό εξέταση περίοδο, η

μέση σταθμική διάρκεια ανήλθε στα 13,67 έτη, παρουσιάζοντας σημαντική αύξηση από το επίπεδο των 9,10 ετών στο οποίο είχε διαμορφωθεί το Α' τρίμηνο του 2013.

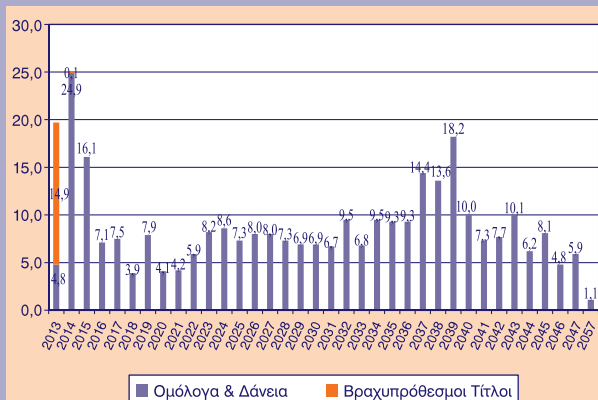
Ο νέος δανεισμός για το πρώτο εξάμηνο του 2013 κατανέμεται σε 76,2% των δανείων από το ΕΤΧΣ, 17% από τα δάνεια του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), ενώ μόνο το 6,8% προέρχεται από την έκδοση εντόκων γραμματίων (Διάγραμμα 2.2.1).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.2.1
Κατανομή νέου δανεισμού, Α' Εξάμηνο του 2013

Στο Διάγραμμα 2.2.2, παρουσιάζεται το χρονοδιάγραμμα λήξης του χρέους της Κεντρικής Κυβέρνησης με βάση τα τελευταία δημοσιευμένα στοιχεία. Από την απεικόνιση των νεότερων δεδομένων φαίνεται πως, αν εξαιρέσουμε τα δύο επόμενα έτη (2014-2015), η διασπορά του βάρους της εξόφλησης του δημοσίου χρέους έχει πλέον εξομαλυνθεί σε επίπεδα χαμηλότερα των 10 δισ. ευρώ ανά έτος τουλάχιστον μέχρι και το 2036.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.2.2
Χρονοδιάγραμμα λήξης χρέους Κεντρικής
Κυβέρνησης την 30/6/2013 (ποσά σε δισ. ευρώ)

Οι λήξεις τίτλων εξομαλύνονται με προαγορές χρέους και πράξεις διαχείρισης.

Πηγή: Γενικό Λογιστήριο του Κράτους, Υπουργείο Οικονομικών.

Συμπερασματικά, το χρέος, αν και παρουσίασε μια αύξηση το τελευταίο τρίμηνο, η οποία φαίνεται να είναι συγκυριακή λόγω της ανακεφαλαιοποίησης των τραπεζών, εξελίσσεται σύμφωνα με τις προβλέψεις του Προϋπολογισμού. Επιπλέον, πρέπει να σημειωθεί ότι ένας από τους βασικούς στόχους της οικονομικής πολιτικής είναι η επίτευξη πρωτογενούς πλεονάσματος που, αν υλοποιηθεί, αναμένεται ότι θα οδηγήσει σε εφαρμογή της απόφασης του Eurogroup της 27ης Νοεμβρίου 2012, η οποία προβλέπει περαιτέρω μείωση του δημοσίου χρέους. Τέλος, εκτιμάται ότι η πιστή εφαρμογή του προγράμματος των αποκρατικοποιήσεων θα οδηγήσει σε περαιτέρω συρρίκνωση του δημοσίου χρέους.

3. Ανθρώπινοι πόροι και κοινωνικές πολιτικές

3.1. Εξελίξεις στην αγορά εργασίας

Ιωάννης Χολέζας

Στο τεύχος αυτό επισημαίνεται η μείωση του γενικού ποσοστού ανεργίας το δεύτερο τρίμηνο του έτους και επιχειρείται η ανάλυση των επιμέρους συνιστωσών της μείωσης του αριθμού των ανέργων. Βασικοί άξονες ανάλυσης είναι το φύλο, η ηλικία, η εκπαίδευση και η περιφέρεια διαμονής. Επιπλέον, επιχειρείται η ανάλυση των ροών μισθωτής απασχόλησης από και προς τον ιδιωτικό τομέα ως τον Αύγουστο του τρέχοντος έτους. Τα συμπεράσματα είναι ενθαρρυντικά για την εξέλιξη των μεγεθών, όμως δεν δικαιολογούν κανέναν εφησυχασμό. Ακόμα και αν γίνει αποδεκτό ότι η τάση έχει αντιστραφεί και η αγορά εργασίας τείνει να ισοροπήσει, δεν πρέπει να αγνοείται το γεγονός ότι η ισοροπία επιτυγχάνεται σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα ανεργίας, επομένως πρέπει να ενταθούν οι προσπάθειες περιορισμού της, με απώτερο στόχο την ανακούφιση των ανέργων και την αποφυγή κοινωνικών εκρήξεων.

3.1.1. Ανεργία

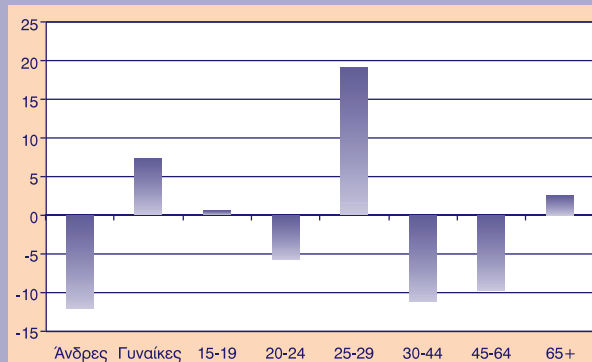
Το δεύτερο τρίμηνο του έτους το γενικό ποσοστό ανεργίας που καταγράφηκε ήταν 27,1%, σημειώνοντας οριακή μείωση της τάξης των 0,3 εκατοστιαίων μονάδων σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο του 2013. Σε απόλυτους όρους οι άνεργοι ήταν περίπου 1.350.400 άτομα ηλικίας άνω των 15 ετών και μειώθηκαν κατά 4.800 άτομα σε σύγκριση με το πρώτο τρίμηνο. Από την έναρξη της ανοδικής πορείας της ανεργίας το τέταρτο τρίμηνο του 2008, η μοναδική μείωση της ανεργίας σημειώθηκε το δεύτερο τρίμηνο του 2009, πολύ νωρίς δηλαδή στην πορεία της κρίσης, και ήταν ίση με 0,4 εκατοστιαίες μονάδες. Η αποκλιμάκωση αυτή της ανεργίας, αν και αποτελεί σαφώς ένα ισχυρό σήμα σταθεροποίησης της αγοράς εργασίας, δε θα πρέπει να υπερεκτιμηθεί. Για παράδειγμα, αξίζει να αναφερθεί ότι, σε σύγκριση με το δεύτερο τρίμηνο του 2012, δηλαδή πριν από έναν χρόνο, το ποσοστό ανεργίας είναι αυξημένο κατά 3,5 εκατοστιαίες μονάδες. Παρ' όλα αυτά, είναι ενδιαφέρον να εξεταστεί από πού προήλθε η μείωση αυτή της ανεργίας.

Μία πρώτη ματιά στο ποσοστό απασχόλησης (απασχολούμενοι/σύνολο πληθυσμού) δείχνει ότι αυξήθηκε το δεύτερο τρίμηνο του έτους επίσης κατά περίπου 0,3 εκατοστιαίες μονάδες, φτάνοντας το 38,6% (3.632.200 απασχολούμενοι). Επιπλέον, το ποσοστό συμμετοχής (εργατικό δυναμικό/σύνολο πληθυσμού) αυξήθηκε και αυτό κατά περίπου 0,3 εκατοστιαίες μονάδες, αγγίζοντας το 53,0%. Άρα, μάλλον αποκλείεται το γεγονός η μείωση της ανεργίας να προήλθε από αποθάρρυνση και έξοδο των ανέργων από το εργατικό δυναμικό ή ακόμη και μετανάστευση στο εξωτερικό (γηγενών ή μεταναστών), αλλά πρέπει να προήλθε από την αύξηση της απασχόλησης.

Με τη βοήθεια του Διαγράμματος 3.1.1 εξετάζονται οι επιμέρους μεταβολές των ανέργων με άξονες το φύλο και την ηλικία. Έτσι, προκύπτει ότι η μείωση των ανέργων προέρχεται από τη μείωση των ανέργων ανδρών κατά 12.000 άτομα περίπου. Σε αντιδιαστολή, οι άνεργες γυναίκες αυξήθηκαν. Έτσι εξηγείται η αύξηση του ποσοστού ανεργίας των γυναικών σε 31,1% και η ταυτόχρονη μείωση της ανεργίας των ανδρών σε 24,1%. Αναφορικά με την ηλικία, μείωση του ποσοστού ανεργίας καταγράφεται στις ομάδες 20-24, 30-44 και 45-64 ετών, μειώνοντας τα αντίστοιχα ποσοστά ανεργίας σε 57,0%, 25,5% και 18,9% και το συνολικό ποσοστό ανεργίας των νέων 15-24 ετών σε 59,0% από 60,0% που ήταν το πρώτο τρίμηνο του έτους. Συνδυάζοντας φύλο

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1.1

Μεταβολή των ανέργων κατά φύλο και ηλικιακή ομάδα (σε χιλ.) το β' τρίμηνο του 2013 σε σύγκριση με το α' τρίμηνο

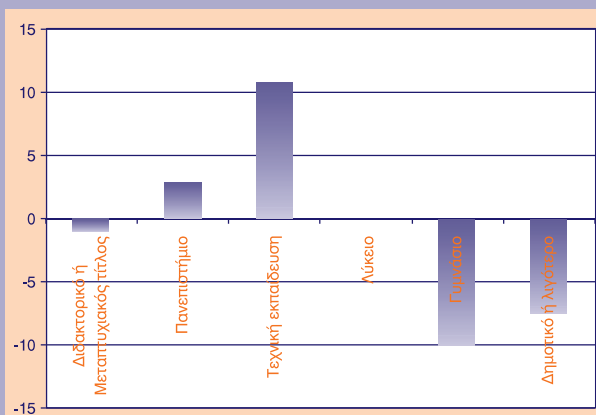

Πηγή: Έρευνες Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, υπολογισμοί συγγραφέα.

και ηλικία, οι άνδρες ακολουθούν το πρότυπο του συνόλου ως προς τις ηλικιακές ομάδες, ενώ στις γυναίκες, όπου παραδοσιακά υπάρχει και το μεγαλύτερο πρόβλημα, μείωση των ανέργων καταγράφεται μόνο σε δύο ηλικιακές ομάδες: την ομάδα 20-24 ετών και την ομάδα 45-64 ετών.

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, ένας ακόμη σημαντικός παράγοντας διαφοροποίησης της εμπειρίας των ατόμων στην αγορά εργασίας είναι το εκπαιδευτικό επίπεδο. Οι διαφορές στα ποσοστά ανεργίας είναι σημαντικές και, όπως αποδείχθηκε σε όλα τα προηγούμενα τεύχη των *Οικονομικών Εξελίξεων*, υπάρχει μια σχεδόν γραμμική και θετική σχέση μεταξύ της ανεργίας και του εκπαιδευτικού επιπέδου η οποία και δεν άλλαξε. Το Διάγραμμα 3.1.2 παρουσιάζει τη συνεισφορά κάθε εκπαιδευτικού επιπέδου στη μεταβολή των ανέργων από το πρώτο στο δεύτερο τρίμηνο του 2013. Όπως είναι φανερό, η μείωση του συνόλου των ανέργων προήλθε από τη μείωση των ανέργων αποφοίτων κατά κανόνα των δύο χαμηλότερων εκπαιδευτικών βαθμίδων, δηλαδή του Γυμνασίου (32,5% ανεργία) και του Δημοτικού (27,7% ανεργία). Μικρή είναι η συνεισφορά των κατόχων διδακτορικού ή/και μεταπτυχιακού τίτλου, με το ποσοστό ανεργίας να μειώνεται στο 14,2%. Τόσο οι άνεργοι απόφοιτοι Πανεπιστημίου (17,7% ανεργία), όσο και ειδικά οι άνεργοι απόφοιτοι τεχνικής εκπαίδευσης (ΤΕΙ, ΙΕΚ, κ.ά.: 30,6% ανεργία) αυξήθηκαν. Η παρατήρηση αυτή είναι ιδιαίτερως ανησυχητική ως προς το είδος του ανθρώπινου κεφαλαίου που έχει ανάγκη η αγορά εργασίας (ζήτηση) και το είδος της ανάπτυξης που μπορεί να εξασφαλίσει. Από την άλλη πλευρά, είναι πιθανόν τα αποτελέσματα αυτά να εξαρτώνται στενά

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1.2
Μεταβολή των ανέργων κατά εκπαιδευτική επίτευξη (σε χιλ.) το β' τρίμηνο του 2013 σε σύγκριση με το α' τρίμηνο

Πηγή: Έρευνες Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, υπολογισμοί συγγραφέα.

από τις εποχικές διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας και, πιο συγκεκριμένα, από την ένταση της τουριστικής δραστηριότητας της οποίας η βασική εισροή δεν είναι ανθρώπινο κεφάλαιο υψηλής εξειδίκευσης.

Ο τελευταίος άξονας ανάλυσης είναι η διοικητική περιφέρεια διαμονής και παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 3.1.3. Ο αριθμός των ανέργων αυξήθηκε σε έξι περιφέρειες το δεύτερο τρίμηνο του έτους και μειώθηκε στις υπόλοιπες επτά. Η μεγαλύτερη μείωση των ανέργων (6.500) καταγράφεται στα Ιόνια Νησιά και ακολουθούν η Κρήτη, το Νότιο Αιγαίο, η Αττική, το Βόρειο Αιγαίο και η Στερεά Ελλάδα. Με εξαίρεση την Αττική, σε αυτές τις περιφέρειες ένα σημαντικό τμήμα της οικονομικής δραστηριότητας στηρίζεται στον τουρισμό. Στον αντίποδα βρίσκονται περιφέρειες όπως η Δυτική Ελλάδα, η Κεντρική Μακεδονία, κ.ά. όπου οι άνεργοι αυξήθηκαν. Αυτό σημαίνει ότι είτε ο τουρισμός δεν έφερε τα αναμενόμενα θετικά αποτελέσματα, είτε άλλες δραστηριότητες είχαν μεγαλύτερη αρνητική επίδραση.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1.3
Μεταβολή των ανέργων κατά διοικητική περιφέρεια (σε χιλ.) το β' τρίμηνο του 2013 σε σύγκριση με το α' τρίμηνο

Πηγή: Έρευνες Εργατικού Δυναμικού, ΕΛΣΤΑΤ, υπολογισμοί συγγραφέα.

Συμπερασματικά, η μικρή μείωση του ποσοστού της ανεργίας και του αριθμού των ανέργων που καταγράφεται το δεύτερο τρίμηνο του έτους οφείλεται σε αντίστοιχες μειώσεις στους άνεργους άνδρες, συνήθως 20-24 ετών και άνω των 30 ετών (έως 64), που είναι απόφοιτοι υποχρεωτικής εκπαίδευσης ή χαμηλότερων προσόντων και διαμένουν σε περιφέρειες όπως τα Ιόνια νησιά, η Κρήτη, το Νότιο Αιγαίο, κ.ά. Επομένως, η στόχευση των πολιτικών δράσεων πρέπει να είναι τέτοια

ώστε να ενθαρρυνθεί η δημιουργία νέων, βιώσιμων θέσεων εργασίας και για άλλες ομάδες του πληθυσμού χωρίς όμως να υπονομευθεί η δημοσιονομική εξυγίανση. Η επιδότηση της επιχειρηματικότητας και της μισθωτής απασχόλησης εκτός Δημοσίου είναι θετικές πολιτικές, αφού θα τονώσουν τη ζήτηση για εργασία και θα απορροφήσουν μέρος της αυξημένης προσφοράς.

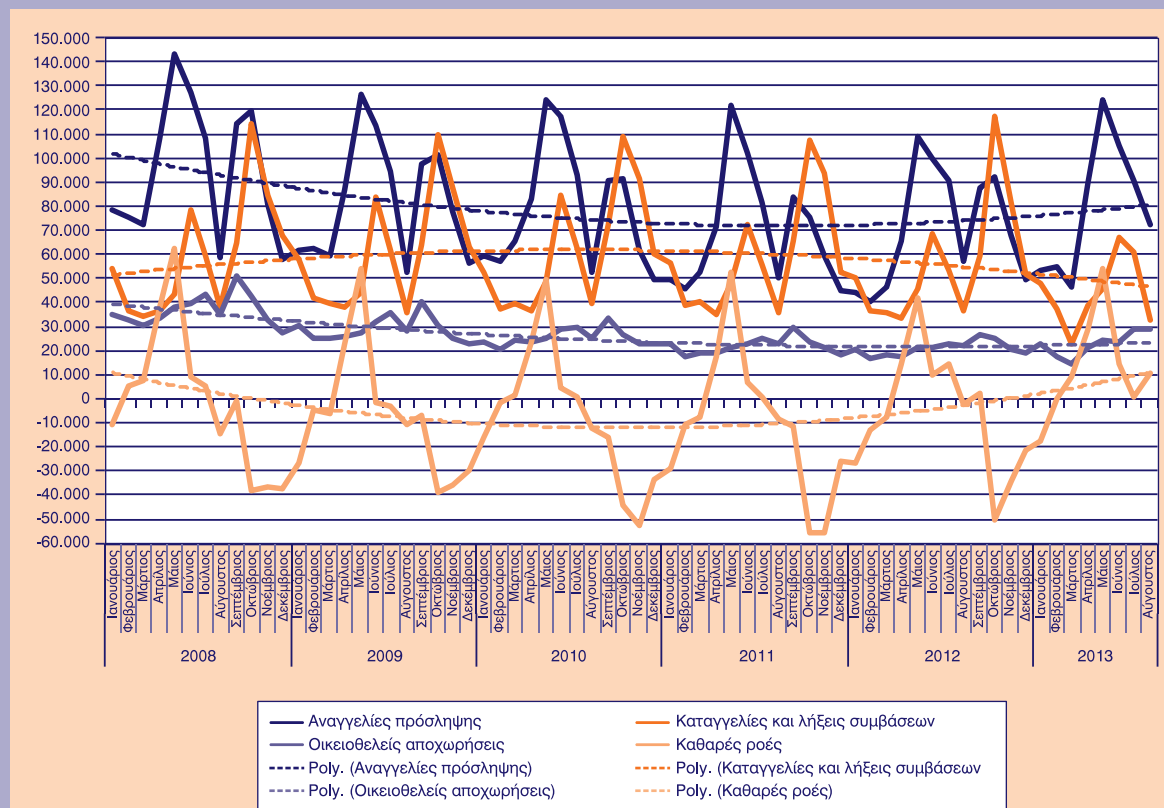
3.1.2. Ροές απασχόλησης

Οι ροές απασχόλησης, οι οποίες δημοσιεύονται πλέον από το Υπουργείο Εργασίας μέσω του συστήματος ΕΡΓΑΝΗ, παρέχουν μια εικόνα της κίνησης των ατόμων από και προς τη μισθωτή απασχόληση. Συγκεκριμένα, αναφέρονται στον αριθμό των ατόμων που προσλήφθηκαν και απομακρύνθηκαν από την εργασία τους στη διάρκεια ενός μηνός, επομένως αφορούν σε μισθωτούς του ιδιωτικού τομέα. Οι απομακρύνσεις μπορεί να οφείλονται είτε σε καταγγελία της σύμβασης - απόλυση, δηλαδή απομάκρυνση από την εργασία χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του εργαζόμενου, είτε σε οικειοθελή απομά-

κρυνση, π.χ. λόγω αλλαγής εργασίας, συνταξιοδότησης ή για άλλους προσωπικούς λόγους. Επιπλέον, οι συμβάσεις εργασίας διαφέρουν κατά περίπτωση, δηλαδή άλλοτε πρόκειται για συμβάσεις αορίστου χρόνου και άλλοτε για συμβάσεις ορισμένου χρόνου, οπότε και οι καταγγελίες συμβάσεων διακρίνονται σε δύο κατηγορίες ανάλογα με τη μορφή της σύμβασης εργασίας. Από τον Ιανουάριο του 2010 είναι διαθέσιμα στοιχεία για κάθε μορφή καταγγελίας σύμβασης ξεχωριστά.

Στο Διάγραμμα 3.1.4 παρουσιάζονται οι ροές απασχόλησης σε μηνιαία συχνότητα. Η πρώτη παρατήρηση είναι ότι οι ροές παρουσιάζουν έντονα σημάδια εποχικότητας ακόμη και κατά τη διάρκεια της κρίσης. Συγκεκριμένα, οι καθαρές ροές κινούνται θετικά από το τέλος του έτους, καθώς τον Οκτώβριο καταγράφονται οι μεγαλύτερες αρνητικές καθαρές ροές, με εξαίρεση το 2010 και το 2011, όπου ο αντίστοιχος μήνας είναι ο Νοέμβριος, και έως το Μάιο του επόμενου έτους, οπότε συστηματικά καταγράφονται οι μεγαλύτερες θετικές καθαρές ροές. Η ερμηνεία έγκειται μάλλον στον ισχυρό τουριστικό προσανατολισμό της ελληνικής οικονομίας

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1.4
Ροές απασχόλησης (Ιαν. 2008-Αύγ. 2013)

Πηγή: Δημοσιευμένα στοιχεία ΟΑΕΔ και Πληροφοριακό Σύστημα ΕΡΓΑΝΗ.

και την έναρξη και λήξη, αντίστοιχα, της τουριστικής περιόδου. Μία ακόμη παρατήρηση είναι ότι τόσο οι προσλήψεις όσο και οι αποχωρήσεις (καταγγελίες και λήξεις συμβάσεων αθροιστικά) ακολουθούν διαχρονικά παρόμοιο πρότυπο, ενώ οι οικειοθελείς αποχωρήσεις εμφανίζουν κάποια σχετική σταθερότητα, με την υψηλότερη τιμή να καταγράφεται συστηματικά κάθε Σεπτέμβριο. Είναι ενδιαφέρον ότι η κρίση είχε ως συνέπεια τη μείωση των ροών (μετατόπιση των καμπυλών προς τα κάτω), με αποτέλεσμα οι περισσότεροι μήνες από την έναρξη της κρίσης να έχουν αρνητικό πρόσημο καθαρών ροών, δηλαδή αποχωρήσεις περισσότερες από τις προσλήψεις. Με τη βοήθεια των τάσεων (πολυώνυμα 2ου βαθμού), που φαίνονται στο διάγραμμα με διακεκομμένες γραμμές, προκύπτουν ορισμένες αισιόδοξες ενδείξεις. Τέτοια είναι η αναστροφή της πτωτικής πορείας των προσλήψεων, περίπου στο τέλος του 2011, και η σταδιακή αύξησή τους που συνεχίζεται το 2013, χωρίς ωστόσο να αγγίζουν τα επίπεδα των αρχών του 2008. Αντίστοιχα, οι καταγγελίες και οι λήξεις συμβάσεων εμφανίζουν ανακοπή της αυξητικής τάσης από τα μέσα του 2011 και φαίνεται να μειώνονται σταθερά προσεγγίζοντας τα επίπεδα των αρχών του 2008. Ως αποτέλεσμα, οι καθαρές ροές αποκτούν θετική τάση από τις αρχές του 2011. Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ακόμη μια φορά ότι το σύστημα ΕΡΓΑΝΗ καταγράφει μέρος των ροών από και προς την απασχόληση¹ και, κατά συνέπεια, σε καμία περίπτωση δεν πρέπει τα συμπεράσματα από την ανάλυση να προκαλέσουν εφησυχασμό, καθώς το πρόβλημα της ανεργίας και οι παράπλευρες κοινωνικές και οικονομικές συνέπειές του

παραμένουν εξαιρετικά επικίνδυνα για να αγνοηθούν ή να αφηθεί η αγορά εργασίας να βρει μόνη της νέα ισορροπία σε βάθος χρόνου.

Ο Πίνακας 3.1.1 παρουσιάζει τα βασικά περιγραφικά στατιστικά χαρακτηριστικά των ροών απασχόλησης μισθωτών, συμπληρώνοντας και επεκτείνοντας τις πληροφορίες που ενσωματώνει το Διάγραμμα 3.1.4. Η πρώτη υποπερίοδος (2001-2008) αφορά στο διάστημα πριν την εκδήλωση της κρίσης και η δεύτερη υποπερίοδος (2009-2013) στο διάστημα κατά τη διάρκεια της κρίσης. Οι μεταβολές στη διάρκεια της κρίσης είναι εμφανείς. Οι καθαρές ροές απασχόλησης από θετικές πριν την κρίση (σχεδόν 2.000 μηνιαίως) γίνονται αρνητικές στη διάρκεια της κρίσης (περίπου 5.000 μηνιαίως). Επιπλέον, η τυπική απόκλιση, που δείχνει τη μεταβλητότητα των καθαρών ροών από μήνα σε μήνα, είναι σημαντικά αυξημένη, αντανακλώντας πιθανόν την έντονη εποχικότητα της ελληνικής αγοράς εργασίας και τη συνεπαγόμενη αβεβαιότητα τη δεύτερη περίοδο. Ενδιαφέρουσα είναι η παρατήρηση ότι οι οικειοθελείς αποχωρήσεις είναι κατά μέσο όρο περισσότερες πριν την κρίση και, παράλληλα, εμφανίζουν μικρότερη μεταβλητότητα (βλέπε τυπική απόκλιση). Όμως πρέπει να τονιστεί ότι υπάρχουν δύο αντίρροπες δυνάμεις που καθορίζουν το συγκεκριμένο μέγεθος. Η πρώτη αφορά στις συνταξιοδοτήσεις, οι οποίες είναι αυξημένες στη διάρκεια της κρίσης ως αποτέλεσμα πολιτικών επιλογών που εξώθησαν σε συνταξιοδότηση (π.χ. αύξηση του ορίου συνταξιοδότησης), εκτός από σημαντικό αριθμό δημοσίων υπαλλήλων, και υπαλλήλους του ιδιωτικού τομέα (θετική επίδραση στη ροή), με την τακτική της

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.1 Βασικά χαρακτηριστικά κατανομών ροών απασχόλησης (μηνιαία στοιχεία)

	Ιαν. 2001-Δεκ. 2008		Ιαν. 2009-Αύγ. 2013	
	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
Αναγγελίες πρόσληψης	91.745	23.657	76.108	24.607
Καταγγελίες συμβάσεων αορίστου χρόνου ¹	-	-	24.203	5.752
Λήξεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου ¹	-	-	31.730	17.756
Καταγγελίες και λήξεις συμβάσεων	55.179	21.234	56.953	22.391
Οικειοθελείς αποχωρήσεις	34.723	6.256	24.150	4.912
Καθαρές ροές	1.843	22.796	-4.995	26.711

¹ Διαθέσιμα από τον Ιανουάριο του 2010.

Πηγή: Δημοσιευμένα στοιχεία ΟΑΕΔ και Πληροφοριακό Σύστημα ΕΡΓΑΝΗ, υπολογισμοί συγγραφέα.

1. Όπως ήδη αναφέρθηκε, αφορά μόνο σε ιδιωτικούς υπαλλήλους, άρα δεν δίνει καμία εικόνα για τους δημόσιους υπαλλήλους και τους αυτοαπασχολούμενους, που κλείνουν την επιχείρησή τους ή ανοίγουν μία νέα.

εθελούσιας εξόδου με αποζημίωση, ιδιαίτερα δημοφιλή για παράδειγμα στον τραπεζικό τομέα. Η δεύτερη αφορά στη μετάβαση από μία εργασία σε μια άλλη (κινητικότητα), η οποία περιορίστηκε δραστικά στη διάρκεια της κρίσης, λόγω της μείωσης των νέων θέσεων εργασίας (αρνητική επίδραση στη ροή). Εκ πρώτης όψεως, λοιπόν, φαίνεται ότι η δεύτερη επίδραση υπερίσχυσε της πρώτης.

Όπως είναι αναμενόμενο, στη διάρκεια της κρίσης μειώθηκαν οι προσλήψεις και αυξήθηκαν οι απολύσεις (καταγγελίες και λήξεις συμβάσεων). Οι περιορισμοί στις απολύσεις που ίσχυαν για το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου της κρίσης² φαίνεται ότι λειτούργησαν αποτρεπτικά, όπως προκύπτει από τη μικρή αύξηση στο μηνιαίο μέσο όρο των απολύσεων την περίοδο 2009-2013 (λιγότερα από 1.800 άτομα). Από την άλλη πλευρά, οι προσλήψεις σημείωσαν αξιοσημείωτη κάμψη (πάνω από 15.000 άτομα) σε μηνιαία βάση στη διάρκεια της κρίσης, τόσο εξαιτίας της οικονομικής αβεβαιότητας και της μείωσης της ζήτησης για αγαθά και υπηρεσίες, όσο και πιθανόν λόγω της ανελαστικότητας της αγοράς εργασίας (όταν οι απολύσεις είναι δύσκολες, οι προσλήψεις σε καθεστώς αβεβαιότητας αποθαρρύνονται). Ακόμη, αξίζει να σημειωθεί ότι η μεταβλητότητα των ρών απασχόλησης, όπως αντανακλάται στην τυπική απόκλιση τόσο των προσλήψεων όσο και των απολύσεων, αυξήθηκε στη διάρκεια της κρίσης. Μια πιθανή ερμηνεία είναι ότι οι θεσμικές παρεμβάσεις στην αγορά εργασίας είχαν αποτέλεσμα, αφού αύξησαν την κινητικότητα από και προς τη μισθωτή απασχόληση μέσω της μείωσης των σχετικών περιορισμών τόσο στις προσλήψεις (μεταξύ άλλων με την απλοποίηση του θεσμικού πλαισίου σύναψης συμβάσεων ορισμένου χρόνου, μερικής απασχόλησης, εκ περιτροπής εργασίας, λειτουργίας εταιρειών ενοικίασης ανθρώπινου δυναμικού) όσο και στις απολύσεις (μεταξύ άλλων με τη μείωση του απαιτούμενου χρόνου ειδοποίησης πριν την απόλυση, τη μείωση της αποζημίωσης, την αυστηροποίηση των προϋποθέσεων προσφυγής στη διαιτησία κ.ά.).

Ένα ακόμη ενδιαφέρον σημείο του Πίνακα 3.1.1 είναι η διαφορά μεταξύ του αριθμού των καταγγελιών συμβάσεων αορίστου χρόνου και των λήξεων συμβάσεων ορισμένου χρόνου. Τα δύο αυτά είδη συμβάσεων αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα διαφοροποίησης ομάδων εργαζομένων στην ίδια αγορά εργασίας ως προς το βαθμό προστασίας που απολαμβάνουν έναντι

του κινδύνου απώλειας της εργασίας τους. Οι μισθωτοί με συμβάσεις ορισμένου χρόνου είναι περισσότερο ευάλωτοι στις εποχικές και κυκλικές διακυμάνσεις του οικονομικού κύκλου, ακριβώς διότι το κόστος απόλυσής τους είναι σχεδόν μηδενικό (ουσιαστικά δεν ανανεώνεται η σύμβαση εργασίας), σε αντιδιαστολή με τους μισθωτούς με συμβάσεις αορίστου χρόνου, η απόλυση των οποίων συνεπάγεται τόσο κόστος αποζημίωσης όσο και συχνά χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες και περιορισμούς στο συνολικό αριθμό αυτών που απολύονται. Αυτό σημαίνει ότι αναμένονται περισσότερες απολύσεις σε περιόδους οικονομικής κρίσης, προσδοκία που φαίνεται να επιβεβαιώνεται από τα διαθέσιμα στοιχεία. Συγκεκριμένα, την περίοδο Ιανουαρίου 2010-Αυγούστου 2013 οι απομακρύνσεις μισθωτών με συμβάσεις ορισμένου χρόνου ήταν περίπου 30% περισσότερες από εκείνες των μισθωτών με συμβάσεις αορίστου χρόνου. Επιπλέον, η μεταβλητότητα ήταν τριπλάσια στην πρώτη κατηγορία, γεγονός που επιβεβαιώνει, αφενός, την ελκυστικότητά τους σε περιόδους κρίσης και, αφετέρου, την ανάγκη που έχει η αγορά εργασίας για τέτοιου είδους συμβάσεις εργασίας, με κύρια αιτία την εποχικότητα.

Στον Πίνακα 3.1.2 επιχειρείται να διερευνηθεί με συντομία η συσχέτιση μεταξύ των διαφορετικών ρών απασχόλησης με τη βοήθεια του συντελεστή συσχέτισης Pearson, καθώς και οι διαφορές μεταξύ των δύο περιόδων. Η πρώτη εικόνα είναι ότι η συσχέτιση μεταξύ των ρών είναι σε κάθε περίπτωση θετική, όμως μειώνεται στη διάρκεια της κρίσης για όλες τις ροές. Θετική συσχέτιση σημαίνει ότι όσο αυξάνεται το ένα εξεταζόμενο μέγεθος (αποχωρήσεις), τόσο αυξάνεται και το δεύτερο (προσλήψεις). Με άλλα λόγια, η αγορά εργασίας αντικαθιστά τους μισθωτούς του ιδιωτικού τομέα που απομακρύνονται, για οποιοδήποτε λόγο, με άλλους. Ωστόσο, η κρίση έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση αυτού του ρυθμού αντικατάστασης, πιθανότατα λόγω μείωσης της ζήτησης για εργασία και έντασης της αβεβαιότητας. Επίσης, και ανεξαρτήτως κρίσης, η θετική συσχέτιση είναι ισχυρότερη μεταξύ των προσλήψεων και των οικειοθελών αποχωρήσεων σε σύγκριση με τη συσχέτιση μεταξύ προσλήψεων και καταγγελιών ή λήξεων συμβάσεων εργασίας. Το γεγονός αυτό ενδέχεται να οφείλεται στο ότι οι οικειοθελείς αποχωρήσεις είναι εν πολλοίς μη προγραμματισμένες από τις επιχειρήσεις, σε αντίθεση με τις απολύσεις, οπότε οι πρώτες οδηγούν σε αναπλήρωση μέσω προσ-

2. Οι περιορισμοί αυτοί αφορούσαν τόσο στον αριθμό των απολυθέντων όσο και στο ύψος της αποζημίωσης ή το χρονικό διάστημα και μειώθηκαν σταδιακά με μια σειρά νομοθετικών παρεμβάσεων, αρχής γενομένης με το Νόμο 3863/2010. Βλέπε τεύχη 13, 14 και 20 των *Οικονομικών Εξελίξεων* για μια αναλυτικότερη παρουσίαση των αλλαγών στην αγορά εργασίας που σχετίζονται με τις απολύσεις.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.2 Συντελεστές συσχέτισης (Pearson¹) πριν και στη διάρκεια της κρίσης (μηνιαία στοιχεία)

	Ιαν. 2001-Δεκ. 2008	Ιαν. 2009-Αύγ. 2013
Προσλήψεις-καταγγελίες/λήξεις	0,462 (0,000)	0,340 (0,010)
Προσλήψεις-οικειοθελείς αποχωρήσεις	0,637 (0,000)	0,510 (0,000)
Προσλήψεις-(καταγγελίες/λήξεις + οικειοθελείς αποχωρήσεις)	0,557 (0,000)	0,411 (0,002)
Καταγγελίες/λήξεις-οικειοθελείς αποχωρήσεις	0,462 (0,000)	0,368 (0,005)

Πηγή: Δημοσιευμένα στοιχεία ΟΑΕΔ και Πληροφοριακό Σύστημα ΕΡΓΑΝΗ, υπολογισμοί συγγραφέα.

Σημείωση: Επίπεδο στατιστικής σημαντικότητας στις παρενθέσεις.

¹ Ο συντελεστής συσχέτισης του Pearson ορίζεται ως εξής:
$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})(Y_i - \bar{Y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (X_i - \bar{X})^2} \sqrt{\sum_{i=1}^n (Y_i - \bar{Y})^2}}$$

λήψεων συχνότερα από τις δεύτερες. Τέλος, ένα ακόμη ενδιαφέρον εύρημα είναι η θετική συσχέτιση μεταξύ των καταγγελιών/λήξεων συμβάσεων εργασίας και των οικειοθελών αποχωρήσεων, γεγονός που σηματοδοτεί μια συμπληρωματικότητα μεταξύ τους. Μια πιθανή ερμηνεία είναι ότι οι κενές θέσεις εργασίας που προκύπτουν από τις απολύσεις καλύπτονται από ήδη εργαζόμενους μισθωτούς, οι οποίοι αποχωρούν οικειοθελώς από τις εργασίες τους για το λόγο αυτό. Αν αυτή η κατηγορία οικειοθελών αποχωρήσεων μειώθηκε στη διάρκεια της κρίσης όπως είναι αναμενόμενο, μιας και το κίνητρο των απολύσεων σε περίοδο κρίσης είναι πιο πιθανό να σχετίζεται με τη μείωση της δραστηριότητας των επιχειρήσεων παρά με την αντικατάσταση λιγότερο παραγωγικών εργαζομένων με άλλους πιο παραγωγικούς, τότε στις οικειοθελείς αποχωρήσεις ενισχύθηκε

το μερίδιο των αποχωρήσεων προς τη συνταξιοδότηση και η συσχέτιση μεταξύ αυτών και των καταγγελιών/λήξεων συμβάσεων έγινε λιγότερο ισχυρή στη διάρκεια της κρίσης.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, βασικός παράγοντας αλλαγής του πρόσημου των ροών της μισθωτής απασχόλησης στον ιδιωτικό τομέα το 2013 είναι η αύξηση των προσλήψεων. Όμως, αν κάποιος αποζητά μια καλύτερη εικόνα της κατάστασης της αγοράς εργασίας, είναι σκόπιμο να εξεταστεί με μεγαλύτερη λεπτομέρεια το είδος των προσλήψεων αυτών. Ο Πίνακας 3.1.3 παρουσιάζει τις προσλήψεις κατά είδος από το Μάρτιο ως τον Αύγουστο του τρέχοντος έτους. Αν και η περίοδος εξέτασης είναι εξαιρετικά βραχεία, επιχειρείται μια πρώτη ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Ειδικότερα, οι προσλή-

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.3 Είδος προσλήψεων κατά μήνα, 2013

	Πλήρης απασχόληση*	Μερική απασχόληση*	Εκ περιτροπής απασχόληση*
Μάρτιος	29.429 (63,3%)	14.019 (30,2%)	3.040 (6,5%)
Απρίλιος	62.245 (69,3%)	22.965 (25,6%)	4.569 (5,1%)
Μάιος	82.525 (66,4%)	35.942 (28,9%)	5.828 (4,7%)
Ιούνιος	61.241 (58,3%)	37.916 (36,1%)	5.843 (5,6%)
Ιούλιος	55.370 (61,0%)	30.156 (33,2%)	5.195 (5,7%)
Αύγουστος	42.332 (58,2%)	24.329 (33,5%)	6.024 (8,3%)
Σύνολο	333.142 (63,0%)	165.327 (31,3%)	30.499 (5,8%)

Πηγή: Πληροφοριακό Σύστημα ΕΡΓΑΝΗ, Αύγουστος 2013, υπολογισμοί συγγραφέα.

* Σε παρένθεση το μερίδιο του είδους της σύμβασης στο σύνολο των συμβάσεων.

ψεις πλήρους απασχόλησης συνεχίζουν να είναι η πλειονότητα των προσλήψεων και κυμαίνονται από 29.429 άτομα ως 82.525 άτομα, δηλαδή σχεδόν τριπλάσιες τον Μάιο σε σχέση με τον Μάρτιο, λόγω έναρξης της τουριστικής περιόδου. Οι προσλήψεις μερικής απασχόλησης, δηλαδή για εργασία μειωμένου ωραρίου, είναι περίπου το 1/3 του συνόλου των προσλήψεων εμφανίζοντας αύξηση από το Μάιο και έπειτα, πιθανόν διότι η τουριστική βιομηχανία χρησιμοποιεί τέτοιου είδους συμβάσεις εργασίας. Οι προσλήψεις εκ περιτροπής δείχνουν να αυξάνονται απότομα τον Αύγουστο, όμως χωρίς λεπτομερή στοιχεία για τους κλάδους στους οποίους κατευθύνονται οι προσλήψεις αυτές τα οποία συμπεράσματα είναι μάλλον παρακινδυνευμένα. Πάντως, το συγκεκριμένο είδος προσλήψεων φαίνεται να κυμαίνεται μεταξύ 5% και 6% του συνόλου των προσλήψεων.

Σε προηγούμενο τεύχος των *Οικονομικών Εξελίξεων* (No.19) καταγράφηκε αύξηση των μορφών ευέλικτης εργασίας το 2012 σε σύγκριση με το 2011, η οποία αποδόθηκε στις νομοθετικές παρεμβάσεις με στόχο την αύξηση της ευελιξίας στην αγορά εργασίας. Η έκθεση του ΣΕΠΕ για το πρώτο εξάμηνο του 2013 δείχνει οριακή μείωση των προσλήψεων εκ περιτροπής απασχόλησης σε σύγκριση με το 2012 κατά 3%, αλλά αύξηση των προσλήψεων μερικής απασχόλησης κατά σχεδόν 25% και εκείνων πλήρους απασχόλησης πάνω από 50% στο εξάμηνο. Αναμφίβολα, τα στοιχεία είναι ενθαρρυντικά. Επιπλέον, η αισιοδοξία ενισχύεται από τη μείωση των συμβάσεων πλήρους απασχόλησης που μετατράπηκαν σε συμβάσεις μερικής απασχόλησης κατά 42% περίπου (14.452 το α' εξάμηνο του 2013 έναντι 24.750 το α' εξα-

μηνο του 2012) και συμβάσεις εκ περιτροπής απασχόλησης κατά 19% (15.656 το α' εξάμηνο του 2013 έναντι 19.372 το α' εξάμηνο του 2012) (βλέπε Πίνακα 3.1.4). Μοναδικό μελανό σημείο είναι ότι η υποκατηγορία «μονομερής μετατροπή σύμβασης πλήρους απασχόλησης σε εκ περιτροπής απασχόληση», δηλαδή χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του εργαζόμενου, σημείωσε μικρή αύξηση κατά 7% περίπου το α' εξάμηνο του 2013, στοιχείο που δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητο. Ωστόσο, υπολογίζοντας το μηνιαίο μέσο όρο μετατροπών συμβάσεων κατά είδος και λαμβάνοντας υπόψη τα αντίστοιχα στοιχεία για τους μήνες Ιούλιο και Αύγουστο του Υπουργείου Εργασίας (ΕΡΓΑΝΗ), προκύπτει περαιτέρω μείωση των συμβάσεων πλήρους απασχόλησης που μετατράπηκαν σε συμβάσεις ευέλικτων μορφών εργασίας, ενώ το μερίδιο των μετατροπών σε συμβάσεις μερικής απασχόλησης φαίνεται να αυξάνεται σε σχέση με το πρώτο εξάμηνο.

Οι διαφοροποιήσεις των ροών μισθωτής απασχόλησης με βάση το φύλο παρουσιάζουν ενδιαφέρον, παρά το γεγονός ότι πληροφορίες είναι διαθέσιμες μόλις από τον Απρίλιο του τρέχοντος έτους και, επομένως, η εξαγωγή συμπερασμάτων πρέπει να γίνεται με προσοχή. Η πρώτη παρατήρηση είναι ότι στο πεντάμηνο οι καθαρές ροές είναι θετικές και για τα δύο φύλα, με 66.503 επιπλέον μισθωτούς άνδρες και 44.915 επιπλέον μισθωτές γυναίκες. Οι προσλήψεις είναι μοιρασμένες μεταξύ των δύο φύλων, όχι όμως και οι υπόλοιπες ροές. Η μεγαλύτερη διαφορά εντοπίζεται στις λήξεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου που φαίνεται να αφορούν λιγότερο στους άνδρες (41,0%), σε αντιδιαστολή με τις καταγγελίες συμβάσεων αορίστου χρόνου (54,2%). Βέβαια,

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.4 Συμβάσεις πλήρους απασχόλησης που μετατράπηκαν σε άλλα είδη συμβάσεων

Μετατροπή σύμβασης πλήρους απασχόλησης σε:	μερικής απασχόλησης*	εκ περιτροπής*	εκ περιτροπής μονομερώς*
Α' εξάμηνο 2012	24.750	12.022	7.350
Μέσος όρος α' εξαμήνου 2012	4.125 (56,1%)	2.004 (27,2%)	1.225 (16,7%)
Α' εξάμηνο 2013	14.452	7.810	7.846
Μέσος όρος α' εξαμήνου 2013	2.409 (48,0%)	1.302 (25,9%)	1.308 (26,1%)
2012	49.640	21.478	13.372
Μέσος όρος 2012	4.137 (58,8%)	1.790 (25,4%)	1.114 (15,8%)
Ιούλιος 2013	1.715 (53,1%)	643 (19,9%)	869 (26,9%)
Αύγουστος 2013	1.104 (52,7%)	489 (23,3%)	503 (24,0%)

Πηγή: Έκθεση ΣΕΠΕ για το α' εξάμηνο του 2013, Έκθεση Πεπραγμένων ΣΕΠΕ 2012, και Πληροφοριακό Σύστημα ΕΡΓΑΝΗ, υπολογισμοί συγγραφέα.

* Σε παρένθεση το μερίδιο του είδους της σύμβασης στο σύνολο των συμβάσεων που μετατράπηκαν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.5 Ροές απασχόλησης κατά φύλο, Απρίλιος-Αύγουστος 2013

	N	Άνδρες		Γυναίκες	
		Μερίδιο	TA	N	TA
Αναγγελίες πρόσληψης	244.617	(50,7%)	9.021	237.863	10.311
Καταγγελίες συμβάσεων αορίστου χρόνου	48.095	(54,2%)	1.487	40.628	1.601
Λήξεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου	64.309	(41,0%)	2.973	92.694	9.394
Καταγγελίες και λήξεις συμβάσεων	112.404	(45,7%)	4.131	133.322	10.796
Οικειοθελείς αποχωρήσεις	65.710	(52,4%)	1.472	59.626	2.163
Καθαρές ροές	66.503	(59,7%)	9.213	44.915	12.931

Πηγή: Πληροφοριακό Σύστημα ΕΡΓΑΝΗ, υπολογισμοί συγγραφέα.
N: πλήθος ατόμων, TA: τυπική απόκλιση.

αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να απασχολούνται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου (π.χ. σε φροντιστήρια και κέντρα ξένων γλωσσών όπου οι συμβάσεις λήγουν συνήθως τον Ιούλιο) σε σύγκριση με τους άνδρες. Από την άλλη πλευρά, οι περισσότερες οικειοθελείς αποχωρήσεις στη διάρκεια του πενταμήνου καταλογίζονται στους άνδρες, σε συμφωνία με τα στοιχεία που δείχνουν μείωση της συμμετοχής των ανδρών στο εργατικό δυναμικό (βλέπε προηγούμενα τεύχη των *Οικονομικών Εξελίξεων*). Μία ακόμη ενδιαφέρουσα παρατήρηση είναι ότι η μεταβλητότητα των ροών μισθωτής απασχόλησης (βλέπε στήλες TA στον Πίνακα 3.1.5) είναι μεγαλύτερη στην περίπτωση των γυναικών, ειδικά στις λήξεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου, φαινόμενο που τις διαφοροποιεί αισθητά από τους άνδρες και πιθανόν αποτελεί ένδειξη ύπαρξης συμβάσεων με διαφορετική διάρκεια (βραχυχρόνια για τις γυναίκες και μεσοπρόθεσμη για τους άνδρες), είτε λόγω διαφορετικής κατανομής σε επαγγέλματα και κλάδους οικονομικής δραστηριότητας κατά φύλο, είτε για άλλους λόγους.

Σύμφωνα με τον Πίνακα 3.1.6 το τετράμηνο Μαΐου-Αυγούστου, οι εργοδότες που αποφάσισαν να προσλάβουν προτίμησαν τους υποψήφιους στην ηλικιακή ομάδα 30-44 ετών και, στη συνέχεια, εκείνους κάτω των 30 ετών (35,2% αθροιστικά οι δύο πρώτες κατηγορίες). Η θεωρία ερμηνεύει την παρατήρηση με βάση τη συσσωρευμένη εργασιακή εμπειρία των πρώτων που τους κάνει πιο ελκυστικούς στους εργοδότες. Από την άλλη πλευρά, οι μισές καταγγελίες και λήξεις συμβάσεων αφορούν στην ομάδα 30-44 ετών, ενώ αναπάντεχα υψηλό είναι το μερίδιο αυτής της ηλικιακής ομάδας στις οικειοθελείς αποχωρήσεις (40,1%). Το τελευταίο είναι πιθανό να αντανάκλα συγκεκαλυμμένες απολύσεις ή περιπτώσεις εθελούσιας εξόδου με αποζημίωση, καθώς είναι αδύνατο να οφείλεται σε συνταξιοδοτήσεις. Ωστόσο, είναι δύσκολο να λεχθεί το ίδιο για τις δύο πρώτες ηλικιακές κατηγορίες που εμφανίζουν σημαντικό μερίδιο στις οικειοθελείς αποχωρήσεις, παρατήρηση που χρήζει περαιτέρω διερεύνησης, καθώς ενδέχεται να πηγάζει είτε από αποθάρρυνση και έξοδο από την αγορά εργασίας, είτε σε αναζήτηση εργασίας

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.6 Μερίδια ροών απασχόλησης κατά ηλικιακή ομάδα, Μάιος-Αύγουστος 2013

	15-24	25-29	30-44	45-64	65+	Σύνολο
Αναγγελίες πρόσληψης	17,6%	17,6%	42,5%	22,0%	0,3%	392.701
Καταγγελίες συμβάσεων αορίστου χρόνου	7,9%	16,7%	48,8%	26,1%	0,4%	70.645
Λήξεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου	8,7%	18,7%	50,5%	21,8%	0,3%	136.160
Καταγγελίες και λήξεις συμβάσεων	8,5%	18,0%	49,9%	23,3%	0,3%	206.805
Οικειοθελείς αποχωρήσεις	21,7%	20,4%	40,1%	17,5%	0,4%	103.776
Καθαρές ροές	35,3%	13,2%	27,0%	24,4%	0,1%	82.120

Πηγή: Πληροφοριακό Σύστημα ΕΡΓΑΝΗ, υπολογισμοί συγγραφέα.

στο εξωτερικό. Συνολικά, το άθροισμα των επιμέρους ροών είναι θετικό για όλες τις ηλικιακές ομάδες και ειδικά για τους νέους 15-24 ετών και 25-29 ετών. Ειδικά για την πρώτη ομάδα, αυτό θα μπορούσε να είναι ένδειξη ότι ο χαμηλότερος ελάχιστος μισθός λειτουργήσει θετικά, αλλά με πολλά περιθώρια σφάλματος. Λαμβάνοντας υπόψη ότι ένα μέρος οφείλεται στο μικρό μερίδιο των καταγγελιών και λήξεων συμβάσεων εργασίας μεταξύ των νέων, οφείλει να αναγνωρίσει κάποιος ότι η ύπαρξη καθαρών ροών στους νέους προς τη μισθωτή απασχόληση είναι θετικό στοιχείο, ακόμη και αν ένα μέρος της οφείλεται στην απασχόλησή τους σε κλάδους και επαγγέλματα που σχετίζονται με τον τουρισμό και, άρα, έχουν εποχική διακύμανση.

Η εικόνα της αγοράς εργασίας μπορεί να διαφέρει ριζικά από τη μία διοικητική περιφέρεια στην άλλη, ειδικά σε περιόδους έντονης εποχικής διαφοροποίησης, όπως είναι το τετράμηνο Μαΐου-Αυγούστου με την άνοδο του τουριστικού ρεύματος να επικεντρώνεται σε συγκεκριμένες περιφέρειες. Οι καθαρές ροές απασχόλησης είναι αποκαλυπτικές (Πίνακας 3.1.7). Η Αττική, η πληθθέστερη διοικητική περιφέρεια, σημείωσε αρνητικές

καθαρές ροές με αποτέλεσμα στο τέλος του τετραμήνου να έχει 26.576 λιγότερους μισθωτούς, παρότι εκεί έγιναν οι περισσότερες προσλήψεις (27,0%), ενώ και η Δυτική Ελλάδα έχει αρνητικές καθαρές ροές. Σε αντιδιαστολή, όλες οι υπόλοιπες περιφέρειες είχαν θετικές καθαρές ροές στο τετράμηνο. Η μεγαλύτερη καθαρή θετική ροή καταγράφεται στο Νότιο Αιγαίο (48,0% των συνολικών καθαρών ροών) και ακολουθούν η Κρήτη και τα Ιόνια Νησιά. Αναμφισβήτητα, η φετινή καλή τουριστική περίοδος συνέβαλε αρκετά στα αποτελέσματα αυτά, δείχνοντας με τρόπο ευκρινέστατο ότι η εξωστρέφεια της ελληνικής οικονομίας μπορεί να δημιουργήσει θέσεις εργασίας και να αποτελέσει κύρια συνιστώσα εξόδου της χώρας από την ατραπό της κρίσης.

Το Διάγραμμα 3.1.5 προκύπτει από τους πέντε κλάδους με τις υψηλότερες θετικές ή αρνητικές καθαρές ροές για το δίμηνο Ιουλίου-Αυγούστου³. Η μεγαλύτερη αύξηση σε μισθωτούς καταγράφεται στους κλάδους που συνδέονται με τον τουρισμό, είτε άμεσα, όπως είναι οι κλάδοι «Δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης» και «Καταλύματα», είτε έμμεσα, όπως είναι οι κλάδοι «Βιομηχανία τροφίμων» και αμφότεροι οι κλάδοι του εμπορίου

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1.7 Ροές απασχόλησης κατά περιφέρεια, Μάιος-Αύγουστος 2013

	(1)		(2)		(3)		(4)		(5)		(6)	
	N	M	N	N	N	M	N	N	N	M		
Ανατ. Μακεδονία & Θράκη	15.391	3,9%	3.081	5.821	8.902	4,3%	3.911	2.578	3,1%			
Αττική	105.916	27,0%	32.490	57.891	90.381	43,7%	42.111	-26.576	-32,4%			
Βόρειο Αιγαίο	6.955	1,8%	659	1.933	2.592	1,3%	1.220	3.143	3,8%			
Δυτ. Ελλάδα	13.733	3,5%	3.505	5.823	9.328	4,5%	5.141	-736	-0,9%			
Δυτ. Μακεδονία	6.815	1,7%	2.154	2.660	4.814	2,3%	1.812	189	0,2%			
Ήπειρος	7.314	1,9%	1.485	2.958	4.443	2,1%	2.128	743	0,9%			
Θεσσαλία	17.099	4,4%	4.258	6.172	10.430	5,0%	4.265	2.404	2,9%			
Ιόνια Νησιά	24.592	6,3%	586	2.283	2.869	1,4%	2.435	19.288	23,5%			
Κεντρ. Μακεδονία	65.534	16,7%	12.331	27.080	39.411	19,1%	16.749	9.374	11,4%			
Κρήτη	45.508	11,6%	2.809	9.181	11.990	5,8%	9.134	24.384	29,7%			
Νότιο Αιγαίο	52.709	13,4%	1.498	3.887	5.385	2,6%	7.927	39.397	48,0%			
Πελοπόννησος	19.426	4,9%	3.011	5.076	8.087	3,9%	4.158	7.181	8,7%			
Στερεά Ελλάδα	11.709	3,0%	2.778	5.395	8.173	4,0%	2.785	751	0,9%			
Σύνολο	392.701	-	70.645	136.160	206.805	-	103.776	82.120	-			

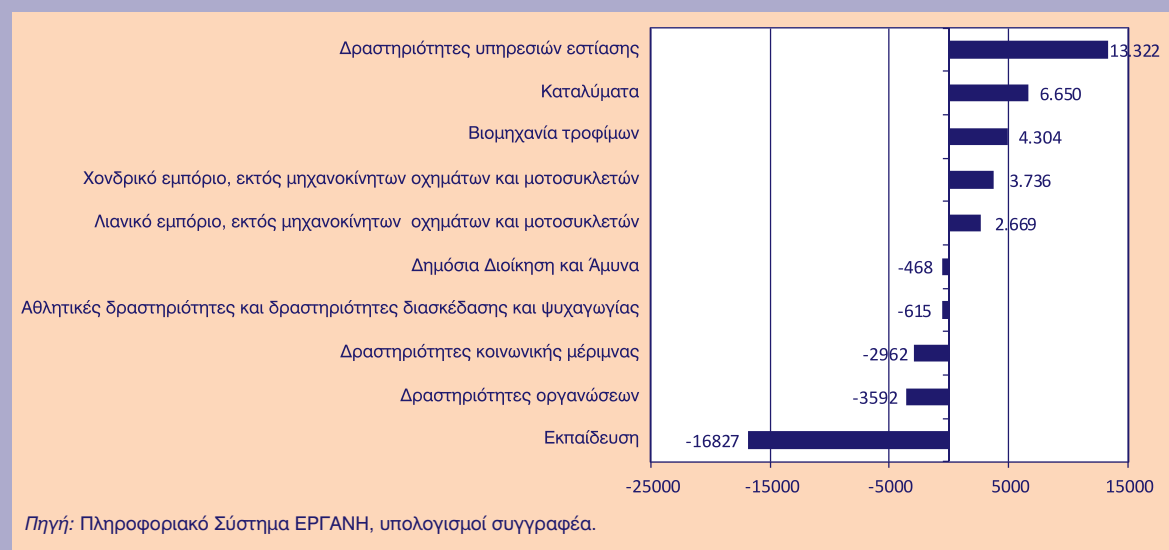
Πηγή: Πληροφοριακό Σύστημα ΕΡΓΑΝΗ, υπολογισμοί συγγραφέα.

Επεξήγηση: (1): Αναγγελίες πρόσληψης, (2): Καταγγελίες συμβάσεων αορίστου χρόνου, (3): Λήξεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου, (4): Καταγγελίες και λήξεις συμβάσεων, (5): Οικειοθελείς αποχωρήσεις, (6): Καθαρές ροές, N: πλήθος ατόμων, M: μερίδιο στο σύνολο.

3. Τα στοιχεία των μηνών Μαΐου και Ιουνίου παρέχουν διαφορετική πληροφόρηση, ενώ παλαιότερα στοιχεία αυτού του είδους δεν είναι διαθέσιμα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1.5

Καθαρές ροές για τους πέντε κλάδους οικονομικής δραστηριότητας με τις υψηλότερες ροές, Μάιος-Αύγουστος 2013

(χονδρικό και λιανικό). Από την άλλη πλευρά, έντονα αρνητικό πρόσημο καταγράφουν οι κλάδοι «Εκπαίδευση», «Δραστηριότητες οργανώσεων» και «Δραστηριότητες κοινωνικής μέριμνας», ενώ και άλλοι κλάδοι παρουσιάζουν μείωση των μισθωτών, κυρίως από το χώρο της παροχής υπηρεσιών. Είναι σημαντικό ότι, ενώ οι θετικές ροές μπορεί να αποδοθούν στην εποχικότητα της οικονομικής δραστηριότητας, οι αρνητικές ροές φαίνεται να έχουν πιο μόνιμο χαρακτήρα, με εξαίρεση τον κλάδο «Εκπαίδευση», λόγω των θερινών σχολικών διακοπών (καταγράφονται τον Ιούλιο). Προκειμένου

όμως να γίνει μια ολοκληρωμένη ανάλυση και να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα για τις ροές της μισθωτής απασχόλησης λαμβάνοντας υπόψη τις εποχικές διακυμάνσεις της οικονομικής δραστηριότητας, πρέπει να αυξηθεί η περίοδος εξέτασης τουλάχιστον στους δώδεκα μήνες.

Από την κλαδική ανάλυση προκύπτει ότι οι καθαρές ροές σχετίζονται άμεσα με την ένταση της τουριστικής κίνησης. Αυτό γίνεται περισσότερο ξεκάθαρο στο Διάγραμμα 3.1.6, όπου παρουσιάζονται τα δέκα επαγγέλματα με τις υψηλότερες καθαρές ροές το δίμηνο

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1.6

Καθαρές ροές για τα 10 επαγγέλματα με τις υψηλότερες ροές, Ιούλιος-Αύγουστος 2013

Ιουλίου-Αυγούστου 2013. Η μεγαλύτερη αύξηση μισθών καταγράφεται στα επαγγέλματα των σερβιτόρων, λαντζέρηδων, τραπεζοκόμων, πωλητών σε καταστήματα, κ.ά. Επίσης, επαγγέλματα που σχετίζονται με τη γεωργία, επομένως είναι εποχικά, καταγράφουν αύξηση των μισθών, όπως είναι οι συσκευαστές σταφίδας, σύκων και φρούτων ή οι ελαιοτριβείς, σποροelaiουργοί και πυρηνελαιουργοί, κ.ά. Άρα, όσον αφορά στα επαγγέλματα, φαίνεται ότι οι εξελίξεις καθοδηγούνται από τον τουρισμό και τη γεωργία στη βάση της εποχικής διακύμανσης της οικονομικής δραστηριότητας. Αυτό σημαίνει ότι στους επόμενους μήνες αναμένεται αντιστροφή της τάσης και πιθανότατα αρνητικές καθαρές ροές, αν και μέρος της μείωσης θα απορροφηθεί από τον κλάδο της εκπαίδευσης. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να δοθεί έμφαση στη διεύρυνση της διάρκειας της τουριστικής περιόδου μέσω εναλλακτικών μορφών τουρισμού (ιαματικός τουρισμός, αγροτουρισμός, κ.ά.).

Συμπερασματικά, οι ροές μισθωτής απασχόλησης σαφώς επηρεάστηκαν αρνητικά από την κρίση, με κύριο εργαλείο προσαρμογής των επιχειρήσεων στη μειωμένη παραγωγική δραστηριότητα τις συμβάσεις ορι-

σμένου χρόνου. Όμως, τα πιο πρόσφατα στοιχεία από την αγορά εργασίας εμπεριέχουν και ενθαρρυντικά στοιχεία. Έτσι, φαίνεται να εμπεδώνεται η αντιστροφή της αρνητικής τάσης στις καθαρές ροές και, επιπλέον, οι προσλήψεις αυξάνονται, έστω και αν ένα μεγάλο μέρος τους αφορά σε προσλήψεις μερικής απασχόλησης. Από την άλλη πλευρά, είναι θετικό ότι οι μετατροπές των συμβάσεων πλήρους απασχόλησης σε μερικής ή εκ περιτροπής εργασία περιορίζονται, δείχνοντας ότι οδηγούμαστε σε μια «ισορροπία» όσον αφορά τη διάρθρωση της μισθωτής απασχόλησης. Οι προσλήψεις στο πεντάμηνο Απριλίου-Αυγούστου είναι μοιρασμένες μεταξύ ανδρών και γυναικών, όμως οι τελευταίες πληττονται περισσότερο από τις λήξεις συμβάσεων ορισμένου χρόνου. Η επίδραση των εποχικών διακυμάνσεων στην οικονομική δραστηριότητα, όπως είναι φανερό από την κλαδική και επαγγελματική ανάλυση, φαίνεται να ευνοεί τους νέους και συγκεκριμένα επαγγέλματα που συναντώνται συχνότερα στον τουρισμό (καταλύματα, τρόφιμα, εμπόριο) και τη γεωργία. Αυτό ενέχει κινδύνους για τους επόμενους μήνες, οπότε η οικονομική δραστηριότητα θα σημειώσει κάμψη στους εποχικούς κλάδους που ώθησαν την απασχόληση το δεύτερο τρίμηνο του έτους.

4. Αναπτυξιακές πολιτικές και κλάδοι

4.1. Εξελίξεις στον τομέα ηλεκτροπαραγωγής από ανανεώσιμες πηγές

Βασίλης Λυχνάρης

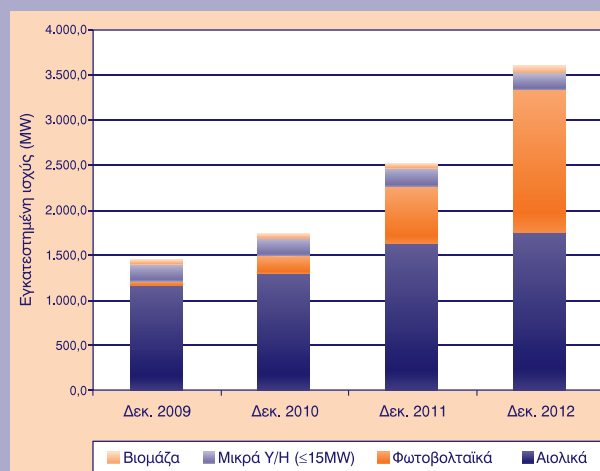
Οι Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) είναι τομέας ο οποίος, ακόμα και υπό την υφιστάμενη οικονομική συγκυρία, θα μπορούσε να συμβάλει στην αναπτυξιακή πορεία της Ελλάδας, μέσω νέων επενδύσεων, προσέλκυσης κεφαλαίων από το εξωτερικό και δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας. Όμως, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο χρηματοδοτικός μηχανισμός της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ και η έλλειψη σταθερού και ολοκληρωμένου θεσμικού πλαισίου, σε συνδυασμό με τη γενικότερη δυσμενή οικονομική θέση της χώρας, έχουν δημιουργήσει αβεβαιότητα στους επιχειρηματίες και έχουν επιφέρει πτώση της επενδυτικής δραστηριότητας. Είναι χαρακτηριστική η κατάταξη της χώρας μας στις τελευταίες θέσεις των εκθέσεων της ERNST & YOUNG για τον δείκτη RECAI (Renewable Energy Country Attractiveness Index), που αποτυπώνει την ελκυστικότητα των χωρών για επενδύσεις στον τομέα των ΑΠΕ. Αναλυτικότερα, στις εκθέσεις Νο 37 (Μάιος 2013) και Νο 38 (Αύγουστος 2013) έχει αναθεωρηθεί πλήρως η μεθοδολογία της ανάλυσης και εκτίμησης του συνολικού δείκτη RECAI, καθώς, πέρα από τις τεχνολογικές παραμέτρους, λαμβάνονται πλέον υπόψη παράμετροι που σχετίζονται (α) με μακροοικονομικά μεγέθη της χώρας και (β) με γενικότερα στοιχεία της ενεργειακής αγοράς. Σε αυτές λοιπόν τις εκθέσεις, η χώρα μας κατέλαβε την 40^η και την 37^η θέση αντίστοιχα, από το σύνολο των 40 υπό εξέταση χωρών, σε αντίθεση με παλαιότερες εκθέσεις στις οποίες λαμβάνονταν υπόψη μόνο τεχνικές παράμετροι και η χώρα βρισκόταν σε πολύ υψηλότερη θέση ελκυστικότητας. Η χαμηλή ελκυστικότητα της χώρας, εξαιτίας του θεσμικού πλαισίου και των περιορισμών στη λειτουργία της αγοράς, είναι χαρακτηριστική του αρνητικού κλίματος που επικρατεί σήμερα στις επενδύσεις ΑΠΕ.

4.1.1. Η εξέλιξη της εγκατεστημένης ισχύος των ΑΠΕ από το 2009 μέχρι το 2012

Η εγκατεστημένη ισχύς των ΑΠΕ αυξήθηκε σημαντικά από το 2009 μέχρι το 2012, ενώ ταυτόχρονα διαφορο-

ποιήθηκε το ποσοστό συμμετοχής των διαφόρων τεχνολογιών στο συνολικό μείγμα. Στο τέλος του 2009, η συνολική εγκατεστημένη ισχύς ΑΠΕ ήταν 1.446 MW, εκ των οποίων το 81% αφορούσε σε εγκαταστάσεις αιολικών πάρκων και το 13% σε μικρά Υ/Η έργα. Μέχρι το τέλος του 2012, η εγκατεστημένη ισχύς υπερδιπλασιάστηκε, φτάνοντας τα 3.567 MW, εκ των οποίων το 49% αφορούσε σε αιολικές εγκαταστάσεις, το 44% σε φωτοβολταϊκά, το 6% σε μικρά Υ/Η και μόλις το 1% σε βιομάζα (Διάγραμμα 4.1.1). Είναι χαρακτηριστική η σημαντικότητα ετήσια εξέλιξη που παρουσίασε η εγκατεστημένη ισχύς των φωτοβολταϊκών. Πιο συγκεκριμένα, από τα 53 MW εγκατεστημένης ισχύος στο τέλος του 2009, έφτασε τα 1.556 MW μετά από 3 χρόνια, παρουσιάζοντας ετήσια αύξηση 274% το 2010, 215% το 2011 και 149% το 2012. Αντίστοιχα, η αιολική ενέργεια είχε ήδη ωριμάσει σαν τεχνολογία πολύ νωρίτερα και, έτσι, η ισχύς των αιολικών εγκαταστάσεων είχε φτάσει τα 1.167 MW μέχρι το τέλος του 2009 και αυξήθηκε στα 1.753 MW μέχρι το τέλος του 2012, παρουσιάζοντας τη σημαντικότερη μεταβολή μέσα στο 2011, με ετήσια αύξηση 26,5%. Όπως είναι γνωστό, η ταχεία εξέλιξη των ΑΠΕ στην Ελλάδα οφείλεται πρωτίστως στην πολιτική προώθησης μέσω του συστήματος των εγγυημένων τιμών πώλησης της παραγόμενης ενέργειας (feed-in tariffs) και της ταυτόχρονης προτεραιότητάς τους στη διείσδυση στο σύστημα. Όμως, η εξέλιξή τους αντιμε-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1.1
Εγκατεστημένη ισχύς ΑΠΕ

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Υπηρεσίας ΑΠΕ, ΥΠΕΚΑ.

τώπιση και σημαντικότερους περιορισμούς, όπως είναι οι συνεχείς αλλαγές του θεσμικού πλαισίου, η χρονοβόρος διαδικασία της αδειοδότησης και τα έντονα πρόσφατα προβλήματα του χρηματοδοτικού μηχανισμού μέσω του οποίου καλυπτόταν το αυξημένο κόστος των ΑΠΕ.

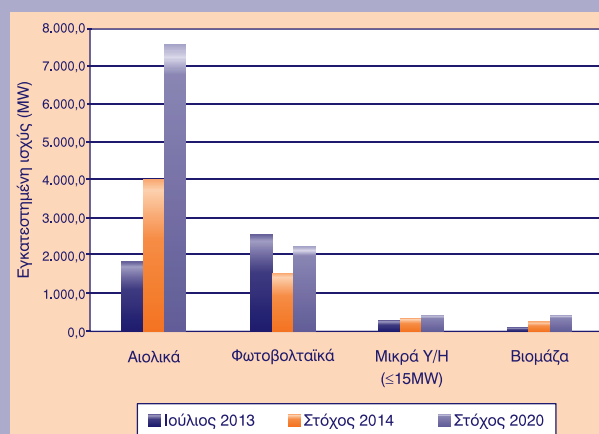
4.1.2. Παρούσα κατάσταση της εγκατεστημένης ισχύος των ΑΠΕ

Σύμφωνα με στοιχεία του Λειτουργού της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΛΑΓΗΕ), τον Ιούλιο του 2013, η συνολική εγκατεστημένη ισχύς των ΑΠΕ ανήλθε σε 4.765 MW, εκ των οποίων το 52,8% αφορά σε εγκαταστάσεις φωτοβολταϊκών (συμπεριλαμβανομένων και αυτών του ειδικού προγράμματος επί των στεγών), το 37,5% αφορά στα αιολικά, το 4,6% σε μικρά υδροηλεκτρικά και το 4,2% σε ΣΗΘΥΑ. Πέρα από την αύξηση της εγκατεστημένης ισχύος μέσα στο 2013, ένα πολύ σημαντικό θέμα είναι ο βαθμός επίτευξης της επιδιωκόμενης αναλογίας των τεχνολογιών, σύμφωνα με τους στόχους του 2014 και του 2020¹ (Διάγραμμα 4.1.2). Φαίνεται ότι η αιολική ενέργεια, με 1.787 MW εγκατεστημένη ισχύ, έχει καλύψει μόλις το 45% του στόχου για το 2014 (4.000 MW) και το 24% του στόχου για το 2020 (7.500 MW). Οι στόχοι για τα μικρά υδροηλεκτρικά (ΜΗΥΣ) και τη βιοενέργεια είναι σαφώς χαμηλότεροι. Η εγκατεστημένη ισχύς των ΜΗΥΣ έχει φτάσει τα 218 MW και έχει καλύψει το 62% του στόχου του 2020 (350 MW) και η εγκατεστημένη ισχύς των έργων βιομάζας και βιοενέργειας παραμένει στο πολύ χαμηλό επίπεδο των 46 MW και έχει καλύψει μόλις το 13% του επίσης χαμηλού στόχου για το 2020 (350 MW).

Σε αντίθεση με τα παραπάνω, τα φωτοβολταϊκά παρουσίασαν σημαντικότερη ανάπτυξη μέσα στο 2013, φτάνοντας σε 2.515 MW εγκατεστημένη ισχύ τον Ιούλιο, η οποία υπερκαλύπτει κατά 68% το στόχο του 2014 (1.500 MW) και κατά 14% το στόχο του 2020 (2.200 MW). Μέσα στο 2013, αυξήθηκε σε τεράστιο βαθμό η εγκατεστημένη ισχύς φωτοβολταϊκών έργων και συγκεκριμένα καταμετρήθηκαν 978,9 MW νέων εγκαταστάσεων, τα οποία όμως αφορούσαν κυρίως σε έργα που ήταν ήδη ώριμα, είχαν εξασφαλίσει (κλειδώσει) από πριν ευνοϊκές τιμές πώλησης της ενέργειας και πραγματοποιήθηκαν κυρίως το 1^ο τρίμηνο του έτους με σκοπό να διατηρηθούν οι παραπάνω όροι, πριν την αναστολή της σύμβασης σύνδεσης που εφαρμόστηκε από το Μάιο. Συνεπώς, οι ενδείξεις είναι ότι δεν αναμένεται να συνεχιστεί αυτή η έντονη τάση μέχρι το τέλος του έτους και σύμφωνα με εκτιμήσεις του Συνδέσμου Εταιρειών Φωτοβολταϊκών (ΣΕΦ), η εγκατεστημένη ισχύς θα φτάσει φέτος τα 2.640 MW.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1.2

Εγκατεστημένη ισχύς ΑΠΕ, Μάιος 2013 και στόχοι

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Μηνιαίου Δελτίου Λογαριασμού ΑΠΕ & ΣΗΘΥΑ, ΛΑΓΗΕ ΑΕ, Ιούλιος 2013.

4.1.3. Τα προβλήματα του χρηματοδοτικού μηχανισμού υποστήριξης των ΑΠΕ

Όπως είναι γνωστό, ένα βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο χρηματοδοτικός μηχανισμός υποστήριξης των ΑΠΕ είναι το μεγάλο έλλειμμα που έχει δημιουργηθεί στον Ειδικό Λογαριασμό ΑΠΕ, μέσω του οποίου γίνονται οι πληρωμές των παραγωγών. Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία που δημοσιεύτηκαν από τον ΛΑΓΗΕ, τον Ιούλιο το έλλειμμα έφτασε τα 542,46 εκατ. €, αυξημένο σε σχέση με τον Ιούνιο (523 εκατ. €). Μάλιστα, σύμφωνα με τις προβλέψεις του ΛΑΓΗΕ, το έλλειμμα στο τέλος του 2013 εκτιμάται ότι θα διαμορφωθεί στα 476,7 εκατ. € και στο τέλος του 2014 στα 976,89 εκατ. €. Επίσης, στο πλαίσιο των μνημονικών υποχρεώσεων της χώρας είναι και ο μηδενισμός του ελλείμματος μέχρι το τέλος του 2014.

Ως βασικές αιτίες για τη διόγκωση του ελλείμματος θεωρούνται (α) οι υψηλές τιμές (feed-in tariffs) πώλησης της παραγόμενης ηλεκτρικής ενέργειας από φωτοβολταϊκούς σταθμούς, οι οποίες δε φαίνεται να ακολούθησαν την πτωτική πορεία του κόστους του εξοπλισμού, σε συνδυασμό (β) με την ταχύτατη και χωρίς σχεδιασμό ανάπτυξη των φωτοβολταϊκών από το 2009 και ύστερα, αλλά και (γ) με τα πολύ χαμηλά επίπεδα του Τέλους ΑΠΕ από το 2009 μέχρι το 2011, το οποίο δεν ακολούθησε την αυξητική πορεία του κόστους της ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ. Για την αντιμετώπιση του ελλείμματος και τον εξορθολογισμό της λειτουργίας της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ έχουν ήδη εφαρμοστεί διάφορα μέτρα και, αυτή την περίοδο, οι εξελίξεις

1. Α.Υ./Φ1/οικ.19598.

πάνω στο θέμα είναι συνεχείς. Χαρακτηριστική είναι η επιβολή έκτακτης εισφοράς αλληλεγγύης στους παραγωγούς ηλεκτρικής ενέργειας από ΑΠΕ και συγκεκριμένα σε ποσοστό 35% επί των μεικτών εσόδων για τους σταθμούς φωτοβολταϊκών και 10% για τις λοιπές τεχνολογίες ΑΠΕ.

Σε ό,τι αφορά το κόστος της ηλεκτρικής ενέργειας από φωτοβολταϊκά, οι τιμές πώλησης (feed-in tariffs) τόσο από φωτοβολταϊκούς σταθμούς, όσο και από τις εγκαταστάσεις στις στέγες, έχουν μειωθεί δραματικά σε σχέση με τα παλαιότερα επίπεδα (η τελευταία αναπροσαρμογή έγινε το Μάιο του 2013) και θα ακολουθούν πτωτική πορεία μέσω της προβλεπόμενης εξαμηνιαίας αναπροσαρμογής. Ταυτόχρονα, ισχύει η αναστολή της έκδοσης νέων αδειών από τον Αύγουστο του 2012, καθώς και η αναστολή των συμβάσεων συνδέσεων μέχρι το τέλος του 2013, σύμφωνα με το Ν. 4152/2013. Τέλος, με σκοπό την κάλυψη του ελλείμματος και την εξισορρόπηση των τιμών αγοράς της ηλεκτρικής ενέργειας από τα υφιστάμενα φωτοβολταϊκά, προβλέπεται εντός του Σεπτεμβρίου η κατάθεση νέου νομοσχεδίου που θα αφορά στην αναδρομική περικοπή των τιμών πώλησης (feed-in tariffs), εξαιρουμένων των φωτοβολταϊκών επί των στεγών.

Επίσης, ο Ν.4093/2012 ορίζει ότι το Ειδικό Τέλος Μείωσης Εκπομπών Αερίων Ρύπων (ΕΤΜΕΑΡ), όπως μετονομάστηκε στην ουσία το Τέλος ΑΠΕ, θα αναπροσαρμόζεται ανά 6μηνο από τη ΡΑΕ, βάσει του ελλείμματος του λογαριασμού ΑΠΕ και των προβλέψεων για την εξέλιξη του και με στόχο φυσικά το μηδενισμό του ελλείμματος στο τέλος του 2014. Σύμφωνα λοιπόν με την τελευταία απόφαση της ΡΑΕ του Ιουλίου 2013, το ΕΤΜΕΑΡ αυξήθηκε σημαντικά και αναπροσαρμόστηκε μεσοσταθμικά στα 14,96 €/MWh, ενώ για τους οικιακούς χρήστες χαμηλής τάσης φτάνει τα 20,80 €/MWh. Στην ανακοίνωσή της μάλιστα η ΡΑΕ υποστηρίζει ότι για το μηδενισμό του ΕΤΜΕΑΡ το 2014, απαιτείται πολύ μεγαλύτερη αύξησή του και ταυτόχρονα πολύ μεγάλη επιβάρυνση των καταναλωτών. Ως εκ τούτου αναφέρει ότι απαιτείται άμεσα η αποκοπή της μετακύλισης του βάρους του ελλείμματος του Λογαριασμού ΑΠΕ στους φορολογούμενους και τους καταναλωτές και υποστηρίζει ότι θα πρέπει να αναλάβει το συγκεκριμένο κόστος η πολιτεία και οι παραγωγοί, έτσι ώστε οι καταναλωτές να επιβαρύνονται μόνο με το πραγματικό κόστος της τρέχουσας παραγόμενης ενέργειας από ΑΠΕ.

4.1.4. Πρόσφατες αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο και την αγορά των ΑΠΕ

Εντός του Σεπτεμβρίου, κατατέθηκε στη Βουλή τα νέο σχέδιο νόμου με τίτλο “Ρυθμίσεις θεμάτων Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας και άλλες διατάξεις” που επιφέρει κάποιες μικρές αλλά σημαντικότερες τροποποιή-

σεις στη λειτουργία της αγοράς. Αρχικά, μέχρι σήμερα οι τιμές πώλησης της ενέργειας από τις μονάδες ΑΠΕ (πλην των φωτοβολταϊκών) καθορίζονταν και άλλαζαν μόνο με νόμο. Σύμφωνα με το νέο σχέδιο νόμου, από εδώ και πέρα αυτό θα μπορεί να γίνεται μέσω υπουργικής απόφασης, ό,τι δηλαδή ισχύει στην περίπτωση των φωτοβολταϊκών, γεγονός που αυξάνει την αβεβαιότητα τόσο των επενδυτών, όσο και των τραπεζών, λόγω της πιθανής εύκολης και ξαφνικής αλλαγής των τιμών και κατ’ επέκταση των οικονομικών παραμέτρων των επενδυτικών σχεδίων. Επίσης, μειώνεται ακόμα περισσότερο ο συντελεστής ετήσιας αύξησης των τιμών πώλησης της ενέργειας που ίσχυε για τις μονάδες ΑΠΕ (πλην των φωτοβολταϊκών). Συγκεκριμένα, ενώ παλαιότερα ίσχυε αύξηση στα επίπεδα του ΔΤΚ, κάτι που στη συνέχεια μειώθηκε σε ποσοστό 50% επί του δείκτη, το νέο σχέδιο νόμου ορίζει αύξηση κατά 25% επί του ΔΤΚ. Τέλος, φαίνεται ότι θα υπάρξει μια νέα επιβάρυνση για τους παραγωγούς ΑΠΕ, καθώς προβλέπεται η επιβολή του «Μεταβατικού Τέλους Ασφάλειας Εφοδιασμού», το οποίο θα επιβαρύνει κατά 2% όλες τις μονάδες παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, που είναι συνδεδεμένες στο Διασυνδεδεμένο Σύστημα ή το Δίκτυο.

4.1.5. Προοπτικές

Παρατηρώντας την πορεία της αγοράς των ΑΠΕ μέσα στο 2013 και βάσει των στοιχείων των νέων συνδέσεων μονάδων ΑΠΕ στο δίκτυο, φαίνεται η έντονη πτωτική τάση και ίσως και το πάγωμα της συγκεκριμένης αγοράς. Την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου, υπήρξε ελάχιστη αύξηση της εγκατεστημένης ισχύος των αιολικών έργων και σχεδόν μηδενική αύξηση των λοιπών τεχνολογιών πλην των φωτοβολταϊκών. Η μόνη θετική εξέλιξη ήταν η μεγάλη αύξηση των εγκαταστάσεων φωτοβολταϊκών που όμως οφείλεται κυρίως σε συγκεκριμένους παράγοντες που προαναφέρθηκαν και ήταν εντελώς προσωρινοί. Αυτή τη στιγμή, επικρατεί κλίμα έντονης ανασφάλειας τόσο στον επενδυτικό όσο και στον τραπεζικό χώρο και, ενώ υπάρχουν ώριμες επενδύσεις με εξασφαλισμένη χρηματοδότηση, οι οποίες μπορούν να εγκατασταθούν και να είναι οικονομικά βιώσιμες ακόμα και υπό τις παρούσες οικονομικές συνθήκες, δεν εξελίσσονται λόγω του αυξημένου ρίσκου. Το κλειδί για την επανεκκίνηση της συγκεκριμένης αγοράς είναι η άμεση αντιμετώπιση των προβλημάτων χρηματοδότησης των ΑΠΕ και η θέσπιση ενός σταθερού και συγκεκριμένου θεσμικού πλαισίου, ενώ, ταυτόχρονα, θα πρέπει να δοθεί έμφαση στην προώθηση των μικρότερων και λιγότερο διαδεδομένων τεχνολογιών (θερμικά ηλιακά, βιομάζα, γεωθερμία), καθώς και των υπεράκτιων αιολικών που φαίνεται να αποτελούν μια ισχυρή εναλλακτική επενδυτική διεξοδό.

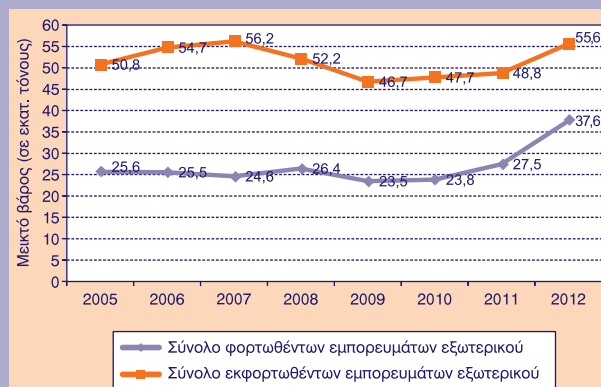
4.2. Μεταφορά εμπορευμάτων εξωτερικού μέσω των ελληνικών λιμένων

Θεόδωρος Τσέκερης

Οι εξελίξεις στις διεθνείς συνθήκες και την εγχώρια αγορά των πλωτών μεταφορών και λιμενικών υπηρεσιών καθιστούν αναγκαία την προσαρμογή του εθνικού συστήματος λιμένων και, γενικότερα, των μεταφορών, σε νέους τρόπους υποδοχής και (ανα)διακίνησης φορτίων. Μεταξύ αυτών των εξελίξεων, αναφέρονται η συνεχιζόμενη αύξηση του παγκόσμιου θαλάσσιου εμπορίου και των αποστάσεων (προς πιο μακρινές αγορές), ιδιαίτερα μέσω διακίνησης εμπορευματοκιβωτίων (Ε/Κ), η αυξανόμενη συγκέντρωση της αγοράς των διεθνών θαλάσσιων μεταφορών και διαχειριστών εγκαταστάσεων εμπορευματικών λιμένων, η αύξηση της ποσότητας και της μέσης και συνολικής χωρητικής ικανότητας του παγκόσμιου στόλου των εμπορικών πλοίων, και η σχετική ενίσχυση του μεριδίου αγοράς των μεσογειακών λιμένων στη διακίνηση Ε/Κ, σε σύγκριση με τους λιμένες των βόρειων ακτών της Ευρώπης.

Η διεθνής οικονομική ύφεση μεταξύ 2007-2009 επηρέασε αρνητικά κυρίως την ποσότητα των εκφορτωθέντων εμπορευμάτων εξωτερικού, σε σύγκριση με την ποσότητα των φορτωθέντων εμπορευμάτων εξωτερικού, στους ελληνικούς λιμένες (Διάγραμμα 4.2.1). Και στις δύο περιπτώσεις, παρατηρείται σημαντική ανάκαμψη μετά το 2009, με συνεχιζόμενη αύξηση της κίνησης φορτίων εξωτερικού στην Ελλάδα. Η (μειούμενη)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2.1
Μεικτό βάρος εμπορευμάτων εξωτερικού στους ελληνικούς λιμένες, 2005-2012

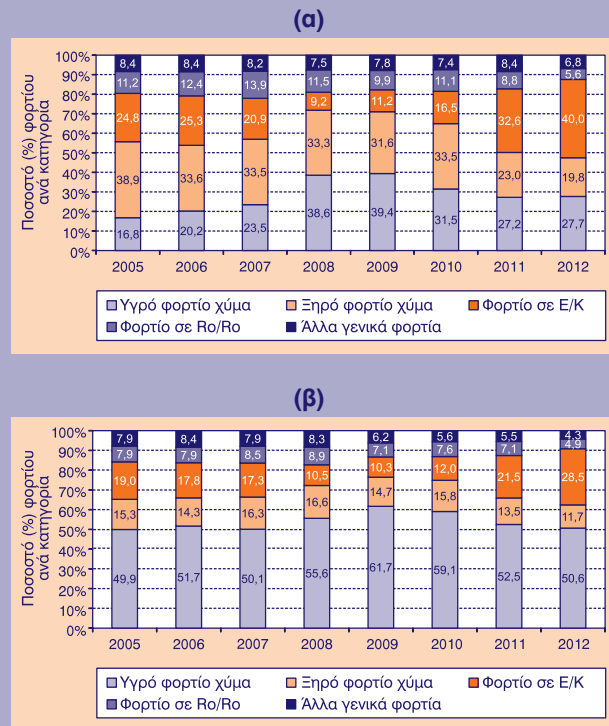

Πηγή: Τμήμα Εμπορικής Ναυτιλίας ΕΛΣΤΑΤ.

ανισορροπία μεταξύ της ποσότητας εκφορτωθέντων και φορτωθέντων εμπορευμάτων εξωτερικού στους ελληνικούς λιμένες αντανάκλα την υπεροχή της ροής εμπορευμάτων από την Άπω Ανατολή στην Ευρώπη, έναντι της αντίθετης κατεύθυνσης, στον θαλάσσιο εμπορικό διάδρομο που διέρχεται από τη διώρυγα του Σουέζ,

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2.2

Ποσοστιαία κατανομή του συνολικού μεικτού βάρους των (α) φορτωθέντων και (β) εκφορτωθέντων εμπορευμάτων εξωτερικού ανά κατηγορία φορτίου στους ελληνικούς λιμένες, 2005-2012

Πηγή: Τμήμα Εμπορικής Ναυτιλίας ΕΛΣΤΑΤ.

Η άνοδος της παγκόσμιας ζήτησης για θαλάσσιες μεταφορές Ε/Κ αποτυπώνεται στο αυξανόμενο μερίδιο (ως προς το συνολικό μεικτό βάρος) των φορτίων εξωτερικού σε Ε/Κ στους ελληνικούς λιμένες μεταξύ 2005-2012 (από το 25% στο 40%, για τα φορτωθέντα εμπορεύματα, και από το 19% στο 29%, για τα εκφορτωθέντα εμπορεύματα) (Διάγραμμα 4.2.2). Μικρότερη αύξηση παρουσιάζεται στο μερίδιο των χύμα υγρών φορτίων. Για τα φορτωθέντα υγρά φορτία, το σχετικό μερίδιο ανήλθε στο 28% το 2012 από το 17% το 2005, υποδηλώνοντας την αύξηση των εξαγωγών υγρών καυσίμων. Για τα εκφορτωθέντα υγρά φορτία, το αντίστοιχο μερίδιο παρέμεινε σχεδόν αμετάβλητο στην υπό εξέταση περίοδο. Το μερίδιο των φορτωθέντων και εκφορτωθέντων εμπορευμάτων εξωτερικού στις υπόλοιπες κατηγορίες φορτίων (ξηρό φορτίο χύμα, φορτίο σε

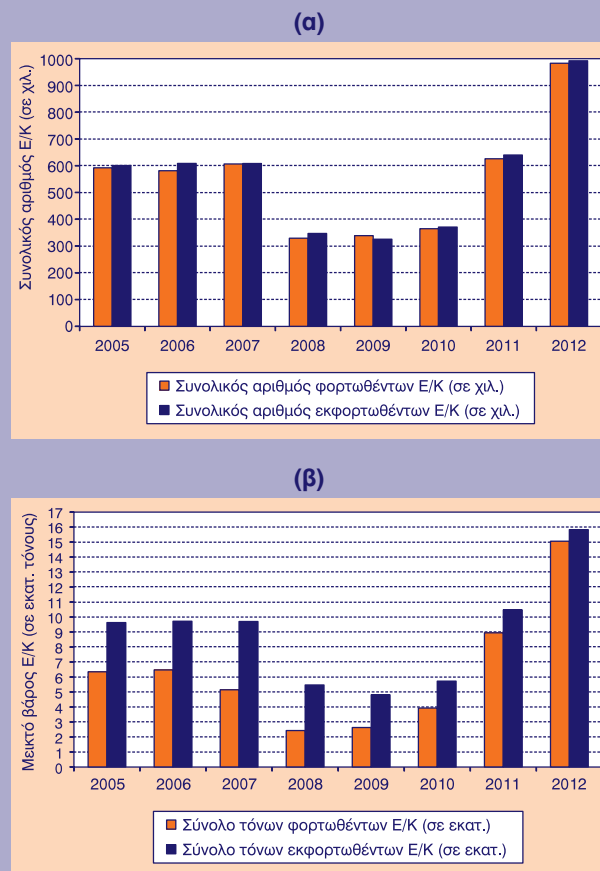
Ro/Ro και άλλα γενικά φορτία) παρουσίασε υποχώρηση. Η ενίσχυση της διακίνησης Ε/Κ εξωτερικού στους ελληνικούς λιμένες, τόσο σε σχέση με τον αριθμό όσο και το μεικτό βάρος τους, μεταξύ 2005-2012, απεικονίζεται στο Διάγραμμα 4.2.3. Η σχετικά μικρή διαφορά μεταξύ των φορτωθέντων και εκφορτωθέντων εμπορευμάτων εξωτερικού ως προς τον αριθμό των Ε/Κ, σε σύγκριση με το μεικτό βάρος τους, δείχνει τη διακίνηση κενών Ε/Κ, λόγω της (φθίνουσας) ανισορροπίας μεταξύ των εμπορευματικών ροών Ανατολής-Δύσης και Δύσης-Ανατολής.

Η συνολική αύξηση στη διακίνηση Ε/Κ εξωτερικού οφείλεται κυρίως στην κίνηση στον λιμένα του Πειραιά, ο οποίος ενίσχυσε θεαματικά τα μερίδιά του στη χώρα από το 2009, όταν η εταιρεία COSCO ανέλαβε τη διαχείριση και αναβάθμιση δύο προβλητών. Η αύξηση αυτή αφορά τόσο στον αριθμό όσο και το βάρος των φορτωθέντων και εκφορτωθέντων Ε/Κ, υποδεικνύοντας σχέσεις υποκατάστασης με τους άλλους λιμένες, όπως αυτόν της Θεσσαλονίκης, όπου τα αντίστοιχα μερίδια την ίδια περίοδο υποχώρησαν σημαντικά (Πίνακες 4.2.1 και 4.2.2). Μεγαλύτερη διαφοροποίηση εμφανίζεται και στον ρόλο των δύο λιμένων στη χώρα κατά τα τελευταία έτη. Ο λιμένας του Πειραιά σημείωσε αξιόλογη αύξηση του ποσοστού των μεταφορτωθέντων Ε/Κ, ενισχύοντας τη θέση του ως κόμβος αναδιακίνησης εμπορευμάτων (transshipment) στην περιοχή. Το αντίστοιχο ποσοστό μειώθηκε σημαντικά στον λιμένα της Θεσσαλονίκης μεταξύ 2005-2012, αντανακλώντας τον σχετικώς ενισχυμένο ρόλο του ως πύλη υποδοχής και εξαγωγής εμπορευμάτων (gateway).

Αισθητή είναι και η διαφοροποίηση του ποσοστού των έμφορτων (έναντι των κενών) Ε/Κ μεταξύ των φορτω-

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.2.3

(α) Συνολικός αριθμός και (β) μεικτό βάρος Ε/Κ εξωτερικού στους ελληνικούς λιμένες, 2005-2012

Πηγή: Τμήμα Εμπορικής Ναυτιλίας ΕΛΣΤΑΤ.

θέντων και εκφορτωθέντων εμπορευμάτων στους δύο μεγάλους λιμένες. Ειδικότερα, το σημαντικά μεγαλύτερο ποσοστό των έμφορτων εκφορτωθέντων Ε/Κ,

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2.1 Χαρακτηριστικά κίνησης των φορτωθέντων Ε/Κ εξωτερικού στους λιμένες του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης, 2005-2012

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Πειραιάς (% αριθμού έμφορτων Ε/Κ)	64,2	66,4	49,6	27,2	40,0	57,2	75,5	79,1
Πειραιάς (% αριθμού μεταφορτωθέντων Ε/Κ)	42,5	55,0	35,3	5,5	8,3	46,6	68,2	82,4
Πειραιάς (% συνολικού αριθμού Ε/Κ στη χώρα)	79,1	80,4	74,5	39,7	65,1	71,8	84,5	89,9
Πειραιάς (% συνολικού βάρους Ε/Κ στη χώρα)	82,2	84,1	75,3	23,5	56,4	69,9	87,2	91,3
Θεσσαλονίκη (% αριθμού έμφορτων Ε/Κ)	58,9	58,9	48,3	61,3	66,8	79,2	79,5	88,3
Θεσσαλονίκη (% αριθμού μεταφορτωθέντων Ε/Κ)	13,6	9,6	6,5	4,7	5,2	7,4	7,6	9,1
Θεσσαλονίκη (% συνολικού αριθμού Ε/Κ)	20,3	19,0	24,6	25,1	27,9	25,8	14,5	9,6
Θεσσαλονίκη (% βάρους Ε/Κ)	17,2	15,5	21,5	31,9	36,9	29,1	12,4	8,6

Πηγή: Στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ, ΟΛΠ, ΟΛΘ και επεξεργασία ΚΕΠΕ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4.2.2 Χαρακτηριστικά κίνησης των εκφορτωθέντων Ε/Κ εξωτερικού στους λιμένες του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης, 2005-2012

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Πειραιάς (% αριθμού έμφορτων Ε/Κ)	97,4	96,0	95,9	98,4	97,3	96,8	92,7	86,6
Πειραιάς (% αριθμού μεταφορτωθέντων Ε/Κ)	50,9	53,2	38,7	6,2	13,9	47,6	68,2	81,7
Πειραιάς (% συνολικού αριθμού Ε/Κ στη χώρα)	79,5	80,0	76,3	43,3	65,6	74,8	87,5	91,9
Πειραιάς (% συνολικού βάρους Ε/Κ στη χώρα)	81,3	81,7	78,0	41,1	69,2	80,2	92,1	96,0
Θεσσαλονίκη (% αριθμού έμφορτων Ε/Κ)	92,3	92,6	95,0	98,7	80,4	75,9	64,9	49,1
Θεσσαλονίκη (% αριθμού μεταφορτωθέντων Ε/Κ)	31,8	29,1	31,9	23,6	13,2	10,8	7,6	10,6
Θεσσαλονίκη (% συνολικού αριθμού Ε/Κ)	19,4	18,8	23,1	22,0	26,5	23,2	11,9	7,9
Θεσσαλονίκη (% βάρους Ε/Κ)	17,3	16,9	21,3	21,3	22,3	17,6	7,3	3,7

Πηγή: Στοιχεία ΕΛΣΤΑΤ, ΟΛΠ, ΟΛΘ και επεξεργασία ΚΕΠΕ.

έναντι των έμφορτων φορτωθέντων Ε/Κ, στον Πειραιά (καθ' όλη την περίοδο) και τη Θεσσαλονίκη (μέχρι το 2009, οπότε και η τάση αντιστρέφεται) υποδηλώνει την (μειούμενη) ανισορροπία μεταξύ των εμπορευματικών ροών στην περιοχή, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως. Η αντιμετώπιση της διακίνησης κενών Ε/Κ και η προσέλκυση νέων ροών εμπορευμάτων θα ενισχύσουν την αποδοτικότητα των ελληνικών λιμένων. Σχετικές στρατηγικές αναφέρονται στην εφαρμογή νέων οργανωτικών μοντέλων και προηγμένων πληροφοριακών συστημάτων (όπως στην εισαγωγή port community systems και τη δημιουργία μιας εθνικής ενοποιημένης θυ-

ρίδας) για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των εφοδιαστικών αλυσίδων, και σε επενδύσεις για ανάπτυξη των συνδυασμένων μεταφορών (πλοίου-σιδηρόδρομου). Τέτοιου είδους στρατηγικές, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση των λιμενικών και χερσαίων υποδομών της χώρας από έμπειρους διεθνείς διαχειριστές υποδομών, θα αυξήσουν τις οικονομίες κλίμακας, τους βαθμούς πληρότητας των πλοίων και τη συνδεσιμότητα των λιμένων με τακτικές γραμμές μεταφοράς φορτίων εξωτερικού, βελτιώνοντας την παραγωγικότητα και την ανταγωνιστικότητα του εθνικού συστήματος μεταφοράς εμπορευμάτων.

Η ελληνική οικονομία, 1950-2012: Πώς φτάσαμε στην κρίση – Επενδύσεις και εξαγωγές ως λύση

Ιωάννης Χαλικιάς*

1. Εισαγωγή

Μέχρι και τη δεκαετία του '70, η χώρα μας ήταν υπόδειγμα υγιούς οικονομίας. Ταχείς ρυθμοί ανάπτυξης (από 5% έως και 8%, ανάλογα με την περίοδο υπολογισμού), χαμηλός δανεισμός (κάτω από 20% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος - ΑΕΠ) και κυρίως πλεονασματικοί ή ελάχιστα ελλειμματικοί προϋπολογισμοί. Ακόμα και τη δεκαετία του '70, όταν η παγκόσμια οικονομία επλήγη από την πετρελαϊκή κρίση, η ελληνική οικονομία άντεξε σημειώνοντας συνεχή ανάπτυξη και μόνο το 1974 σημειώθηκε ύφεση λόγω του κυπριακού προβλήματος (η χώρα ήταν σε εμπόλεμη κατάσταση για ένα περίπου έτος). Αυτές οι εξαιρετικά υψηλές οικονομικές επιδόσεις ήταν ένας από τους βασικούς λόγους που γίναμε δεκτοί ως μέλος από την τότε Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα.

Όμως, από τη δεκαετία του '80 άρχισε μία συνεχής χειροτέρευση των δημοσιονομικών μεγεθών. Οι αλόγιστες κοινωνικές παροχές (αύξηση μισθών στο δημόσιο τομέα, αύξηση συντάξεων, παροχή πρόωρων συντάξεων), υπεράριθμοι διορισμοί στο Δημόσιο, ζημιογόνες ΔΕΚΟ, κλπ., δημιούργησαν τεράστια ελλείμματα που για να καλυφθούν απαιτούσαν συνεχή δανεισμό. Έτσι από πλεονασματικούς ή ελάχιστα ελλειμματικούς προϋπολογισμούς, το έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης άρχισε να κυμαίνεται σε διψήφια ποσοστά του ΑΕΠ, ακόμα και πάνω από 20%. Ως αποτέλεσμα, ο δανεισμός αυξήθηκε υπέρμετρα και, από 20% του ΑΕΠ τη δεκαετία του 1970, πλησίασε το 120% στα μέσα του 1990, με παράλληλη πτώση του ρυθμού ανάπτυξης.

Από το 1995 άρχισε μία αναστροφή με σχετική βελτίωση των δεικτών που επέτρεψε στη χώρα να μπει στη

ζώνη του Ευρώ το 2002. Η βελτίωση διατηρήθηκε μέχρι και το 2007. Όμως, η ελληνική οικονομία δεν ήταν βιώσιμη. Η ανάπτυξη εξαρτιόταν σχεδόν αποκλειστικά από την κατανάλωση (πάνω από 90%), η οποία με την οικονομική κρίση του 2008 που κορυφώθηκε το 2009 σημείωσε κατακόρυφη πτώση, με αποτέλεσμα να καταρρεύσουν και τα φορολογικά έσοδα (ΦΠΑ, φορολογία κερδών, φορολογία εισοδήματος, κλπ.). Έτσι, το έλλειμμα ξαναφούντωσε, ο δανεισμός αυξήθηκε και λόγω της μείωσης του ΑΕΠ αυξήθηκε και το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Η συνέχεια είναι γνωστή. Η χώρα υποβιβάστηκε ως προς την πιστοληπτική της ικανότητα και η δυσκολία εύρεσης δανειστών την οδήγησαν στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, την Ευρωπαϊκή Ένωση και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, τη γνωστή τρόικα. Όμως, η παροχή βοήθειας πρέπει να συνοδεύεται και από εγγυήσεις ότι η χώρα διαδοχικά θα μειώσει τα ελλείμματά της και θα μεταμορφωθεί σε αξιόπιστο δανειζόμενο. Δηλαδή, θα εξαφανίσει τα ελλείμματα και σταδιακά θα παρουσιάσει πλεονάσματα, διότι μόνο τότε θα σταματήσει να δανειζεται. Έτσι επεβλήθησαν τα σκληρά μέτρα του Μνημονίου που οποιοσδήποτε τεχνοκράτης θα συνιστούσε. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των μισθών και συντάξεων που με τη σειρά τους προκάλεσαν μείωση της κατανάλωσης.

Τώρα γίνεται σαφές γιατί η ύφεση είναι αναπόφευκτη. Εφόσον η οικονομία μας δεν είναι βιώσιμη (άνω του 90% του ΑΕΠ εξαρτάται από την κατανάλωση) και η κατανάλωση, που μέχρι σήμερα τροφοδοτούσε την ανάπτυξη αλλά ταυτόχρονα δημιουργούσε ελλείμματα, συρρικνώνεται, είναι αναμενόμενο να συρρικνώνεται και το ΑΕΠ. Με άλλα λόγια, επειδή κανείς πλέον δεν μας δανείζει για καταναλωτικούς σκοπούς, η κατανάλωση μειώνεται και αναπόφευκτα έχουμε ύφεση.

Μία είναι η λύση για να επανέλθουμε σε αναπτυξιακή πορεία: οι εξαγωγές και οι επενδύσεις. Μόνο εάν οι δύο συγκεκριμένες συνιστώσες του ΑΕΠ αυξηθούν, θα αυξηθεί το ΑΕΠ. Ειδικότερα, οι επενδύσεις (εκτός της θετικής τους επίδρασης στις εξαγωγές) τροφοδοτούν την υγιή κατανάλωση (ενώ μέχρι τώρα την κατανάλωση

* Καθηγητής, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και Επιστημονικός υπεύθυνος, Κέντρο Εξαγωγικών Ερευνών & Μελετών του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων.

τροφοδοτούσαν οι δανειστές). Με άλλα λόγια, για να έχουμε ανάπτυξη πρέπει να έχουμε βιώσιμη οικονομία, δηλαδή οικονομία με υγιή διάρθρωση. Αρκεί να αναφερθεί ότι τη δεκαετία του '70 οι επενδύσεις ήταν πάνω από το μισό της κατανάλωσης, ενώ το 2009 οι επενδύσεις ήταν μόλις το ένα έκτο της κατανάλωσης.

Αντικείμενο του άρθρου είναι να δείξει την ευεργετική επίδραση αυτών των μεγεθών (εξαγωγές & επενδύσεις) και να παρουσιάσει εναλλακτικά σενάρια των μεταβολών τους και την επίδραση που έχουν στη μεταβολή του ΑΕΠ. Παράλληλα, γίνεται αναφορά στις καλές εξαγωγικές επιδόσεις της χώρας μας κατά τα τελευταία έτη.

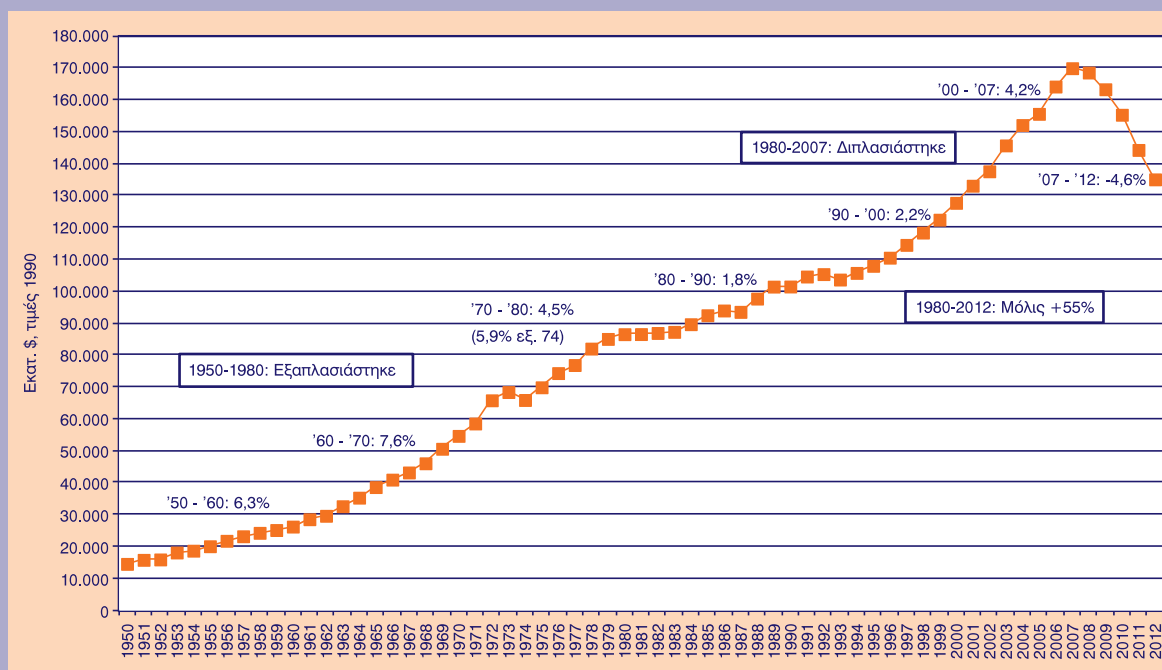
2. Τα βασικά μεγέθη της ελληνικής οικονομίας: 1950-2012

Τα Διαγράμματα 1, 2 και 3 είναι αποκαλυπτικά όσον αφορά την εξέλιξη των βασικών μεγεθών της ελληνικής οικονομίας (ΑΕΠ, χρέος και έλλειμμα Γενικής Κυβέρνησης) κατά την περίοδο 1950-2012. Την υγιή εικόνα της οικονομίας της περιόδου 1950-1980, διαδέχεται η δραστική χειροτέρευση της περιόδου 1980 έως σήμερα. Προσέξτε ότι στην περίοδο 1950-1980 το ΑΕΠ σχεδόν εξαπλασιάστηκε, ενώ στην περίοδο 1980-2012 απλώς αυξήθηκε κατά +55%, και παράλληλα το χρέος, ως πο-

σοστό του ΑΕΠ, εξαπλασιάστηκε και σε απόλυτα μεγέθη –και σε σταθερές τιμές– δεκαπλασιάστηκε.

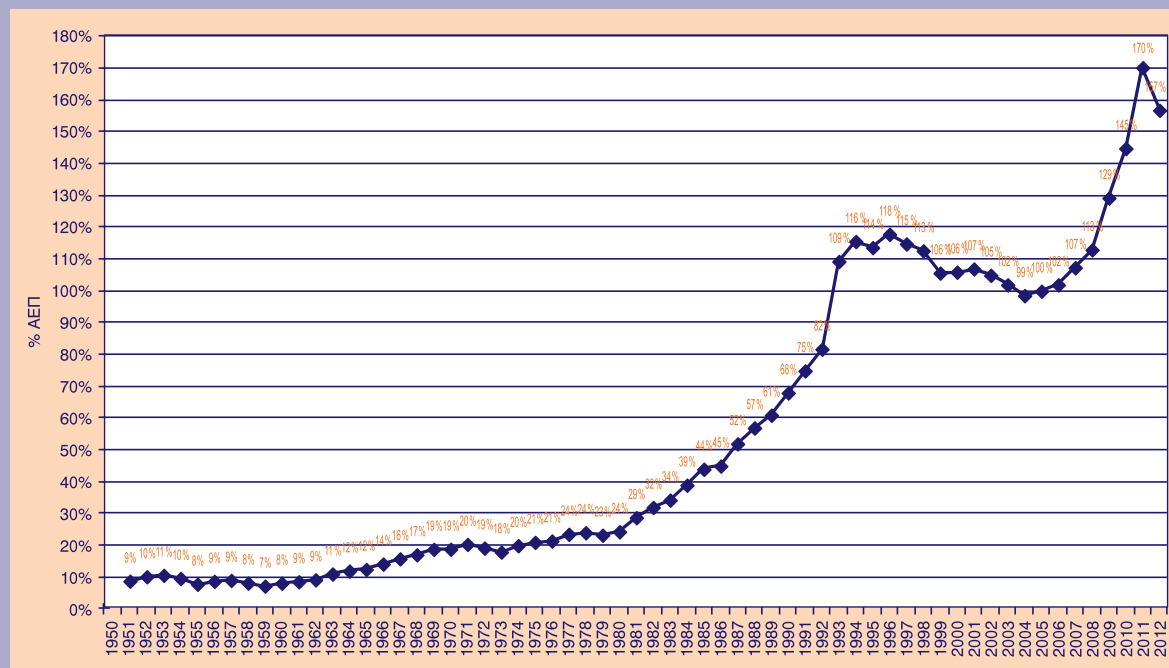
Στο Διάγραμμα 3 αποτυπώνεται η εξέλιξη του ελλείμματος της Γενικής Κυβέρνησης ως ποσοστού του ΑΕΠ. Τους πλεονασματικούς ή λίγο ελλειμματικούς προϋπολογισμούς της περιόδου 1960-1980, ακολουθούν τα μεγάλα ελλείμματα της περιόδου 1981-1995 με διψήφια ποσοστά ως προς το ΑΕΠ, ακόμα και πάνω από 20%. Από το 1995 άρχισε μία αναστροφή με συνεχή βελτίωση των δεικτών (διαδοχική μείωση του ελλείμματος και του χρέους), που επέτρεψαν στη χώρα να μπει στη ζώνη του Ευρώ το 2002. Η βελτίωση αυτή διατηρήθηκε μέχρι και το 2007 με διατήρηση του ελλείμματος και του χρέους σε σχετικά χαμηλά επίπεδα, που οφείλεται και στην παράλληλη αύξηση του ΑΕΠ (μέσος ρυθμός ανάπτυξης 4,2% κατά την περίοδο 2000-2007). Δυστυχώς η ελληνική οικονομία δεν ήταν βιώσιμη. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η ανάπτυξη εξαρτιόταν σχεδόν αποκλειστικά από την κατανάλωση (πάνω από 90%) η οποία, με την οικονομική κρίση του 2008 που κορυφώθηκε το 2009, σημείωσε κατακόρυφη πτώση, με αποτέλεσμα να καταρρεύσουν και τα φορολογικά έσοδα (ΦΠΑ, φορολογία κερδών, φορολογία εισοδήματος, κλπ.). Έτσι, το έλλειμμα ξαναφούντωσε, ο δανεισμός αυξήθηκε και λόγω της μείωσης του ΑΕΠ αυξήθηκε και το χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ (Διαγράμματα 1 και 2).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1
Πραγματικό ΑΕΠ & ρυθμοί ανάπτυξης, 1950-2012

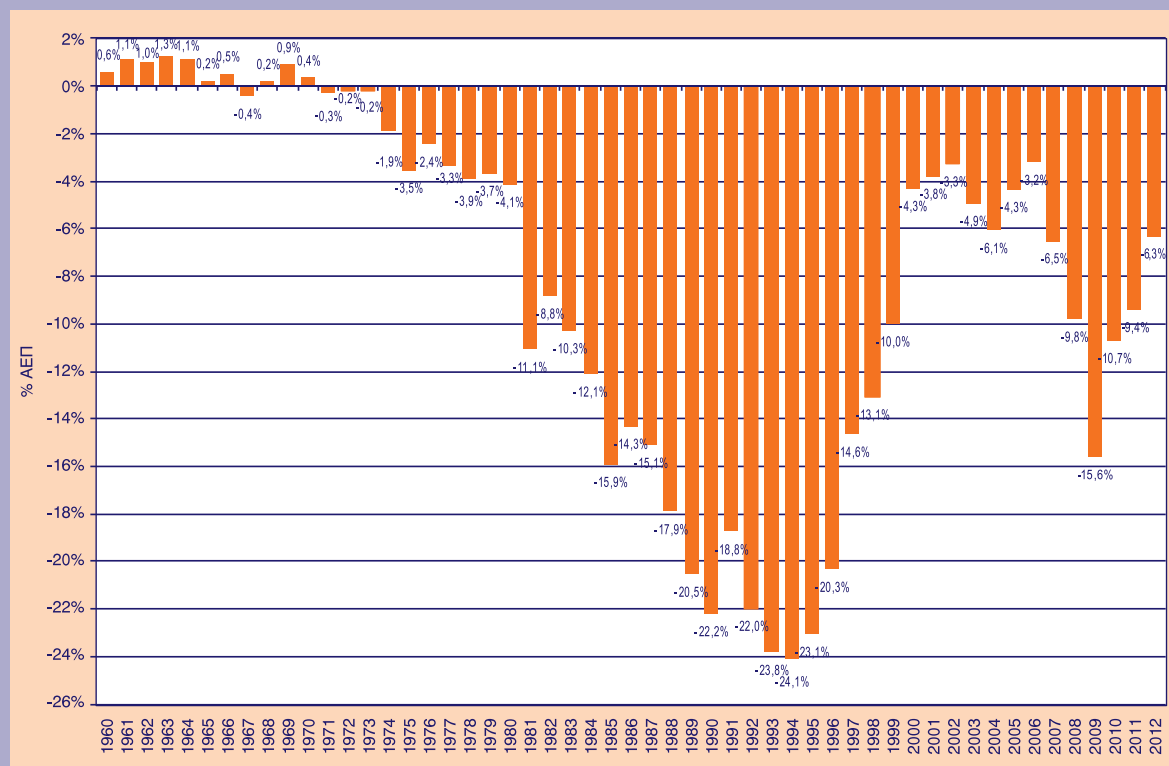
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

Χρέος Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ), 1950-2012

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

Έλλειμμα Γενικής Κυβέρνησης (% ΑΕΠ), 1960-2012

Τώρα γίνεται κατανοητό γιατί η Ελλάδα ήταν υπόδειγμα υγιούς οικονομίας κατά την περίοδο 1950-1980. Γιατί δαπανούσε όσα κέρδιζε και δεν δανειζόταν και διότι, όπως θα δούμε στη συνέχεια, είχε βιώσιμη ανάπτυξη. Αντίθετα, η χώρα μας έπαψε να έχει υγιή οικονομία μετά το 1980, διότι δαπανούσε περισσότερα από όσα κέρδιζε και άρχισε να δανείζεται, και η ανάπτυξη έπαψε να είναι βιώσιμη. Τα παραπάνω δείχνουν γιατί φθάσαμε σε αυτήν την κατάσταση. Γιατί δαπανούσαμε περισσότερα από όσα κερδίζαμε. Γιατί δημιουργήσαμε τεράστια ελλείμματα που για να καλυφθούν απαιτούσαν συνεχή δανεισμό. Γιατί η χώρα μας υπερχρεώθηκε και έχασε την πιστοληπτική της ικανότητα. Ας δούμε γιατί υπό τις παρούσες συνθήκες η ύφεση είναι αναπόφευκτη και πώς μπορούμε να επανέλθουμε σε αναπτυξιακή πορεία.

3. Οι κύριες συνιστώσες του ΑΕΠ και η συμβολή τους στην ανάπτυξη

Μία οικονομία είναι βιώσιμη, όταν έχει βιώσιμη διάρθρωση. Η βασική εξίσωση της σύνθεσης του ΑΕΠ με την προσέγγιση της κατανάλωσης είναι:

$$\text{ΑΕΠ} = \text{Κατανάλωση} + \text{Επενδύσεις} + \text{Εξαγωγές} - \text{Εισαγωγές}$$

Επομένως, από τις τέσσερις συνιστώσες του ΑΕΠ, τρεις έχουν θετική επίδραση (κατανάλωση, επενδύσεις & εξαγωγές) και μία αρνητική (εισαγωγές). Όσο μεγαλύτερη είναι η συμμετοχή των επενδύσεων και των εξαγωγών, τόσο πιο υγιής είναι μία οικονομία και ως εκ τούτου βιώσιμη, δηλαδή να μπορεί να διατηρεί θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης.

Στο Διάγραμμα 4 παρουσιάζονται δύο παραδείγματα από την ελληνική οικονομία.

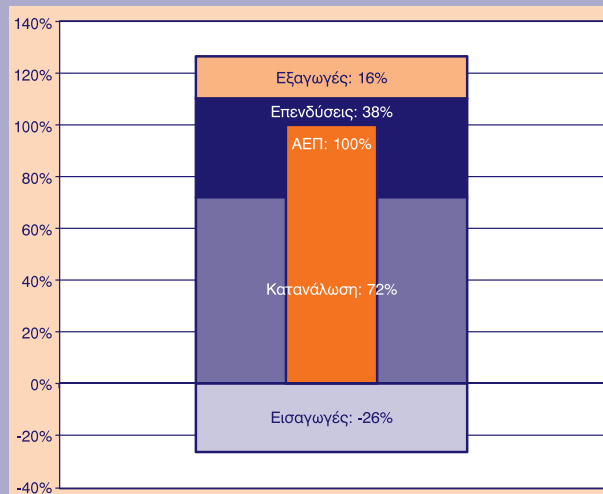
Το παρακάτω διάγραμμα είναι αποκαλυπτικό για τη χειροτέρευση της ελληνικής οικονομίας. Μέχρι και τη 10ετία του '70 η διάρθρωση της οικονομίας είναι όχι μόνο βιώσιμη, αλλά και βελτιώνει συνεχώς τη διάρθρωσή της, αφού η συμμετοχή των επενδύσεων σταδιακά αυξάνεται και προσεγγίζει το 40%, σε βάρος της κατανάλωσης που περιορίζεται σε επίπεδα λίγο πάνω από 70%, με αποτέλεσμα οι επενδύσεις να είναι πάνω από το μισό της κατανάλωσης. Ακριβώς την αντίθετη εικόνα παρουσιάζει η ελληνική οικονομία το 2009. Οι επενδύσεις έχουν περιοριστεί δραστικά, μόλις σε 16% του ΑΕΠ, με παράλληλη αύξηση της κατανάλωσης σε 95% του ΑΕΠ, δηλαδή οι επενδύσεις είναι μόλις το ένα έκτο της κατανάλωσης.

Ας εξετάσουμε τώρα τις μεταβολές του ΑΕΠ το 1976 και το 2010, αντίστοιχα. Το 1976 είχαμε ανάπτυξη +6,5% και το 2010 ύφεση -4,5%. Ο Πίνακας 1 (Α και Β) δείχνει τη συμβολή των τεσσάρων συνιστωσών στη συνολική μεταβολή του ΑΕΠ (η συμβολή κάθε συνιστώσας ισούται με το γινόμενο του ποσοστού συμμετοχής στο ΑΕΠ επί το ποσοστό μεταβολής της). Το 1976 η ανάπτυξη οφείλεται κατά +5,3% στην αύξηση της κατανάλωσης (+7,3% x 72,2%), κατά +3,3% στην αύξηση των επενδύσεων (+8,6% x 38%) και κατά +1,6% στην αύξηση των εξαγωγών (+10,3% x 15,9%), δηλαδή συνολική θετική μεταβολή του ΑΕΠ κατά +10,2%, από την οποία αφαιρείται η αρνητική συμβολή κατά -3,7% της αύξησης των εισαγωγών (+14,1% x -26,1%).

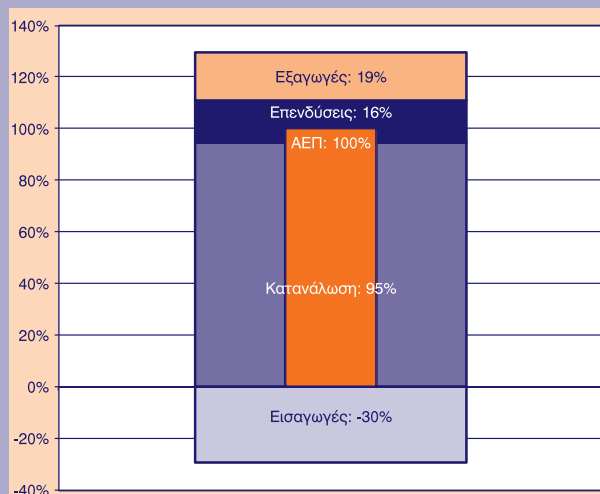
Αντίθετη εικόνα εμφανίζει η μεταβολή του ΑΕΠ το 2010. Τώρα η ύφεση προέρχεται κατά -4,6% από τη μείωση

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4
Ποσοστιαία σύνθεση ΑΕΠ, 1975 και 2009

Παράδειγμα βιώσιμης οικονομίας
(Οι επενδύσεις είναι πάνω από το μισό της κατανάλωσης)
1975: Ποσοστιαία σύνθεση ΑΕΠ (%)

Παράδειγμα μη βιώσιμης οικονομίας
(Οι επενδύσεις είναι μόλις το ένα έκτο της κατανάλωσης)
2009: Ποσοστιαία σύνθεση ΑΕΠ (%)

ΠΙΝΑΚΑΣ 1Α Μεταβολές ΑΕΠ (%)

Μεταβολή ΑΕΠ 1975-1976

Συνιστώσες ΑΕΠ	Ποσοστιαία σύνθεση (% ΑΕΠ: βάση)	Μεταβολές συνιστωσών (%)	Συμβολή συνιστωσών (Μεταβ. x Σταθμ.)
Κατανάλωση	72,2%	7,3%	5,3%
Επενδύσεις	38,0%	8,6%	3,3%
Εξαγωγές	15,9%	10,3%	1,6%
- Αγαθών	9,4%	8,7%	0,8%
- Υπηρεσιών	6,5%	12,5%	0,8%
Εισαγωγές	-26,1%	14,1%	-3,7%
- Αγαθών	-21,6%	13,2%	-2,9%
- Υπηρεσιών	-4,5%	18,2%	-0,8%
ΑΕΠ	100,0%		+6,5%

της κατανάλωσης (-4,9% x 94,6%) και κατά -2% από τη μείωση των επενδύσεων (-12,2% x 16,1%), ενώ η αύξηση των εξαγωγών έχει θετική συμβολή κατά +0,7% (+3,8 x 18,9%) καθώς επίσης και οι εισαγωγές (+1,4%) λόγω της μείωσής τους (-4,7% x -29,6%). Είναι σαφές ότι η ύφεση του 2010 οφείλεται κυρίως στη μείωση της κατανάλωσης, που, εκτός της σημαντικής της μείωσης, αποτελεί πλέον το 95% του ΑΕΠ. Ανάλογη εικόνα παρουσιάζει η ύφεση του 2011 που ανήλθε σε -7,1%. Το μεγαλύτερο μέρος της ύφεσης (-6,6%) προέρχεται από την περαιτέρω μείωση της κατανάλωσης (-7,2%) και το υψηλό ποσοστό συμμετοχής της στο ΑΕΠ (91,7%). Η συνεχιζόμενη πτώση των επενδύσεων κατά -16,4% πολλαπλασιαζόμενη με το ποσοστό συμμετοχής τους (17,%) επέφεραν επιπλέον ύφεση κατά -2,9%. Εάν σε αυτές τις αρνητικές μεταβολές προσθέσουμε τη μικρή θετική επίδραση των εξαγωγών (μόλις +0,1% λόγω μεί-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1Β Μεταβολές ΑΕΠ (%)

Μεταβολή ΑΕΠ 2009-2010

Συνιστώσες ΑΕΠ	Ποσοστιαία σύνθεση (% ΑΕΠ: βάση)	Μεταβολές συνιστωσών (%)	Συμβολή συνιστωσών (Μεταβ. x Σταθμ.)
Κατανάλωση	94,6%	-4,9%	-4,6%
Επενδύσεις	16,1%	-12,2%	-2,0%
Εξαγωγές	18,9%	3,8%	0,7%
- Αγαθών	7,9%	4,9%	0,4%
- Υπηρεσιών	11,0%	3,1%	0,3%
Εισαγωγές	-29,6%	-4,7%	1,4%
- Αγαθών	-24,2%	-8,3%	2,0%
- Υπηρεσιών	-5,4%	11,0%	-0,6%
ΑΕΠ	100,0%		-4,5%

ωσης των εξαγωγών των υπηρεσιών) και τη θετική επίδραση (+2,3%) από τη μείωση των εισαγωγών, καταλήγουμε στην τελική ύφεση του -7,1%.

Τα παραπάνω δείχνουν πόσο ευάλωτη είναι η οικονομία μας και γιατί, κάτω από τις παρούσες συνθήκες, η ύφεση είναι αναπόφευκτη. Επειδή η οικονομία μας δεν είναι βιώσιμη (άνω του 90% του ΑΕΠ εξαρτάται από την κατανάλωση) και η κατανάλωση, που μέχρι σήμερα τροφοδοτούσε την ανάπτυξη (αλλά ταυτόχρονα δημιουργούσε ελλείμματα), συρρικνώνεται λόγω της μείωσης του διαθέσιμου εισοδήματος, είναι αναμενόμενο να συρρικνώνεται και το ΑΕΠ. Με άλλα λόγια, επειδή κανείς πλέον δεν μας δανείζει για καταναλωτικούς σκοπούς, η κατανάλωση μειώνεται και αναπόφευκτα έχουμε ύφεση.

4. Οι προϋποθέσεις για να επανέλθουμε στην ανάπτυξη

Η μόνη λύση για να επανέλθουμε σε αναπτυξιακή πορεία είναι να βελτιώσουμε τη διάρθρωση της οικονομίας με αύξηση της συμμετοχής στο ΑΕΠ των εξαγωγών και των επενδύσεων, δηλαδή να επανέλθουμε στη διάρθρωση της οικονομίας που είχαμε στο παρελθόν. Μόνο εάν οι δύο συγκεκριμένες συνιστώσες του ΑΕΠ αυξηθούν, θα αυξηθεί το ΑΕΠ. Ειδικότερα, οι επενδύσεις (εκτός της θετικής τους επίδρασης στις εξαγωγές) τροφοδοτούν την υγιή κατανάλωση (ενώ μέχρι τώρα την κατανάλωση τροφοδοτούσαν οι δανειστές).

Ο Πίνακας 2 παρουσιάζει υποθετικά σενάρια μεταβολής του ΑΕΠ με βάση υποθετικές μεταβολές των τεσσάρων συνιστωσών. Η σύνθεση του ΑΕΠ είναι περίπου η μέση ποσοστιαία σύνθεση του ΑΕΠ κατά την τελευταία τριετία 2010-2012.

Ας εξετάσουμε το πρώτο παράδειγμα. Υποθέτουμε ότι η κατανάλωση θα συνεχίσει την πτωτική της πορεία και θα σημειώσει μείωση κατά -5%, καθώς επίσης και οι εισαγωγές (μείωση -2,6%). Αντίθετα, οι εξαγωγές θα αυξηθούν κατά +6,5% (υπόθεση που στηρίζεται στην καλή πορεία των εμπορευματικών εξαγωγών και της τρέχουσας τουριστικής περιόδου) και οι επενδύσεις θα σημειώσουν επίσης αύξηση κατά +10%, υπόθεση που βασίζεται στις αποκρατικοποιήσεις και στην προσέλκυση επενδυτών και αφορά συνολικά νέες επενδύσεις περίπου 3,5 δις € (αύξηση 10% για μέγεθος επενδύσεων 36 δις € που αντιστοιχούν στο 18% ονομαστικού ΑΕΠ περίπου 200 δις €). Με αυτές τις υποθέσεις η ύφεση περιορίζεται σε -0,4%.

Το δεύτερο παράδειγμα βασίζεται στην ίδια σύνθεση του ΑΕΠ, αλλά με λίγο πιο αισιόδοξες υποθέσεις ως

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Υποθετικά παραδείγματα μεταβολών ΑΕΠ (%)

1^ο Παράδειγμα

Συνιστώσες ΑΕΠ	Ποσοστιαία σύνθεση (% ΑΕΠ: βάση)	Μεταβολές %	Συμβολή συνιστωσών (Μεταβ. x Σταθμ.)
Κατανάλωση	90,0%	-5,0%	-4,5%
Επενδύσεις	18,0%	10,0%	1,8%
Εξαγωγές	23,0%	6,5%	1,5%
- Αγαθών	12,0%	7,0%	0,8%
- Υπηρεσιών	11,0%	6,0%	0,7%
Εισαγωγές	-31,0%	-2,6%	0,8%
- Αγαθών	-25,0%	-3,0%	0,8%
- Υπηρεσιών	-6,0%	-1,0%	0,1%
ΑΕΠ	100,0%		-0,4%

2^ο Παράδειγμα

Συνιστώσες ΑΕΠ	Ποσοστιαία σύνθεση (% ΑΕΠ: βάση)	Μεταβολές %	Συμβολή συνιστωσών (Μεταβ. x Σταθμ.)
Κατανάλωση	90,0%	-4,0%	-3,6%
Επενδύσεις	18,0%	10,0%	1,8%
Εξαγωγές	23,0%	8,0%	1,8%
- Αγαθών	12,0%	8,0%	1,0%
- Υπηρεσιών	11,0%	8,0%	0,9%
Εισαγωγές	-31,0%	-1,6%	0,5%
- Αγαθών	-25,0%	-2,0%	0,5%
- Υπηρεσιών	-6,0%	0,0%	0,0%
ΑΕΠ	100,0%		+0,5%

3^ο Παράδειγμα

(εάν οι επενδύσεις ανέλθουν στο 25% του ΑΕΠ)

Συνιστώσες ΑΕΠ	Ποσοστιαία σύνθεση (% ΑΕΠ: βάση)	Μεταβολές %	Συμβολή συνιστωσών (Μεταβ. x Σταθμ.)
Κατανάλωση	83,0%	-4,0%	-3,3%
Επενδύσεις	25,0%	10,0%	2,5%
Εξαγωγές	23,0%	8,0%	1,8%
- Αγαθών	12,0%	8,0%	1,0%
- Υπηρεσιών	11,0%	8,0%	0,9%
Εισαγωγές	-31,0%	-1,6%	0,5%
- Αγαθών	-25,0%	-2,0%	0,5%
- Υπηρεσιών	-6,0%	0,0%	0,0%
ΑΕΠ	100,0%		+1,5%

προς τις μεταβολές των συνιστωσών. Συγκεκριμένα, υποθέτουμε ότι η κατανάλωση θα μειωθεί κατά -4% (μικρότερη αρνητική επίδραση) και οι εισαγωγές κατά -1,6% (μικρότερη θετική επίδραση). Οι επενδύσεις θα

αυξηθούν όπως και πριν κατά +10%, και οι εξαγωγές στο σύνολο τους θα σημειώσουν μεγαλύτερη αύξηση, της τάξεως του +8%. Με αυτές τις υποθέσεις επιτυγχάνεται μικρή ανάκαμψη κατά +0,5%.

Τέλος, το τρίτο παράδειγμα χρησιμοποιεί τις ίδιες με πριν μεταβολές των συνιστωσών, αλλά βασίζεται σε πιο υγιή διάρθρωση της οικονομίας. Συγκεκριμένα, το ποσοστό συμμετοχής των επενδύσεων στο ΑΕΠ έχει αυξηθεί σε 25% και το ποσοστό συμμετοχής της κατανάλωσης έχει περιοριστεί σε 83% (οι άλλες δύο συνιστώσες διατηρούν τα ίδια ποσοστά). Το αποτέλεσμα είναι ενθαρρυντικό. Με αυτές τις υποθέσεις επιτυγχάνεται ανάκαμψη κατά +1,5%.

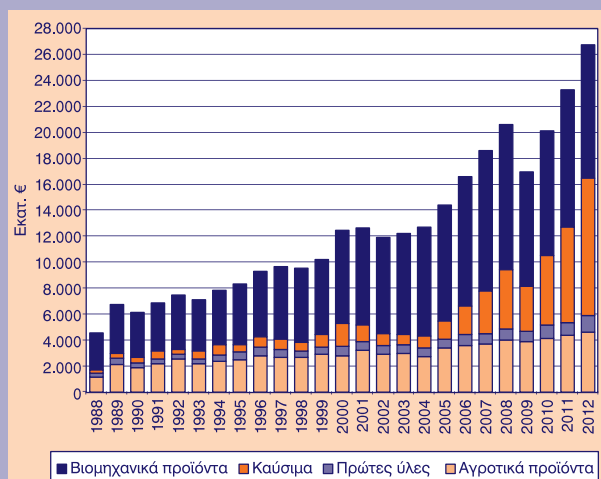
Τα παραπάνω αποδεικνύουν ότι η μετάβαση από την ύφεση στην ανάπτυξη προϋποθέτει τη βελτίωση της διάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας, με αύξηση της συμμετοχής στο ΑΕΠ των επενδύσεων και των εξαγωγών εις βάρος της κατανάλωσης. Αυτό προϋποθέτει τη δημιουργία σταθερού επενδυτικού κλίματος με την όσον το δυνατόν γρηγορότερη υλοποίηση των γνωστών μεταρρυθμίσεων (σταθερό φορολογικό σύστημα, εκσυγχρονισμός του ασφαλιστικού και εργασιακού συστήματος, εκσυγχρονισμός των δημοσίων υπηρεσιών, ανάπτυξη υποδομών κλπ.).

5. Οι εξαγωγικές επιδόσεις της Ελλάδος

Το εξωτερικό εμπόριο από αρχαιοτάτων χρόνων ήταν ένας από τους βασικούς μοχλούς ανάπτυξης των οικονομιών. Στη σύγχρονη δε εποχή με τις ανοικτές οικονομίες και το νέο περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης, το εξωτερικό εμπόριο αποτελεί βασική συνιστώσα στη διαμόρφωση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος μιας χώρας. Ειδικότερα, για τις μικρές χώρες όπου η εγχώρια κατανάλωση είναι περιορισμένη και δεν ευνοεί την ανάπτυξη μεγάλων επιχειρήσεων, οι εξαγωγές είναι ο μόνος τρόπος οικονομικής μεγέθυνσης. Ταυτόχρονα, οι εξαγωγικές επιδόσεις μιας χώρας είναι αποτέλεσμα της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας της, ενώ η αύξηση των εξαγωγών με τη σειρά της οδηγεί σε αύξηση της ανταγωνιστικότητας μέσα από συνθήκες οικονομικών κλίμακας. Όπου υπάρχει αύξηση των εξαγωγικών επιδόσεων, υπάρχει και σταθερός ρυθμός ανάπτυξης. Στην παρούσα περίοδο της οικονομικής ύφεσης οι εξαγωγές αποκτούν ιδιαίτερη σημασία για τη χώρα μας. Όπως ήδη αναφέρθηκε, μία αύξηση των εξαγωγών (αγαθών & υπηρεσιών) κατά 8% έχει θετική επίδραση στη μεταβολή του ΑΕΠ σχεδόν δύο ποσοστιαίες μονάδες, εκ των οποίων η μία ποσοστιαία μονάδα προέρχεται από την αύξηση των εξαγωγών των αγαθών (Πίνακας 2).

Παρά τους μικρούς ρυθμούς ανάπτυξης του εξαγωγικού εμπορίου μέχρι και τα μέσα της δεκαετίας του 2000, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία ανάκαμψη των ελληνικών εξαγωγών, με σημαντικά ποσοστά αύξησης. Συγκεκριμένα, κατά την περίοδο 2004- 2012, οι εξαγωγές σημείωσαν μέσο ρυθμό μεταβολής + 14,5% με εξαίρεση το 2009 που μειώθηκαν κατά -18% λόγω της περιορισμένης ζήτησης που προκάλεσε η διεθνής κρίση. Αποτέλεσμα αυτών των σημαντικών επιδόσεων ήταν ο υπερδιπλασιασμός της αξίας των εξαγωγών, και από 13 δις € το 2004 έφτασαν τα 27,4 δις € το 2012 (Διάγραμμα 5). Η θετική αυτή εξέλιξη, σε συνδυασμό με τη μείωση των εισαγωγών λόγω ύφεσης, ήταν η αιτία να ανακοπεί η διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος και από -43 δις € το 2008 να περιοριστεί σε -21 δις € το 2012.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5
Εξέλιξη ελληνικών εξαγωγών: 1988-2012 (εκατ. €)

Σημαντική αύξηση εμφανίζουν οι εξαγωγές καυσίμων, που μέσα σε μία περίοδο οκτώ ετών η αξία τους υπερδεκαπλασιάστηκε (2004: 912 εκατ. €, 2012: 10.648 εκατ. €) λόγω της αύξησης της τιμής του πετρελαίου και της επέκτασης του κλάδου των πετρελαιοειδών. Γι' αυτό το λόγο, συνήθως τα καύσιμα εξαιρούνται από την ανάλυση του εξωτερικού εμπορίου, διότι υποκρύπτουν την εξέλιξη των εξαγωγών άλλων κατηγοριών προϊόντων.

Η καλή πορεία των εξαγωγών μας είναι κατά βάση αποτέλεσμα της μεταβολής της σύνθεσης των εξαγόμενων προϊόντων. Η κλασική ταξινόμηση των εξαγωγών σε αγροτικά προϊόντα, πρώτες ύλες και βιομηχανικά προϊόντα δεν επιτρέπει τη σε βάθος διερεύνηση των μεταβολών της σύνθεσης των ελληνικών εξαγωγών. Το μόνο συμπέρασμα που προκύπτει από αυτήν την ανάλυση είναι ότι τα βιομηχανικά προϊόντα επικρατούν στις ελ-

ληνικές εξαγωγές και καταλαμβάνουν όλο και μεγαλύτερο ποσοστό σε βάρος των αγροτικών προϊόντων. Συγκεκριμένα, εξαιρουμένων των καυσίμων, τα αγροτικά προϊόντα αποτελούν περίπου το 28% του συνόλου των εξαγωγών από 35% στις αρχές της δεκαετίας του '90, οι πρώτες ύλες διατηρούν τη συμμετοχή τους περίπου στο 7% και τα βιομηχανικά προϊόντα αποτελούν περίπου το 62%-65% από 55% στις αρχές της δεκαετίας του '90. Εντούτοις, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90 άρχισαν να σημειώνουν σημαντική αύξηση οι εξαγωγές προϊόντων υψηλής τεχνολογίας (ιατρικά και φαρμακευτικά προϊόντα, πετροχημικά, βιομηχανικά μηχανήματα, συσκευές τηλεπικοινωνίας, προκατασκευασμένα κτίρια, συσκευές υγιεινής, θέρμανσης και φωτισμού, όργανα και επιστημονικές συσκευές, κλπ.).

Επειδή η υψηλή τεχνολογία σήμερα εφαρμόζεται σε όλους τους τομείς της μεταποιητικής δραστηριότητας, είναι δύσκολο να απομονώσουμε από κάθε ευρύτερη κατηγορία των προϊόντων, σύμφωνα με τη κλασική ταξινόμηση, εκείνα τα προϊόντα που παράγονται με νέες τεχνολογικά μεθόδους. Με άλλα λόγια, η βελτίωση των μεθόδων παραγωγής και η ποιοτική αναβάθμιση των παραγόμενων προϊόντων καθιστά δύσκολη τη διάκριση μεταξύ των "παραδοσιακών" κλάδων και εκείνων των "νέων τεχνολογιών".

Για το σκοπό αυτό το Διεθνές Κέντρο Εμπορίου, εκτός από τη γνωστή τυποποιημένη ταξινόμηση του διεθνούς εμπορίου (ΤΤΔΕ), κατατάσσει τα προϊόντα σε πέντε μεγάλες κατηγορίες ανάλογα με τον κλάδο προέλευσης και το επίπεδο εξειδίκευσης που απαιτεί η παραγωγή τους. Με βάση το σύστημα αυτό τα προϊόντα διακρίνονται σε:

- 1: Προϊόντα πρωτογενούς παραγωγής** (Τρόφιμα, ποτά και καπνός, πρώτες ύλες, καύσιμα και λιπαντικά, λάδια και λίπη)
- 2: Βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης φυσικών υλών** (Δέρματα, είδη από φελλό και ξύλο (εκτός επίπλων), είδη από μη μεταλλικά ορυκτά, μη σιδηρούχα μέταλλα, προκατασκευασμένα κτίρια - συσκευές υγιεινής - θέρμανσης και φωτισμού)
- 3: Βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης εργασίας** (Νήματα, υφάσματα, έπιπλα & μέρη αυτών - κρεβάτια - εξοπλισμός επίπλωσης, είδη ταξιδιού - σακίδια & παρόμοια είδη, είδη ενδυμασίας, υποδήματα, διάφορα βιομηχανικά είδη μη κατονομαζόμενα)
- 4: Βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης τεχνολογίας** (Οργανικά χημικά, ανόργανα χημικά, ιατρικά & φαρμακευτικά προϊόντα, χημικά λιπάσματα, πλαστικές ύλες σε πρωτογενή μορφή, πλαστικές ύλες σε μη πρωτογενή μορφή, χημικές ύλες, μηχανήματα

και βιομηχανικός εξοπλισμός, ειδικά μηχανήματα, μηχανήματα κατεργασίας μετάλλων, γενικός βιομηχανικός εξοπλισμός, μηχανές γραφείου & επεξεργασίας στοιχείων, ηλεκτρικά μηχανήματα & συσκευές, μεταφορικό υλικό, όργανα & επιστημονικές συσκευές, φωτογραφικές συσκευές - είδη οπτικής - ωρολόγια)

5: Βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης εξειδικευμένης εργασίας (Χρώματα, αρώματα & καλλυντικά, είδη από καουτσούκ, είδη από χαρτί, είδη από σίδηρο και χάλυβα, είδη από μέταλλο μη κατονομαζόμενα, συσκευές και εξοπλισμός τηλεπικοινωνιών, οχήματα).

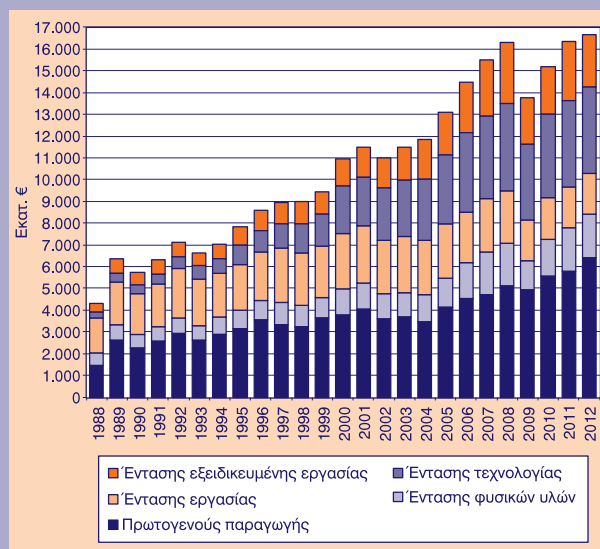
Η ανάλυση της μεταβολής της σύνθεσης των ελληνικών εξαγωγών, σύμφωνα με την παραπάνω διάκριση, επιτρέπει να διαπιστώσουμε ποιοι κλάδοι βελτιώνουν τη θέση τους στις διεθνείς αγορές και ποιοι υποχωρούν, να διακρίνουμε τους δυναμικούς κλάδους με συγκριτικά πλεονεκτήματα, και ως εκ τούτου, να διαπιστωθούν οι πραγματικές αλλαγές στη σύνθεση των εξαγόμενων προϊόντων που οδήγησαν στην αύξηση των εξαγωγών.

Αντικείμενο της ανάλυσης είναι η παρουσίαση των μεταβολών της σύνθεσης των ελληνικών εξαγωγών κατά την περίοδο 1988-2012, σύμφωνα με την παραπάνω διάκριση του Διεθνούς Κέντρου Εμπορίου. Η περίοδος 1988-2012 επελέγη για δύο λόγους. Ο πρώτος λόγος είναι ότι οι αναλυτικές βάσεις δεδομένων του εξωτερικού εμπορίου, που έχει αναπτύξει το Κέντρο Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων με βάση τα πρωτογενή στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, καλύπτει την προαναφερόμενη περίοδο. Ο δεύτερος και κυριότερος λόγος είναι ότι τα στοιχεία του εξωτερικού εμπορίου ακολουθούν την νέα έκδοση 3 της ΤΤΔΕ από το έτος 1988 (μέχρι το 1987 ίσχυε η προηγούμενη έκδοση 2 της ΤΤΔΕ), με αποτέλεσμα να υπάρχουν δυσκολίες στην κατασκευή ενιαίας σειράς δεδομένων για μεγαλύτερη χρονική περίοδο λόγω αναντιστοιχίας μεταξύ των κωδικών που διακρίνουν τα προϊόντα (η νέα έκδοση 4 δεν δημιουργεί προβλήματα συνέχειας διότι απλά προστίθενται νέοι κωδικοί χωρίς την αλλαγή των υφιστάμενων).

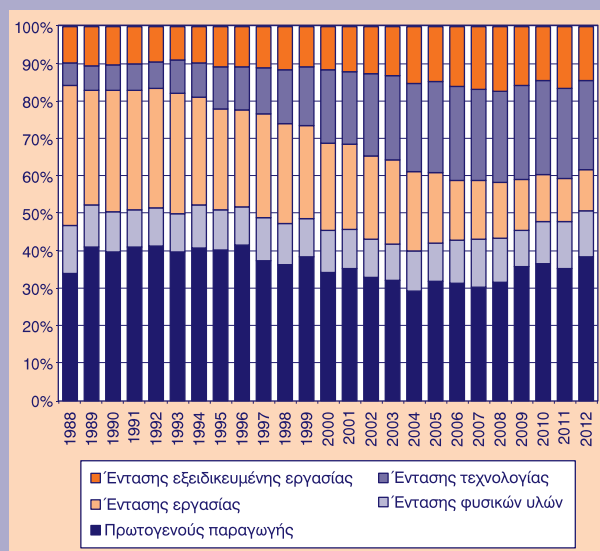
Τα Διαγράμματα 6 και 7 απεικονίζουν την εξέλιξη των ελληνικών εξαγωγών κατά την περίοδο 1988-2012, σύμφωνα με τη νέα διάκριση του Διεθνούς Κέντρου Εμπορίου, τόσο σε αξία όσο και σε ποσοστά επί του συνόλου των εξαγωγών (εκτός καυσίμων). Η ανάλυση της μεταβολής της σύνθεσης των ελληνικών εξαγωγών, σύμφωνα με την παραπάνω διάκριση, είναι αποκαλυπτική για την πορεία των εξαγωγών των δύο τελευταίων κα-

τηγοριών, δηλαδή «Βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης τεχνολογίας» και «Βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης εξειδικευμένης εργασίας». Συγκεκριμένα, όσον αφορά τα προϊόντα έντασης τεχνολογίας, η αξία των εξαγωγών τους, κατά την περίοδο 1988-2012, 15πλασιάστηκε, όταν οι συνολικές εξαγωγές απλώς υπερτριπλασιάστηκαν, και από 6% του συνόλου των εξαγωγών το 1988, έφθασαν στο 24% το 2012.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6
Εξέλιξη ελληνικών εξαγωγών κατά κατηγορίες προϊόντων σύμφωνα με το επίπεδο εξειδίκευσης (εκατ. €, εκτός καυσίμων)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7
Ποσοστιαία κατανομή των ελληνικών εξαγωγών κατά κατηγορίες προϊόντων σύμφωνα με το επίπεδο εξειδίκευσης (% , εκτός καυσίμων)

Μεγάλη αύξηση παρουσιάζουν και οι εξαγωγές των προϊόντων έντασης εξειδικευμένης εργασίας. Στην περίοδο 1988-2012, οι εξαγωγές τους εξαπλασιάστηκαν και από 10% του συνόλου των εξαγωγών το 1988, έφθασαν στο 17% το 2008 και υποχώρησαν στο 15% το 2012.

Επίσης, είναι εμφανής η υποχώρηση της συμμετοχής στο σύνολο των εξαγωγών των προϊόντων της πρωτογενούς παραγωγής, καθώς και των βιομηχανοποιημένων προϊόντων έντασης εργασίας. Τα πρώτα υποχώρησαν κατά 12 περίπου εκατοστιαίες μονάδες κατά την περίοδο 1989-2004 (από 41% του συνόλου των εξαγωγών το 1989 περιορίστηκαν σε 29% το 2004) για να αυξηθούν σε 38% το 2012 (λόγω της καλής πορείας των αγροτικών προϊόντων), ενώ τα προϊόντα έντασης εργασίας υποχώρησαν από 37% το 1988 σε 11% το 2012. Η μόνη κατηγορία προϊόντων που διατήρησε σχεδόν αμετάβλητο το μερίδιό της μετά το 1991, περίπου στο 12%, είναι τα βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης φυσικών υλών χάρις στις βιομηχανίες μη σιδηρούχων μετάλλων και μη μεταλλικών ορυκτών (κυρίως τσιμέντου).

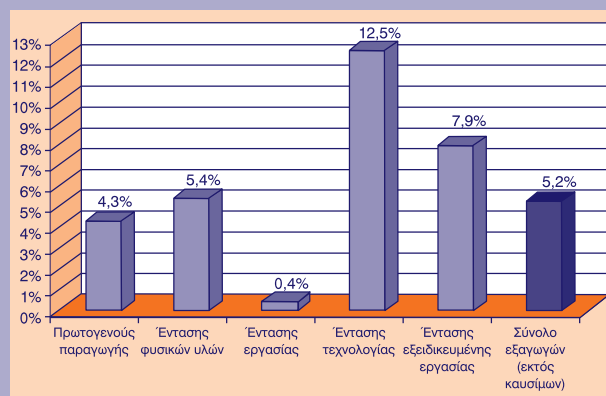
Εξετάζοντας τους μέσους ετήσιους ρυθμούς μεταβολής των εξαγωγών, παρατηρούμε τους υψηλούς ρυθμούς μεταβολής των δύο κατηγοριών «Βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης τεχνολογίας» και «Βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης εξειδικευμένης εργασίας». Οι μέσοι ρυθμοί μεταβολής, κατά την περίοδο 1988-2012 ανέρχονται σε 12,5% και 7,9%, αντίστοιχα, όταν ο μέσος ρυθμός μεταβολής του συνόλου των εξαγωγών είναι μόνο 5,2% (εκτός καυσίμων). Με βάση δε τα στοιχεία του διεθνούς εμπορίου, μόνο τα προϊόντα έντασης τεχνολογίας και έντασης εξειδικευμένης εργασίας έχουν αυξησει το μερίδιό τους στις διεθνείς αγορές. Κατά την ίδια περίοδο, οι λοιπές τρεις κατηγορίες εμφάνισαν τους εξής μέσους ετήσιους ρυθμούς μεταβολής:

λής: προϊόντα πρωτογενούς παραγωγής: +4,3%, βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης φυσικών υλών: +5,4% και βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης εργασίας: +0,4%.

Όσον αφορά την εξέλιξη της μέσης αξίας των εξαγωγών, με εξαίρεση τα βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης εργασίας, στις λοιπές κατηγορίες προϊόντων σημειώθηκε αύξηση. Υπενθυμίζεται ότι η μέση αξία υπολογίζεται με απλή διαίρεση της αξίας δια του όγκου και συνεπώς οι μεταβολές της δεν οφείλονται μόνο στη μεταβολή των τιμών, αλλά και στις αλλαγές της ποιοτικής σύνθεσης των εξαγωγών. Τον υψηλότερο μέσο ρυθμό μεταβολής (μ.ρ.μ.) των τιμών παρουσιάζουν τα βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης τεχνολογίας που περιέχουν και τη μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία (μέσος ρυθμός μεταβολής +7,1%). Ακολουθούν τα βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης φυσικών υλών με μ.ρ.μ. +7%, τα βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης εξειδικευμένης εργασίας με μ.ρ.μ. +3,6% και τα προϊόντα πρωτογενούς παραγωγής με μ.ρ.μ. +3,4%. Η μόνη κατηγορία προϊόντων που σημειώνει πτώση της μέσης αξίας, είναι τα βιομηχανοποιημένα προϊόντα έντασης εργασίας, στα οποία, κατά την περίοδο 1988-2012, ο δείκτης μέσης αξίας υποχώρησε σωρευτικά κατά 23% σημειώνοντας αρνητικό μ.ρ.μ. -1,9%.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί και η ικανοποιητική πορεία των εξαγωγών των αγροτικών προϊόντων. Η αξία των εξαγωγών τους ανήλθε το 2012 σε 4,6 δις € και την τελευταία δεκαετία παρουσιάζουν σταθερή ετήσια αύξηση άνω του 5%. Η Ελλάδα είναι πλέον ο βασικός προμηθευτής αγροτικών προϊόντων στις διεθνείς αγορές με σημαντική παρουσία στις περισσότερες αγορές των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΟΟΣΑ. Η εικόνα που αποκαλύπτεται από την ανάλυση των στοιχείων που αφορούν τις εξαγωγές 67 βασικών αγροτικών προϊόντων (με αξία εξαγωγών άνω των 10 εκατ. € το 2011) προς τις χώρες-μέλη της ΕΕ και του ΟΟΣΑ, είναι εντυπωσιακή. Η χώρα μας περιλαμβάνεται στους πέντε πρώτους προμηθευτές σε 25 χώρες με ποσοστά συμμετοχής στις εισαγωγές τους που σε ορισμένα προϊόντα ξεπερνούν το 80%. Συγκεκριμένα, η Ελλάδα είναι ο πρώτος προμηθευτής 43 αγροτικών προϊόντων σε 12 χώρες, ο δεύτερος προμηθευτής 19 προϊόντων σε 15 χώρες, ο τρίτος προμηθευτής 23 προϊόντων σε 15 χώρες, ο τέταρτος προμηθευτής 22 προϊόντων σε 14 χώρες και ο πέμπτος προμηθευτής 19 προϊόντων επίσης σε 14 χώρες.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8
Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί μεταβολής, 1988-2012 (%)

6. Συμπεράσματα

Η αύξηση των επενδύσεων και των εξαγωγών είναι η μόνη λύση για να επανέλθει η ελληνική οικονομία σε

αναπτυξιακή πορεία. Ειδικότερα, όσον αφορά τις εξαγωγές αγαθών, η προηγούμενη ανάλυση οδηγεί στη διαπίστωση ότι πρέπει άμεσα να καταρτιστεί ένα ολοκληρωμένο μακροπρόθεσμο Στρατηγικό Σχέδιο προώθησης προϊόντων υψηλής ποιότητας και προστιθέμενης αξίας στις χώρες του εξωτερικού. Οι γενικοί άξονες δράσης για την προώθηση προϊόντων, που είναι εθνικής σημασίας, είναι οι εξής:

Βιομηχανικά προϊόντα: Η Ελλάδα έχει βελτιώσει τόσο τις εξαγωγικές επιδόσεις της όσο και την παρουσία της στις διεθνείς αγορές στα προϊόντα «έντασης τεχνολογίας» και «έντασης εξειδικευμένης εργασίας». Η υπερπροσφορά ανθρώπινου δυναμικού με πανεπιστημιακές σπουδές υψηλού επιπέδου σε τεχνολογίες αιχμής ευνοεί την ίδρυση και λειτουργία αυτών των επιχειρήσεων. Επομένως, μία στρατηγική που θα δώσει κίνητρα για επενδύσεις σε αυτούς τους κλάδους, είτε από Έλληνες επενδυτές ή σε συνεργασία με ξένες επιχειρήσεις (joint ventures) ή προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων (FDI), θα βελτιώσει ακόμη περισσότερο τη θέση της Ελλάδας στις ξένες αγορές, όσον αφορά τα προϊόντα αυτών των κλάδων και θα συμβάλει στην αύξηση των επενδύσεων.

Αγροτικά προϊόντα: Η χώρα μας είναι βασικός προμηθευτής πολλών αγροτικών προϊόντων και έχει σημαντική παρουσία στις ξένες αγορές. Μπορεί, όμως, να

ενισχύσει τη θέση της σε περισσότερες αγορές και σε άλλα αγροτικά προϊόντα υψηλής προστιθέμενης αξίας, υιοθετώντας στρατηγικές και επιχειρησιακά σχέδια που θα έχουν ως στόχο την αύξηση των εξαγωγών των επώνυμων τυποποιημένων και πιστοποιημένων προϊόντων σε βάρος των εξαγωγών χύμα προϊόντων (ελαιόλαδο, οπωροκηπευτικά, οίνοι ποιότητας, γαλακτοκομικά, αρωματικά και φαρμακευτικά φυτά, κλπ.), την αύξηση των μεριδίων στις διάφορες διεθνείς αγορές και ιδιαίτερα σε ορισμένες δυναμικές αγορές στις οποίες κατέχει χαμηλά μερίδια αγοράς, και την ουσιαστική διεύρυνση σε νέες αγορές ταχέως αναπτυσσόμενων χωρών.

Πηγές

Η Γεωγραφική Κατανομή της Προέλευσης των Ελληνικών Εξαγωγών κατά το Έτος 2008: Ανάλυση ανά Περιφέρεια και ανά Νομό, Κέντρο Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών (ΚΕΕΜ), Αθήνα, Μάρτιος 2010.

Οι Μεταβολές της Σύνθεσης των Ελληνικών Εξαγωγών κατά την Περίοδο 1988-2010, Κέντρο Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών (ΚΕΕΜ), Αθήνα, Νοέμβριος 2011.

Η Εξέλιξη των Εξαγωγών Αγροτικών Προϊόντων κατά την Περίοδο 1988-2011: Τάσεις, Ανταγωνισμός, Μερίδια στις Ξένες Αγορές, Κέντρο Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών (ΚΕΕΜ), Αθήνα, Ιανουάριος 2013.

Επενδύσεις στις μεταφορές μέσω ΕΣΠΑ και προοπτικές για την περίοδο 2014-2020

Θεόδωρος Τσέκερης*

1. Εισαγωγή

Η εξωτερική οικονομική ενίσχυση από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και το Ταμείο Συνοχής της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν καθοριστική για την Ελλάδα τα τελευταία 15 έτη, ώστε να καλυφθούν μεγάλες επενδυτικές της ανάγκες. Στα πλαίσια του στόχου της επίτευξης της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής, επενδύθηκαν σημαντικά χρηματικά ποσά για τις υποδομές των μεταφορών και άλλες φυσικές και κοινωνικές υποδομές. Η περίοδος αυτή συμπίπτει με το 3ο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Γ ΚΠΣ) 2000-2006 και το Εθνικό Στρατηγικό Πλαίσιο Αναφοράς (ΕΣΠΑ) 2007-2013. Τα επενδυτικά κεφάλαια από τα Ευρωπαϊκά Ταμεία συνοδεύτηκαν από συνδρομές εθνικών πόρων (από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων), αλλά και από άμεσες ξένες επενδύσεις, όπως της COSCO στον εμπορευματοκίνητο σταθμό του λιμένα του Πειραιά.

Ειδικότερα σε σχέση με το ΕΣΠΑ για τις επενδύσεις στις μεταφορές, κυρίως μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος (Ε.Π.) «Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας»¹, προγραμματική έμφαση δόθηκε στην ολοκλήρωση έργων υποδομής μεγάλης κλίμακας (ενταγμένων κατά προτεραιότητα στα Διευρωπαϊκά Δίκτυα Μεταφορών ή ΔΕΔ-Μ) όσο και μικρότερης –περιφερειακής ή τοπικής– εμβέλειας, ιδιαίτερα σε περιφέρειες φάσης αμιγούς σύγκλισης², όπως στην Ήπειρο, τη Δυτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο. Τα έργα μικρότερης εμβέλειας συντέλεσαν στην ενίσχυση της χωρικής συμπληρωματικότητας μεταξύ υποδομών μεγάλης και μικρής κλίμακας. Οι επενδύσεις σε μεταφορικές υποδομές βελτίωσαν τη διασυνδεσιμότητα της χώρας με τα Βαλκάνια και, κατ'επέκταση, τις μεγάλες ευρωπαϊκές αγορές. Παράλληλα, ενισχύθηκε η ασφάλεια και η ποιότητα των παρε-

χόμενων υπηρεσιών, ιδιαίτερα ως προς τη μείωση του χρόνου και του κόστους μετακίνησης στις οδικές μεταφορές. Οι βελτιώσεις αυτές προσφέρουν στη χώρα ένα επιπρόσθετο συγκριτικό πλεονέκτημα και ευνοϊκότερο κλίμα για μελλοντικές επενδυτικές δραστηριότητες.

Ωστόσο, η υλοποίηση περαιτέρω επενδυτικών σχεδίων, σε συνδυασμό με θεσμικές-οργανωτικές μεταβολές, θεωρείται απαραίτητη για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και παραγωγικότητας του εθνικού συστήματος μεταφορών. Με τον τρόπο αυτό, θα αναβαθμιστεί η θέση της χώρας στα περιφερειακά μεταφορικά δίκτυα και τις παγκόσμιες εφοδιαστικές αλυσίδες, συγκριτικά με γείτονες ανταγωνίστριες χώρες, όπως η Τουρκία, αλλά και με χώρες των βόρειων ακτών της Ευρώπης. Οι σχεδιαζόμενες αλλαγές οφείλουν να συμβάλλουν στη μείωση του χρόνου και του κόστους μεταφοράς φορτίων εξωτερικού μέσω των ελληνικών λιμένων και των τελωνείων στα χερσαία σύνορα, την αξιοποίηση οικονομικών κλίμακας και την αύξηση του βαθμού πληρότητας των πλοίων και λοιπών μεταφορικών μέσων. Επίσης, η βιωσιμότητα και αειφορία του συστήματος παραμένει ζητούμενο σε σχέση με την ενίσχυση των συνδυασμένων μεταφορών, τόσο για κοντινές όσο και για μεγάλες αποστάσεις, αλλά και με την αποδοτική χρήση των καυσίμων ή την προώθηση υβριδικών/εναλλακτικών μορφών τους.

Οι ραγδαίες μεταβολές στις εγχώριες οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες και την κατανομή των μακροοικονομικών μεγεθών σε περιφερειακό επίπεδο, λόγω της μακρόχρονης, βαθιάς και συνεχιζόμενης ύφεσης, αλλά και οι απαιτήσεις που προέκυψαν στα πλαίσια των Μνημονιακών υποχρεώσεων και της δημοσιονομικής προσαρμογής, καθιστούν αναγκαία την αναθεώρηση διαδικασιών που έως σήμερα ακολουθήθηκαν για την κατανομή και αξιολόγηση των επενδυτικών πόρων. Κατά την περίοδο υλοποίησης του ΕΣΠΑ, έγινε εμφανής η έλλειψη μιας ολοκληρωμένης συνεκτικής πολιτικής με ενδεδειγμένα κριτήρια και μιας διαδικασίας συνεχιζόμενης αξιολόγησης, η οποία να επιτρέπει αναπροσαρμογή των επενδυτικών στόχων και προτεραιοτήτων σε περιφερειακό και κλαδικό επίπεδο (Προδρομίδης και Τσέκερης, 2011).

* Ερευνητής, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

1. Συναφείς με την προσπελασιμότητα παρεμβάσεις περιλαμβάνονται στο ΕΣΠΑ σε Άξονες Προτεραιότητας άλλων Ε.Π., όπως σε αυτόν της «Αειφόρου Ανάπτυξης και Ποιότητας Ζωής» για την προώθηση καθαρών αστικών μεταφορών στην Κεντρική Μακεδονία (μετρό Θεσσαλονίκης) και τη Στερεά Ελλάδα, και για λιμένες στην Ήπειρο, και της «Χωρικής Συνοχής και Συνεργασίας στην Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου» για τοπικές οδούς και λιμένες.

2. Οι περιφέρειες αμιγούς στόχου σύγκλισης είναι της Κρήτης, των Ιονίων Νήσων, του Βορείου Αιγαίου, της Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης, Ηπείρου, Θεσσαλίας, Δυτικής Ελλάδας και Πελοποννήσου. Οι περιφέρειες σταδιακής εξόδου είναι της Αττικής, Κεντρικής Μακεδονίας και Δυτικής Μακεδονίας. Οι περιφέρειες σταδιακής εισόδου είναι του Νοτίου Αιγαίου και της Στερεάς Ελλάδας.

Η ανάλυση της κλαδικής και περιφερειακής διάστασης των επενδύσεων του ΕΣΠΑ στον κρίσιμο τομέα των μεταφορών, όπως περιγράφεται στις παρακάτω ενότητες, μπορεί να προσφέρει χρήσιμα συμπεράσματα για την πορεία των διαδικασιών που ακολουθήθηκαν, βοηθώντας στην ανάδειξη χρηματοδοτικών αναγκών και ανισοτήτων. Συνεπακόλουθα, εντοπίζονται κλάδοι και περιφέρειες με ευνοϊκό κλίμα και προοπτικές για την προσέλκυση επενδύσεων ή τη διαφοροποίηση της επενδυτικής τους σύνθεσης στις μεταφορές, στα πλαίσια της νέας προγραμματικής περιόδου (Σύμφωνο Εταιρικής Σχέσης ή ΣΕΣ) 2014-2020.

2. Η κλαδική διάσταση των επενδύσεων του ΕΣΠΑ για μεταφορές

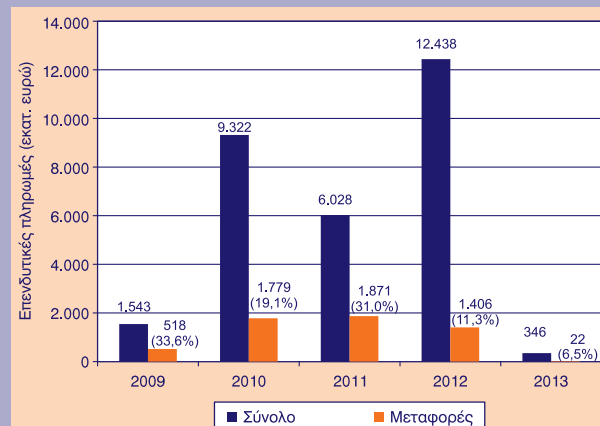
Μεταξύ των ετών 2000-2008, οι πληρωμές επενδύσεων για τις μεταφορές, που αφορούσαν κυρίως έργα ενταγμένα στην τρίτη προγραμματική περίοδο (Γ΄ ΚΠΣ), ανήλθαν σχεδόν στα 9 δις ευρώ, καλύπτοντας περίπου το 35% των συνολικών επενδυτικών δαπανών (πλην κρατικών ενισχύσεων). Στο χρονικό διάστημα μεταξύ Ιανουαρίου 2009-Μαρτίου 2013, που αποτελεί την περίοδο μελέτης του άρθρου και στο οποίο διατέθηκε ο κύριος όγκος των επενδυτικών δαπανών του ΕΣΠΑ, τα έργα του τομέα των μεταφορών εξακολούθησαν να έχουν σημαντική αλλά μικρότερη συμμετοχή (19%), φθάνοντας το ποσό των 5,6 δις ευρώ (συνολικά από ευρωπαϊκούς και εθνικούς πόρους). Ωστόσο, η συμμετοχή αυτή εμφανίζει έντονες χρονικές διακυμάνσεις, δηλαδή, 33,6% το 2009, 19,1% το 2010, 31% το 2011, 11,3% το 2012 και μόλις 6,5% το πρώτο τρίμηνο του 2013 (Διάγραμμα 1). Η σχετικά μικρή ποσότητα των επενδυτικών δαπανών τόσο για τις μεταφορές (0,52 δις ευρώ) όσο και συνολικά (1,54 δις ευρώ) το 2009 είναι ενδεικτική της ύπαρξης χρονικής υστέρησης (που μπορεί να φθάνει ή και να υπερβαίνει τα δύο έτη) μεταξύ της ένταξης και της πληρωμής των έργων.

Για την ανάλυση της ενδοτομεακής κατανομής των επενδυτικών δαπανών στις μεταφορές, δημιουργήθηκαν πέντε κατηγορίες έργων, μέσω της ομαδοποίησης ομοειδών –κυρίως με βάση το μέσο μεταφοράς– θεματικών προτεραιοτήτων, ως εξής:

- (i) Οδοί, περιλαμβάνοντας όλους τους αυτοκινητόδρομους (ενταγμένους και μη ενταγμένους στα ΔΕΔ-Μ), τις εθνικές οδούς και τις περιφερειακές/τοπικές οδούς,
- (ii) Σιδηρόδρομος, περιλαμβάνοντας όλα τα έργα στο σιδηροδρομικό δίκτυο (ενταγμένο και μη ενταγμένο στα ΔΕΔ-Μ) και τις πολυτροπικές μεταφορές,

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

Διαχρονική εξέλιξη των πραγματοποιηθεισών επενδυτικών δαπανών του ΕΣΠΑ στο σύνολο και στις μεταφορές, Ιανουάριος 2009-Μάρτιος 2013

Πηγή: Ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα (ΟΠΣ), Υπουργείο Ανάπτυξης και Ανταγωνιστικότητας, και ίδια επεξεργασία.

Σημειώσεις: Δεν περιλαμβάνονται οι κρατικές ενισχύσεις. Οι ίδιες πηγές και σημειώσεις ισχύουν για όλα τα υπόλοιπα Διαγράμματα και τους Πίνακες.

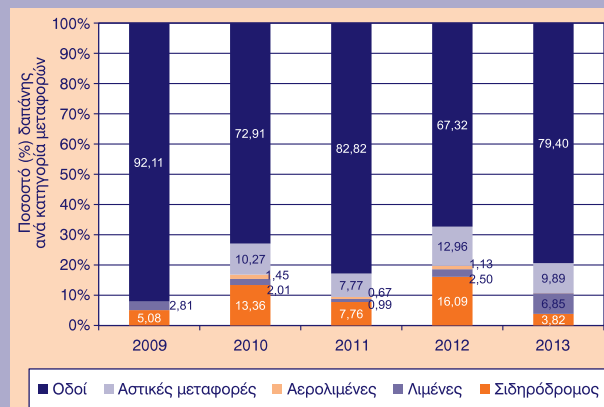
- (iii) Λιμένες, όπου περιλαμβάνεται εκτός των λιμενικών έργων η προτεραιότητα για τις εσωτερικές πλωτές μεταφορές των ΔΕΔ-Μ,
- (iv) Αερολιμένες, και
- (v) Αστικές μεταφορές, συμπεριλαμβάνοντας τις προτεραιότητες για την παραγωγή καθαρών αστικών μεταφορών και τα ευφυή συστήματα μεταφορών (ΕΣΜ).

Στην τελευταία κατηγορία, αναφέρονται κυρίως έργα ανάπτυξης γραμμών μέσω σταθερής τροχιάς στην Αττική και τη Θεσσαλονίκη. Τα ΕΣΜ αποτελούν εφαρμογές των τεχνολογιών πληροφορικής και επικοινωνιών (ΤΠΕ) στις μεταφορές. Στη συγκεκριμένη περίοδο μελέτης, οι δαπάνες για ΕΣΜ επικεντρώνονται σε έργα τοπικής εμβέλειας για τη βελτίωση της συγκοινωνιακής εξυπηρέτησης σε νησιωτικές περιφέρειες (Κρήτη και Δωδεκάνησα).

Τα έργα που σχετίζονται με τις οδικές υποδομές καταλαμβάνουν μακράν το μεγαλύτερο μερίδιο (κατά μέσο όρο περίπου 77%) των επενδυτικών δαπανών του ΕΣΠΑ για τις μεταφορές. Το μερίδιο αυτό κυμαίνεται από 67% το 2012 έως 92% το 2009 (Διάγραμμα 2). Ακολουθούν ο σιδηρόδρομος και οι αστικές μεταφορές με κατά μέσο όρο μερίδια της τάξης του 11% και 9%, αντίστοιχα. Σημαντικά χαμηλότερα μερίδια αντιστοιχούν στους λιμένες και τους αερολιμένες, με κατά μέσο όρο μερίδια περίπου 2% και 1%, αντίστοιχα. Η ανάλυση των επενδυτικών δαπανών για τις οδικές μεταφορές κατά

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

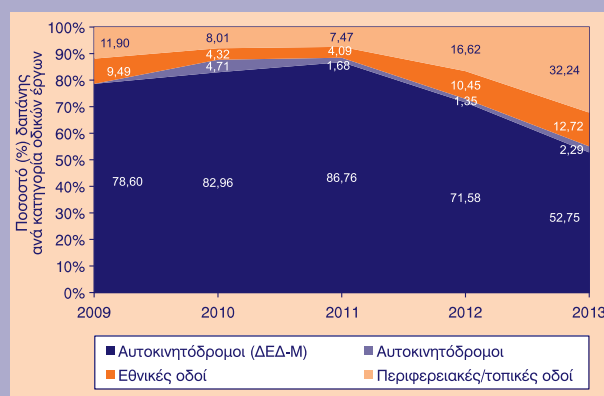
Ποσοστιαία κατανομή των επενδυτικών δαπανών του ΕΣΠΑ ανά κατηγορία έργων για τις μεταφορές, Ιανουάριος 2009-Μάρτιος 2013

Θεματική προτεραιότητα δείχνει ότι τα έργα για τους αυτοκινητοδρόμους που είναι ενταγμένοι στα ΔΕΔ-Μ καταλαμβάνουν ένα πολύ μεγάλο μερίδιο κατά μέσο όρο της τάξης του 81% (Διάγραμμα 3). Ακολουθούν τα μικρότερης εμβέλειας έργα των περιφερειακών/τοπικών οδών με κατά μέσο όρο μερίδιο 10% και έπονται τα έργα για τις εθνικές οδούς και τους αυτοκινητοδρόμους που δεν είναι ενταγμένοι στα ΔΕΔ-Μ με κατά μέσο όρο μερίδια 6% και 2%, αντίστοιχα.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

Ποσοστιαία κατανομή των επενδυτικών δαπανών του ΕΣΠΑ ανά θεματική προτεραιότητα για τις οδικές μεταφορές, Ιανουάριος 2009-Μάρτιος 2013

Τα αποτελέσματα αντανακλούν τις προτεραιότητες της ευρωπαϊκής και εθνικής πολιτικής των μεταφορών για (α) τα μεγάλα οδικά έργα που εντάσσονται στα ΔΕΔ-Μ, έναντι των λοιπών οδικών έργων, (β) την προώθηση της ολοκλήρωσης του κύριου σιδηροδρομικού δικτύου, και (γ) την αντιμετώπιση της κυκλοφοριακής συμφόρησης και ενίσχυση της αιεφόρου αστικής κινητικότητας, κυ-

ρίως με βάση τα μέσα σταθερής τροχιάς. Όπως ενδεικτικά αναφέρεται από το ΥΑΑΥΜΔ (2012), μέχρι το τέλος του 2012 είχαν ολοκληρωθεί 121 χλμ. αυτοκινητοδρόμων ενταγμένων στα ΔΕΔ-Μ, 108 χλμ. σιδηροδρομικού δικτύου ενταγμένου στα ΔΕΔ-Μ και 18 χλμ. γραμμών μέσων σταθερής τροχιάς (ΗΣΑΠ, Προαστιακός), εκτός του μετρώ.

3. Η περιφερειακή διάσταση των επενδύσεων του ΕΣΠΑ για μεταφορές

Στην περίοδο μελέτης, τα μεγαλύτερα ποσοστά των πραγματοποιηθεισών επενδυτικών δαπανών στις μεταφορές αντιστοιχούν στις περιφέρειες της Πελοποννήσου (31,4%), Στερεάς Ελλάδας (12,9%), Θεσσαλίας (11,8%), Κεντρικής Μακεδονίας (10,5%), Αττικής (9,1%) και Δυτικής Ελλάδας (8,7%) (βλ. τελευταία στήλη του Πίνακα 1). Οι συγκεκριμένες περιφέρειες βρίσκονται κατά μήκος του κύριου άξονα ανάπτυξης της χώρας (Πάτρα-Αθήνα-Θεσσαλονίκη), περιλαμβάνοντας μεγάλα αστικά κέντρα και τον κορμό του εθνικού οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου, που είναι ενταγμένος στα ΔΕΔ-Μ. Στην ίδια περίοδο, το σύνολο των πραγματοποιηθεισών επενδυτικών δαπανών στις μεταφορές (5,6 δις ευρώ) αναφέρεται στο 50% των αντίστοιχων προγραμματικών δαπανών ύψους 11,2 δις ευρώ.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, τα ποσοστά απορρόφησης των επενδυτικών δαπανών, ως προς τις πραγματοποιηθείσες πληρωμές, παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις, τόσο σε σχέση με τις περιφέρειες όσο και τις κατηγορίες των έργων. Οι περιφέρειες με την μεγαλύτερη απορροφητικότητα είναι η Πελοπόννησος (186%), η Θεσσαλία (82%), η Δυτική Μακεδονία (63%) και η Στερεά Ελλάδα (52%). Οι κατηγορίες με τη μεγαλύτερη απορροφητικότητα είναι αυτές των οδικών έργων (59%) και των σιδηροδρομικών έργων (27%). Ωστόσο, σημειώνεται ότι οι προγραμματικές δαπάνες βασίζονται στα αρχικά προγραμματικά κείμενα του ΕΣΠΑ και δεν περιλαμβάνουν τυχόν τροποποιήσεις λόγω αναπροσαρμογών προϋπολογισμού επιλεγμένων έργων ή πρόσθετων χρηματοδοτήσεων από την ΕΕ, μέσω της αύξησης της δυνατότητας κοινοτικής συνδρομής μέχρι 95%, εξαιτίας της μη επαρκούς διαθεσιμότητας εθνικών πόρων, για πληρωμές που πιστοποιήθηκαν μετά τον Μάιο του 2010 (ΥΑΑΥΜΔ, 2012).

Ειδικότερα, αναφέρεται ότι, σε ορισμένες περιπτώσεις, η σχετικά υψηλότερη δαπάνη μπορεί να αντανακλά υπέρβαση του αρχικού προϋπολογισμού υλοποίησης, μέσω ανακοστολόγησης και προσαρμογής των συμβάσεων με επιπρόσθετες αμοιβές. Συνήθως, μακροχρόνιες συμβάσεις αυξάνουν τον απαιτούμενο χρόνο και

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Πραγματοποιηθείσες επενδυτικές δαπάνες (σε ευρώ) ανά κατηγορία έργων για μεταφορές ανά περιφέρεια και ποσοστό (%) επί της συνολικής προγραμματικής δαπάνης στο ΕΣΠΑ, Ιανουάριος 2009-Μάρτιος 2013

Περιφέρεια	Οδοί	Σιδηρόδρομος	Λιμένες	Αερολιμένες	Αστικές μεταφορές	Ποσοστό (%)
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	143.181.271	12.880.621	18.374.478	0	0	3,12
% προγραμματισμένης δαπάνης	57,81	48,66	22,73			49,14
Αττική	75.629.106	106.482.434	9.914.016	0	315.971.049	9,08
% προγραμματισμένης δαπάνης	9,83	28,30	23,79		37,47	25,01
Βόρειο Αιγαίο	41.787.228	0	21.200.308	0	0	1,13
% προγραμματισμένης δαπάνης	36,20		32,54			34,88
Δυτική Ελλάδα	365.680.288	109.703.996	11.491.683	0	0	8,70
% προγραμματισμένης δαπάνης	68,10	23,81	14,07	0		44,28
Δυτική Μακεδονία	231.881.973	0	0	0	159.900	4,15
% προγραμματισμένης δαπάνης	76,31	0			2,56	62,82
Ήπειρος	161.737.490	0	669.186	0	10.363.764	3,09
% προγραμματισμένης δαπάνης	65,62	0	0,93	0	39,91	47,05
Θεσσαλία	653.010.657	4.706.825	0	953.164	0	11,77
% προγραμματισμένης δαπάνης	85,47	18,83	0	6,81		81,92
Ιόνιοι Νήσοι	24.424.370	0	10.073.299	0	0	0,62
% προγραμματισμένης δαπάνης	29,30		48,17	0		16,56
Κεντρική Μακεδονία	298.056.680	48.704.063	0	52.867.220	185.774.145	10,46
% προγραμματισμένης δαπάνης	26,37	15,54	0	61,47	19,45	23,49
Κρήτη	152.182.083	0	9.746.284	329.681	297.103	2,91
% προγραμματισμένης δαπάνης	23,51		32,37	0,40		21,40
Νότιο Αιγαίο	21.228.625	0	14.335.854	0	113.913	0,64
% προγραμματισμένης δαπάνης	30,98		26,93	0	5,70	20,30
Πελοπόννησος	1.731.589.727	25.364.919	1.108.992	0	0	31,42
% προγραμματισμένης δαπάνης	194,52	60,05	7,74			185,70
Στερεά Ελλάδα	388.826.907	326.380.971	7.617.914	0	0	12,92
% προγραμματισμένης δαπάνης	57,19	47,13	59,51	0	0	51,94

Σημείωση: Η εκτίμηση των προγραμματικών επενδυτικών δαπανών του ΕΣΠΑ για μεταφορές ανά κατηγορία έργων και περιφέρεια βασίζεται στον Τσέκερη (2010). Τα κενά υποδηλώνουν απουσία προγραμματικής δαπάνης.

τα προβλήματα υλοποίησης μεγάλων έργων, π.χ., λόγω διαδικασιών απαλλοτρίωσης και αποζημιώσεων, εμπλοκών με αρχαιολογικές υπηρεσίες κ.ά. Άλλοι παράγοντες υπέρβασης του αρχικού προϋπολογισμού αφορούν σε απρόβλεπτα τεχνικά προβλήματα, όπως στον αυτοκινητόδρομο Πατρών-Αθηνών-Θεσσαλονίκης-Ευζώνων (ΠΑΘΕ) Ε75, στο τμήμα του σιδηροδρομικού δικτύου στη Στερεά Ελλάδα και στην κατασκευή γραμμών μετρό. Άλλες αιτίες καθυστερήσεων και ανακοστολόγησης αφορούν στη χρεωκοπία εργολαβικών εταιρειών ή στην ελλιπή τους ρευστότητα λόγω αδυναμίας δανεισμού και περιορισμένων εσόδων από διόδια, εξαιτίας της παρατεταμένης οικονομικής ύφεσης.

Στην Ελλάδα, η υλοποίηση και παράδοση οδικών έργων στην κυκλοφορία παρουσίασε μια καθυστέρηση κατά μέσο όρο 16 μηνών ή 57% μεγαλύτερη διάρκεια από την προσδοκώμενη (ECA, 2013). Σύμφωνα με την ίδια πηγή, οι καθυστερήσεις και υπερβάσεις κόστους μείωσαν τον αναμενόμενο λόγο Οφέλους/Κόστους (Ο/Κ) των οδικών έργων. Χαρακτηριστικά αναφέρεται το παράδειγμα του αυτοκινητοδρόμου ΠΑΘΕ/Ε75, τμήματος του οποίου το πραγματικό κόστος ανήλθε στα 378 εκατ. ευρώ, έναντι του αρχικά προβλεπόμενου ποσού των 278 εκατ. ευρώ, με αποτέλεσμα ο λόγος Ο/Κ να μειωθεί από το 3,1 στο 2,3, διατηρώντας όλους τους υπόλοιπους παράγοντες σταθερούς. Επιπροσθέτως, τονί-

ζεται ότι τα αναφερόμενα ποσοστά απορροφητικότητας της προγραμματικής δαπάνης μπορεί να διαφέρουν σημαντικά από τα αντίστοιχα (πολύ μεγαλύτερα) ποσοστά ένταξης των έργων, όπως στην περίπτωση των έργων για τον σιδηρόδρομο και τα αστικά μέσα σταθερής τροχιάς (ΥΑΑΥΜΔ, 2012).

Σχετικά με τη διαπεριφερειακή κατανομή των επενδυτικών δαπανών για τις κατηγορίες έργων των μεταφορών (Πίνακας 2), παρατηρείται ότι τα οδικά και τα λιμενικά έργα εμφανίζουν τη μεγαλύτερη χωρική διασπορά. Συγκεκριμένα, στην περίοδο μελέτης, εκ των συνολικών δαπανών (ύψους 4,3 δις ευρώ) για οδικά έργα, το 40% κατευθύνθηκε στην Πελοπόννησο και το 15% στη Θεσσαλία. Όσον αφορά στα λιμενικά έργα, το 20% των συνολικών δαπανών (ύψους 105 εκατ. ευρώ) δόθηκε στην περιφέρεια του Βορείου Αιγαίου, ενώ στις περιφέρειες της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και του Νοτίου Αιγαίου κατανεμήθηκε το 18% και 14%, αντιστοίχως. Εκ των συνολικών δαπανών (ύψους 634 εκατ. ευρώ) για σιδηροδρομικά έργα, το 51% επενδύθηκε στη Στερεά Ελλάδα και από 17% στη Δυτική Ελλάδα και την Αττική. Αντιθέτως, οι δαπάνες για αερολιμένες (ύψους 54 εκατ. ευρώ) και αστικές μεταφορές (ύψους 513 εκατ. ευρώ) παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη χωρική συγκέντρωση, αφού οι πρώτες δόθηκαν κατά 98% στον αερολιμένα Θεσσαλονίκης, ενώ οι δεύτερες επικεντρώθηκαν στην κοστοβόρα ανάπτυξη μέσων σταθερής τροχιάς (κυρίως, μετρό) στην Αττική (62%) και τη Θεσσαλονίκη (36%).

Όσον αφορά στην ενδοπεριφερειακή κατανομή των επενδυτικών δαπανών για τις κατηγορίες έργων των μεταφορών (Πίνακας 3), παρατηρείται ότι οι περιφέρειες αμιγούς στόχου σύγκλισης, μαζί με τη Δυτική Μακεδονία, κατευθύνουν τα μεγαλύτερα ποσοστά δαπανών (άνω του 65% και, στις περισσότερες περιπτώσεις, άνω του 90%) για οδικά έργα. Το γεγονός αυτό πιθανώς αντικατοπτρίζει την ιδιαίτερη σημασία που δίνεται στην ενίσχυση της προσπελασιμότητας μέσω των οδικών υποδομών για την επίτευξη της περιφερειακής σύγκλισης. Επιπλέον, καθιστά μεγαλύτερη την έμφαση που πρέπει να δοθεί κατά τη νέα περίοδο στην στρατηγική προτεραιότητα της πολυτροπικότητας, ιδιαίτερα για την ενίσχυση των συνδυασμένων μεταφορών επιβατών και φορτίων στις περιφέρειες της ηπειρωτικής χώρας.

Τα ενδοπεριφερειακά ποσοστά επενδυτικής δαπάνης για τις άλλες κατηγορίες μεταφορικών έργων κυμαίνονται ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες και τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά της κάθε περιοχής. Συγκεκριμένα, σημαντικά ποσοστά δαπάνης για λιμενικά έργα συγκεντρώνονται στις νησιωτικές περιφέρειες του Νοτίου Αιγαίου (40%), του Βορείου Αιγαίου (34%) και των Ιονίων Νήσων (29%). Η επενδυτική δαπάνη για σιδηροδρομικά έργα εμφανίζεται ιδιαίτερα υψηλή (45%) στη Στερεά Ελλάδα, ενώ σχετικά σημαντικά ποσοστά παρουσιάζονται στις περιφέρειες της Δυτικής Ελλάδας (23%) και της Αττικής (21%). Οι μόνες περιφέρειες με αξιόλογες δαπάνες για αστικές μεταφορές είναι αυτές των δύο μεγάλων αστικών συγκεντρώσεων (Αθήνας και Θεσσα-

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Διαπεριφερειακή κατανομή (%) των πληρωμών επενδύσεων ανά κατηγορία έργων για μεταφορές στο ΕΣΠΑ, Ιανουάριος 2009-Μάρτιος 2013

Περιφέρεια	Οδοί	Σιδηρόδρομος	Λιμένες	Αερολιμένες	Αστικές μεταφορές
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	3,34	2,03	17,58	0,00	0,00
Αττική	1,76	16,79	9,48	0,00	61,63
Βόρειο Αιγαίο	0,97	0,00	20,28	0,00	0,00
Δυτική Ελλάδα	8,53	17,30	10,99	0,00	0,00
Δυτική Μακεδονία	5,41	0,00	0,00	0,00	0,03
Ήπειρος	3,77	0,00	0,64	0,00	2,02
Θεσσαλία	15,22	0,74	0,00	1,76	0,00
Ιόνιοι Νήσοι	0,57	0,00	9,64	0,00	0,00
Κεντρική Μακεδονία	6,95	7,68	0,00	97,63	36,24
Κρήτη	3,55	0,00	9,32	0,61	0,06
Νότιο Αιγαίο	0,49	0,00	13,71	0,00	0,02
Πελοπόννησος	40,37	4,00	1,06	0,00	0,00
Στερεά Ελλάδα	9,07	51,46	7,29	0,00	0,00

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Ενδοπεριφερειακή κατανομή (%) των πληρωμών επενδύσεων ανά κατηγορία έργων για μεταφορές στο ΕΣΠΑ, Ιανουάριος 2009-Μάρτιος 2013

Περιφέρεια	Οδοί	Σιδηρόδρομος	Λιμένες	Αερολιμένες	Αστικές μεταφορές
Ανατολική Μακεδονία & Θράκη	82,08	7,38	10,53	0,00	0,00
Αττική	14,89	20,96	1,95	0,00	62,20
Βόρειο Αιγαίο	66,34	0,00	33,66	0,00	0,00
Δυτική Ελλάδα	75,11	22,53	2,36	0,00	0,00
Δυτική Μακεδονία	99,93	0,00	0,00	0,00	0,07
Ήπειρος	93,61	0,00	0,39	0,00	6,00
Θεσσαλία	99,14	0,71	0,00	0,14	0,00
Ιόνιοι Νήσοι	70,80	0,00	29,20	0,00	0,00
Κεντρική Μακεδονία	50,91	8,32	0,00	9,03	31,73
Κρήτη	93,62	0,00	6,00	0,20	0,18
Νότιο Αιγαίο	59,50	0,00	40,18	0,00	0,32
Πελοπόννησος	98,49	1,44	0,06	0,00	0,00
Στερεά Ελλάδα	53,79	45,15	1,05	0,00	0,00

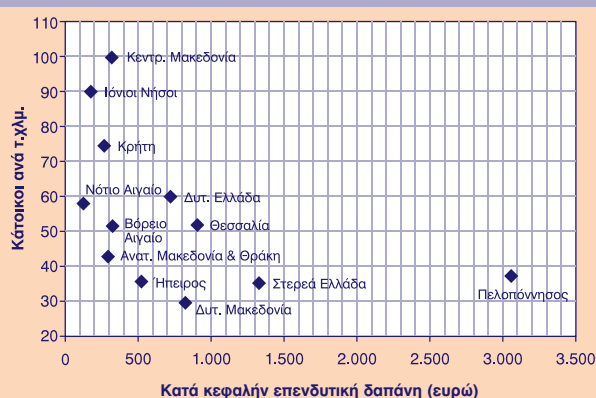
λονίκης), με ποσοστά 62% για την Αττική και 32% για την Κεντρική Μακεδονία. Η περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας παρουσιάζει τη μεγαλύτερη διασπορά δαπάνης μεταξύ των κατηγοριών μεταφορικών έργων, αφού σε αυτήν έχουν γίνει σχετικά αξιόλογες πληρωμές επενδύσεων για όλα τα μέσα, πλην των θαλάσσιων μεταφορών.

Η ανάλυση και κατάταξη των περιφερειακών επενδυτικών δαπανών ανά κάτοικο οδηγεί σε μια σχετικά διαφοροποιημένη εικόνα σε σύγκριση με αυτήν που βασίζεται στα συνολικά μεγέθη (Πίνακας 1). Συγκεκριμένα, σε περιφέρειες αμιγούς στόχου σύγκλισης, όπως αυτές της Δυτικής Ελλάδας, της Ηπείρου και του Βορείου Αιγαίου, κατευθύνονται μεγαλύτερα κατά κεφαλήν ποσά επενδυτικής δαπάνης έναντι αυτών στην Αττική και την Κεντρική Μακεδονία. Η σχέση της κατά κεφαλήν επενδυτικής δαπάνης εμφανίζεται να είναι αντίστροφη τόσο με την πληθυσμιακή πυκνότητα (Διάγραμμα 4) όσο και με το κατά κεφαλήν Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) (Διάγραμμα 5), αποτυπώνοντας έτσι τον γενικό στόχο περιφερειακής συνοχής του προγράμματος. Αυτή η αντίστροφη σχέση είναι εντονότερη στην πρώτη περίπτωση, αν και παρατηρούνται εξαιρέσεις και στις δύο περιπτώσεις. Ειδικότερα σημειώνεται η σχετικά αυξημένη κατά κεφαλήν επενδυτική δαπάνη (α) ως προς την πληθυσμιακή πυκνότητα στη Δυτική Ελλάδα και τη Θεσσαλία, έναντι άλλων περιφερειών, όπως της Ηπείρου και της Δυτικής Μακεδονίας, και (β) ως προς το επί-

πεδο ανάπτυξης στη Στερεά Ελλάδα, έναντι άλλων περιφερειών, όπως της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και του Βορείου Αιγαίου. Αυτές οι εξαιρέσεις τονίζουν την προτεραιότητα του προγράμματος για την ενίσχυση και ολοκλήρωση του ενταγμένου στα ΔΕΔ-Μ οδικού και σιδηροδρομικού δικτύου κατά μήκος του κύριου αναπτυξιακού άξονα της ηπειρωτικής χώρας.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4

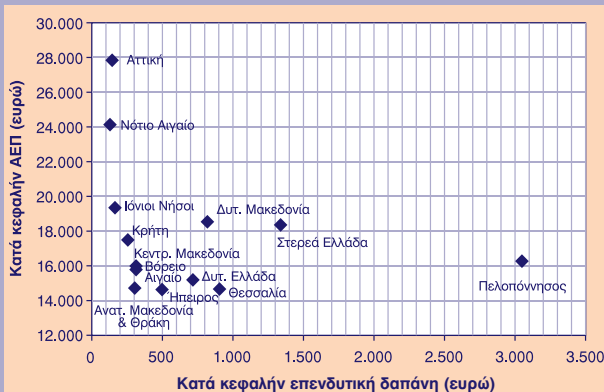
Κατά κεφαλήν επενδυτική δαπάνη (σε ευρώ) για μεταφορές στο ΕΣΠΑ σε σχέση με την πληθυσμιακή πυκνότητα (σε αριθμό κατοίκων ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο) ανά περιφέρεια, Ιανουάριος 2009-Μάρτιος 2013

Σημείωση: Δεν περιλαμβάνεται η Αττική. Τα στοιχεία του πληθυσμού προέρχονται από τα αποτελέσματα της απογραφής πληθυσμού 2011 της ΕΛΣΤΑΤ.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 5

Κατά κεφαλήν επενδυτική δαπάνη (σε ευρώ) για μεταφορές στο ΕΣΠΑ σε σχέση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (σε ευρώ) ανά περιφέρεια, Ιανουάριος 2009-Μάρτιος 2013

Σημείωση: Τα στοιχεία του πληθυσμού προέρχονται από τα αποτελέσματα της απογραφής πληθυσμού 2011 της ΕΛΣΤΑΤ. Το περιφερειακό ΑΕΠ αντιστοιχεί στο 2010 (το τελευταίο έτος με διαθέσιμα στοιχεία από την ΕΛΣΤΑΤ).

4. Επενδυτικές προτεραιότητες και προοπτικές για την περίοδο 2014-2020

4.1. Εθνικές επενδυτικές στρατηγικές του ΣΕΣ στις υποδομές μεταφορών

Η μεταβολή της σύνθεσης και της οικονομικής κατάστασης των κρατών-μελών της ΕΕ επέδρασαν σημαντικά στον επαναπροσδιορισμό των στόχων και προτεραιοτήτων της νέας προγραμματικής περιόδου (ΣΕΣ) 2014-2020. Όσον αφορά στον τομέα των μεταφορών, ο θεματικός στόχος 7 για την «πρώθηση βιώσιμων μεταφορών και άρση των εμποδίων σε βασικές υποδομές δικτύων» περιλαμβάνει 4 επενδυτικές προτεραιότητες (ΥΑΑΝ, 2012): α) στήριξη πολυτροπικών υποδομών στα πλαίσια των ΔΕΔ-Μ, β) διασύνδεση δευτερευόντων και τριτευόντων μεταφορικών κόμβων με τα ΔΕΔ-Μ, γ) ενίσχυση περιβαλλοντικά φιλικών μέσων (σταθερής τροχιάς και πλωτών μεταφορών), και δ) ανάπτυξη της υποδομής και ποιότητας του σιδηροδρομικού συστήματος. Συνεπώς, έμφαση θα δοθεί σε έργα ολοκλήρωσης ή αναβάθμισης της διασυνδεσιμότητας του μεταφορικού συστήματος, ιδιαίτερα σε σχέση με τα ΔΕΔ-Μ, έναντι του σχεδιασμού σε επίπεδο μέσου μεταφοράς, όπως αντανακλάται στις θεματικές προτεραιότητες του ΕΣΠΑ και, παλαιότερα, στις κατηγορίες ενέργειας του Γ ΚΠΣ.

Η συνολική χρηματοδότηση στο ΣΕΣ 2014-2020 για έργα υποδομής των μεταφορών προβλέπεται να είναι σημαντικά μικρότερη και να κατευθυνθεί κατά πολύ μεγάλο μέρος, αν όχι αποκλειστικά, στις λιγότερο ανε-

πτυγμένες και υπό καθεστώς μετάβασης περιφέρειες. Υπό αυτή την προοπτική, καθίσταται ακόμα πιο αναγκαία η κατάλληλη επιλογή (μείγματος) επενδύσεων με άμεσα και ορατά πολλαπλασιαστικά οφέλη, στη βάση των πραγματικών αναγκών, συγκριτικών πλεονεκτημάτων και του παραγωγικού δυναμικού κάθε περιφέρειας. Παράλληλα, αυξημένη σημασία αποκτά η αποδοτική χρήση των επενδυτικών πόρων αλλά και η προσέλκυση επιπρόσθετων πόρων, πέραν των κοινοτικών χρηματοδοτήσεων, από τον ιδιωτικό τομέα (όπως μέσω συμβάσεων παραχώρησης και ιδιωτικοποιήσεων).

Ειδικότερα, όσον αφορά στην υποχρηματοδότηση έργων περιφερειακών/τοπικών οδών, αυτή επιτείνεται λόγω της μείωσης των επιχορηγήσεων για τέτοιες υποδομές από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων προς τους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Η συγκεκριμένη έλλειψη πόρων μπορεί να αντισταθμιστεί με τον κατάλληλο σχεδιασμό των συμβάσεων παραχώρησης των αυτοκινητοδρόμων, έτσι ώστε οι παραχωρησιούχοι να αναλαμβάνουν τη λειτουργία, επέκταση και συντήρηση και των τοπικών οδών στην περιοχή επιρροής του αυτοκινητοδρόμου που λειτουργούν ως ένα λειτουργικά ολοκληρωμένο περιφερειακό δίκτυο. Σε αυτόν τον σχεδιασμό μπορούν να συμπεριληφθούν έργα σχετικά με την ενεργειακή απόδοση, τον εφοδιασμό των οχημάτων με υβριδικά/εναλλακτικά καύσιμα, την περιβαλλοντική προστασία και την προσφορά υπηρεσιών ΕΣΜ στους χρήστες του δικτύου. Επισημαίνεται ότι η μικρότερη επιλεξιμότητα επενδύσεων για κατασκευή νέων έργων (greenfield projects), στα οποία δεν υπάρχει χάραξη, σε μη εκμεταλλεύσιμη ή αγροτική γη, αναμένεται να βελτιώσει σε σημαντικό βαθμό τον λόγο Κ/Ο των συνολικών επιλέξιμων επενδύσεων σε (κυρίως οδικές) υποδομές στη νέα περίοδο 2014-2020. Αυτή η εκτίμηση οφείλεται στο γεγονός ότι το μέσο συνολικό κόστος των νέων οδικών έργων κατασκευής είναι σχεδόν διπλάσιο (9,4 εκατ. ευρώ ανά χλμ.) από αυτό των έργων με υφιστάμενη χάραξη (4,7 εκατ. ευρώ ανά χλμ.), εξαιτίας του επιπρόσθετου κόστους απόκτησης γης και των χωματουργικών εργασιών (ΕΚΑ, 2013).

Όσον αφορά στην κατασκευή ή επέκταση γραμμών μέσω σταθερής τροχιάς, μπορούν να εξετασθούν νέες διαδικασίες επιχειρηματικής χρηματοδότησης, μέσω της αξιοποίησης μέρους των κερδών από εμπορικές δραστηριότητες (value capture) που αναπτύσσονται λόγω της αυξημένης προσπελασιμότητας γύρω από περιοχές σταθμών προαστιακού σιδηρόδρομου, τραμ και μετρό. Παραδείγματα τέτοιου είδους ανάπτυξης υποδομών αστικών συγκοινωνιών συναντώνται σήμερα σε διάφορες πόλεις ανά τον κόσμο, όπως στο Λονδίνο (Docklands), την Κοπεγχάγη (κυκλική γραμμή μετρό)

και το Τόκιο (γραμμή T) (ITF, 2013). Σημαντική προϋπόθεση για την επιτυχή λειτουργία αυτών των χρηματοδοτικών σχημάτων θεωρείται η ύπαρξη ενός μακροχρόνιου και συντονισμένου σχεδιασμού χρήσεων γης και μεταφορών σε μητροπολιτικό επίπεδο, που θα εγγυάται ένα σταθερό και διαφανές επενδυτικό περιβάλλον.

Σχετικά με τις μη χερσαίες μεταφορές, η διαφαινόμενη κοινοτική υποχρηματοδότηση των λιμένων και, ιδιαίτερα, των αερολιμένων μπορεί να αντισταθμιστεί από την αποτελεσματική εφαρμογή διαδικασιών παραχώρησης της εκμετάλλευσης των αντίστοιχων εγκαταστάσεων σε διεθνείς έμπειρες εταιρείες διαχείρισης. Η λειτουργία των συγκεκριμένων υποδομών είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την τουριστική ανάπτυξη της χώρας αλλά και την ανάδειξή της σε διεθνή εμπορική πύλη. Για αυτό τον λόγο, θα πρέπει να εξασφαλίζει την οικονομική τους βιωσιμότητα προσφέροντας υψηλά επίπεδα εξυπηρέτησης και σε ανταγωνιστικές τιμές. Σημαντικό ρόλο προς αυτή την κατεύθυνση θα διαδραματίσει και η προώθηση των συνδυασμένων μεταφορών, μέσω της ανάπτυξης κατάλληλων συνεργειών μεταξύ μέσων μεταφοράς. Σχετικές επενδυτικές δράσεις αφορούν στην ολοκλήρωση και τον εκσυγχρονισμό των οδικών προσβάσεων και των σιδηροδρομικών συνδέσεων στους διεθνείς λιμένες, τα εμπορευματικά κέντρα και τις βιομηχανικές περιοχές.

Ειδικότερα όσον αφορά στους λιμένες, εκτός από την επάρκεια της συνδεσιμότητάς τους με τις χερσαίες υποδομές της ενδοχώρας, η προσέλευση και η αποδοτικότητα των επενδύσεων εξαρτάται σημαντικά από την εξασφάλιση ικανοποιητικών οικονομικών κλίμακας και βαθμών πληρότητας των πλοίων, καθώς και από την ενίσχυση της συνδεσιμότητάς τους με τους Πανευρωπαϊκούς Διαδρόμους μεταφορών, τους Μεσογειακούς αυτοκινητοδρόμους της θάλασσας και τακτικές γραμμές μεταφοράς φορτίων μεταξύ της Άπω Ανατολής και της Ευρώπης. Ο σταδιακός μετασχηματισμός μεγάλων λιμένων της χώρας (όπως του Πειραιά, της Θεσσαλονίκης, Πάτρας και Ηγουμενίτσας) σε ολοκληρωμένες εφοδιαστικές πλατφόρμες, στα πρότυπα άλλων μεγάλων ευρωπαϊκών λιμένων, θα ενεργοποιήσει οικονομίες κλίμακας και φάσματος για την υποστήριξη των διεθνών πολυτροπικών εφοδιαστικών αλυσίδων, καθιστώντας τους σημαντικές εμπορικές πύλες ή/και κόμβους αναδιακίνησης εμπορευμάτων στην ευρύτερη περιοχή.

Καθοριστικό ρόλο σε αυτόν τον μετασχηματισμό θα διαδραματίσει ο βαθμός διεξόδου των ΤΠΕ στις λιμενικές εγκαταστάσεις και άλλες μεταφορικές υποδομές, σε συνάφεια με τους τρεις πυλώνες της στρατηγικής “Ευρώπη 2020” για έξυπνη, διατηρήσιμη και κοινωνικά

συνεκτική ανάπτυξη. Σχετικές επενδυτικές δράσεις που ενδείκνυται να προγραμματισθούν στη νέα περίοδο περιλαμβάνουν: (i) προηγμένες τεχνολογίες τηλεματικής και τυποποίησης και αναβαθμισμένες διασυνδέσεις σε πραγματικό χρόνο (online) των λειτουργικών συστημάτων στους διεθνείς λιμένες με αυτό της ΤΡΑΙΝΟΣΕ, (ii) ανάπτυξη συστημάτων λιμενικών κοινοτήτων για τη λειτουργική διασύνδεση μεταξύ λιμένων και άλλων υποδομών εφοδιαστικών αλυσίδων (με τερματικούς σταθμούς, εμπορευματικά κέντρα και τελωνεία), (iii) δημιουργία εθνικής ενοποιημένης θυρίδας, κατ’ επέκταση σε συνεργασία με τις ενοποιημένες θυρίδες άλλων χωρών (μέσω του ευρωπαϊκού ηλεκτρονικού τελωνείου), (iv) ανοιχτή διασυνδεδεμένη λειτουργία των ΕΣΜ σε όλους τους αυτοκινητοδρόμους και τις περιφερειακές οδούς, για λόγους κυκλοφοριακής και περιβαλλοντικής διαχείρισης και τιμολόγησης μέσω διοδίων, και διεπαφές με τα άλλα συστήματα μεταφορών.

4.2. Διατομεακές και διαπεριφερειακές επενδυτικές ευκαιρίες του ΣΕΣ

Ο σχεδιασμός της νέας περιόδου περιλαμβάνει συνεργασίες, κοινό προγραμματισμό και συντονισμό μεταξύ των δαπανών για διαφορετικούς τύπους υποδομών και εδαφικά ολοκληρωμένες επενδύσεις. Σχετικά προγράμματα αποτελούν (i) το Connecting Europe για την κοινή ανάπτυξη δικτύων μεταφορών, ενέργειας και ΤΠΕ, ιδιαίτερα σε διασυνοριακές περιοχές και σημεία συμφόρησης (μεταξύ άλλων, περιλαμβάνει το έργο της σιδηροδρομικής σύνδεσης της Εγνατίας) και (ii) το “Smart Cities and Communities” για τη χρηματοδότηση κοινών επενδυτικών δράσεων στις μεταφορές, την ενέργεια και τις ΤΠΕ, με στόχο την προσφορά καινοτόμων και αποδοτικών υπηρεσιών για βιώσιμη αστική ανάπτυξη. Ιδιαίτερα, οι επενδύσεις σε τεχνολογίες υπολογιστικών νεφών (cloud computing) και έξυπνων δικτύων (smart grids) μπορούν να δημιουργήσουν σημαντικές συνέργειες και οφέλη στην ενεργειακή και λειτουργική αποδοτικότητα των μεταφορικών υποδομών. Παράλληλα, επενδύσεις σε έργα χερσαίων μεταφορών μέσω σωληναγωγών, όπως για την κατασκευή του TAP και διακλαδώσεών του, μπορούν να συμβάλλουν στην ανάδειξη λιμένων της Βόρειας Ελλάδας, όπως της Θεσσαλονίκης, Αλεξανδρούπολης και Καβάλας, σε περιφερειακής εμβέλειας διατροφικούς κόμβους υποδοχής, μεταφόρτωσης και εξαγωγής ενέργειας (φυσικού αερίου ή/και πετρελαίου), αλλά και στην προώθηση του στόχου του ασφαλούς, ανταγωνιστικού και αειφόρου ενεργειακού εφοδιασμού της χώρας.

Η ενεργή συμμετοχή της Ελλάδας στη νέα περίοδο σε διαπεριφερειακές συνεργασίες και διεθνή δίκτυα μπο-

ρεί να δημιουργήσει νέες επενδυτικές ευκαιρίες και αποδοτικότερη χρήση των επενδυτικών πόρων. Οι διαπεριφερειακές συνεργασίες που εντάσσονται στις διαδικασίες επέκτασης των ΔΕΔ-Μ προς την Ανατολή και τον Νότο, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειννίαςας, μπορούν να ενισχύσουν σημαντικά τη δυνατότητα της ελληνικής αγοράς (Market Potential) για εξαγωγή προϊόντων προς τη Βόρεια Αφρική, τη Μέση Ανατολή, τις Παρευξείνιες χώρες και τις χώρες του Νότιου Καυκάσου και της Κασπίας Θάλασσας. Ευρωπαϊκά προγράμματα όπως αυτό της Νοτιοανατολικής Πύλης (South-East Gateway Program) θα βοηθήσουν στην ανάπτυξη στρατηγικών συμμαχιών και συντονισμένων δράσεων για την αύξηση της προσπελασιμότητας των λιμένων της Βόρειας Ελλάδας στα δίκτυα των χερσαίων και πλωτών οδών της βαλκανικής ενδοχώρας. Η εθνική συμμετοχή σε δίκτυα συνεργασιών, όπως το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Ναυτιλιακών Συστάδων και η Ευρωπαϊκή Ένωση Συστημάτων Λιμενικών Κοινοτήτων, θα συμβάλλει στη μεταφορά τεχνογνωσίας και καλών πρακτικών για την αξιοποίηση επενδύσεων σε μεγάλους λιμένες της χώρας.

Η αυξανόμενη και πολυδιάστατη αλληλεπίδραση των δικτύων υποδομών, όπως των μεταφορών, της ενέργειας και των ΤΠΕ, επιτείνει την ανάγκη σχεδιασμού και εφαρμογής οριζόντιων επενδυτικών δράσεων και αποτελεσματικών μηχανισμών που θα έχουν ως σκοπό την πρόληψη και αντιμετώπιση επιπτώσεων πιθανών χρηματοοικονομικών, τεχνολογικών και άλλων κινδύνων. Τέτοιοι κίνδυνοι σχετίζονται με τις διαχεόμενες επιδράσεις (cascading effects) που δύναται να δημιουργήσει μια διαταραχή (π.χ., λόγω εξωγενούς επίθεσης, βλάβης, ελλιπούς συντήρησης, αναστολής λειτουργίας ή κατάρρευσης) ενός επιμέρους δικτύου στο συνολικό σύστημα. Η δημιουργία του Ταμείου Επιμερισμού Κινδύνου εντάσσεται στα πλαίσια της αντιμετώπισης σχετικών κινδύνων για την προώθηση της ολοκλήρωσης και επέκτασης των μεταφορικών και άλλων δικτύων υποδομών, με την εγγύηση πόρων της ΕΕ και τη μόχλευση και στήριξη από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Η αναγνώριση και ο κατάλληλος σχεδιασμός των κρίσιμων υποδομών ώστε να εξασφαλισθεί η αξιοπιστία και η ανθεκτικότητά (resilience) τους, λαμβάνοντας τα απαραίτητα μέτρα προστασίας, αποκτά ολοένα μεγαλύτερη σημασία στις επενδυτικές στρατηγικές της ΕΕ, όπως αντανάκλαται στην οδηγία 2008/114/ΕΚ. Ιδιαίτερα, η ανθεκτικότητα, δηλαδή η ικανότητα αποτελεσματικής υπέρβασης των επιπτώσεων μιας διαταραχής και συνέχισης της ομαλής λειτουργίας κάποιου κόμβου ή συνδέσμου, είναι ύψιστης σημασίας για τον εύρωστο σχεδιασμό και την προστασία των δικτύων μεταφορών και των αλληλένδετων με αυτά δικτύων ενέργειας και ΤΠΕ.

5. Επίλογος

Αντλώντας διδάγματα από διαδικασίες και πρακτικές που ακολουθήθηκαν σε προηγούμενες προγραμματικές περιόδους, η κατανομή των σχετικά περιορισμένων πόρων στη νέα περίοδο 2014-2020 οφείλει να επικεντρωθεί σε “έξυπνες” επενδύσεις για τον εκσυγχρονισμό, την αναβάθμιση και την ολοκλήρωση των υπό ανάπτυξη μεταφορικών δικτύων, ιδιαίτερα των ενταγμένων στα χερσαία και θαλάσσια ΔΕΔ-Μ. Η αναβάθμιση των μεταφορικών υποδομών πρέπει να συνδεθεί με μετρήσιμους στόχους ανάπτυξης της οικονομίας μέχρι το 2020, μέσω αξιολόγησης των διακλαδικών, διατομεακών, διαπεριφερειακών και ευρύτερων κοινωνικών και οικονομικών επιδράσεων της. Στις επιδράσεις αυτές περιλαμβάνεται η συμβολή στην έξυπνη εξειδίκευση, καινοτομία, παραγωγικότητα και εξωστρέφεια των περιφερειών. Ωστόσο, πρέπει να εξασφαλισθεί ότι η μεγαλύτερη προσβασιμότητα σε ασφαλέστερα και ποιοτικότερα δίκτυα μεταφορών θα ενισχύσει και τις ευκαιρίες στην αγορά εργασίας των λιγότερο ανεπτυγμένων περιφερειών και την εδαφική συνοχή.

Για τους σκοπούς που αναφέρθηκαν προηγουμένως, είναι απαραίτητη η εφαρμογή μιας διαδικασίας συνεχιζόμενης αξιολόγησης που να επιτρέπει, όποτε κρίνεται σκόπιμο, την τεκμηριωμένη ανακατανομή μεριδίων των επενδυτικών δαπανών μεταξύ διαφόρων έργων υποδομής. Το όφελος από την επίτευξη συνεργειών μεταξύ δαπανών μπορεί να καλύπτει ή να υπερβαίνει αυτό μιας πρόσθετης χρηματοδότησης, ανάλογα με το είδος, τη σύνθεση, τη χωροθέτηση και τον συγχρονισμό των επενδύσεων. Επιπλέον, η διαδικασία αυτή μπορεί να υποστηριχθεί από (α) ένα σύστημα ολοκληρωμένης διακυβέρνησης των δικτύων μεταφορών, πιθανώς σε συνδυασμό με τα δίκτυα ενέργειας και ΤΠΕ, στη βάση ενιαίων λειτουργικών χωρικών ενότητων, ώστε να αυξηθεί η ευελιξία του αναπτυξιακού προγραμματισμού και να δοθεί περισσότερη έμφαση στις ενδοπεριφερειακές ανισότητες, και (β) ένα ενιαίο στρατηγικό πλαίσιο σχεδιασμού των υποδομών και χρήσεων γης για την αξιοποίηση διαπεριφερειακών και διακλαδικών συνεργειών, το οποίο θα αποτρέπει ασάφειες στην κατανομή αρμοδιοτήτων και θα δεσμεύει διαδοχικές κυβερνήσεις. Στο αναφερόμενο πλαίσιο μπορεί να περιληφθεί ο σχεδιασμός συστημάτων ολοκληρωμένης τιμολόγησης και προσφοράς υπηρεσιών, ιδιαίτερα σε απομακρυσμένες περιοχές (άγονες γραμμές), με εναρμονισμένα δρομολόγια πολυτροπικού χαρακτήρα.

Η επιλογή κατάλληλων χρηματοδοτικών σχημάτων και μηχανισμών είναι κρίσιμη για την αντιμετώπιση κινδύνων υποεπένδυσης στις μεταφορές σε θεωρούμενες ως ανεπτυγμένες περιφέρειες, τη συνέχιση σημαντικών

έργων που δεν έχουν ολοκληρωθεί και την ομαλή συντήρηση άλλων. Θα πρέπει να εξασφαλισθεί η μακροχρόνια χρηματοδοτική σταθερότητα για την επέκταση σημαντικών έργων υποδομής, όπως αυτά στις αστικές μεταφορές, και για τη λειτουργία και συντήρηση των μεγάλων οδικών αξόνων, με δεδομένη την αυξανόμενη οικονομική σημασία των συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, συγκριτικά με την κατασκευή νέων έργων. Καθοριστική για τον σκοπό αυτό είναι η αξιοποίηση μέρους των εσόδων από διόδια για την εγγύηση προσφοράς ενός ικανοποιητικού επιπέδου ποιότητας εξυπηρέτησης αλλά και μείωσης του εξωτερικού κόστους στις οδικές μεταφορές. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της πρότασης σύστασης ενός ανεξάρτητου δημόσιου φορέα-ταμείου στο Ηνωμένο Βασίλειο (DfT, 2013) που θα εγγυάται τη χρηματοδοτική σταθερότητα και συνεπή επενδυτική στρατηγική στις οδικές υποδομές.

Τέλος, τα οφέλη των επενδυτικών προγραμμάτων μπορούν να ενισχυθούν με την απομάκρυνση εμποδίων διοικητικής φύσης και διαχειριστικής ανεπάρκειας. Σχετικές δράσεις περιλαμβάνουν την αύξηση της αποτελεσματικότητας και τη μείωση της γραφειοκρατίας και των καθυστερήσεων σε υπηρεσίες του δημόσιου τομέα σχετικά με την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας, τις απαλλοτριώσεις γης, την απονομή δικαιουσύννης και αρχαιολογικά ζητήματα. Ασάφειες στις ιδιοκτησίες και χρήσεις γης μπορούν να αντιμετωπισθούν με την κατάρτιση ολοκληρωμένου κτηματολογίου και χωροταξικού σχεδίου στις περιφέρειες. Η υιοθέτηση αποδοτικών τεχνικών λύσεων και η εφαρμογή καλών πρακτικών στις διαδικασίες ανάθεσης, μελέτης, παρακολούθησης και εκτέλεσης έργων υποδομής με βάση κριτήρια αποδοτικότητας, μπορούν να βοηθήσουν στην επίλυση προβλημάτων ανακοστολόγησης και τη δημιουργία ενός πιο διαφανούς και αξιόπιστου κλίματος για την προσέλκυση και κατανομή επενδύσεων.

Ευχαριστίες

Ευχαριστίες εκφράζονται στο προσωπικό του ΟΠΣ για τη διάθεση των στοιχείων και τον κ. Σωτήρη Πέτρο για μέρος της πρωτογενούς επεξεργασίας τους.

Βιβλιογραφία

DfT (2013), *Action for Roads. A network for the 21st century*, Department for Transport, The Stationery Office Limited, London, U.K.

ECA (2013), *Are EU Cohesion Policy funds well spent on roads?* Special Report No. 5, European Court of Auditors, Luxembourg.

ITF (2013), "Urban and regional mobility: Who pays? Plenary with Ministers and Industry Leaders", *International Transport Forum 2013 Annual Summit*, OECD, Leipzig, Germany, 22-24 May.

Προδρομίδης, Π. και Τσέκερης, Θ. (2011), *Εργαλεία και προτάσεις για την περιφερειακή κατανομή των πόρων του ΕΣΠΑ*, Εργασίες προς Συζήτηση, Αρ. 118, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, Αθήνα.

Τσέκερης, Θ. (2010), "Η Ενίσχυση της Προσπελασιμότητας", εις: *Η Περιφερειακή Διάσταση του ΕΣΠΑ*, Ομαδική Μελέτη των Προδρομίδα, Π., Τσέκερη, Θ., Αθανασίου, Λ., Αναστασάκου, Ζ., Βογιατζόγλου, Κ., Κανελλόπουλου, Ν., Καραγιάννη, Ρ., Σπαθή, Σ., Πετραλιά, Α., Τερροβίτη, Θ. και Ψυχάρη, Ι., για λογαριασμό του Υπουργείου Οικονομίας, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, Τόμος Α, Κεφ. 3, ΚΕΠΕ, Αθήνα, σσ. 15-27.

ΥΑΑΝ (2012), *1η Εγκύκλιος Σχεδιασμού και Κατάρτισης Αναπτυξιακού Προγραμματισμού Περιόδου 2014 - 2020*, Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας και Ναυτιλίας, Αθήνα, Απρίλιος 2012.

ΥΑΑΥΜΔ (2012), *Στρατηγική Έκθεση Παρακολούθησης του ΕΣΠΑ*, Υπουργείο Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων, Αθήνα, Δεκέμβριος 2012.

Η συμβολή του επενδυτικού κλίματος στην έξοδο από την κρίση

Αθανάσιος Χύμης*

1. Εισαγωγή

Είναι γενικώς παραδεκτό ότι το καλό επενδυτικό κλίμα επιδρά θετικά στην ανάπτυξη της οικονομίας (ΟΟΣΑ, 2013). Οι επενδύσεις είτε από εγχωρίους είτε ξένους επενδυτές έχουν άμεσο αποτέλεσμα την αύξηση των θέσεων εργασίας, την αύξηση του παραγόμενου προϊόντος, των εξαγωγών και τελικά την δημιουργία εισοδήματος. Δεν υπάρχει χώρα που να μπορεί να πει ότι δεν έχει ανάγκη από τα παραπάνω. Ιδιαίτερα όμως για την Ελλάδα, η οποία μαστίζεται από την υψηλότερη ανεργία στην Ευρώπη και την επί έξι χρόνια συνεχιζόμενη μείωση του πραγματικού ΑΕΠ και του εισοδήματος, η προσέλκυση επενδύσεων φαίνεται να είναι η μόνη διέξοδος από την κρίση.

2. Το επενδυτικό κλίμα σε παγκόσμιο επίπεδο

Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008, που εξελίχθηκε σε πολλές ανεπτυγμένες ευρωπαϊκές κυρίως χώρες σε κρίση χρέους και βαθιά οικονομική κρίση, επέφερε σημαντικές απώλειες στην εμπιστοσύνη των επενδυτών ιδιαίτερα προς τις ανεπτυγμένες χώρες. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε παγκόσμιο επίπεδο οι άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) από το υψηλό των άνω των \$2 τρις το 2007 έπεσαν κάτω από \$1,3 τρις το 2009. Αν και σημείωσαν ελαφρά άνοδο το 2010 και 2011, οπότε και υπερέβησαν το \$1,6 τρις, το 2012 η παγκόσμια οικονομική κατάσταση κλόνισε και πάλι το επενδυτικό κλίμα και οι ΑΞΕ έπεσαν στο \$1,35 τρις. Το πιο ενδιαφέρον όμως στοιχείο είναι ότι, για πρώτη φορά στα χρονικά, το 2012 οι αναπτυσσόμενες χώρες υποσκέλισαν τις ανεπτυγμένες στην προσέλκυση επενδύσεων και έλαβαν το 52% έναντι 41,5% των συνολικών ΑΞΕ. Το υπόλοιπο 6,5% το έλαβαν οι χώρες σε μεταβατικό στάδιο (in transition) από αναπτυσσόμενες σε ανεπτυγμένες [World Investment Report (WIR), 2013]. Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια υπάρχει μεγάλη ροή κεφαλαίων προς πολλές ταχέως αναπτυσσόμενες χώρες όπως η Κίνα, Ρωσία, Βραζιλία, Ινδία κλπ., όμως την μερίδα του λέοντος στην προσέλκυση επενδύσεων κα-

τείχαν πάντα οι ανεπτυγμένες χώρες και ιδιαίτερα η Αμερική και η Ευρώπη. Όμως, η κρίση στην Ευρώπη, που ακολούθησε την κρίση στην Αμερική, οδήγησε τους επενδυτές στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ένα θετικό αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης είναι ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες συγκλίνουν με γρηγορότερους ρυθμούς προς τις ανεπτυγμένες και καλύπτουν την μεταξύ τους διαφορά στην ανάπτυξη και στο εισόδημα.

3. Μέτρηση επενδυτικού κλίματος

Έμμεση απόδειξη του πόσο σημαντική είναι η προσέλκυση επενδύσεων αποτελεί η πληθώρα δεικτών σε παγκόσμιο επίπεδο που μετρούν έμμεσα ή άμεσα το επενδυτικό κλίμα. Οι γνωστοί δείκτες ανταγωνιστικότητας και ευκολίας του επιχειρείν του ΟΟΣΑ, της Παγκόσμιας Τράπεζας, των Ηνωμένων Εθνών περιλαμβάνουν πληθώρα υποδεικτών που είτε μετρούν απευθείας είτε έχουν άμεση επίδραση στο επενδυτικό κλίμα συγκεκριμένα και την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας εν γένει. Σε επίπεδο κρατών ή ιδιωτικών επιχειρήσεων υπάρχουν επίσης προσπάθειες μέτρησης του επενδυτικού κλίματος και μάλιστα σε μηνιαίο επίπεδο, όχι σε ετήσιο όπως οι δείκτες των διεθνών οργανισμών. Έτσι ο γερμανικός δείκτης Sentix, μηνιαίος δείκτης επενδυτικού κλίματος για την Ευρωζώνη, τον Σεπτέμβριο του τρέχοντος έτους ανέβηκε σε θετικό έδαφος για πρώτη φορά από τον Ιούνιο του 2011 (<http://www.sentix.de/index.php/en/>). Προφανώς δεν είναι τυχαίο ότι για το έτος 2012, όπου οι ΑΞΕ προς την Ευρώπη αλλά και προς όλες τις ανεπτυγμένες χώρες μειώθηκαν, ο δείκτης επενδυτικού κλίματος Sentix ήταν αρνητικός. Για αυτόν τον λόγο χρησιμοποιούμε τις ΑΞΕ ως πραγματικό μέτρο-αποτέλεσμα της βελτίωσης του επενδυτικού κλίματος.

Όσον αφορά στην μέτρηση των παραγόντων που επιδρούν στο επενδυτικό κλίμα, στην παρούσα εργασία θα βασιστούμε στον δείκτη Ευκολίας του Επιχειρείν (Ease of Doing Business) του ΟΟΣΑ λόγω του ότι είναι ένας αρκετά περιεκτικός δείκτης ο οποίος έχει άμεση συσχέτιση με την ικανότητα μιας οικονομίας να προσελκύει επενδύσεις και επιχειρήσεις (εξ ου και ο αγγλικός όρος για τον δείκτη). Ταυτόχρονα θα χρησιμοποιήσουμε εκτενώς τον δείκτη ανταγωνιστικότητας του Παγκόσμιου Οικονομικού Φόρουμ (World Economic Forum, WEF) διότι περιέχει, όπως θα φανεί στην συνέχεια, πολλούς υποδείκτες άμεσα σχετιζόμενους με την επιχειρηματική εμπιστοσύνη και το επενδυτικό κλίμα και έμμεσα πλην σαφώς μας υποδεικνύει τις άμεσες δράσεις στις οποίες θα πρέπει να προβεί η Πολιτεία, ώστε

* Ερευνητής, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών.

να επιταχυνθεί η βελτίωση του επενδυτικού κλίματος στην χώρα.

4. Το επενδυτικό κλίμα στην Ελλάδα

4.1. Η εξέλιξη των Αμέσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ) στην Ελλάδα

Στους Πίνακες 1-3 παρατίθενται συγκριτικά στοιχεία για οκτώ ευρωπαϊκές χώρες, μεταξύ των οποίων και η χώρα μας, ως προς την προσέλκυση ΑΞΕ. Συγκεκριμένα ο Πίνακας 1 παρουσιάζει την εισροή ΑΞΕ σε τρέχουσες τιμές για την περίοδο 2002-2012, ο Πίνακας 2 εκφράζει το ίδιο ως ποσοστό όμως του ΑΕΠ για την περίοδο 2008-2012, ενώ ο Πίνακας 3 δείχνει το απόθεμα ΑΞΕ (εισερχόμενες μείον αποσβέσεις αξίας παλαιότερων). Ο λόγος που επελέγησαν οι επτά συγκεκριμένες χώρες προς σύγκριση με την Ελλάδα, είναι ότι α) παρουσιάζουν ομοιότητα ως προς το μέγεθος του πληθυσμού τους με την χώρα μας και β) παρουσιάζουν μεγάλη διακύμανση ως προς τα επίπεδα αναπτυξέως τους και κατά κεφαλήν εισοδήματος και άρα καθιστούν την σύγκριση πιο ουσιαστική. Περιοριστήκαμε στην σύγκριση με ευρωπαϊκές χώρες για λόγους ομοιογένειας και άρα καλύτερης και ουσιαστικότερης συγκρίσεως. Η ομάδα των επτά χωρών περιλαμβάνει τρεις χώρες πολύ ανεπτυγμένες (Αυστρία, Βέλγιο και Σουηδία), μία χώρα (Ιρλανδία) η οποία κατά το παρελθόν ήταν σε επίπεδα αναπτυξέως και βιοτικού επιπέδου παρόμοια (και πιο παλιά χειρότερα) με την Ελλάδα και χτυπήθηκε επίσης από την κρίση και τρεις χώρες πολύ κοντά στην Ελλάδα όσον αφορά στο κατά κεφαλήν εισόδημα (Ουγγαρία, Πορτογαλία και Τσεχία).

Από τον Πίνακα 1 είναι εμφανές ότι στην Ελλάδα η εισροή ΑΞΕ υστερεί σημαντικά από αυτήν όλων των υπο-

λοίπων χωρών και όχι μόνο των πολύ ανεπτυγμένων (Αυστρίας, Βελγίου και Σουηδίας). Να σημειωθεί ότι για λόγους οικονομίας χώρου παρουσιάζεται η περίοδος 2002-2012. Είναι όμως αξιοσημείωτο ότι την περίοδο 1992-2002 τα ποσά των εισερχομένων ΑΞΕ στην περίπτωση της Ιρλανδίας ήταν εξίσου σημαντικά και πάντα με θετικό πρόσημο (δεν υπήρχε δηλαδή αποεπένδυση, όπως υποδεικνύει το αρνητικό πρόσημο), πράγμα που οδήγησε στο λεγόμενο ιρλανδικό θαύμα. Στην Ελλάδα οι ΑΞΕ κυμάνθηκαν από μόλις \$50 εκατ. το 2002 έως \$5,4 δις το 2006. Ακόμα και η Πορτογαλία, με δομές παρόμοιες με τις ελληνικές, επιδεικνύει μεγαλύτερη πρότιμηση επενδυτών, με ποσά που κυμάνθηκαν σε απόλυτους αριθμούς από \$1,8 δις το 2002 έως και \$11,2 δις το 2011.

Για ακόμα καλύτερη κατανόηση του μεγέθους των ΑΞΕ στην οικονομία, στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται ως ποσοστό στο ΑΕΠ της κάθε χώρας. Τα στοιχεία του ΟΟΣΑ που χρησιμοποιήθηκαν περιέχουν δεδομένα μόνο από το 2008 και εντεύθεν. Βλέπουμε ότι η Ελλάς είναι συνεχώς τελευταία στην εισροή ΑΞΕ όχι μόνον ως προς τα απόλυτα ποσά (Πίνακας 1) αλλά και ως ποσοστό στο ΑΕΠ της χώρας. Το μόνο θετικό στοιχείο για την Ελλάδα είναι ότι, μετά την συνεχή μείωση εισερχομένων ΑΞΕ το διάστημα 2008-2010, διαφαίνεται μία κάποια θετική εξέλιξη έκτοτε με συνεχή αύξηση των ΑΞΕ, αν και είναι νωρίς να μιλήσει κανείς με βεβαιότητα για αντιστροφή του έως τώρα αρνητικού επενδυτικού κλίματος, ιδιαίτερα αν λάβει υπ' όψιν του την μεγάλη διακύμανση που χαρακτηρίζει τις ΑΞΕ από έτος σε έτος.

Επειδή οι ροές ΑΞΕ μετρούν μόνο την κατ' έτος εισροή (και εκροή) χωρίς να λαμβάνουν υπ' όψιν την αποσβεννύμενη αξία παλαιότερων ΑΞΕ, το απόθεμα ΑΞΕ χρησιμοποιείται ως ένα επιπλέον στατιστικό στοιχείο για

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 Εισροή Αμέσων Ξένων Επενδύσεων σε τρέχουσες τιμές, σε εκατ. δολάρια

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Ελλάς	50	1.275	2.102	623	5.355	2.111	4.499	2.436	330	1.143	2.945
Αυστρία	138	6.195	3.184	10.784	7.933	31.154	6.858	9.303	840	11.378	6.315
Βέλγιο	16.251	33.476	43.558	34.370	58.893	93.429	193.950	60.963	85.676	103.280	-1.614
Ιρλανδία	29.324	22.781	-10.608	-31.689	-5.542	24.707	-16.453	25.715	42.804	11.467	29.318
Ουγγαρία	2.994	2.137	4.266	7.709	6.818	3.951	6.325	1.995	2.163	5.757	13.469
Πορτογαλία	1.799	7.149	1.935	3.930	10.908	3.063	4.665	2.706	2.646	11.150	8.916
Σουηδία	12.273	5.396	12.215	11.626	27.532	28.846	36.888	10.033	-64	9.246	13.711
Τσεχία	8.482	2.103	4.974	11.653	5.463	10.444	6.451	2.927	6.141	2.318	10.592

Πηγή: UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) Statistics.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 Εισροή ΑΞΕ ως ποσοστό % του ΑΕΠ*

	2008	2009	2010	2011	2012
Ελλάς	1,3	0,8	0,1	0,4	1,2
Αυστρία	1,7	2,4	0,2	2,7	1,6
Βέλγιο	38,2	12,9	18,2	20,1	-
Ιρλανδία	-	11,5	20,7	10,7	18,7
Ουγγαρία	4,1	1,6	1,7	4,2	10,4
Πορτογαλία	1,8	1,2	1,2	4,7	4,2
Σουηδία	7,6	2,5	-	1,7	2,7
Τσεχία	2,9	1,5	3,1	1,1	5,4

* Τρέχουσες τιμές.

Πηγή: "FDI in figures", OECD.

καλύτερη απεικόνιση της καταστάσεως των ΑΞΕ σε μία χώρα. Στον Πίνακα 3 γίνεται εμφανές αυτό που ανεφέρθη προηγουμένως για την Ιρλανδία. Ήδη πριν από το 2002, και παρά την αποεπένδυση των ετών 2004-2006, στην Ιρλανδία το απόθεμα το 2008 βρίσκεται στο 188% του ΑΕΠ της χώρας όταν στην Ελλάδα είναι μόλις 11,2%, ένδειξη της χαμηλής ροής ΑΞΕ των προηγούμενων ετών. Ήδη, στην Ιρλανδία, η οποία έχει σχεδόν αφήσει την κρίση πίσω της, το απόθεμα ΑΞΕ το 2012 διαμορφώθηκε στο 338% του ΑΕΠ!

ΠΙΝΑΚΑΣ 3 Απόθεμα ΑΞΕ ως ποσοστό % του ΑΕΠ*

	2008	2009	2010	2011	2012
Ελλάς	11,2	13,1	11,9	10,1	14,8
Αυστρία	35,8	45,0	42,5	36,3	40,9
Βέλγιο	168,2	204,2	202,0	193,3	-
Ιρλανδία	188,3	247,5	247,1	251,7	338,3
Ουγγαρία	57,1	78,0	70,8	60,9	82,0
Πορτογαλία	39,7	49,0	48,8	47,0	55,1
Σουηδία	57,3	81,8	75,0	63,8	71,7
Τσεχία	50,2	63,8	64,6	55,5	69,5

* Τρέχουσες τιμές.

Πηγή: "FDI in figures", OECD.

4.2. Παράγοντες που επηρεάζουν τις ΑΞΕ

Τι είναι όμως αυτό που καθορίζει εάν θα έρθουν σε μία χώρα άμεσες ξένες επενδύσεις; Τι είναι δηλαδή αυτό που καθορίζει ή επηρεάζει αυτό που αποκαλούμε "επενδυτικό κλίμα"; Φυσικά, όπως ανεφέρθη και ανωτέρω, σε παγκόσμιο επίπεδο η χρηματοπιστωτική και αργότερα οικονομική κρίση είναι βασικός παράγων που επιδρά αρνητικά στο επενδυτικό κλίμα. Πράγματι, οι

επενδύσεις προς την Ευρώπη (και Αμερική πιο πριν) μειώθηκαν το 2012 και αυξήθηκαν προς τις ταχέως αναπτυσσόμενες χώρες. Ας δούμε όμως καλύτερα τι συμβαίνει σε επίπεδο κρατών και ποιοι είναι οι παράγοντες που επιδρούν άμεσα στο επενδυτικό κλίμα.

Σύμφωνα λοιπόν με τις ετήσιες εκθέσεις του ΟΟΣΑ σχετικά με την ευκολία του επιχειρείν (Ease of Doing Business) αλλά και σύμφωνα με το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ (WEF) της Παγκόσμιας Τράπεζας σχετικά με την ανταγωνιστικότητα, υπάρχουν πολλοί παράγοντες που επιδρούν στην δημιουργία ενός καλού επενδυτικού κλίματος όπως η σταθερότητα του πολιτικού συστήματος, ο σεβασμός των δικαιωμάτων ιδιοκτησίας, το σταθερό νομικό καθεστώς και η ταχύτητα απονομής δικαιοσύνης, ο βαθμός της γραφειοκρατίας, η διαφθορά, η ευελιξία στην αγορά εργασίας, το φορολογικό σύστημα (ρυθμίσεις και ύψος συντελεστών), η ευκολία της χρηματοδότησης, κ.ά.

Στον Πίνακα 4 παρουσιάζονται οι δείκτες της ευκολίας του επιχειρείν του ΟΟΣΑ και της ανταγωνιστικότητας του WEF. Η συσχέτιση μεταξύ των δύο διαφορετικών δεικτών είναι σαφής. Επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας περιλαμβάνει και περιλαμβάνεται –είναι ταυτόχρονα αίτιο και αποτέλεσμα σε έναν φαύλο κύκλο– στην επιδείνωση του επενδυτικού κλίματος. Πράγματι, φαίνεται να υποστηρίζεται η άποψη ότι η Ελλάς με τις μεταρρυθμίσεις στις οποίες προβαίνει βγαίνει σιγά-σιγά από τον φαύλο αυτόν κύκλο. Το ζητούμενο όμως είναι η επιτάχυνση της διαδικασίας αυτής, ώστε οι επενδυτές να αποφασίσουν τελικά να έρθουν στην Ελλάδα με ταχύτερο ρυθμό.

Για λόγους απλοποίησης και για να μην "χαθεί" ο αναγνώστης σε πληθώρα αριθμών, στον Πίνακα 4 δεν παρουσιάζονται οι συγκεκριμένες επτά χώρες με τις οποίες συγκρίναμε πριν την Ελλάδα. Πράγματι κάτι τέτοιο θα ήταν περιττό. Όλες κατατάσσονται σε θέσεις υψηλότερα της Ελλάδος. Γι' αυτό θεωρήθηκε σκόπιμο να χρησιμοποιηθεί ως μέτρο σύγκρισης ο μέσος όρος των χωρών του ΟΟΣΑ υψηλού εισοδήματος (31 χώρες), στις οποίες σημειωτέον ανήκει και η Ελλάς, παρά την σημαντική μείωση του κατά κεφαλήν εισοδήματος την τελευταία δετία. Επίσης, να σημειωθεί ότι το σύνολο των κρατών που συμπεριλαμβάνουν οι οργανισμοί στις εκθέσεις τους αυξάνεται συν τω χρόνω, δηλαδή το 2006 η κατάταξη της Ελλάδος είναι 80^η σε σύνολο 155 κρατών, ενώ το 2013, 78^η σε σύνολο 185 κρατών, άρα η βελτίωση είναι λίγο μεγαλύτερη από ό,τι εκ πρώτης όψεως μαρτυρά η απλή άνοδος από την 80^η στην 78^η θέση. Όσον αφορά το WEF, ο αριθμός των υπό εξέταση κρατών αυξήθηκε από 125 το 2006 σε 148 το

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 Κατάταξη της Ελλάδος ως προς το επιχειρείν και την ανταγωνιστικότητα

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Δείκτης ευκολίας του επιχειρείν ΟΟΣΑ								
Ελλάς	80	109	100	106	100	97	101	78
Μέσος όρος πλουσίων κρατών ΟΟΣΑ			22	27	30	30	30	29
Παγκόσμιος δείκτης ανταγωνιστικότητας WEF								
Συνολικός δείκτης	47	65	67	71	83	90	96	91
Υποδείκτης θεσμών		49	58	70	84	96	111	103

Πηγή: ΟΟΣΑ "Doing Business" 2006-2013, WEF 2006-2013.

2013. Όμως η ουσία δεν αλλάζει. Η χώρα μας, σε σχέση με την ομάδα των 31 πλουσίων κρατών του ΟΟΣΑ στην οποία ανήκει, δεν τα πάει καθόλου καλά.

Συγκεκριμένα, είναι σημαντικό να τονισθεί ότι, αν και η κρίση επέφερε μία επιδείνωση όσον αφορά στην ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας, οι δείκτες ευκολίας του επιχειρείν και ανταγωνιστικότητας προ της οικονομικής κρίσεως δεν ήταν καθόλου ευνοϊκοί για το επερχόμενο μέλλον. Όπως μάλιστα δείξαμε σε άρθρο προηγούμενου τεύχους (Χύμης και συνεργάτες, 2011) αλλά και οι Skouloudis et al. (2013), η κρίση δεν είναι το αίτιο της χαμηλής επίδοσης της χώρας στους δείκτες αυτούς αλλά το αποτέλεσμα. Δηλαδή, η επί σειράν ετών μη ανταγωνιστική ελληνική οικονομία, όπως ακριβώς απεικονίζεται στα προ του 2008 έτη, και το αρνητικό επενδυτικό κλίμα με τις ελάχιστες όπως είδαμε ανωτέρω ΑΞΕ, είναι βασικό μέρος των αιτιών της τρέχουσας κρίσεως.

Η ετήσια έκθεση του ΟΟΣΑ για την ευκολία του επιχειρείν του 2006 (σελ. ν) σημειώνει: «Η καλύτερη απόδοση στον δείκτη ευκολίας του επιχειρείν συνδέεται με περισσότερες θέσεις εργασίας. Η Νέα Ζηλανδία, η πρώτη στην κατάταξη χώρα στην ευκολία του επιχειρείν (το 2006), έχει ανεργία 4,7%. Στην Ελλάδα, τη χώρα του ΟΟΣΑ με την χειρότερη κατάταξη (80), η ανεργία είναι στο 10,9%». Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι το 10,9% τότε, που με τα σημερινά δεδομένα μάς φαίνεται "παραδείσιο", δεν ήταν το πραγματικό ποσοστό ανεργίας της χώρας, η οποία με τεχνητά φθινόχρημα είχε δημιουργήσει μία οικονομική "φούσκα" και άρα τεχνητά χαμηλή ανεργία στο 10,9%. Η πραγματική ανεργία που αντιστοιχεί στην επί σειρά ετών απουσία ΑΞΕ (αλλά και γενικά απουσία επενδύσεων στην χώρα) ως συνέπεια της τόσο χαμηλής θέσης κατάταξης στον δείκτη του ΟΟΣΑ δυστυχώς φαίνεται σήμερα.

4.3. Γιατί οι ΑΞΕ καθυστερούν; Προτάσεις πολιτικής

Ένα ερώτημα που ίσως βασανίζει τους περισσότερους σήμερα είναι το εξής: αφού η οικονομία αλλάζει, μεταρρυθμίζεται, γίνονται οι απαραίτητες διαρθρωτικές αλλαγές που τόσα χρόνια είχε ανάγκη η χώρα, γιατί η βελτίωση στους δείκτες και ακόμη περισσότερο στην εισροή ΑΞΕ αργεί τόσο να έρθει; Αν προσέξουμε, θα δούμε ότι και οι δείκτες βελτιώνονται με αργό ρυθμό και το επενδυτικό κλίμα και η εισροή ΑΞΕ με επίσης αργό ρυθμό. Μήπως λοιπόν οι μεταρρυθμίσεις δεν γίνονται τόσο γρήγορα όσο χρειάζεται ή μήπως μπορεί να γίνονται αλλά όχι ολοκληρωμένα ώστε να έχουν σαφές αντίκτυπο στην βελτίωση των δεικτών; Εδώ έρχεται να μας βοηθήσει ο δείκτης ανταγωνιστικότητας του Παγκοσμίου Οικονομικού Φόρουμ. Η ανάλυση που ακολουθεί θα μας διαφωτίσει ώστε να προβούμε σε συγκεκριμένες προτάσεις για βελτιώσεις, μεταρρυθμίσεις, διαρθρωτικές αλλαγές, οι οποίες θα έχουν καίριο αποτέλεσμα στην βελτίωση του επενδυτικού κλίματος στην Ελλάδα.

Μελετώντας τον δείκτη ανταγωνιστικότητας του WEF, προξενεί εντύπωση ο αριθμός των υποδεικτών που χρησιμοποιούνται για να εξαχθεί ως μέσος όρος ο γενικός δείκτης. Η χρήση όμως του γενικού δείκτη μόνο μία γενική ιδέα δίνει και δεν μας πληροφορεί τι ακριβώς φτάνει και, ενώ ακούμε για όλες τις μεταρρυθμίσεις που γίνονται, δεν βλέπουμε πιο γρήγορα αποτελέσματα. Εάν λοιπόν εμβαθύνουμε σε κάποιους επιμέρους υποδείκτες της έκθεσης του WEF για το 2013, θα παρατηρήσουμε ότι στην αποτελεσματικότητα αγοράς εργασίας η χώρα μας καταλαμβάνει μόλις την 127^η θέση (σε σύνολο 148) παρά τις δραματικές αλλαγές στα εργασιακά και τις δραστικές μειώσεις των μισθών. Στην ανάπτυξη της χρηματοπιστωτικής αγοράς τα πράγματα είναι ακόμα χειρότερα, 138^η θέση. Όσον αφορά στην

αποτελεσματικότητα των αγορών λαμβάνουμε την 108^η θέση. Όλα αυτά όταν ο μέσος όρος της γενικής κατάταξης της χώρας είναι 91. Αυτό σημαίνει βέβαια ότι υπάρχουν και υποδείκτες στους οποίους έχουμε καλή κατάταξη όπως το επίπεδο υποδομών, εκπαίδευσης, υγείας, τεχνολογίας, κ.ά.

Χαρακτηριστικά, η έκθεση σημειώνει για την Ελλάδα στην σελίδα 31: «Φέτος (2013) η Ελλάς μετά από συνεχή πτώση στην κατάταξη τα προηγούμενα χρόνια, βελτιώνει την κατάταξή της και λαμβάνει την 91^η θέση. Παρά το γεγονός ότι όσον αφορά στο μακροοικονομικό περιβάλλον λαμβάνει την δεύτερη χειρότερη θέση (147^η), η χώρα έχει αρχίσει να δείχνει σημάδια βελτίωσης σε ικανό αριθμό θεμάτων που σημαίνει ότι οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες της χώρας αρχίζουν να καρποφορούν. Ελαφρές βελτιώσεις παρατηρούνται στο θεσμικό περιβάλλον της χώρας, την αποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας και της υιοθεσίας τεχνολογίας, παρά το γεγονός ότι η χώρα πρέπει να συνεχίσει την προσπάθεια σε αυτές τις ενότητες. Παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί, οι δημόσιοι θεσμοί (αποτελεσματικότητα κυβέρνησης, διαφθορά, αθέμιτη επιρροή) συνεχίζουν να λαμβάνουν χαμηλή κατάταξη (102^η θέση) και η εμπιστοσύνη δεν έχει επιστρέψει στον χρηματοπιστωτικό τομέα της χώρας (138^η θέση). Η αναποτελεσματική αγορά εργασίας (127^η θέση) συνεχίζει να εμποδίζει την ικανότητα της Ελλάδος να βγει από την κρίση, παρά την σχετική βελτίωση σε σχέση με πέρυσι που πιθανόν αντανάκλα την αύξηση των ορίων ηλικίας συνταξιοδότησεως και την ευελιξία στην αγορά εργασίας. Στην προσπάθεια να ξεπεράσει τις τρέχουσες δυσκολίες, η Ελλάς έχει αρκετές δυνατότητες όπως καλά εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό ικανό να υιοθετεί νέες τεχνολογίες για την ενίσχυση της παραγωγικότητας».

Σύμφωνα με τις γνώμες επιχειρηματιών μέσω ερωτηματολογίων, η έκθεση (σελ. 198) αναφέρει τα 5 βασικότερα εμπόδια στο επιχειρείν στην Ελλάδα. Αυτά είναι: 1) πρόσβαση στην χρηματοδότηση με 22,4%, 2) αντιπαραγωγική κρατική γραφειοκρατία με 21,2%, 3) φορολογικές ρυθμίσεις με 14,5%, 4) αστάθεια πολιτικής με 12,0% και 5) φορολογικοί συντελεστές με 9,8%. Στην σελίδα 199 η έκθεση παραθέτει όλη την σειρά των υποδεικτών που λόγω της πληθώρας τους δεν είναι δυνατόν να αναφερθούν όλοι στο παρόν άρθρο. Συγκεκριμένα, ο δείκτης παγκόσμιας ανταγωνιστικότητας του WEF αποτελείται από 12 γενικούς υποδείκτες κάθε ένας εκ των οποίων αποτελείται από 5 έως και 21 μικρότερους δείκτες. Επικεντρωνόμαστε σε αυτούς που είναι κρίσιμοι για την ανάπτυξη θετικού επενδυτικού κλίματος και οι οποίοι χρήζουν άμεσης διορθώσεως ώστε

να ενισχυθεί όσον το δυνατόν γρηγορότερα το επενδυτικό κλίμα στη χώρα.

Εύκολα διαπιστώνουμε από τον Πίνακα 5 γιατί το επενδυτικό κλίμα στην Ελλάδα δεν ενισχύεται με την ταχύτητα που θα περιμέναμε. Παρά την όποια βελτίωση που πράγματι έχουμε επιτύχει ως χώρα και που και ο ίδιος ο οργανισμός αναγνωρίζει, όπως σημειώσαμε πιο πάνω, η κατάταξη της χώρας σε βασικούς δείκτες κλειδιά για την προσέλκυση ΑΞΕ όπως εμπιστοσύνη, διαφάνεια, φορολογία, νομικό πλαίσιο, αγορά εργασίας και χρηματοπιστωτική αγορά είναι στις τελευταίες θέσεις παγκοσμίως, δηλαδή όχι μόνο πίσω από τις 31 πλούσιες χώρες του ΟΟΣΑ (με τις οποίες θέλουμε να συγκρινόμαστε) αλλά και από τις περισσότερες (σχεδόν όλες σε ορισμένες περιπτώσεις) αναπτυσσόμενες χώρες.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί ότι ορισμένες ακόμα από τις μεταρρυθμίσεις δεν έχουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα, διότι δεν γίνονται με τον ορθό τρόπο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι δύο πυλώνες αποτελεσματικότητας αγοράς εργασίας και αγοράς αγαθών. Τόση συζήτηση γίνεται, αλλαγές και μεταρρυθμίσεις σχετικά με τις οριζόντιες περικοπές μισθών και την διαθεσιμότητα από τη μία και την απλοποίηση των διαδικασιών για επενδύσεις (βλ. “fast track” και “one stop shop”) από την άλλη. Το αποτέλεσμα που φαίνεται στον παρακάτω πίνακα είναι αποκαρδιωτικό.

Ο λόγος είναι ότι μόνη της η μείωση των μισθών χωρίς κίνητρα για εργασία, αξιολόγηση και αμοιβή των παραγωγικών εργαζομένων ουδέν επιτυγχάνει. Η παραγωγικότητα και κατά συνέπεια η σχέση μισθού-παραγωγικότητας (βλ. Πίνακα 5) βελτιώνεται κατ' ελάχιστον ή και παραμένει η ίδια. Η διαθεσιμότητα και η άρση της μονιμότητας, αν και προς την σωστή κατεύθυνση, μη συνδυαζόμενες με αντικειμενική και διαφανή αξιολόγηση εκ των κάτω προς τα άνω δεν πρόκειται να αυξήσουν την παραγωγικότητα του, εν πολλοίς, αντιπαραγωγικού δημοσίου τομέα. “Εκ των κάτω προς τα άνω” σημαίνει ότι δεν είναι ευθύνη π.χ. του Υπουργού Παιδείας να αποφασίσει πόσοι και ποιοι δάσκαλοι πλεονάζουν. Είναι ευθύνη του κάθε σχολείου να αποφασίσει μέσω της επιλογής που θα δοθεί στους γονείς να κρίνουν το κάθε σχολείο για το ποιοι δάσκαλοι πλεονάζουν, έχουν υψηλό μισθό σε σχέση με την εργασία που κάνουν ή πρέπει να αμειφθούν περισσότερο. Αυτό που πρέπει να γίνει στις δημόσιες υπηρεσίες και την τοπική αυτοδιοίκηση δεν είναι οριζόντιες περικοπές που τιμωρούν ουσιαστικά τους ευσυνείδητους εργαζομένους αλλά εισαγωγή του ανταγωνισμού με διαφάνεια, απολογισμό όλων των υπηρεσιών και αξιολόγηση από τους πολίτες προς τους οποίους προσφέρουν τις υπηρεσίες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5 Κατάταξη της Ελλάδος σε επιλεγμένες υποκατηγορίες του Παγκοσμίου Δείκτη Ανταγωνιστικότητας το 2013

Κατηγορίες και Υποδείκτες*	Κατάταξη σε σύνολο 148 χωρών
1^{ος} Πυλώνας: Θεσμοί	
Βάρος κανονιστικού πλαισίου κυβέρνησης	144
Σπατάλη δημοσίων δαπανών	140
Εμπιστοσύνη στους πολιτικούς	138
Αποδοτικότητα νομικού πλαισίου στην επίλυση διαφορών	138
Αποδοτικότητα νομικού πλαισίου να αυτοβελτιώνεται	130
Διαφάνεια κυβερνητικών πολιτικών	123
Δικαιώματα ιδιοκτησίας	87
Ανεξαρτησία δικαιοσύνης	84
5^{ος} Πυλώνας: Ανωτάτη Εκπαίδευση και Επιμόρφωση	
Βαθμός επιμορφώσεως εργαζομένων	116
Ποιότητα εκπαιδευτικού συστήματος	112
6^{ος} Πυλώνας: Αποτελεσματικότητα αγοράς αγαθών	
Επίδραση φορολογίας στα κίνητρα για επενδύσεις	142
Επίδραση του ρυθμιστικού πλαισίου στις ΑΞΕ	141
Αριθμός διαδικασιών για να ξεκινήσει μία επιχείρηση	126
Συνολικός φορολογικός συντελεστής (44,6%)	101
Αποτελεσματικότητα αντι-μονοπωλιακών πολιτικών	92
Ένταση εγχωρίου ανταγωνισμού	87
7^{ος} Πυλώνας: Αποτελεσματικότητα αγοράς εργασίας	
Επίδραση φορολογίας στο κίνητρο για εργασία	137
Ευελιξία στον καθορισμό του μισθού	132
Σχέση μισθού-παραγωγικότητας	129
Ικανότητα χώρας να προσελκύει ταλέντα	127
Συνεργασία στις σχέσεις εργοδοτών-εργαζομένων	124
8^{ος} Πυλώνας: Ανάπτυξη χρηματοπιστωτικής αγοράς	
Ευρωστία Τραπεζών	148
Διαθεσιμότητα venture capital	146
Ευκολία πρόσβασης σε δανεισμό	146
Οικονομική προσιτότητα χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών	118
Διαθεσιμότητα χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών	106
12^{ος} Πυλώνας: Καινοτομία	
Δημόσιες συμβάσεις για τεχνολογικά νέα προϊόντα	141

* Περιλαμβάνονται συνολικά 12 Πυλώνες (Θεσμοί, Υποδομές, Μακροοικονομικό περιβάλλον, Υγεία και Βασική Εκπαίδευση, Ανωτάτη Εκπαίδευση και Επιμόρφωση, Αποτελεσματικότητα αγοράς αγαθών, αγοράς εργασίας, Ανάπτυξη χρηματοπιστωτικής αγοράς, Τεχνολογική ετοιμότητα, Μέγεθος αγοράς, Επιχειρηματική επιτήδευση και Καινοτομία. Όπως αναφέρθηκε, το άρθρο επικεντρώνεται σε αυτούς που έχουν άμεση επίπτωση στην καλλιέργεια θετικού επενδυτικού κλίματος.

Αξιολόγηση, η οποία δεν μπορεί να στηρίζεται μόνο στα τυπικά προσόντα που χρειάζονται μόνο για την πρόσληψη. Από την πρόσληψη και μετά χρειάζεται αξιολόγηση με βάση την παραγωγικότητα. Δυστυχώς δεν ακούμε τίποτα σχετικά με την παραγωγικότητα των τιθεμένων σε διαθεσιμότητα υπαλλήλων και εργαζομέ-

νων. Αντιθέτως, ακούμε περί των τυπικών προσόντων τους, των συμβάσεών τους, αν προσελήφθησαν σύννομα (φυσικά και να ληφθεί υπ' όψιν), αν είναι υπεράριθμοι κλπ., αλλά τίποτα περί του αν όντως εργάζονται και τι κάνουν, τι έργο παράγουν, ποια είναι η αξία του παραγομένου έργου και πόσο κοστίζουν στον Έλληνα

φορολογούμενο. Τι έργο παράγει π.χ. η κάθε εφορία, πόσους εξυπηρετεί, ποια η ποιότητα των υπηρεσιών που προσφέρει, πόσα χρήματα αποδίδει στο δημόσιο ταμείο, και πόσο κοστίζει ο κάθε εργαζόμενος σε αυτήν. Έχει την επιλογή ο πολίτης να επιλέξει τον υπάλληλο που του συμπεριφέρεται ευγενικά; Μπορεί να ελαχιστοποιηθεί η ανάγκη των πολιτών να έρχονται σε επαφή με τους υπαλλήλους μέσω της χρήσης καινοτόμων τεχνολογιών ηλεκτρονικής διακυβέρνησης; Τα ανάλογα ισχύουν για κάθε άλλη δημόσια υπηρεσία, σχολείο και νοσοκομείο, δημοτική και νομαρχιακή υπηρεσία, ή αδειοδοτικό μηχανισμό.

Η εισαγωγή του ανταγωνισμού και του απολογισμού δεν χρειάζεται να έχει κανένα παραπάνω διοικητικό κόστος. Απλούστατα, η κάθε υπηρεσία μπορεί να πληρώνεται με βάση την παραγωγικότητά της, όπως γίνεται σε κάθε αξιοκρατική και ορθολογική επιχείρηση. Έτσι, κάθε σχολείο μπορεί να πληρώνεται με βάση τα παιδιά που οι γονείς επιλέγουν να στείλουν και είναι *ευθύνη των σχολείων* να μας ενημερώσουν εμάς τους φορολογουμένους πόσο στοιχίζει το κάθε παιδί κατ' έτος στο δημόσιο ταμείο. Παρομοίως για τα Πανεπιστήμια. Τι ποσοστά επιτυχίας έχουν οι απόφοιτοί τους στην αγορά εργασίας, πόσο κοστίζει στον Έλληνα φορολογούμενο ο κάθε φοιτητής, τι ποσά λαμβάνει από το κράτος το κάθε πανεπιστήμιο, τι χρήματα φέρνει μέσω ερευνητικών προγραμμάτων, τι καινοτομίες και νέες ιδέες παράγει, κλπ. Όλα αυτά τα στοιχεία οφείλουν οι ίδιοι οι ενδιαφερόμενοι οργανισμοί να τα συλλέγουν κάθε έτος σε έναν απολογισμό όπως γίνεται σε κάθε επιχείρηση, όπως κάνει κάθε ορθολογικός άνθρωπος, κάθε οικογένεια όσον αφορά στον προϋπολογισμό της. Κατόπιν, η σύγκριση με άλλες αναγνωρισμένα επιτυχημένες χώρες θα δώσει στον Έλληνα φορολογούμενο μια ιδέα για τον βαθμό παραγωγικότητας των δαπανηθέντων φόρων του. Όταν ο πολίτης διαπιστώσει ότι οι φόροι του "πιάνουν τόπο" κατά το κοινώς λεγόμενον, τότε αμέσως θα αυξηθεί η φορολογική συνείδηση (Buehn και Schneider, 2012) και θα αποκατασταθούν οι σχέσεις εμπιστοσύνης πολιτών-Κράτους. Αυτός είναι και ο μόνος ουσιαστικός τρόπος καταπολεμής της φοροδιαφυγής.

Για να γίνουν πραγματικότητα οι ανωτέρω προτεινόμενες λύσεις, χρειάζεται η σταδιακή απομάκρυνση του κράτους από τον έλεγχο των πάντων και η ανάθεση εξουσίας και, άρα, ευθύνης στους επιμέρους τομείς, επιχειρήσεις, οργανισμούς, τοπική αυτοδιοίκηση. Η χρηματοδότηση θα έρχεται πλέον μόνον μετά από απολογισμό και έλεγχο αυτών από ανεξάρτητο φορέα. Με λίγα λόγια η χρηματοδότηση θα πρέπει να συνδεθεί με την παραγωγικότητα και να μην είναι, όπως μέχρι τώρα,

ανεξάρτητες. Είναι αποτέλεσμα ενός υπερσυγκεντρωτικού Δημοσίου, που πνίγει κάθε πρωτοβουλία και καινοτομία, το γεγονός ότι κατατασσόμαστε 141^{οι} όσον αφορά στις συμβάσεις του Δημοσίου για τεχνολογικά νέα προϊόντα (βλ. Πίνακα 5, Καινοτομία).

Όσον αφορά στην ελαχίστη βελτίωση στους υποδείκτες αποτελεσματικότητας αγοράς αγαθών, παρά τις αλλαγές με τα "fast track", "one stop shop" και άλλων, άμεση προτεραιότητα θα πρέπει να είναι η βελτίωση της εμπιστοσύνης των επενδυτών μέσω μείωσης των φορολογικών συντελεστών που κυριολεκτικά απωθούν τους επενδυτές (οι δείκτες αποδεικνύουν τις λανθασμένες επιλογές της Τρόικας σχετικά με την υψηλή φορολογία), η σταθεροποίηση του φορολογικού συστήματος που συνεχώς αλλάζει, η περισσότερο ανεξάρτητη δικαιοσύνη, η αποτελεσματικότερη δικαιοσύνη και, εν γένει η μικρότερη παρέμβαση του κράτους στις οικονομικές υποθέσεις των πολιτών και των επενδυτών του, ώστε να μειωθεί το κανονιστικό βάρος που μας κατατάσσει 144^{ους} μεταξύ 148 χωρών. Πώς θα συντελέσει λοιπόν το "fast track" και το "one stop shop" στην βελτίωση του επενδυτικού κλίματος όταν την ίδια στιγμή, όπως διαβάζουμε στις ειδήσεις, ο Φόρος Ακίνητης Περιουσίας (ΦΑΠ) «απειλεί με "λουκέτο" 3.200 μικρές ξενοδοχειακές μονάδες λόγω της άνισης μεταχείρισης από τον νόμο των φυσικών προσώπων ιδιοκτητών - εκμεταλλευτών ξενοδοχείων έναντι των εταιρειών που κατέχουν και ιδιοχρησιμοποιούν ξενοδοχεία» (<http://news.in.gr/economy/article/?aid=1231264561>). Επιπλέον, δεν είναι δυνατόν να μειώνεται ο ΦΠΑ στην εστίαση (καλώς έγινε), με την προοπτική να επανέλθει στα πρότερα επίπεδα. Αυτές οι ενέργειες αποθαρρύνουν κάθε λογικά σκεπτόμενο επιχειρηματία που θέλει να έρθει στην Ελλάδα να επενδύσει. Όταν η επένδυσή του δεν προστατεύεται, όταν η απονομή της δικαιοσύνης καθυστερεί σημαντικά και η εξαγωγική διαδικασία συχνά εμποδίζεται από απεργίες ή αναταραχές, δεν μπορούμε να περιμένουμε θεαματική βελτίωση στην εισροή ΑΞΕ. Η αύξηση των ΑΞΕ, όπως δείξαμε, είναι άμεσα συνυφασμένη με την βελτίωση των δεικτών Ευκολίας του Επιχειρείν και Ανταγωνιστικότητας που παρατέθησαν ανωτέρω.

Τέλος, η δυσκολία στην χρηματοδότηση είναι από τα μεγαλύτερα προβλήματα σύμφωνα με τους ίδιους τους επιχειρηματίες. Δεν μπορεί να μιλάμε για σταθεροποίηση του τραπεζικού συστήματος, όπως ακούμε συχνά τελευταία, όταν ο δείκτης ευρωστίας των Ελληνικών Τραπεζών είναι ο χειρότερος παγκοσμίως (148^η θέση). Δεν θα επεκταθούμε στο συγκεκριμένο θέμα λόγω του περιορισμένου χώρου και της ειδικής φύσεως του θέματος.

Η κρίση ήδη αποτελεί την αφετηρία για μια νέα αρχή για την Ελληνική Οικονομία, για την λεγόμενη επανεκκίνησή της. Υπάρχει βελτίωση στους δείκτες εμπιστοσύνης και επενδυτικού κλίματος αλλά πολλά πρέπει να γίνουν και πρέπει να γίνουν άμεσα για να μετατρέψουμε την κρίση σε ευκαιρία. Παραφράζοντας τον Schumpeter, θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για δημιουργική κρίση, παρά τις μεγάλες δυσκολίες που έχει φέρει. Ας μην ξεχνούμε όμως ότι οι δυσκολίες δεν ήρθαν από κάποια “κακιά” κρίση αλλά η κρίση ήρθε από δικιές μας λανθασμένες επιλογές δεκαετιών. Όσο πιο γρήγορα κινηθούμε προς την κατεύθυνση των ανωτέρω προτεινομένων μέτρων, τόσο πιο γρήγορα θα μπορέσουμε να μιλήσουμε για δημιουργική κρίση. Το παράδειγμα της Νέας Ζηλανδίας που εκτενώς αναλύθηκε στο προηγούμενο τεύχος (21) αποδεικνύει ότι η μετατροπή της κρίσεως σε ευκαιρία είναι εφικτή και μάλιστα σε σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα.

Βιβλιογραφία

Buehn A. and Schneider F., 2012, “Size and Development of Tax Evasion in 38 OECD countries: What do we (not) know?” CESifo working paper series no 4004, διαθέσιμο στο: http://www.econ.jku.at/members/Schneider/files/publications/2012/TaxEvasion_buehn.pdf

Δείκτης Sentix, <http://www.sentix.de/index.php/en/>

Ετήσιες Εκθέσεις Ευκολίας του Επιχειρείν, ΟΟΣΑ, 2006-2013, προσβάσιμο από τον ιστότοπο: <http://www.doingbusiness.org/>

“FDI in figures”, Ιούλιος 2013, ΟΟΣΑ, προσβάσιμο από τον κάτωθι ιστότοπο:

<http://www.oecd.org/investment/FDIinFiguresJuly2013.pdf>

“Παγκόσμιος Δείκτης Ανταγωνιστικότητας”, Ετήσιες Εκθέσεις, 2006-2013, Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, Παγκόσμια Τράπεζα, προσβάσιμα ηλεκτρονικά από:

<http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>

Skouloudis A., Chymis A., Allan S., και Evagelinos K., 2013, “Corporate social responsibility: a likely causality of the crisis or a potential exit strategy component?” *Social Responsibility Journal*, υπό δημοσίευση.

United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) Statistics, προσβάσιμο στο:

<http://unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx/>

World Investment Report (WIR), 2013, UNCTAD, προσβάσιμο από τον ιστότοπο:

http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/wir2013_en.pdf

Χύμης Α., Σκουλούδης Α. και Ευαγγελινός Κ., 2011, “Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη στην Ελλάδα: θύμα της κρίσης ή πιθανή λύση;” *Οικονομικές Εξελίξεις*, (15), σελ: 92-101.

Πρόσφατες Μελέτες και Εκθέσεις που έχουν εκδοθεί από το ΚΕΠΕ

ΜΕΛΕΤΕΣ

- No 75 Τζ. Καβουνίδη, Ι. Χολέζα, *Οι διαδρομές των νέων μεταναστευτικής προέλευσης στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας*. Αθήνα, 2013.
- No 74 Σ. Παπαϊωάννου, *Οικονομική μεγέθυνση στην Ελλάδα: Τάσεις και μεσοπρόθεσμες προοπτικές*. Αθήνα, 2013.
- No 73 E. A. Kaditi, *Analysis of the Greek food supply chain*. Athens, 2012.
- No 72 Θ. Π. Λιανού, Τ. Καβουνίδη, *Μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα κατά τον 20ό αιώνα*. Αθήνα, 2012.
- No 71 A. Koutroulis, *Finance and economic growth: The case of Greece 1960-2005*. Athens, 2011.
- No 70 T. Tsekeris, *Travel consumption and market competition in Greece*. Athens, 2010.
- No 69 Ι. Ρεζίτη, *Η διαδικασία μετακύλισης τιμής στον ελληνικό αγροδιατροφικό τομέα: Η περίπτωση των οπωροκηπευτικών*. Αθήνα, 2010.
- No 68 Κ. Αθανασούλη, *Η επαγγελματική μετάβαση των πτυχιούχων των Φιλοσοφικών Σχολών*. Αθήνα, 2010.
- No 67 Κ. Ευστρατόγλου, *Αξιολόγηση της επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων στην Ελλάδα*. Αθήνα, 2009.
- No 66 P. I. K. Prodromidis, *The spatial distribution of male and female employment and unemployment in Greece*. Athens, 2008.
- No 65 Γ. Παναγόπουλου, *Βασιλεία II: Περιγραφή και Συνέπειες για το Τραπεζικό Σύστημα*. Αθήνα, 2008.
- No 64 M. G. Arghyrou, *The effects of the accession of Greece to the EMU: Initial estimates and future prospects*. Athens, 2006.
- No 63 P. I. K. Prodromidis, *A regional analysis of declared incomes in Greece*. Athens, 2006.
- No 62 Σ. Σπαθή, *Σύγκριση των αεροπορικών και ακτοπλοϊκών μεταφορών στις γραμμές εσωτερικού. Οικονομική εκτίμηση της ζήτησης*. Αθήνα, 2005.
- No 61 Κ. Ν. Κανελλόπουλου σε συνεργασία Π. Παπακωνσταντίνου, *Οικονομικές διαστάσεις της κατάρτισης ενηλίκων*. Αθήνα, 2005.
- No 60 Θ. Τερροβίτη, *Παραγωγή και χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας και των επικοινωνιών στην Ελλάδα: Σημασία και επιπτώσεις*. Αθήνα, 2005.
- No 59 Αν. Λαμπροπούλου, *Η ελληνική γεωργία στο διεθνές ανταγωνιστικό περιβάλλον*. Αθήνα, 2005.
- No 58 Μ. Ραπορούλου, *Technological change and corporate strategy in the Greek banking industry*. Athens, 2005.
- No 57 Σ. Χανδρινού, σε συνεργασία Κ. Αλτίνογλου και Α. Πεπέ, *Εξέλιξη των ΜΜΕ στη χώρα μας: Εκτίμηση και σύγκριση της αποδοτικότητας και ευελιξίας των ΜΜΕ και των μεγάλων μεταποιητικών παραγωγικών μονάδων*. Αθήνα, 2005.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ

- No 70 *The economies of the Western Balkans: Transition, growth and prospects for EU Accession*, R. Panagiotou. Athens, 2012.
- No 69 *Η εξίσωση των ορίων συνταξιοδότησης των γυναικών προς τα αντίστοιχα των ανδρών: Σημασία και επιπτώσεις*, των Λ. Αθανασίου, Φ. Ζερβού, Α. Κώτση. Αθήνα, 2012.
- No 68 *Αεροπορικές μεταφορές και αεροδρόμια στην Ελλάδα: Σύγχρονες εξελίξεις, οικονομική σημασία και αποδοτικότητα*, των Θ. Τσέκερη και Κ. Βογιατζόγλου. Αθήνα, 2011.
- No 67 *Συνθήκες αγοράς και ανταγωνισμός στην ελληνική οικονομία*, Μελετητικής Ομάδας ΚΕΠΕ, επιμέλεια Κ. Κανελλόπουλος. Αθήνα, 2011.

- No 66 *Ξενοδοχεία πολυτελείας στην Ελλάδα: Δυναμική και αναπτυξιακές δυνατότητες*, των Ν. Βαγιονή, Ε. Κασιμάτη, Β. Καφούρου. Αθήνα, 2011.
- No 65 *Αγορά εργασίας: Εξελίξεις και αρχές πολιτικής*, των Κ.Ν. Κανελλόπουλου, Κ. Αθανασούλη, Κ. Ευστρατόγλου, Γ. Παναγόπουλου, Π. Παπακωνσταντίνου, Π.Κ. Προδρομίδη. Αθήνα, 2010.
- No 64 *Μισθός, συντάξιμος χρόνος και συνθήκες εργασίας δημόσιου και ιδιωτικού τομέα*, των Κ.Ν. Κανελλόπουλου και Φ. Ζερβού. Αθήνα, 2010.
- No 63 *Μεταφορές και Οικονομία: Συμβολή, τάσεις και προοπτικές στην Ελλάδα με έμφαση στις χερσαίες μεταφορές*, των Θ. Τσέκερη και Αικ. Τσούμα. Αθήνα, 2010.
- No 62 *Η Ελληνική Εμπορική Ναυτιλία*, των Σ. Σπαθή, Σ. Καραγιάννη, Ν. Γεωργικόπουλου. Αθήνα, 2010.
- No 61 *Το κοινωνικό κεφάλαιο στην Ελλάδα*, του Η. Πούπου. Αθήνα, 2010.
- No 60 *Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα*, των Ε. Καδίτη και Ε. Νίτση. Αθήνα, 2010.
- No 59 *Size, profile and labour market analysis of immigration in Greece*, Κ. Kanellopoulos, Μ. Gregou and Α. Petralias. Athens, 2009.
- No 58 *Η εξέλιξη και προβληματισμός για την βιωσιμότητα του συνταξιοδοτικού συστήματος*, της Φ. Ζερβού. Αθήνα, 2009.
- No 57 *Οικονομική και δημογραφική βιωσιμότητα του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος*, των Λ. Αθανασίου, Φ. Ζερβού και Α. Κώτση. Αθήνα, 2009.
- No 56 *Πολυμερείς εμπορικές διαπραγματεύσεις: Εμπόριο υπηρεσιών*, του Β. Νότη. Αθήνα, 2008.
- No 55 *FYROM's transition: From Yugoslavia to the European Union?*, R. Panagiotou. Athens, 2008.
- No 54 *Αναπτυξιακή διαδικασία και μακροχρονιότερες εξελίξεις στην οικονομική συμπεριφορά και στις οικονομικές συνθήκες*, του Λ. Αθανασίου. Αθήνα, 2007.
- No 53 *Τουριστική ανάπτυξη στην Ελλάδα και τη Μεσόγειο: Μια συγκριτική ανάλυση*, των Ν. Βαγιονή και Β. Καφούρου. Αθήνα, 2007.
- No 52 *Χρηματοδότηση και ασφάλιση εξαγωγικών πιστώσεων*, του Κλ. Β. Ευστρατόγλου. Αθήνα, 2007.
- No 51 *Ο ενεργειακός τομέας στην Ελλάδα: Τάσεις και προοπτικές*, του Νικήφ. Μανωλά. Αθήνα, 2007.
- No 50 *Ελάχιστο εγγυημένο εισόδημα στην ΕΕ-15 και δυνατότητες εφαρμογής του στην Ελλάδα*, των Αθ. Θ. Μπαλφούσια και Κ. Ν. Κωτσή. Αθήνα, 2007.
- No 49 *Αγροτικό εμπόριο Ελλάδας-Βαλκανικών χωρών: Συγκριτικό πλεονέκτημα και ανταγωνιστικότητα*, του Π. Παρασκευαΐδη. Αθήνα, 2006.
- No 48 *Η επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα: Εξελίξεις και προοπτικές*, του Κ. Κάρμα. Αθήνα, 2006.
- No 47 *Μέθοδοι και στρατηγικές αναδιάρθρωσης και ιδιωτικοποίησης του σιδηροδρόμου και των λιμένων Πειραιώς και Θεσσαλονίκης*, του Δ. Θ. Αθανασακόπουλου. Αθήνα, 2006.
- No 46 *Η ελληνική γεωργία ενώπιον των νέων συνθηκών και θεσμικού πλαισίου*, της Κ. Παχάκη, σε συνεργασία Π. Τονικίδου. Αθήνα, 2006.
- No 45 *Europe and the international economic environment in 2005: Recent developments and outlook*, S. Savva-Balfoussia, E. Athanassiou, S. Karagiannis and A. Tsouma. Athens, 2006.
- No 44 *Ο συστημικός μετασχηματισμός των βαλκανικών χωρών και οι εξελίξεις στις οικονομικές ανταλλαγές με την Ελλάδα*, των Ν. Βαγιονή, Β. Καφούρου και Ε. Παναγιώτου. Αθήνα, 2005.
- No 43 *Εξελίξεις στην αγορά κατοικιών*, της Στ. Χειμωνίτη-Τερροβίτη. Αθήνα, 2005.

Οικονομικές εξελίξεις

